

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

9192 NUMARALI TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE SINDIRGI
KAZASI'NIN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat BEKTAŞ

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

9192 NUMARALI TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE SINDIRGI
KAZASI'NIN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat BEKTAŞ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI

Balıkesir, 2019

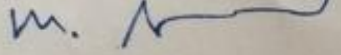
T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

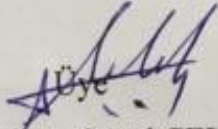
TEZ ONAYI

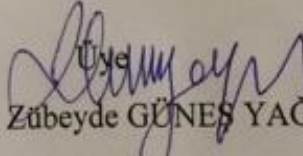
Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı'nda 201512517004 numaralı Murat BEKTAŞ'ın hazırladığı " 9192 Numaralı Temettuat Defterine Göre Sındırgı Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Durumu" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 14/06/2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL

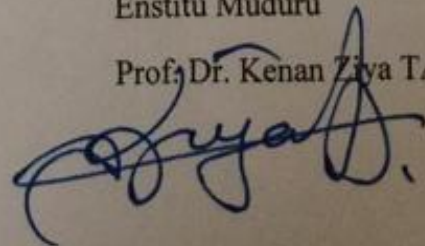

Prof. Dr. Şenol ÇELİK

Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAGCI
(Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

17.06/2019
Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ

ÖNSÖZ

Tarih boyunca şehir, kasaba ve köylerin iktisadi ve sosyal yapıları birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Farklı özelliklere sahip olan yerleşim yerleri ile ilgili kapsamlı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışma günümüzde Balıkesir ilinin bir ilçesi olan Sındırgı'nın 19. yüzyılın ilk yarısında sosyal ve ekonomik durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Balıkesir ili Sındırgı ilçesi ile ilgili bir çalışma yapmaya bizi iten en önemli sebep Sındırgı ile ilgili şimdiye değin böyle bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Hatta Balıkesir ili Sındırgı ilçesinin tarihsel süreçte idari, sosyal ve ekonomik yapısını ortaya koyan çalışmaların literatürde yok denecek kadar az olması bizi bu alanda çalışmaya teşvik etmiştir. Böylece bilimsel anlamda Sındırgı tarihine katkı sunulmak amaçlanmaktadır. Bu çalışma Sındırgı üzerine yapılacak olan daha kapsamlı araştırmalara ışık tutabildiği sürece amacına ulaşmış sayılmaktadır.

Yüksek lisans eğitimimin her aşamasında benden her türlü desteğini esirgemeyen, tavsiyeleri ile ufkumun gelişmesinde ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında sabrı, enerjisi, anlayışı ile destek olan danışman hocam Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI'ya teşekkür etmenin yanında, minnettarlığımı belirtmeyi de kendime bir vazife sayıyorum. Tecrübesi, bilgisi, meselelere bakış açısıyla bizleri düşünmeye, araştırmaya sevk eden saygıdeğer hocam Prof. Dr. Şenol ÇELİK'e müteşekkirim.

Yüksek lisans eğitimimin ders aşamasında katkılarından dolayı hocalarım Dr. Serdar GENÇ ve Doç. Dr. Ahmet KÖÇ'e, lisans eğitiminde ve yüksek lisans eğitimin başlangıç evresinde her türlü yardımını esirgemeyen Dr. Ahmet AKGÜN'e ayrıca teşekkür etmek isterim. Tezin hazırlandığı zorlu süreçte iş hayatında bana gösterdikleri anlayış ve kolaylıklar için Balıkesir Cumhuriyet Anadolu Lisesi Okul Müdürü Hüseyin LAPANTA'ya, her zaman desteklerini gördüğüm İsmail ŞAHİN ve Metin ATMACA'ya, teşekkür ederim.

Bu çalışmanın her satırını okuyarak tavsiyelerde bulunan Nurcan BOYRAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında en büyük pay benden çok ailemindir. Bu yüzden desteğini her daim hissettiğim ve hissedeceğim eşim Ayřen BEKTAŞ'a, çocuklarıma ve aileme sonsuz minnettarım.

Balıkesir 2019,

Murat BEKTAŞ

ÖZET

9192 NUMARALI TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE SINDIRGI KAZASI'NIN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

BEKTAŞ, Murat

Yüksek Lisans, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI

2019, XV+234 Sayfa

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıl birçok alanda değişimin ve dönüşümün yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Çağa ayak uydurmak ve devleti ayakta tutmak adına ıslahatların yapıldığı bu süreçte kazanca dayalı olarak vergi uygulamasına gidilmesi sonucunda Temettuât Sayımları adı verilen sayımlar ortaya çıkmıştır. Bu sayımlarda haneleri temsil eden kişilerin fiziksel özellikleri, lakapları, meslekleri gibi ayrıntılı özelliklerinin yanı sıra hanelerin sahip olduğu gayrimenkuller, kazançlar ve ödedikleri vergiler de ayrıntılı bir şekilde yazılmıştır. Tüm bu özellikler Temettuât Defterlerini 19. yüzyıl Osmanlı şehir, kaza, köy ve mahallelerin sosyo-ekonomik özellikleri hakkında önemli bir kaynak haline getirmektedir.

9192 Numaralı Temettuât Defterine Göre Sındırgı Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Durumu adlı çalışmamızda amaç Balıkesir iline bağlı Sındırgı ilçesinin 19. yüzyıldaki sosyo-ekonomik durumunu ortaya koymaktır. Bölgesel anlamda yapılan bu çalışma Osmanlı Devleti'nin iktisadi ve toplumsal yapısını bir bütün olarak inceleyecek olan çalışmalara ve araştırmacılara bir kaynak oluşturmak amacını da gütmektedir.

Balıkesir ili Sındırgı ilçesine ait Balıkesir Osmanlı Arşivi'nde Maliye Nezareti Defterleri tasnifi içerisinde yer alan 9192 numaralı Sındırgı Temettuât Defteri M. 1840 yılında Sındırgı kazasında yer alan tüm köyleri kapsayan temettuât kayıtlarını içermektedir. Çalışmamız defterde yer alan kayıtları değerlendirmektedir.

Sındırgı Temettuat Defteri'nde yer alan 48 köy ile harap olan 49 köy incelenmiştir. 48 köyde defterde yazılı bulunan toplam 2751 hane değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışmada demografik yapı ile ilgili M. 1831/1832 ile M. 1840/1841 tarihleri arasındaki 10 yıllık süreçte %5 oranında azalma olduğunu tespit ettik. Temettuat defterinde adları geçen 48 köy isminin, %58,33'ünün günümüzde de kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Hane başına ortalama 30,3 dönüm tarlanın düştüğü yine bu çalışmada ortaya çıkan önemli bulgulardan birisidir. Binek hayvanlar içerisinde merkep oranının %65 olması engebeli araziden dolayı halkın binek hayvan olarak merkebi tercih ettiğini göstermektedir.

Sındırgı'da M. 1840 yılında köylerde hane başına ortalama 424,853 kuruşluk kazanç ortaya çıkmıştır. Bu kazancın %23,75'i ise vergi ödemesine gitmektedir. Vergi oranının yüksekliği vergi öncesi 0,40 olan Gini katsayısını vergi sonrasında 0,48'e çıkartmıştır.

Anahtar Kelimeler: Temettuat, Gini Katsayısı, Sındırgı,

ABSTRACT

THE SOCIO-ECONOMIC CONDITION OF SINDIRGI DISTRICT ACCORDING TO THE DIVIDEND BOOK (9192)

BEKTAŞ, Murat

Master's degree, Department of History

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI

2019, XV+234 Pages

In the history of the Ottoman Empire, 19th century is a period of which a lot of changes and transformations occurred intensively. During the course of this period in which reforms were made in order to keep up with the times and to sustain the empire, the initiation of profit-driven tax application resulted in the countings known as Dividend Records. In this records, detailed features of individuals representing the households such as their physical appearances, nicknames and professions as well as the real estates they owned, their income and the taxes they paid were written thoroughly. All these information make Dividend Books an important source regarding 19th century Ottoman provinces, districts, villages and neighborhoods.

The purpose of our study in The Socio-Economic Condition of Sındırgı District According to the Dividend Book (9192) is to reveal the socio-economic condition of Sındırgı District of Balıkesir Province in 19th century. Additionally, this regionally conducted study has a purpose of creating data for the studies and researchers that examine the economic and social structure of the Ottoman Empire as a whole.

Sındırgı Dividend Book numbered 9192, which is in the classification of Ministry of Finance Books in Balıkesir Ottoman Archives belonging to Sındırgı District of Balıkesir Province, includes the dividend records of every village within

Sındırgı District in M.1840. Our study includes the evaluation of the records in the book.

48 intact villages that were in Sındırgı Dividend Book and 49 ruined villages were examined. In the 48 villages, a total of 2751 households in the book were evaluated. In our study, we detected a %5 decrease in population regarding the demographic structure in the 10-year-period between M.1831/1832 and M.1840/1841. %58,33 of 48 villages mentioned in the dividend book have the same names today. Furthermore, one of the important findings in this study is that an average of 30,3 dunams of field are allocated per household. %65 of donkey rate among the mounts (riding animals) shows that people preferred riding donkeys as a mount due to the rugged terrain.

There was an average of 424,853 kuruş (piastre) revenue per household in villages in Sındırgı in M.1840. %23,75 of this revenue was spent for taxes. High tax rates raised the Gini Coefficient which was 0,40 before the taxes to 0,48 after the taxes.

Keywords: Dividend, Gini Coefficient, Sındırgı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
FOTOGRAFLAR VE HARİTALAR LİSTESİ.....	xiv
HARİTA LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç.....	1
1.2. Yöntem.....	1
1.3. Temettuât Sayımlarına Giden Süreç.....	3
1.4. Temettuât Defterleri ve Sındırgı Temettuât Defteri.....	14
1.5. Literatür Değerlendirmesi.....	20
2. SINDIRGI'NIN TARİHÇESİ.....	24
2.1. Sındırgı'nın Coğrafi Konumu ve Özellikleri.....	24
2.2. Sındırgı Adının Menşei.....	26
2.3. Sındırgı'nın Osmanlı Öncesi Tarihi.....	29
2.4. Osmanlı İdaresindeki Sındırgı.....	31
3. DEMOGRAFİK YAPI VE NÜFUS.....	40
3.1. Nüfus.....	40
3.1.1. 16. Yüzyıl Sındırgı Nüfusu.....	41
3.1.2. 17. Yüzyılda Sındırgı Nüfusu.....	43
3.1.3. 18. Yüzyılda Sındırgı Nüfusu.....	44
3.1.4. 19. Yüzyıl Sındırgı Nüfusu.....	46
3.1.5. Sındırgı Köylerinin Adları ve Hane Sayıları.....	59
3.2. Temettuât Defteri'nde Geçen Hane İsimleri, Şahıs Adları.....	68
3.3. Temettuât Defterine Göre Sındırgı'da Lakap ve Sülale Adları.....	70
3.4. Hane Reislerinin Meslekleri.....	76
3.5. Sabi, Yetim, Fakir, İhtiyar, Amel- mande v.b. Hane Reisleri.....	83
3.6. Kadın Hane Sahipleri.....	87
4. İKTİSADÎ YAPI.....	88
4.1. Tarım.....	88
4.1.1. Toprakların Kullanım Alanına Göre Dağılımı.....	90

4.1.2. Toprağın Köylere Göre Dağılımı ve Kullanım Şekilleri	98
4.1.3. Köylerde Tarlaların Durumu	102
4.1.4. Çiftlik'te Tarlaların Durumu.....	125
4.1.5. Sındırgı Köylerinde Bağcılık	127
4.1.6. Çiftlik'te Bağcılık	134
4.1.7. Sındırgı'da Köyler ve Çiftlik'te Sebze Bahçeleri.....	134
4.1.8. Sındırgı'da Köyler ile Çiftlik'te Orman ve Kök Boya Arazileri	137
4.2. Sındırgı'da Hayvancılık.....	139
4.2.1. Büyükbaş Hayvancılık.....	142
4.2.2. Küçükbaş Hayvancılık.....	149
4.2.3. Binek ve Yük Hayvanları	154
4.2.4. Arıcılık.....	163
4.3. Dükkânlar, Değirmenler ve Menziller.....	166
5. KAZANÇLAR VE VERGİLENDİRME	171
5.1. Kazançlar	171
5.2. Vergiler.....	183
5.3. Gelir Dağılımı ve Vergi Yüğü	189
6. SONUÇ.....	197
EKLER.....	200
KAYNAKÇA	225

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. 16. Yüzyılda Sındırgı Nüfusu	41
Tablo 2. 17. Yüzyılda Sındırgı Kazası'nın Avarız Hane Sayıları	43
Tablo 3. 18. Yüzyıl'da Sındırgı'nın Avarız Hane Sayıları.....	45
Tablo 4. Nüfus Defterlerine Göre Sındırgı'da Nüfus Sayısı ve Artış Oranları.....	49
Tablo 5. Nüfus Defterlerine Göre Sındırgı'da İmam, Muhtar, Hatip vb. Sayıları.....	52
Tablo 6. Temettuât Defteri ve M. 1841-1842 Tarihli Nüfus Defteri Hane Sayıları..	54
Tablo 7. Salnamelere Göre 19. Yüzyıl Sonlarından 20. Yüzyıl Başlarına Sındırgı Nüfusu	58
Tablo 8. M. 1700 Tarihinde Sındırgı Kazası Köylerinin Nüfus Durumu	60
Tablo 9. Temettuât Defteri'nde Harap Olarak Geçen Köyler.....	62
Tablo 10. Temettuât Sayımından 21. Yüzyıla Devam Eden Sındırgı Köy Adları	65
Tablo 11. Temettuât Defteri'nde Geçen Erkek Adları ve Sayıları	68
Tablo 12. Temettuât Defteri'nde Geçen Kadın Adları ve Sayısı	70
Tablo 13. Temettuât Defteri'nde Lakaplar	71
Tablo 14. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'da Meslekler ve Görevler	77
Tablo 15. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'daki Rençberlerin Köylere Dağılımı	81
Tablo 16. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'da Sabi, Amel-mande, Alil, Yetim, Şaab-ı emrad, İhtiyar Hane Sahipleri Sayıları	83
Tablo 17. Temettuât Defteri'ne Kadın Hane Sayıları	87
Tablo 18. Sındırgı Köylerinde Tarlaların İşletmelere Dağılımı	93
Tablo 19. Büyük İşletmelerin Mesleklere Dağılımı	94
Tablo 20. Sındırgı'da Topraksız Ailelerin Özellikleri ve Sayısı	97
Tablo 21. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'daki Bağlar.....	97
Tablo 22. Temettuât Defteri'ne Sındırgı'da Toprağın Dönüm Olarak Dağılımı.....	99
Tablo 23. Sındırgı'da Tarımsal Kullanım Alanlarına Göre Toprakların Dağılımı ..	100
Tablo 24. Tarlaların Büyüklerine Göre Köylerin Sıralaması	102
Tablo 25. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'da Tarlaların Toplam Değerleri (Kuruş)	105
Tablo 26. Sındırgı Köylerinde Tarla Sahibi Olan Hane Sayıları ve Oranları	107
Tablo 27. Haneleri Sahip Olduğu Tarla Miktarının Büyüklükleri ve Oranı (%)	111
Tablo 28. Sındırgı'da Tarla İşletmelerin Köylere Göre Dağılımı	118
Tablo 29. Temettuât Defterine Göre Sındırgı Köylerinde Bağlar	127
Tablo 30. Sındırgı'da Hanelerin Sahip Oldukları Bağların Büyüklüğü ve Dağılımı	129
Tablo 31. Çiftlik'te Bağlar	134
Tablo 32. Sındırgı Köylerinde ve Çiftlik'te Sebze Bahçeleri	135
Tablo 33. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'daki Tarımsal ve Hayvansal Mal Varlıkları	140
Tablo 34. Büyükbaş Hayvanların Toplam Sayısı ve Değeri	142
Tablo 35. Büyükbaş Hayvanların Sayılarının Köylere ve Çiftlik'e Dağılımı	143
Tablo 36. Köylerde ve Çiftlik'te Sığır Cinsinden Büyükbaş Hayvanların Dağılımı	145
Tablo 37. Köylerde ve Çiftlik'te Camus Cinsinden Büyükbaş Hayvanların Dağılımı	147

Tablo 38. Büyükbaş Hayvanların Baş Kıymetleri (Kuruş)	148
Tablo 39. Küçükbaş Hayvanların Cinsi, Sayısı ve Değeri	150
Tablo 40. Keçilerin Sayısı, Değeri ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı	151
Tablo 41. Yerleşim Yerlerine Göre Koyun Sayısı ve Dağılımı	152
Tablo 42. Binek ve Yük Hayvanlarının Cinsleri, Sayıları ve Değerleri.....	155
Tablo 43. Binek Hayvanlarının Yerleşim Yerlerine Göre Sayısı.....	156
Tablo 44. Binek Hayvanlarının Cinsi ve Sayıları.....	156
Tablo 45. İbiller Köyü'ndeki Deve Sahipleri.....	159
Tablo 46. Küçükbükü Köyü'ndeki Deve Sahipleri.....	160
Tablo 47. Gölcük Köyü'ndeki Deve Sahipleri.....	161
Tablo 48. Çiftlik'teki Deve Cinsi Hayvanların Hanelere Dağılımı	162
Tablo 49. Arı Kovanı Sayısı	163
Tablo 50. Arı Koyanlarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı	164
Tablo 51. Sındırgı'da Bulunan Dükkânlar, Sanayi Kuruluşları.....	166
Tablo 52. Sındırgı'da Bulunan Değirmenler.....	169
Tablo 53. Sındırgı'daki Birikmiş Servet Miktarı	171
Tablo 54. Sındırgı'da Hane Başına Düşen Birikmiş Servet Miktarı.....	174
Tablo 55. Kazançların Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı Kuruş Olarak.....	175
Tablo 56. En Fazla Kazanca Sahip İlk On Hanenin Kazançları.....	179
Tablo 57. Kira Geliri Olan Haneler ve Kira Gelirleri (Kuruş)	180
Tablo 58. Sındırgı'da Vergi- yi Mahsusa Miktarı.....	183
Tablo 59. Sındırgı'da Hane Başına Düşen Vergi-yi Mahsusa Miktarları.....	185
Tablo 60. Vergi-yi Mahsusa Ödemeyen Hanelerin Köylere Dağılımı.....	188
Tablo 61. Hanelerin Vergi Öncesi ve Sonrası Gelir Yüzdesi.....	190
Tablo 62. Sındırgı Köylerinde Gini Katsayısı.....	192
Tablo 63. Sındırgı'da Köylerin Vergi Öncesi ve Sonrası Gini Katsayıları	194
Tablo 64. Sındırgı'da Köylerin Kazanca Göre Vergi Yükü Oranı (%)	195

GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa
Grafik 1. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı Köylerinde Toprakların Dönüm Olarak Dağılımı	91
Grafik 2. Sındırgı Köylerinde Hane Başına Düşen Ortalama Tarla Miktarı (Dönüm)	104
Grafik 3. Sındırgı Köylerinde Tarlanın Dönüm Başına Değeri (Kuruş)	106
Grafik 4. Köylerde Tarla Başına Düşen Ortalama Dönüm	109
Grafik 5. Köylerde Hanelerin Sahip Olduğu Tarlaların Dönüm Miktarının Köydeki Hanelere Oranı (%)	112
Grafik 6. Köylerde Hanelerin Sahip Olduğu Tarla Miktarının Köyün Toplam Arazisi İçinde Kapladığı Alan Oranı (%)	113
Grafik 7. Tarlasını Eken ve Ekmeyen Hanelerin Köylere Göre Dağılımı (%)	123
Grafik 8. Sındırgı Köylerinde Ekili Olan ve Olmayan Tarla Oranları	124
Grafik 9. Sındırgı Köylerinde Bağ Sahibi Hane Oranı (%)	128
Grafik 10. Sındırgı'da Bağların Köylere Göre Toplam Dönümü	131
Grafik 11. Köylerde Bağın Dönüm Başına Ortalama Değeri (Kuruş)	132
Grafik 12. Sındırgı'da Bulunan Hayvanları Sayısı	141
Grafik 13. Sındırgı'da Hane Başına Düşen Kazanç Dağılımı (Kuruş)	177
Grafik 14. Sındırgı'daki Kazanç Dağılımı	178
Grafik 15. Sındırgı'da Hanelerin Vergi Dilimleri Dağılımı	186
Grafik 16. Sındırgı Köylerinde Vergi Öncesi Kazanca Göre Lorenz Eğrisi	192
Grafik 17. Sındırgı Köylerinde Vergi Sonrası Kazanca Göre Lorenz Eğrisi	192

FOTOGRAFLAR VE HARİTALAR LİSTESİ

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa

Fotograf 1. Defterden Gayrimenkul Kaydına Bir Örnek	18
Fotograf 2. Defterden Hali ve Mezru Tarla Örneği (1).....	121
Fotograf 3. Defterden Hali ve Mezru Tarla Örneği (2).....	121

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 1. Sındırgı Fiziki Haritası.....	25
--	----

KISALTMALAR

Age	: Adı geçen eser
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BŞS	: Balıkesir Şer'iyeye Sicili
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
d.	: Defterleri
Ed.	: Editör
DH.	: Dahiliye
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicrî
İ.	: İrade
İA.	: İslam Ansiklopedisi
K.K.	: Kamil Kepeci
NFS.	: Nüfus Defteri
M.	: Miladî
MAD. d.	: Maliyeden Müdevver Defterler
ML.	: Maliye Nezareti
nr.	: Numara
OTAM.	: Osmanlı Tarih Araştırmaları Merkezi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ŞD.	: Şura-yı Devlet
TDVY.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
TMT. d.	: Temettuât Defterleri
VRD.	: Vâridât

1. GİRİŞ

1.1. Amaç

19. yüzyıl Osmanlı toplumunun sosyal ve ekonomik durumu hakkında kapsamlı bilgi edinmek için devletin en küçük idari birimi olan kazaların sosyal ve iktisadi hayatına dayanak olabilecek arşiv belgeleri ve defterlerini incelemek gerekmektedir. Böylece sosyal ve ekonomik özellikleri değerlendirilen bölgelerden elde edilen veriler ışığında toplumun geneli hakkında sonuçlara ulaşmak mümkün olacaktır. Bu açıdan bakıldığında küçük bir kazanın sosyo-ekonomik yapısının ortaya konulmasına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda çalışmanın en önemli amacı günümüzde Balıkesir iline bağlı Sındırgı ilçesinin 1840 yılındaki sosyal ve ekonomik durumunu ortaya koyarak genelleştirici sonuçlara ulaşmak isteyen araştırmacılara dayanak oluşturmaktır.

9192 Numaralı Temettuat Defterine Göre Sındırgı Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Durumu adlı çalışmamızın temel kaynağı 9192 numaralı Temettuat Defteri'dir. Bu defterden elde ettiğimiz bilgiler ışığında kapsamlı bir çalışma ortaya koyarak Sındırgı'nın tarihi süreçte sosyal ve ekonomik yapısı ile ilgili önemli bir eksikliğin doldurulması hedeflenmektedir.

1.2. Yöntem

Çalışmamızda yöntem olarak son dönemlerde sosyal bilimler ile ilgili çalışmalarda yaygın olarak kullanılan nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır¹.

¹ Ali Yıldırım, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi", *Eğitim ve Bilim*, C.23, S.112, (1999), s. 7.

Çalışmamızın ilk aşamasında literatür taraması yapılmıştır². Kaynak taraması yapıldıktan sonra temel veri toplama yöntemlerinden biri olan Osmanlı Arşivi'ne gidilmiştir. Bu amaçla ana kaynağımız olan rik'a yazı ile Osmanlıca olarak tutulan Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Maliye Nezareti Defterleri tasnifi içerisinde yer alan 9192 numaralı Sındırgı Temettuât Defteri okunmuştur.

Böylece 9192 numaralı Sındırgı Temettuât Defteri'ndeki bilgilerin nitel veri analizi yöntemi ile bilgisayar ortamına Excel formatında aktarımı sağlanmıştır. Excel formatına aktarılan veriler veri analizi yönteminin ikinci basamağı olan verilerin görsel hale getirilmesi için kullanılmıştır. Böylece dökümü yapılan veriler görsel hale getirilerek grafikler ve tablolar oluşturulmuştur³.

Bu aşamada elde ettiğimiz verileri destekleyecek arşiv belgeleri tarama modeli ile taranarak kullanılmıştır. Özellikle demografik yapı ile ana kaynaktan ortaya çıkan veriler arşivde yer alan Nüfus Defterleri ve Avarız Defterleri ile desteklenmiştir. Ayrıca araştırmaya katkı sağlaması amacıyla salnameler de değerlendirmeye alınmıştır.

Temel veri kaynağından ve destekleyici veri kaynaklarından elde edilen bilgiler bütüncül bir yaklaşımla analiz edildi. Analiz edilen bilgiler toplamın parçadan daha fazla anlam ifade ettiği düşüncesiyle⁴ birleştirilen parçalar tümdengelim yöntemine göre sunuldu. Burada bir örnek vermek gerekirse her hanenin sahip olduğu tarlaların dönümleri tek tek Excel tablolarına aktarıldı. Her bir hanenin tarlalarının dönüm miktarları toplandı ve ulaşılan bu toplam üzerinden Sındırgı genelinde hane başına düşen tarla miktarı ortaya konuldu. Genel ortalama ortaya çıkarıldıktan sonra köylerdeki tarla miktarları köy bazında toplanıp ilgili köyde hane başına düşen tarla dönüm miktarı tespit edildi. Böylece hangi köyde genel ortalamanın altında kişi başına düşen tarla miktarının ne kadar olduğu tespit edilerek, bu tespit üzerinden çıkarımlar yapıldı. Bu yöntem ana kaynağımızın verilerinin el verdiği ölçüde çalışmamızın genel çerçevesini oluşturmuştur.

² Murat Özdemir, "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.11, S.1, (Haziran 2010), Eskişehir, s. 327.

³ Murat Özdemir, s. 329.

⁴ Yıldırım, s. 12.

Çalışmamızda izlenen önemli yöntemlerden biri de karşılaştırma yöntemidir. Veri analizi ile ortaya çıkan sonuçlar Balıkesir yerelinde yapılan daha önceki çalışmalardaki veriler ile karşılaştırılmıştır. Bunun yanında Sındırgı coğrafyasına benzeyen ve Sındırgı'nın güneyde komşusu olan Manisa'nın Demirci ve Gördes ilçeleri ile ilgili çalışmalardaki⁵ sonuçlarla karşılaştırmalar yapılarak eldeki veriler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sındırgı Temettuât Defteri M. 1840 tarihine ait mevcut sosyo-ekonomik durum hakkında bilgi sağlanmasına olanak tanımaktadır. Bu durum analiz edilen verilerin süreç içerisinde değişimini izlemeye olanak tanımamaktadır. Bu yüzden elde edilen veriler statik olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

1.3. Temettuât Sayımlarına Giden Süreç

Toplumsal gelişmeye bağlı olarak başlangıçta insanlar birlikte yaşamının getirdiği sorumluluk ile ortak harcamalara yardımlaşarak gönüllü katılmaktaydılar. Bu yardımlaşma ve gönüllülük devlet kurumunun oluşması ile zorunlu hale dönüşerek kişilerin devlete ödemek zorunda oldukları vergi halini almıştır⁶. Devlet örgütlenmesinin oluşumundan günümüze kadar gelen süreçte vergiler devletlerin en önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır.

Devletlerin gelirinin önemli bir kısmın vergiler oluşturmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin bir karşılığı olan vergilerin zamanında toplanması, hazine gelirlerinin düzenli olması ve devletin görevlerini aksatmadan yerine getirmesi anlamını taşımaktadır. Bu ekonomik mükellefiyetlere teklif ve onun çoğulu olan tekalif adı verilmektedir⁷. Osmanlı Devleti'nin ekonomi terminolojisinde genel olarak vergi

⁵ Bu çalışmalar; Merve Demir, *Demirci Kazası Karataş Nahiyesi Temettuât Defteri*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2014.; Süleyman Alan, *Demirci Kazası Şehir Nahiyesi Temettuât Defterleri*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2014.; Fatih Bozkurt, *Maliye Nezareti Temettuât Defterlerine Göre Gördes Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2003.

⁶ M. Macit Kenanoğlu, "Vergi", *DİA*, C.43, Ankara: TDVY, 2013, s. 52.

⁷ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fâtih Devri Kanunnameleri Kanunnameler I*, İstanbul: FEY Vakfı Yayınları, 1990, s. 153.

kelimesi yerine resim (resm) kullanılmaktadır⁸. Osmanlı vergi literatüründe resim kavramının yanında bac⁹, iane, avarız, hasılat, bedel, caize, adet gibi terimler de kullanılmıştır¹⁰.

Osmanlı Devleti'nde vergi sistemi Tanzimat'ın ilanına kadar İslam hukukuna göre şekillenmiştir. İslam hukukuna göre devletin halktan toplamak zorunda olduğu vergiler şer'i vergiler olarak adlandırılmıştır. Zekât, cizye, öşür ve haraç şer'i vergileri oluşturmaktadır. İslam hukuku devletin sürekli ve ihtiyaç duyduğu anlarda Şer'i vergilerin yanından devlet yöneticilerine yeni vergiler koyma yetkisi de vermiştir. Bu yetki ile oluşan vergilere örfî vergiler adı verilmektedir¹¹.

Bu vergilerden en önemlisi öşür vergisidir. Öşür vergisi Müslüman tebaanın tarım arazilerinde yetiştirdiği ürünler üzerinden devletin aldığı vergidir. Müslümanların alıp, satma, hibe etme, vakıf haline getirebildiği istediği gibi tasarruf edebildiği ve mülkiyeti kendilerine ait olan topraklar öşrî arazi olarak adlandırılmaktadır¹². Bu toprakların sahipleri topraktan elde ettikleri mahsulün, toprağın sulama şekline göre onda bir ile onda yarımını devlete öşür vergisi olarak ödemek zorundadır¹³.

Cizye vergisi, senelik, bir kereye mahsus olmak üzere gayrimüslim erkeklerin İslam devletinde askerlik yapmaması mantığına dayanılarak tahsil edilen bir vergidir. İslam ülkesindeki gayrimüslimin İslam'a karşı çıkmayacağını bir göstergesidir¹⁴. Sakat, kör, işsiz, kadın, çocuk, malul ve fakir kimseler özel askeri yükümlülükleri yerine getiren gayrimüslimler, maden ve tuzla işleriyle uğraşanlar, kapitülasyonlar gereği yabancı elçilerin tercümanı olan zimmiler, yabancı tüccarlar¹⁵ cizyeden muaf

⁸ Ahmet Tabakoğlu, "Resim", *DİA*, C. 34, İstanbul: TDVY, 2007, s. 582.

⁹ Kelime mutlak olarak vergi manasında kullanıldığı gibi satılan her türlü maldan alınan vergi olarak da değerlendirilebilir. M. Fuad Köprülü, "Bac", *İA*, C.II, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 189-190.

¹⁰ Kenanoğlu, s. 56.

¹¹ Akgündüz, *Kanunnameler I*, s. 153,158.

¹² Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta, Kardelen Kitabevi, 1999, s. 119.

¹³ Ömer Lütfi Barkan, "Öşür", *İA*, C. 9, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s.485.; Dere, nehir ve yağmur suları ile sulanabilen araziden onda bir, dolap, motor gibi araçlarla sulanabilen araziden onda yarım (nıfs-ı öşür) alınır. Akgündüz, *Kanunnameler I*, s. 157.

¹⁴ Hanife Şen, *1492 Numaralı Sivas Cizye Defterinin Değerlendirilmesi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2014, s. 9.; cizyenin menşei ve dayanağı ile ilgili tartışmalar için Hanife Şen, s.8-11, C. H. Berker, "Cizye" *İA*, C.3, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s.199-201.

¹⁵ Halil İnalçık, "Cizye", *DİA*, C.8, İstanbul: TDVY, 1993, s. 45.

tutulmuştur. Gayrimüslim din adamlarından ise bazı kanunnamelerde cizye vergisinin alınmayacağı kaydı yer almakla birlikte bazı gayrimüslim din adamlarından cizye alındığı görülmüştür¹⁶.

Haraç, şer'i lisanda gayrimüslim tebaadan alınan vergileri ifade etmekle birlikte¹⁷, haraç vergisi gayrimüslimlerin mülkiyetinde olan topraklardan alınan vergilerin genel adıdır. Mülkiyeti gayrimüslimlere ait olan araziye harâcî arazi adı verilir. Aynı öşrî arazi gibi tasarrufu sahiplerine aittir. Harâcî arazi sahipleri ürün ve dönüm üzerinden vergi öderler. Haraç toprağı sahibi elde ettiği mahsulün onda iki ile onda beş arasındaki oranda bir vergi öder. Bu vergiye "*harac-ı mukaseme*" adı verilir. Bunun yanında toprağın büyüklüğüne göre her yıl sabit olarak "*harac-ı muvazafa*" adı altında bir vergi öder¹⁸.

Zekât, şartlarını taşımak kaydıyla zengin Müslümanların mükellefiyetinde olan bir vergidir¹⁹. İslam devletleri istisnai durumlar haricinde zekâtın tahsis ve taksimine karışmamıştır²⁰. Bu yüzden şer'i vergiler içerisinde geçen zekâtı daha çok devlet hazinesi ile alakalı olarak değil zengin ile fakir arasındaki sosyal yardımlaşma olarak değerlendirilebilir²¹.

Osmanlı Devleti'nde vergilerin tahsisinde iki yöntem uygulanmaktaydı. Bunlardan birisi devlette görev alanların maaşları karşılığında belirlenen bölgelerden vergileri toplama hakkının verilmesidir. Tımar sistemi olarak adlandırılan bu sistem önemli bir mali çözümdü. Bunun yanında daha önceden hesaplanan vergi gelirlerinin çeşitli şartlarda peşin para karşılığında kişilere devredilmesi yöntemidir. Bu yöntem iltizam sistemi olarak adlandırılıyordu. İltizam sistemine göre vergisi belirlenen toprağın vergileri ihale yolu ile kişilere satılmaktaydı. İltizam bir ile üç yıllık süreleri kapsamaktaydı. İltizam ile vergi gelirini toplama hakkını alanlara "*mültezim*"

¹⁶ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, s. 150.

¹⁷ Ebu'l-Ula Mardin, "Haraç", *İA*, C. 5/1, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 222.

¹⁸ Mardin, s. 222.; Ünal, s. 119.

¹⁹ Zekât hakkında detaylı bilgi için bakınız. Mehmet Erkal, "Zekât", *DİA*, C. 44, İstanbul: TDVY, 2013, s. 197-207.

²⁰ Akgündüz, *Kanunnameler I*, s. 154., 155.

²¹ A. Mesud Küçükcalay- Dr. Ali Çelikkaya, "Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam", *Türkler*, C. 10, Ed. Hasan Celal Güzel ve diğerleri., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 882.

denilmekteydi. Devletin zamanla artan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla iltizam sistemi kayd-u hayat şartı ile genişletilerek “*malikane sistemi*” ortaya çıkmıştır²².

Osmanlı Devleti’nde toprakların büyük çoğunluğu öşrî ve haracî arazi dışında kalan ve mülkiyeti devlete ait olan mirî arazidir. Arz-ı memleket olarak da adlandırılan miri arazi fetih yoluyla ganimet olarak devlet idaresine geçmişti²³. Askeri güç ile ele geçirilen bu topraklar *haraci fey* denilen devlet arazisi olarak kabul edilmekteydi²⁴. Devletin mülkünde olan bu toprakları devlet, köylülere işlemesi şartıyla vermiştir. Köylü işlettiği bu toprağı satamaz, vakıf haline getiremez, istediği gibi tasarruf edemezdi. Sadece belirli şartlar dahilinde aile fertlerine kullanımını devredebilirdi. Toprağı işlettiği ve vergisini ödediği müddetçe köylünün elinden toprağı alınmazdı. Toprağı eken köylü öşr olarak²⁵ harac-ı mukasemesi ve çift akçesi²⁶ karşılığı olarak harac-ı muvazzafa adı verilen vergiyi öderdi²⁷.

Öşür, cizye gibi şer’i vergiler dışında kalan vergiler “*Tekalif-i Örfiyye*” grubu vergiler olarak değerlendirilmektedir. Bu gruba avarız vergileri de dahildir²⁸. Devletin dış politikadan, askeri faaliyetleri kapsayan yönetim ve hukuk kurumlarını devam ettirmek için halktan aldığı vergi ve hizmetler örfi vergi kapsamına dahildir²⁹. Osmanlı Devleti’nde köylünün, reayanın sipahiye ödemek zorunda olduğu çift resmi ve ispenç vergisi de örfi vergiler içerisindeydi³⁰. Bu vergiler ve alınan harçlar “*rüsüm-u örfiyye*” olarak adlandırılmıştır³¹.

²² Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014, s. 95-183.

²³ Halil İnalçık, “İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devrindeki Şekilleri Mukayesesi”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1996, s. 25.

²⁴ Halil İnalçık, *Devlet-i’ Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2016, s. 154.

²⁵ Barkan, “Öşür”, s. 485; *Buradaki öşür öşri araziden alınan öşür vergisinden mahiyet olarak farklıdır. Mahiyeti itibariyle haraci arazi olan miri araziden haraç-ı mukaseme olarak öşür veya a’şar adıyla bir vergi alınmıştır.* Akgündüz, *Kanunnameler I*, s. 156.

²⁶ Çift resmi örfi vergiler içerisinde kabul edilmektedir. “*Gördük ki, Ebussuud çift resmine harac-i muvazzafa adı altında şeri bir mahiyet atfetmektedir. Halbuki çift resmi örfi rüsumdandır.*” Halil İnalçık, *İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devrindeki Şekilleri Mukayesesi*, s.24

²⁷ Halil İnalçık, “İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devrindeki Şekilleri Mukayesesi”, s. 24.

²⁸ Halil İnalçık, *Devlet-i’ Aliyye IV*, s, 49.

²⁹ Akgündüz, *Kanunnameler I*, s.184.

³⁰ Geniş bilgi için Halil İnalçık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1996, s. 31-65.

³¹ Akgündüz, *Kanunnameler I*, s. 184.

Osmanlı Devleti'nin olağanüstü durumlarda halktan aldığı her türlü para ve hizmet de örfi vergiler içerisinde yer almaktaydı. Uzun savaş ve devlet gelirlerinin yetmediği, bütçenin açık verdiği durumlarda ihtiyaç duyulan nakit para, hizmet, eşya ya da ürün doğal olarak halktan talep edilir ve miktarı belirlenerek çeşitli bölgelere taksim edilirdi. Bunun için avarız namı altında vergi yine avarız hanesi namı altında tespit edilen hanelere paylaştırılması usulü ile tahsil edilirdi. Bir avarız hanesi bir gerçek hane demek değildi. Avarız hanesi birkaç, hatta daha fazla gerçek haneden oluşmaktadır. Bazen bir avarız hanesi 3 gerçek haneden, bazen 5, 10, 15, hatta 50 gerçek haneden oluşan vergi birlikleriydi³². Avarız haneleri oluşturulduktan sonra devletin ihtiyacını köy ve kasabalara dağılımını gösteren tevzi defterlerinin hazırlanması işini kadı yapmaktaydı³³.

Tekalif-i Divaniyye ya da *Avarız-i Divaniyye* adı verilen olağanüstü vergiler zamanla devletin devamlı gelirleri halini almıştır. 17. yüzyılın sonlarına gelindiğinde avarız-ı divaniyye toplam bütçe gelirinin %10 ile %20'lik kısmına tekabül eder hale gelmiştir³⁴.

Osmanlı Devleti'nde uzun süren savaşlar ekonomiyi olumsuz etkilemekteydi. Osmanlı Devleti'nin 16. ve 17. yüzyıllarda yaşadığı ekonomik buhranın sebeplerini ortaya koymak bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır. 17. yüzyıl boyunca devam eden savaşlar ve ekonomik bunalımlar devleti yeni gelir kaynaklarına yöneltmiştir. Devlet 1686-1698 yılları arasında yüksek rütbeli devlet görevlilerinden ve vakıf gelirlerinden "*İmdâd-ı Seferiyye*" adıyla bir vergi toplanmasına karar verildi³⁵. Başlangıçta devletin yüksek dereceli devlet adamlarından ve varlıklı kişilerden borç olarak aldığı bu vergi, zamanla olağan hale gelerek avarızhane usulüne göre toplanmıştır. Bu vergiyi savaş zamanlarında toplanan İmdâd-ı seferiyye vergisine benzer "*İane-i Cihadiyye*" ve barış zamanlarında toplanan "*İmdâd-ı Hazariyye*" vergisi (1713) izlemiştir³⁶.

³² Ömer Lütfi Barkan, "Avarız", *İA*, C.2, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s.15.

³³ Halil İncalcık, *Devlet-i' Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV*, s.48.

³⁴ Akgündüz, *Kanunnameler I*, s.192

³⁵ *Merkezi yönetim, 17. Yüzyılın ilk yıllarında savaşın neden olduğu maddi sıkıntılarla karşılaştığında varlıklı kimselerden yüksek meblağlarda borç alırdı. Bu kimseler de, verdikleri borçların tahsili olarak sonrasında reayadan vergi toplarlardı. Bu vergiler İmdâd-ı seferiyye olarak adlandırılırdı.* Halil İncalcık, *Devlet-i' Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV*, s.53.

³⁶ Kamil Koçak, "İnebahtı Muhafızlarının 1797 Tarihli İmdâd-ı Hazariyye Gelirleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20, (Aralık 2009), Isparta, s. 48-49.

Devlet hizmeti gören görevliler halktan salma, salgun, ayak bastı parası vb. adlarla birçok vergi almaktaydılar. Devlet tarafından “*tekalif-i şakka*” olarak adlandırılan bu tip vergiler meşru sayılmamasına rağmen görevliler tarafından halktan alınmıştır³⁷. Devlet görevlilerinin yaptıkları hizmet karşılığında reayadan aldıkları iâşe ve ücretler hizmet akçesi olarak adlandırılmıştır. Yine hizmetine gittiği vali ve devlet görevlilerinin ağırlanması ve onlara hediyeler sunulması reayaya yüklenmiştir³⁸.

Osmanlı Devleti’nde 17. yüzyılda ortaya çıkan imdâd-ı hazariyye, İmdâd-ı seferiyye gibi ödemeler yanında çoğunluğunu tekalif-i şakkanın oluşturduğu şehir masrafları Kadı’nın başkanlığında şehir kethüdası³⁹, esnaf temsilcileri ve a’yandan oluşan bir heyet tarafından belirleniyordu⁴⁰. Bu belirlemeden sonra şehir masrafları, kazanın içerisinde bulunan ahaliye paylaştırılıyordu. Bu şekilde oluşturulan tevzi defterleri⁴¹ ile şehir masrafları köylerde dahil olmak üzere herkese pay edilerek toplanmaktaydı. Tevzî Defterleri’nin Rûz-ı Hızır ve Rûz-ı Kasım’da olmak üzere yılda iki kez düzenlenmesi esası belirlenmiş olsa da 18. yüzyılda buna uyulmayarak yılda birçok defa düzenlendiği görülmektedir⁴².

Osmanlı Devleti, fethedilen topraklarının idari teşkilatını belirlemek ve vergi mükelleflerini tespit etmek için “*tahrir*” adı verilen sayımlar yapmaktadır⁴³. Tahrir sözlükte “*yazma, yazılma*” anlamına gelmektedir⁴⁴. Terim olarak ise Osmanlı mali yapılanmasında vergilerin ve vergi verenlerin isimlerinin tespiti için yapılan sayımları ve bu amaçla tutulan defterleri ifade etmektedir⁴⁵.

Taşrada vergi düzenini oluşturmak ve bunları dirliklere bölerek devlette görev alanlara maaş karşılığında dağıtmak, tahrir yapılmasının en önemli amaçlardandır⁴⁶.

³⁷ Ünal, s.162.

³⁸ Halil İnalçık, *Devlet-i’ Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV*, s. 49-52.

³⁹ “...vergilerin esnafa ve mahallelere dağıtımını bizzat (şehir kethüdarları) yapar ve kimlerin vergiden muaf tutulacağını belirlerdi. Şenol Çelik, “Şehir Kethüdâsı”, *DİA.*, C. 38, İstanbul: TDVY, 2010, s. 452.

⁴⁰ Yakup Akkuş, “Osmanlı Maliyesi Literatüründe İhmal Edilmiş Bir Tartışma: Tevzi’ Defterlerinden Vergi-i Mahsûsa’ya Geçiş”, *Tarih Dergisi*, S.65 (2017/1), İstanbul, s.33.

⁴¹ Balıkesir şehir masrafları hakkında bakınız. Fırat Çakır, *18.Yüzyılın İkinci Yarısında Balıkesir Şehir Masrafları*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2016

⁴² Yücel Özkaya, “*XVIII. Yüzyıl Sonlarında Tevzi’ Defterlerinin Kontrolü*”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S. 1., (1981), Konya, s. 136., 145.

⁴³ Akgündüz, *Kanunnameler I*, s. 10-11.

⁴⁴ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1998, s. 1021

⁴⁵ Mehmet Öz, “Tahrir”, *DİA*, C.39, Ankara: TDVY, 2007, s. 425.

⁴⁶ Mehmet Ali Ünal, s. 128.

Tımar sisteminin uygulanacağı yerlerde yapılan tahrir sayımları, sancak düzeyinde yapılmaktaydı. Sayımlarda şehirlerden başlanarak köylere doğru giden bir sıralama takip edilirdi⁴⁷.

Tahrir işlemini gerçekleştirmek için merkezden tecrübeli devlet adamları arasından seçilen *emin/il yazıcısı* adı verilen görevliler ile onlara yardımcı olacak kâtip görevlendirilerek bir tahrir kurulu oluşturulmaktaydı⁴⁸. Görevlendirildiği bölgeye giden kurul; arazinin özelliklerini, üzerinde yetiştirilen ürünleri ve miktarlarını belirlerdi. İl yazıcısı, köylerdeki hane reislerinin ve bekârların adlarını, sahip oldukları toprakları yazdıktan sonra her köyün öşür ve çift resimlerine ek olarak, Hristiyânlardan alınan ispenç vergisi ile köyde elde edilebilecek birçok vergiden gelecek paraların tahmini toplamını “*Mufassal Deftere*” yazmaktadır⁴⁹.

Mufassal Defterlerde şehirlerden elde edilecek her türlü gelir kaynaklarının miktarları⁵⁰ ve ihtisap rüsumu belirtilirdi⁵¹. Tımar sistemi içerisinde toprağı kısımlara ayırarak reyanın evli-bekâr, ihtiyar, çalışamaz, zeamet veya tımar sahibi olanlar, imam, müezzin gibi birçok özellik belirtilerek kaydedilirdi⁵².

Tahrir sonucunda mufassal, icmal ve evkaf olmak üzere üç çeşit tahrir defteri ortaya çıkmaktadır. Vergi kaynakları ayrıntılı bir şekilde Mufassal Deftere yazılırken, tımarlı sipahilerin adları ve vergi toplama belgeleri İcmal Defterlerine, vakıflara ayrılan gelirler ise Evkaf Defteri’ne yazılırdı⁵³. Mufassal Defterleri icmal defterlerine kaynaklık etmektedir⁵⁴.

16. yüzyılın sonlarında devletin içerisinde bulunduğu iki cepheli savaşlar, savaş teknolojilerinin değişmesi ve Celali isyanlarının çıkması tımar sistemini

⁴⁷ Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler”, *Vakıflar Dergisi*, S. 22, (1991), Ankara, s. 431-432.

⁴⁸ Tahrir komisyonunun görev, sorumlulukları ve tahrirlerin nasıl yapıldığı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız. Ömer Lütfi Barkan, “Türk İktisat ve Mâliye Tarihi İçin Kaynaklar: Türkiyede İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri/ Hakana Mahsus İstatistik Defterler I”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 2., (1940-1941), İstanbul, s. 20-59., 214-247.

⁴⁹ Halil İnalçık, *Osmanlı Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 112.

⁵⁰ Öz, “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler”, s. 431.

⁵¹ Ömer Lütfi Barkan, “Hakana Mahsus İstatistik Defterler I”, s. 218.

⁵² Akgündüz, *Kanunnameler I*, s. 11.

⁵³ Sevim, s. 6; Öz, “Tahrir”, s. 428.

⁵⁴ Orhan Kılıç, “Muş Sancağı Dirlikleri (1604-1605)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S.1, (Elazığ), 1999, s. 157.

etkilemiştir. Devletin içinde bulunduğu durumdan nakit ihtiyacını karşılayacak gelirlere ihtiyaç duyması tımar sisteminin gözden düşmesine neden oldu. Değişen şartlarda devlet için başlangıçta olağanüstü durumlarda alınan fakat sonradan olağan vergi haline gelen Avarız vergisi için yapılan sayımlar daha önemli hal almıştır⁵⁵.

17. yüzyıldan itibaren meydana gelen sosyal ve ekonomik gelişmelerdeki değişim tahrir geleneğinin de değişmesine neden oldu. Bu yüzyıldan itibaren yeni tahrir geleneğine göre her kaynak ayrı ayrı defterlerde tutulmaya başlandı. Bunun sonucunda her kaynak için yeni defterler oluşturulmuştur⁵⁶. Tahrir defterlerinden yöntem ve içerik olarak ciddi farklılıklar içermekle birlikte, Avarız ve cizye defterleri tahrir geleneğinin 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya çıkmış yeni şekilleridir⁵⁷.

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı kaldıran II. Mahmud, kuracağı yeni ordu için asker ve vergi kaynaklarına ihtiyaç duymaktaydı. Bu amaçla yapılan ve erkeklerin sayıldığı 1831 tarihindeki ilk nüfus sayımından sonra, harpler dolayısıyla sarsılan vergi düzenini yeniden kurmak için mülk, arazi ve hayvan sayımları yapılmasına karar verildi⁵⁸. İlk nüfus sayımından sonra mülk, arazi ve hayvan sayımlarının yapıldığı Temettuât sayımları yapılmaya başlandı⁵⁹.

Nüfus sayımlarının ardından 1832 tarihinde yapılan Gelibolu, Eceabat ve Keşan sayımları Temettuât sayımlarının ilk örnekleridir. Bilinen ilk sayım Gelibolu'da yapılırken bu sayımı Kıbrıs'ta Hicri 1248/ Miladi 1833 yılında yapılan sayımlar takip etti⁶⁰. II. Mahmud ağır vergiler karşısında halkın ezilmesini önlemek ve ileride kazanca göre vergi uygulamasına geçmek istediği için bu sayımları yaptırmıştır. Bu sayımlardan sonra halkın emlakını, bir yılda elde ettiği tüm geliri ve bu gelirlere elde ettiği kazanc için ödemesi gereken tek bir verginin miktarının adaletli bir şekilde tespit edilmesi amacıyla, 7 Ağustos 1838 yılında II. Mahmud'un bir fermanı ile Rumeli

⁵⁵ Mehmet Öz, "Tahrir", s. 428.

⁵⁶ Mustafa Öztürk, "1616 Tarihli Halep Avarız-Hane Defteri", *OTAM*, Sayı: 8. (Ankara), 1997, s. 251.

⁵⁷ Şenol Çelik, "1659-1660 (H.1070-1071) Tarihli Avarız Defterine Göre XVII. Yüzyıl Ortalarında Turgutlu Kazası", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 16, (Bahar 2007) İstanbul, s. 36-37.

⁵⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. 5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983, 155-156.

⁵⁹ Şerif Korkmaz, "II. Mahmud Dönemi'nde Yapılan 1832 Tarihli Arazi ve Emlak Sayımı: Gelibolu Örneği", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, S. 22, (Bahar,2017), Çanakkale, s. 88.

⁶⁰ Kısaca bilinenlerin, yazılanların ve söylenenlerin aksine Temettuât Defterlerinin tarihi H.1248 yılına kadar inmektedir ve Kıbrıs Temettuât Defterleri de 1248 tarihlidir. Vergilere ait herhangi bir bilginin yer almadığı bu 4 defter ile ilgili ileride tarh edilecek vergiye esas kayıtlar olduğunu söyleyebiliriz. Selahittin Özçelik, "Tanzimat Öncesinde Girne Kazası (Temettuât Defterlerine Göre)", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXII, S. 34, (2003), Ankara, s. 36.

tarafında Gelibolu Sancağı'nda, Anadolu tarafında ise Hüdavendigâr Eyaleti'nde pilot olmak üzere sayımlar yapılmasına karar verilmiştir⁶¹. Fakat bu sayımlar 1839 Mart'ına yetişemediği, Mısır Meselesi ve II. Mahmut'un ölümü gibi nedenlerden dolayı tam olarak gerçekleştirilememiştir⁶². Buna rağmen 30 Aralık 1838 tarihi itibarıyla Gelibolu, Soma ve Bergama kazalarında sayımlar tamamlanırken, on iki kazada sayımlar tamamlanamamıştır⁶³.

1839 yılında temel kurumların değişime uğradığı bir tarihtir. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'nın üstünlüğü karşısında yeniden teşkilatlanma teşebbüsü olan Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi yeni bir dönemi başlattı⁶⁴. Fermanında “*ahâlî-i memâlikten her ferdin emlâk ve kudretine göre vergi-i münâsib tâyin olunarak kimse-den ziyâde şey alınmaması*” belirtilerek düzenlenen nizamnameler ile “*herkesin mutasarrıf olduğu emlak ve arazi-i mevcudesinin menfaii ve Temettuât-ı hasılasına ve kâr ve ticaret ve iktidarına ve'l-hasıl hal ve tahammüllerinin derecesine göre virgü namıyla*” bir verginin alınmasına karar verildi⁶⁵. Böylece örfi vergiler yerine “Ancemaatin vergi”, ‘vergi-i mahsusa’, ‘vergi’, ‘komşuca alınan vergi’ adlarıyla adlandırılan tek bir vergi getirildi⁶⁶.

Esasında II. Mahmud döneminde esnafın sattığı her türlü maldan çeşitli adlarla alınan İhtisap Vergisi, Tanzimat'ın ilanından sonra kazanç üzerinden alınan bir vergiye dönüştü. Tanzimat'la birlikte ihtisap vergisi kaldırılarak herkesin kazancına uygun olarak *temettü vergi* adı ile bir vergi oluşturuldu⁶⁷. Buna göre her idari birimin hazineye ödemesi gereken vergi miktarı merkez tarafından belirlendi. Bu, eskiden beri devam eden verginin idari birimlere paylaştırıldığı tevzi uygulamasıydı. Burada yeni

⁶¹ Ayla Efe, “II. Mahmud'un Mal Mülk Sayımı: Evreşe Örneği”, *Bellekten*, C. 80, S. 288, (Ağustos, 2016), Ankara, s. 486.

⁶² Muhammet Bedreddin Şimşek, *Temettuât Defterlerine Göre Biga Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1840-1845)*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2013, s. 11.

⁶³ Efe, II. Mahmud'un Mal Mülk Sayımı: Evreşe Örneği, s. 487.

⁶⁴ Halil İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1992, s. 2.

⁶⁵ Nuri Adıyeke, “Temettuât Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”, *OTAM*, S.11, (Ankara), 2000, s. 769.

⁶⁶ Mehmet Emin Ülkü, “Tanzimat Döneminde Ancemaatin Vergi Uygulaması ve Yaşanan Usulsüzlükler Üzerine Bazı Şikâyetler (1841-1865)”, *Current Research in Social Sciences*, C.2, S.3, 2016, s. 131.

⁶⁷ Adıyeke, s. 772.

olan, herkesin kazancına göre vergi yükünün belirlenmesi idi. Bu, eski usul içinde bir yenilikti⁶⁸.

Sözlük anlamı kâr etme, kazanma, kâr, fayda olan Temettü' kelimesinin çoğulu olan Temettuât kelimesi kârlar, faydalar, kazançlar anlamına gelmektedir⁶⁹. Temettu' vergisi ise II. Mahmud döneminde başlayan İhtisap vergisinin devamı niteliğinde olan tüccar ve esnafın senelik kazançları üzerinden alınan vergi için kullanılan genel bir tabirdir⁷⁰.

Tanzimat'ın ilanından 1858-1860'a kadar geçen sürede temettu' vergisi “*an-cemaatin*” vergisinin bir kısmını oluşturmak şartıyla “*birleşik vergi*” olarak uygulanmıştır⁷¹. 1860'dan sonra an-cemaatin vergisi yerine emlak, arazi ve temettu vergileri ayrı ayrı alınmıştır⁷². 1860'da çıkarılan nizamname ile ilk defa senelik kazanç üzerinden %30 vergi alınması kararlaştırılmıştır. Temettu vergisi bu tarihten sonra yapılan birçok düzenleme sonucunda ‘kazanç vergisine’ dönüştürülmüştür⁷³.

Tanzimat'ın ilanı ile iltizam sistemi kaldırılarak yeni verginin tarhı, dağıtımı ve tahsili ile ilgili merkezden muhassıllar görevlendirilmiştir. Muhassıllara 19 Zilkade 1255 (23 Ocak 1840) tarihinde gönderilen I numaralı nizamnamede muhassılların görev ve yetkileri belirtilmiştir. I numaralı nizamnameye göre muhassıllar görev aldıkları her yerde ahalinin isim ve şöhretini, ne kadar emlak, arazi ve hayvanı olduğunu, aynı zamanda tüccar ve esnaf olanların yıllık ne kadar temuttuâtı olacağını deftere yazacaktı⁷⁴.

Muhassıllar ilk sayımlarda başarılı olamadılar. Bu başarısızlıkta muhassılların verilen talimatlara uymaması, vergilerin oluşturulmasında talimatlara aykırı hareket etmeleri, yeni uygulamadan memnun olmayanların direnmeleri ve zorluk çıkarmaları etkili olmuştur. Yeni vergi uygulamasına karşı ülkenin birçok yerinde hoşnutsuzluklar

⁶⁸ Ayla Efe, “Osmanlı Devleti'nde Yeniden Yapılanmanın Şafağında Üç Vergi Sayımı”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 11, S. 2, Sakarya, 2016, s. 42.

⁶⁹ Develioğlu, s. 1073.

⁷⁰ Temettu vergisinin geçirdiği evreler için bakınız. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971, s. 453-455.

⁷¹ Mustafa Serin, “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuât Defterleri”, *I. Milli Arşiv Şûrası (Tebliğler-Tartuşmalar)* <20-21 Nisan 1998>, Yayıma Hazırlayanlar: Râhim Erişti ve diğerleri, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 1998, s. 719.

⁷² Ülkü, s. 134.

⁷³ Serin, s. 720.

⁷⁴ Adıyeke, s. 770.

çıkıştır⁷⁵. Bu sayımların başarısız olmasının bir diğere nedeni de devletin vergiyi toplamak için harcadığı paranın fazlalığıdır. Muhassıllar ve görevlilere ödenen paraların fazlalığı sistemin işlerliğini kaybettirmiştir. Bu nedenlerden dolayı 1840 sayımlarında istenilen sonuç elde edilememiştir⁷⁶.

1840 sayımlarının başarısız olması nedeniyle merkez sayımların tekrar yapılmasına karar vermiştir. Bunun sonucunda H. 1261/Miladi 1844-1845 tarihinde yeniden sayım yapılmıştır. H. 1261 sayımlarında önceki sayımın aksine merkezden görevliler görevlendirilmemiştir. Bu sayımlarda Müslümanların yazımını muhtar-ı evvel, muhtar-ı sani ve köy imamaları, gayr-i Müslimlerin yazımını ise kocabaşlar ve papazlar tarafından ziraat müdürleri veya vekilleri nezaretinde tutulmuş⁷⁷ ve defterlerin bitiminde bunların imzaları yer almıştır⁷⁸.

Temettuât sayımlarının kısa dönemli amacı, vergi yükünün bölgeler ve kişiler arasında adil dağılımını sağlamak, uzun dönemdeki amacı ise geniş bir mali reformun verilerini tespit etmektir⁷⁹. Fakat bu sayımlar istenilen amaçlara ulaşmamış ve eski usul içinde bir yenilik olarak kalmıştır⁸⁰.

Temettuât tahrirleri sonucunda oluşan Temettuât Defterleri, tutulduğu dönemde devletin istediği amaçlara ulaşamamakla birlikte günümüzde 19. yüzyılın ilk yarısı Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihi için oldukça önemli ve kapsamlı veri zenginliğine sahip kaynaklardır⁸¹.

⁷⁵ Çoşkun Çakır, “Tanzimat Dönemi Vergi Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler ve ‘Vergi İhtilalleri’”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 51/1, (Eylül 2011), İstanbul, s. 77.

⁷⁶ Ayşe Özdemir Kızıllan, “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuât Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.20, (Nisan 2008), Kütahya, s.64.

⁷⁷ Tefvik Güran, “19. Yüzyıl Temettuât Tahrirleri”, *19. Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar*, 2014: Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, s. 195.

⁷⁸ Temettuât defterinin bir kısmında mühür bulunmayıp sadece ‘bende’ kelimesi yazılıp bırakılmıştır. Bu defterin merkezden çıkarılan bir suret olduğunu göstermektedir. Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, *Belleten*, C. 49, S. 225, (1995), Ankara, s. 398.

⁷⁹ Adıyke, s. 774.

⁸⁰ Ayla Efe, “Osmanlı Devleti’nde Yeniden Yapılanmanın Şafağında Üç Vergi Sayımı”, s. 42.

⁸¹ Kütükoğlu, s. 298, Güran, “19. Yüzyıl Temettuât Tahrirleri”, s. 203.

1.4. Temettuât Defterleri ve Sındırgı Temettuât Defteri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Temettuât Defterleri, 1988 yılına kadar Kamil Kepeci ve Maliyeden Müdevver Defter tasnifi içerisinde yer almıştır. Bu tarihten sonra kataloglanarak Temettuât defterleri serisi içerisinde yer almıştır⁸². Defterlerin tasnifinde kayıtların tutulmuş olduğu tarihlerdeki idarî taksimat esas alınmış ve defterler alfabetik olarak eyaletlere (Ankara, Aydın, Bolu, Cezâir-i Bahr-i Sefîd, Edirne, Erzurum, Hüdavendigâr, Konya, Niş, Rumeli, Selanik, Silistre, Sivas, Üsküb, Vidin) bölünmüştür. Her eyalet de kendi içinde alfabetik olarak mahalle, köy ve kazalara göre ayrılmıştır. Bunun sonucunda ML.VRD. TMT. d fon kodunda toplam 19.569 defter Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde kataloglanmıştır⁸³.

Çalışmamızın ana kaynağı olan Sındırgı Temettuât Defteri, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Maliye Nezareti Defterleri tasnifi içerisinde yer alan 9192 numaralı defterdir⁸⁴.

9192 numaralı Sındırgı Temettuât Defteri 25x75 cm boyutlarında sayfa usulüne göre sonradan numaralandırılmıştır. Toplam 368 sayfadan oluşan defter ciltli ve ebruludur. Defter 368 sayfadan oluşmakla birlikte numaralandırma 4. sayfadan başlamaktadır. 1., 2., 3., 246., 247., ve 368. sayfalar defterde yer almamaktadır. Defterde 24., 47., 64., 70., 78., 84., 93., 97., 105., 112., 125., 138., 148., 156., 165.-170., 177.-180., 193., 213., 223., 231.-233., 245., 253., 261., 280., 285., 289., 299., 307. ve 367. sayfalar ise boş, 96. ve 97. sayfalar ise mükerrer olarak yazılmış sayfalardır.

Defter 4. sayfada “*Bitevfikullahü teâla bu def’a teessüs buyurulan Tanzîmât-ı Hayriyye usûl-i hayriyyesine tatbîken müceddeden tahrîrlerine irâde-i aliye-i şâhâne taalluk eden Karesi sancağında vâki’ Sındırgı kazâsının hâvi olduğu kurâlarının emlâk ve arâzi ve kıymet-i hakîkiyyeleriyle Temettuâtve vergi-yi senevîlerini mübeyyen müfredâtlu defterdir. Ber-vech-i âti zikr ve beyân olunur.*” ifadeleri ile başlamaktadır.

⁸² Kütükoğlu, s. 395.

⁸³ Başbakanlık Devlet Arşivleri Müdürlüğü, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Yayın Nu:147, İstanbul, 2017, s. 146.

⁸⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. 09192.

Bu ifadelerin hemen ardında *Karye-i Osmanlar* denilerek ilk köy olarak Osmanlar yazılmıştır.

Defterde haneler mal varlıklarına göre tek satır halinde yazılmıştır. Mal varlığı çok olan haneler sayfaya baştan sona yayılarak belirtilmiştir. Mal varlığı az olan hanelerde sayfa ikiye bölünerek iki sütun halinde hane reisinin eşkâli, mesleği ve varsa sahip olduğu emlak ve hayvanatı belirtilerek kayıt altına alınmıştır.

Defterde ilk satıra hane reisinin eşkali, varsa sülale adı ve mesleği belirtilmiştir. Rençberlik dışındaki meslekler hane reisinin eşkalinin yazıldığı satırın üzerine sola yatık olarak yazılmıştır. Hane reisi ile ilgili; vergi vermiyor ise neden vermediği, sayımın yapıldığı zamanda hanesinde değilse neden olmadığı, devlette görev alıyor ise aldığı görev, ihtiyar, dul kadın, alîl, amel-mande gibi açıklamalar da yine hanenin üst kısmına yatık olarak yazılmıştır.

Hane reisinin eşkalinin ve özelliklerini belirtildiği satırdan sonra bir alt satırda ilk olarak varsa tarlası ifadesinin üzerine kaç adet olduğu, altına dönümü, onun altına kıymeti belirtildikten sonra kaç dönümünün mezru, kaç dönümünün halî olduğu yazmaktadır. Tarım arazileri bu şekilde yazıldıktan sonra hayvanların cinsi yazıldıktan sonra re's olarak adedi belirtilerek kıymeti altına yazılmıştır.

Hicri 1256 tarihli defterlerde vergi mükellefi haneler yazılırken iki farklı yazım şekli uygulanmıştır. Birinci yazım şeklinde hane sahiplerinin sahip olduğu mal varlıkları yazılırken, hanenin sahip olduğu evler hakkında tek katlı veya çok katlı (tahtani/fevkani) olduğu, kaç odaya sahip olduğu gibi bilgiler yer almaktadır. Bunun yanında hane reisi olan vergi mükellefinin yaşı, eşkâli ve erkek çocukları hakkında bilgiler bulunabilmektedir. Aynı yıla ait bir başka yazım şekline ait defterlerde ise, hane reislerinin yaşları, çocukları ve evleri hakkında ayrıntılı bilgiler yer almamaktadır⁸⁵. Bu farklılıklar aynı yıllara ait defterlerde bile yazımda şekil bütünlüğünün sağlanamadığını göstermektedir.

⁸⁵ Said Öztürk, "Türkiye'de Temettuât Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, S. 1, 2003, İstanbul, s. 289-290.

Balıkesir ve çevresi ile ilgili 1256 tarihli Temettuât defterlerinin yazım şekli birbirine benzemektedir. Yapılan çalışmalar ışığında Balıkesir Kazası köyleri⁸⁶, Biğadiç Kazası⁸⁷ ve İvrindi Kazası'na⁸⁸ ait defterlerde kişilerin eşkalleri belirtilirken evleri, çocukları hakkında bilgiler yer almamaktadır. Balya Kazası'na ait defterlerde ise hane ve numara başlıklarında vergi mükellefi olan kişiler kaydedildikten sonra hanede yaşayan diğer erkekler de kayıt altına alınmıştır. Aynı hane içerisinde yer alan tüm erkeklerin yaşları da belirtilmiştir⁸⁹.

Sındırgı Temettuât Defteri'nde, H. 1256 yılına ait defterlerin yazım şekillerinden olan ikinci husus uygulanmıştır. Evler, hane reisi mükelleflerin yaşları ve hanede yer alan diğer erkekler kayıt altına alınmamıştır. Sındırgı Temettuât Defteri'nde ilk olarak sayfanın hangi köye ait olduğunu gösteren başlık atılmıştır. Hane ve numara sırası verildikten sonra hane reisi varsa sülale adından başlanarak boyu, sakalı, bıyığı vb. fiziki özellikleri yazılmıştır. Eşkalın yazıldığı satırda kişilerin yaşı ile ilgili bilgi veren şaab-ı emrad, ter bıyıklı gibi ifadeler yer alırken sabi olanlar ise eşkalın yazıldığı satırın üzerinde belirtilmiştir. Kişilerin meslekleri de rençber iseyine aynı şekilde eşkâlin belirtildiği satırda yazılmıştır. Aynı satırda kişilerin varsa lakabı yazılarak satır “.....'nın Emlakı” şeklinde bitirilmiştir⁹⁰.

Ticari müessese olan dükkânlar, Sındırgı Temettuât Defteri'nde ne dükkânı olduğu belirtildikten sonra eğer dükkân hane sahibinin bulunduğu yerde değil ise nerede olduğu belirtilerek yazılmıştır. Dükkânlar kira getiren bir durumda değilse sadece kıymeti belirtilmiştir. Eğer dükkânın kira geliri varsa kıymetinin yanına “senelik icarı” şeklinde kira geliri belirtilmiştir.

⁸⁶ Mutlu Aslan, 1840 (H.1256) Tarihli Temettu'at Defterine Göre Hüdâvendigar Eyaleti Balıkesir Sancağı Merkez Kazasına Bağlı Ovaköy (Atanos), Halalca, Balıklı (Mendehore) ve Çayırhisar Köylerinin İktisâdî ve İctimâî Durumu, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007, ; Semra Deniz, 7227 No'lu Balıkesir Sancağı Merkez Kazasına Bağlı Köylerin Temettü'at Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2010.

⁸⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. 07292.

⁸⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. 08276.

⁸⁹ Nihal Yılmaz Demiraslan, Temettuât Defterlerine Göre Balya Kazası Şamlı, Ilıca, Danişmend, Evciler, Akbaş ve Koyuneri Köylerinin Sosyo-Ekonomik Durumu, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2009, s. 6.

⁹⁰ Hüdavendigar Eyaleti Karesi Sancağına Bağlı Biğadiç Kazası Temettuât Defteri'de Sındırgı Temettuât Defteri'ndeki yazım şekline göre tutulmuştur. BOA. ML. VRD. TMT. d. 07292.

Hane reislerinin varsa mal varlıkları yazıldıktan sonra sağdan sola doğru sırasıyla vergisi, emlak, hayvanat ve temettuât toplamları yazılmıştır. Köydeki her hane yazıldıktan sonra toplam hane sayısı sayfanın sonuna yazılarak, sağdan sola doğru sırasıyla köydeki emlak, hayvanat ve temettuât toplamı yazılmıştır. Aynı satırın en soluna ise “*mahsus kılınan vergi-yi seneviyesi*” ya da “*bir senede verdikleri vergi*”⁹¹ ifadesi ile vergiler yazılmıştır.

Defterde biten sayfalardan sonra diğer sayfanın ilk satırına yazılacak olan kişi biten sayfanın alt sol köşesine “*Abdioğlu Abdi*”⁹²örneğinde olduğu gibi yazılmış ve sonraki sayfanın ilk hanesi “*Abdioğlu orta boylu köse sakallı Abdi veled Bekir’in Emlaki*” şeklinde kaydedilmiştir. Aynı şekilde köylerin toplam hanesinin yazıldığı sayfanın alt sol köşesine bundan sonra yazılacak köyün adı belirtilmiştir. Buradan hareketle Karacalar Köyü tespit edilebilmiştir. Şöyle ki defterde 244. sayfa Nağara Köyü ile son bulmakta ve sayfanın altında *Karye-i Karacalar* ifadesi yer almaktadır. Aynı şekilde boş olarak görünen 245. sayfada da *Karye-i Karaca* ifadesi yer almaktadır. Fakat 246. ve 247. sayfaların defterde yer almaması sonucu 248. sayfa 19. haneden başlamaktadır. Buna göre 19. haneden başlayan sayfanın Karacalar Köyü’ne ait olduğu anlaşılmaktadır. Defterin bu özelliğinin araştırmacılar tarafından gözden kaçırılması defterin 219. sayfasında harflerin birbirine karışması sonucu zor okunan köy adının Kanadlı⁹³ ve Kanatlı⁹⁴ olarak okunmasına neden olmuştur. Oysa defterin 218. sayfasının en alt köşesinde *Karye-i Kozlu* ifadesi yer almaktadır. Bu yüzden araştırmacıların Kanadlı ya da Kanatlı olarak belirttikleri köy aslında Kozlu Köyü’dür.

Sındırgı Temettuât Defteri’nin hiçbir sayfasında sayımın tarihine dair herhangi bir ifade yer almamasına rağmen Başbakanlık Arşivi Katalog taramasında Hicri 1261 tarihli olarak tarihlenmiştir. Fakat defterin tutuluş şekline baktığımızda defter H. 1256 tarihinde tutulan Temettuât defterlerine benzemektedir. Zira ilk sayım olan H.1256

⁹¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. 09192, s. 104.

⁹² BOA. ML. VRD. TMT. d. 09192, s. 106.

⁹³ Rasih Selçuk Uysal, “Sındırgı Temettuât Defteri Hakkında”, *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 33.

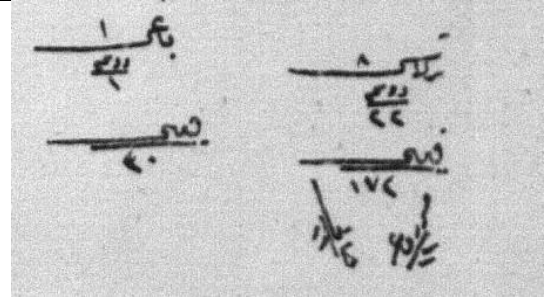
⁹⁴ İlker Mümin Çağlar, “19.Yüzyılda Sındırgı Kazasının Demografik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 48.

sayımı ile H.1261 sayımı arasında defterlerin tutuluş şekli ve içerik bakımından bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıkları şöyle sıralayabiliriz.

1- 1256 tarihli defterlerde *timar tevcih kayıtlarını* hatırlatır bir şekilde kişilerin eşkalleri ve aile lakapları/adları yazılmıştır. Oysa 1261 tarihli defterlerde kişilerin eşkalleri belirtilmeden genellikle baba isimleri ile verilmiş ya da baba lakabı veya aile adı yazılmıştır⁹⁵. Sındırgı Temettuât Defteri'nde ise kişilerin eşkalleri defterlerde Osmanlar ve Devletlü Baba köylerinde “*Orta boylu sarı sakallı Madenoğlu Hacı Hüseyin'in Emlakı*”⁹⁶ örneğinde olduğu gibi verilirken, Şapçı, Çıkrıkçı ve Alayaka köylerinde “*Küçük Hüseyinoğlu dimekle maruf orta boylu kara sakallı Rençber Hüseyin veled Halil'in Emlakı*”⁹⁷ şeklinde kayıt edilmiştir. Bundan sonraki köylerde “*dimekle maruf ifadesi*” kullanılmayarak kişilerin eşkalleri varsa aile adları ve baba adları yazılarak verilmiştir.

2- 1256 tarihli defterlerde tarla, bağ, bahçe gibi ekili dikili gayrimenkullerin yüzölçümleri, sayıları ve kıymetleri kuruş cinsinden belirtilmiştir. H.1261 sayımlarında ise kıymet çıkartılarak bu gayrimenkullerden elde edilen gelirler yazılmıştır⁹⁸. Sındırgı Temettuât Defteri'nde de tarla, bağ, bahçe gibi gayrimenkullerin yüzölçümleri ve kıymetleri kayıt altına alınmıştır. Osmanlar Köyü 1. Hanede kayıtlı olan Hatib cami-yi karye, orta boylu, az kumral sakallı Mehmet Efendi'nin gayrimenkullerinin kayıt şekli buna örnek olarak gösterilebilir.

Fotograf 1. Defterden Gayrimenkul Kaydına Bir Örnek

	1	8
	Bağı	Tarlası
	Dönüm	Dönüm
	1	22
	Kıymet	Kıymet
	30	172
	Hali	Mezrû
	11	11

3- 1256 tarihli defterlerde ekili tarlalar “*mezru tarla*” olarak belirtilirken boş tarlalar ise “*halî*” olarak yazılmıştır. 1261 sayımlarında ise tarlaların ekili olup

⁹⁵ Kütükoğlu, s. 398-399.

⁹⁶ BOA. ML. VRD. TMT. d. 09192, s. 4.

⁹⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. 09192, s. 37.

⁹⁸ Kütükoğlu, s. 405.

olmadığı belirtilerek, tarlalarda hangi ürünlerin ekili olduğu yazılmıştır. Sındırgı Temettuât Defteri ise H. 1256 yılındaki şekle göre tutulmuştur. Tarlası ifadesinin üzerine adedi, altına dönümü yazıldıktan sonra kıymet belirtilmiştir. Kıymetin altında kaç dönümün halî, kaç dönümüm mezru olduğu ayrıca kayıt altına alınmıştır. Tarlanın tamamı halî ya da mezru ise dönümün yanına halî ya da mezru ifadesi düşülmüştür.

4- H. 1261 tarihli defterlerde tarlalarda ekili olan ürünlerin cinsi yanında bu ürünlerden H. 1260 yılında elde edilen gerçek gelirler, ödenen öşür vergisi ve H. 1261 yılında elde edilecek tahmini gelirler ve ödenecek öşür vergisi yazılmıştır. Fakat H. 1256 tarihinde tutulan defterlerde bunlarla ilgili hiçbir bilgi yoktur⁹⁹. Sındırgı Temettuât Defteri'nde de tarlalarda ekili ürün, tarladan elde edilen gelir ve ödenen öşür ile ilgili hiçbir bilgi yer almamaktadır.

5- H. 1261 tarihli defterlerde ziraattan, hayvanattan, ticaretten, yaptığı meslekten elde ettiği gelirler tek tek belirtilmiştir. Hangi işten ne kadar kazandığı tek tek yazılarak toplam ayrıca yazılmıştır. H. 1256 sayımlarında ise kazançlar tek tek yazılmayıp hanenin malları yazıldıktan sonra en sonunda “*temettuâtı*” şeklinde sadece toplam yazılmıştır¹⁰⁰. Sındırgı Temettuât Defteri'nde hane reislerinin tek tek hangi alandan ne kazandığı yazılmadan hanenin sonunda toplam “*temettuâtı*” yazılmıştır.

6- 1256 yılında tutulan defterlerin yazımında muhassıllar görevlendirilmiştir. Bundan dolayı 1256 tarihli defterlerde muhassıllık, müfti, mal ve emlak katipleri ve meclis azalarının mühürleri; tutulan başka bir defterde ise tasdik ibaresi altında naibin mührü yer almıştır. 1261 tarihli defterde ise muhtar-ı evvel ve sani, köy imamları, gayrimüslimlere ait defterlerde ise kocabaş ve papazların mühürleri yer almaktadır¹⁰¹. Sındırgı Temettuât Defteri'nin 360. sayfasında “Es- seyyid Mehmet Necib” imzası bulunmaktadır. Bu durum defterimizin tarihinin 1256 olduğunu kuvvetlendiren önemli bir delildir.

Bütün bu nedenleri göz önünde bulundurduğumuzda 9192 numaralı Sındırgı Temettuât Defteri H.1256 / Miladi 1840 olarak tarihlendirilebilir. Miladi 1840 olarak

⁹⁹ Kütükoğlu, s. 406, 411.

¹⁰⁰ Kütükoğlu, s. 410.

¹⁰¹ Kütükoğlu, s. 397-398.

tariflendirdiğimiz Sındırgı Temettuat Defteri, Sındırgı'nın Tanzimat başlarında sosyal ve ekonomik yapısını ortaya koyması açısından oldukça önemli bilgiler içermektedir.

1.5. Literatür Değerlendirmesi

Temettuat defterleri 1988 yılında Başbakanlık Osmanlı Arşivi tarafından 9 katalog içinde kataloglanarak araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Bu kataloglamadan önce temettü defterlerinin az sayıda bir kısmı Maliyeden Müdevver ve Kamil Kepeci tasnifleri içerisinde yer almaktaydı. Temettuat defterleri katalog haline getirilmeden önce ilk kez Tefik Güran tarafından kaynak olarak kullanılmıştır¹⁰². Onun 1985 yılında yayınlanan “*On Dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri*” adlı makalesi literatürde temettuat defterlerinin kullanıldığı ilk çalışma olarak yer almaktadır¹⁰³.

Tefik Güran bu alanda ikinci çalışma olan “*Osmanlı İmparatorluğunda Ondokuzuncu Yüzyıl Ortasında Bir Kırsal Bölgede Ekonomik ve Sosyal Yapı: Filibe Sancağı'nın Koyuntepe Nahiyesi'ne Bağlı Dokuz Köy Üzerine Yapılmış Bir Karşılaştırma Çalışması*” adlı bildirisini 1988 yılında Sofya’da bir sempozyumda Fransızca olarak sunmuştur¹⁰⁴. Defterlerle ilgili serinin araştırmacıların hizmetine açılmasından sonra Mübahat S. Kütükoğlu, Denizli'nin Tavas Kazası'na ait defterler üzerinde incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemeler sonucunda Kütükoğlu, defterlerin Osmanlı'nın 19. yüzyıl ortalarına ait sosyal ve iktisadi tarihine ışık tutacağı

¹⁰² Kütükoğlu, s. 395-396.

¹⁰³ Makale için bakınız. Tefik Güran, “On Dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 41, S. 1-4, (1985), İstanbul, s. 301-309; Tefik Güran, “On Dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri”, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998, s. 163-176; Tefik Güran, “19. Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kazasının Sosyoekonomik Özellikleri”, *19. Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014, s. 205-233.

¹⁰⁴ Said Öztürk, s. 297; Bu çalışmanın Türkçe metni için bakınız. Tefik Güran, “Osmanlı İmparatorluğunda Ondokuzuncu Yüzyıl Ortasında Bir Kırsal Bölgede Ekonomik ve Sosyal Yapı: Filibe Sancağı'nın Koyuntepe Nahiyesi'ne Bağlı Dokuz Köy Üzerine Yapılmış Bir Karşılaştırma Çalışması”, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998, s. 179-229; Tefik Güran, “Osmanlı İmparatorluğunda Ondokuzuncu Yüzyıl Ortasında Bir Kırsal Bölgede Ekonomik ve Sosyal Yapı: Filibe Sancağı'nın Koyuntepe Nahiyesi'ne Bağlı Dokuz Köy Üzerine Yapılmış Bir Karşılaştırma Çalışması”, *19. Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014, s. 233-295.

düşüncesi ile öğrencilerinden Arzu Terzi'ye Aydın Güzelhisarı Temettuât Defteri'ni kaynak olarak kullanarak yüksek lisans tezi başlatmıştır¹⁰⁵.

1991 yılında Tevfik Güran'ın iki öğrencisi Temettuât defterlerini kullanarak yüksek lisans tezi hazırlamışlardır. Bu öğrencilerden Ercan Şar, “19. Yüzyılda Cezayir-i Bahr-ı Sefid Eyaletine bağlı Çan Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı”¹⁰⁶ adlı yüksek lisans tezini, Kubilay İsmailoğlu ise “19. Yüzyılda Silistre Eyaletine Bağlı Mangalya Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı”¹⁰⁷ adlı yüksek lisans tezini hazırlamışlardır. Aynı yıl Şevket Kâmil Akar'da “19. Yüzyılda Edirne Eyaletine Bağlı Ahyolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı”¹⁰⁸ adlı yüksek lisans tezini Temettuât defterlerini ana kaynak şeklinde kullanarak bitirmiştir. Kütükoğlu'nun öğrencisi Arzu Terzi'de çalışmasını 1992 yılında tamamlamıştır¹⁰⁹.

1988 yılında Tevfik Güran ile Temettuât defterini kaynak olarak başlayan çalışmalar, Kütükoğlu'nun “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterler” adlı makalesi ile daha da yoğunluk kazanmıştır. Nuri Adıyeke, 1994 yılında Temettuât defterlerini de kullanarak “XIX. Yüzyılda Milas'ın Sosyal, Demografik, Ekonomik, Kültürel Gelişimi”¹¹⁰ adlı doktora tezini yaparak literatüre önemli katkı sağlamıştır. Mustafa Serin'in 1998'de Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası'nda sunduğu “Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temettuât Defterleri” adlı bildiri Temettuât defterleri ile ilgili tartışmaları ve çalışmaları hızlandırmıştır. Bunun sonucunda 2001 yılında değişik üniversiteler tarafından toplam 12 yüksek lisans tezi Temettuât defterlerine göre hazırlanmıştır. Bu rakam 1998'de 2, 1999'da 4'tür.

Temettuât defterleri ile ilgili 1988'de başlayan yüksek lisans, doktora ve makale çalışmaları gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle yerel tarih çalışmalarında bir köyün ya da kasabanın tarihinden küçük bir kesit sunmak isteyen araştırmacılar

¹⁰⁵ Kütükoğlu, s. 396.

¹⁰⁶ Ercan Şar, *Cezayir-i Bahr-ı Sefid eyaletine bağlı Çan kazasının sosyo-ekonomik yapısı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991.

¹⁰⁷ Kubilay İsmailoğlu, “19. Yüzyılda Silistre Eyaletine Bağlı Mangalya Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991.

¹⁰⁸ Şevket Kâmil Akar, *19. Yüzyılda Edirne Eyaletine Bağlı Ahyolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991.

¹⁰⁹ Arzu Tozduman, *Aydın Güzelhisar'ının Sosyal ve İktisadi Durumu (1844)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

¹¹⁰ Nuri Adıyeke, *XIX. Yüzyılda Milas'ın Sosyal, Demografik, Ekonomik, Kültürel Gelişimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 1994.

Temettuât defterlerine başvurmaktadırlar. Temettuât ifadesinin geçtiği yüksek lisans tez sayısı 143'ü bulmuştur¹¹¹. Temettuât defterlerinin kullanıldığı ilk çalışmalarda “...Kazasının sosyo-ekonomik yapısı” veya “...Kazasının sosyal ve ekonomik durumu” ifadeler yer almaktaydı. Bu ifadeler zamanla yerini “*Temettuât Defterine göre.... Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*” ya da “...numaralı *Temettuât Defterine göre...*” gibi daha doğru ifadelere bırakmıştır.

Yapılan literatür taramasına göre Sındırgı Temettuât defterlerini ilk kullanan Rasih Selçuk Uysal olmuştur. Uysal, “*Sındırgı'nın Kitabı*” adlı eserinin “*Belgelerde Şerif Paşa*” adlı bölümünde defterden yararlanarak Şerif Paşa'ya ait Temettuât bilgilerini transkript etmiştir¹¹². 2007 yılında yayınladığı “*Sındırgılının Kitabı*” adlı eserinde Uysal, “*Sındırgı Temettuât Defteri*” şeklinde bir başlık vermiştir. Bu eserinde defterin kısa bir tanıtımı, kapağının ve ilk sayfasının fotoğrafları, köylerin defterde kaçınıcı sayfadan başladığı ve harap köylerle ilgili sayfaların transkripsiyonu verilmiştir¹¹³.

05-07 Ekim 2017 Sındırgı Araştırmalı Sempozyumu'nda Sındırgı Temettuât Defterleri araştırmacılar tarafından kaynak olarak gösterilmiştir. Uysal, “*Sındırgı Temettuât Defteri Hakkında*” adlı bildirisinde ve yayınlanan makalesinde daha önceki kitaplarında yer alan bilgileri hiçbir değişiklik yapmadan kullanmıştır¹¹⁴. İlker Mümin Çağlar “*19. Yüzyılda Sındırgı Kazasının Demografik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme*” adlı makalesinde Sındırgı Temettuât Defteri'nde köylerin hane sayılarını vererek, hane sayılarından hareketle nüfus tahminlerinde bulunmuştur¹¹⁵. Sındırgı Araştırmaları Sempozyumu'nda tarafımızdan Sındırgı Temettuât Defteri'nde yer alan Gölcük Köyü'ne ait bilgiler grafik ve tablolarla desteklenerek sunulmuş ve “*Tanzimat Başlarında Sındırgı Kazası Gölcük Köyü'nün Sosyal ve Ekonomik Görünümü*” adlı makale yayınlanmıştır¹¹⁶.

¹¹¹ Yapılan yüksek lisans tezlerindeki hatalı bilgilerin saptanması ve eleştirilmesi ile ilgili bakınız. Nejat Bilgi, “Temettuât Defterlerine İlişkin Bazı Görüşler ve Kayacık Sarı Paşa Mahallesi Örneği”, *CİEPO XVII. Sempozyumu (18-23 Eylül 2006) Bildirileri*, Yay. Haz. K. İnan-Y. Dursun, 2011, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, s. 875-900.

¹¹² Rasih Selçuk Uysal, *Sındırgı'nın Kitabı*, Alter Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 67-75.

¹¹³ Rasih Selçuk Uysal, *Sındırgılının Kitabı*, Grafmat Basım, İzmir, 2007, s. 85-96.

¹¹⁴ Uysal, “Sındırgı Temettuât Defteri Hakkında”, s. 29-41.

¹¹⁵ Çağlar, s. 41-55.

¹¹⁶ Murat Bektaş, “Tanzimat Başlarında Sındırgı Kazası Gölcük Köyü'nün Sosyal ve Ekonomik Görünümü”, *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 55-73.

Sındırgı Temettuat Defteri ile ilgili yapmış olduğumuz literatür taramasında defterle ilgili kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığını göstermektedir. Bu yönüyle 9192 Numaralı Temettuat Defterine Göre Sındırgı Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Durumu adlı çalışmamız defterle ilgili ilk kapsamlı çalışma niteliği taşımaktadır.

2. SINDIRGI'NİN TARİHÇESİ

2.1. Sındırgı'nın Coğrafi Konumu ve Özellikleri

Sındırgı ilçesi, bağlı bulunduğu Balıkesir ilinin güneydoğusunda yer almaktadır. Sındırgı kuzeyde Balıkesir'in iki ilçesi Bigadiç ve Dursunbey, güneyde Manisa'nın Demirci ve Gördes, batıda Manisa'nın Kırkağaç, doğuda ise Kütahya'nın Simav ilçeleri ile komşudur. Denizden 250 metre yükseklikte bulunan ve yüzölçümü 1,378 km² olan Sındırgı'nın doğusunda 1615 metre yükseklikte Alaçam Dağları yer almaktadır. Davullu ve Kazan Dağları ise batıda, Kepez, Simav Dağları ile Seyhan Dağı (1312 metre) güneyde yer almaktadır. Marmara ve Ege Bölgesi'nin 1769 metre yüksekliği ile en yüksek dağları arasında yer alan Ulus Dağı ise ilçenin kuzeyinde yer almaktadır¹¹⁷. İlçede bulunan küçük tepeler ise Fener, Çiçekli, Aynalı, Dikmen, Dedekıran, Kepez, Kertil olarak adlandırılmaktadır. Yörenin en önemli akarsuyu Simav Çayı'dır. Bundan başka Cüneyt Çayı, Sek dere, Sakarı dere, Kıran dere, Küren dere, Değirmen dere bölgenin önemli yer üstü sularıdır. Sındırgı ilçe merkezini oluşturan ve tekneye benzeyen görünümü ile 46 km² lik alanı kapsayan Sındırgı ovası¹¹⁸ ile Yaylabayır, Küçükbükü, Alacaatlı ve Gölcük ovaları bölgenin önemli tarım alanlarıdır¹¹⁹.

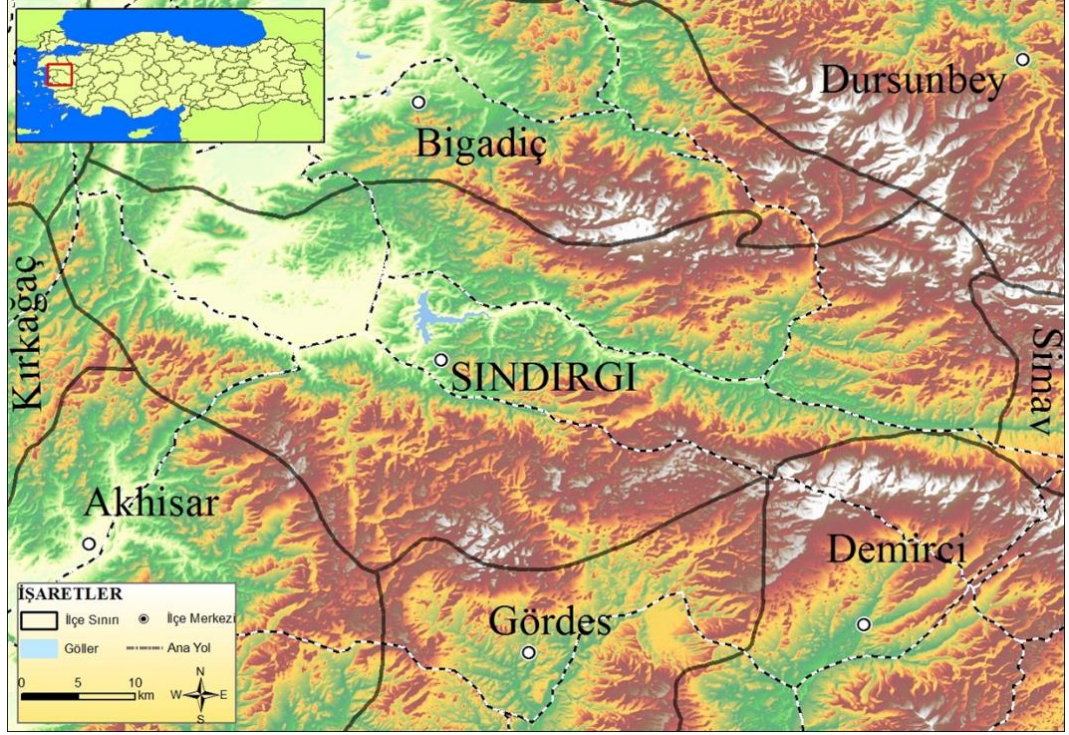
Sındırgı'nın kurulmuş olduğu ovalık alanın kuzeyinde alçak yerlerden 900 metre yüksekliklere ulaşmak kısa mesafede gerçekleşirken, güneyinde ise aynı

¹¹⁷ Çiğdem Ünal, "Sındırgı İlçesinde Tarımsal Faaliyetler ile Çevre İlişkileri Ve Sorunlar", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 373.

¹¹⁸ Abdullah Soykan, *Sındırgı ve Bigadiç Depresyonları ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1993, s. 46.

¹¹⁹ Çiğdem Ünal, s. 374.

yüksekliklere geçiş daha uzun mesafede fakat daha kuvvetli bir eğimde olmaktadır¹²⁰. Bölge, Sındırgı ovasının güneybatı ve güney kenarlarından aniden yükselen fiziki yer şekillerine sahiptir¹²¹. Merkezinde bulunan ova dışında Sındırgı genellikle dağlık ve engebeli bir araziyle çevrilidir.

Harita 1. Sındırgı Coğrafi Konumu

Kaynak: Ferhat Arslan ve Füsun Baykal, “*Sındırgı’da Coğrafi Görünümlerin Geçmişten Bugüne Değişimi*”, *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 362.

Sındırgı’nın yüksek ve dağlık coğrafi yapısı tarım alanlarını sınırlandırmakla birlikte yörede hayvancılık faaliyetlerinin gelişmesinde etkili bir faktör olmuştur¹²². Bölgenin kuzeyinde ve kuzey doğusunda yaygınlaşan plato alanlarının oluşturduğu çayır ve mera alanları, hayvancılık faaliyetlerinin önemli bir geçim kaynağı olmasını sağlamıştır. Bu durum Sındırgı’da yerleşmeyi de etkilemiş ve Sındırgı köylerinin %60’ı 500 metreden yüksek dağlık kesimlerde kurulmuştur¹²³.

¹²⁰ Soykan, s. 47.-51.

¹²¹ Soykan, s. 45.

¹²² Çiğdem Ünal, s. 374.

¹²³ Ferhat Arslan, *Bigadiç ve Sındırgı İlçelerinde Yerleşmeler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2013, s. 296.

11. yüzyıldan itibaren bölgeye geldiğini tahmin ettiğimiz Türkmen toplulukların alışageldikleri konar-göçer yaşam şeklini devam ettirmek istemeleri köylerin dağlık kesimlerde kurulmasında bir diğer etkidir. Konar göçer toplulukların en önemli geçim kaynağı hayvancılıktır. Hayvanları için geniş çayırlara ihtiyaç duyan Türkmenler, geniş platoların olduğu yüksek yerleri yerleşim yeri olarak seçmişlerdir. Bölge, yüksekliğinin verdiği bir sonuç olarak ormanlarla kaplıdır. Bölgenin dağlık, engebeli yapısı kara yollarının gelişmesini engellemiştir. Engebeli araziden dolayı yolların virajlı olması Sındırgı'nın özellikle komşu ilçeleri olan Simav, Akhisar ve Demirci ile bağlantısını olumsuz yönde etkilemiştir¹²⁴.

Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü Sındırgı'da en sıcak ay ortalaması 28° C'in üstünde, en soğuk ay ortalaması da 6,1° C civarındadır. Yıllık ortalama sıcaklık ise 17,1° C'dir¹²⁵. Yaz kuraklığının görüldüğü Sındırgı'da günümüzde sulama olanaklarının artmasıyla sebze ve meyve üretimin alanları artarken tahıl ekim alanları azalmaktadır. Bunun yanında bölge Hisaralan ve Emendere kaplıcaları ile meşhurdur.

2.2. Sındırgı Adının Menşei

Türkiye'deki Tarihsel Adlar adlı eserde Sındırgı, Balıkesir'in bir ilçesi olarak Türkçe'de hiçbir anlam taşımayan bir isme sahiptir¹²⁶. Buna göre Sındırgı, Antik Dönem'de boya ve ilaç yapımında kullanılan “kırmızı zındık” olarak adlandırılan *Sandrake*, *Sandeake*, *Sandraki* kelimelerinin zamanla değişmesinden ortaya çıkmıştır¹²⁷. Sandarake madeni, altın ve gümüş madeninin bol olduğu yerlerde bulunmaktadır. Antik Dönem'de altın işletilen bir yer olan Sındırgı'da bol miktarda Sandarake madeni bulunduğunu bu yüzden de Sındırgı adının büyük olasılıkla Sandarake kelimesinden geldiği şeklindeki tez son dönemlerde yapılan bir çalışmada da desteklenmektedir¹²⁸.

¹²⁴ Arslan, s. 142.

¹²⁵ Çiğdem Ünal, s. 376.

¹²⁶ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993, s. 705.

¹²⁷ Umar, s. 705.

¹²⁸ Yusuf Sezgin, Serdar Aybek, “Sındırgı'nın Arkeolojik Değerleri”, *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 5.

Sındırgı kelimesi etimolojik olarak Türkçe'dir. Derleme Sözlüğü'nde "sındırmak" kelimesinin *korkutmak, sindirmek* anlamında kullanıldığı görülmektedir¹²⁹. Kelimenin kırmak fiili olan "-sın" köküne fiilden fiil yapma eki olan "-dır" eklenerek sındırmak fiilinin yapıldığı, bundan sonra da en sonuna fiilden isim yapan -gu ekinin koyulmasıyla *Sındır-gı* kelimesinin oluştuğu görülmektedir¹³⁰. Uysal, eserlerinde Sındırgı kelimesinin Türkçe olmadığını iddia etmenin "bir yabancı bilmek icap eder" diyerek eleştirmektedir¹³¹. Sındırgı'nın yayıldığı alanın coğrafi şeklinin makası andırdığından, makas anlamına gelen *sındı*¹³² sözcüğünden Sındırgı adının türemiş olabileceği de kaynaklarda belirtilmektedir¹³³. Sındırgı kelimesinin millî mücadeleyi anan şiirlerde zafer anlamında kullanıldığı görülmektedir¹³⁴. Zafer anlamında şiirlerde kullanılan kelimedenden hareketle Millî Mücadele yıllarında bölge halkının kahramanca mücadelesini ve düşmanı sindirmesinden dolayı bölgeye Sındırgı isminin verildiği, halk arasında rivayet edilmektedir. Fakat elimizdeki Osmanlı belgeleri Sındırgı isminin en azından 15. yüzyıldan bu yana Osmanlı kaynaklarında kullanıldığını göstermektedir.

Tarihi süreç içerisinde Antik Dönem'de *Carseae* olarak anılan yerin günümüzde Sındırgı'nın kırsal mahalleleri olan Gölcük ve Çakıllı arasında olduğu düşünülmektedir¹³⁵. Antik Dönem ve öncesine ait bulgularda şu ana kadar Sındırgı adına rastlanılmamaktadır.

Sındırgı kelimesinin Osmanlı Devleti'nden önce bölgeye hâkim olan Karesi Beyliği tarafından kullanılıp kullanılmadığı ise tartışmalı görünmektedir. Bu konuda Karesi Beyliği tarihi araştırmacısı Zerrin Günel Öden, 1300 yılları başında beyliğe adını veren Karesi Bey'in hâkim olduğu topraklar içerisinde yer alan Sındırgı'yı, *Carsea* olarak belirtmektedir¹³⁶. Onun bu bilgiyi *Cami'ü'd- Düvel* diğer adıyla *Müneccimbaşı Tarihi* adlı eserden aldığını iddia eden Uysal, buna itiraz etmektedir. Uysal, Uzunçarşılı ve Özden'in *Cami'üd- Düvel*'in III. Ahmed döneminde Lale Devri'nin ünlü şairi Nedim'in de bulunduğu komisyon tarafından yapılan

¹²⁹ Derleme Sözlüğü, C. 10, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1978, s. 3610.

¹³⁰ Uysal, *Sındırgı'nın Kitabı*, s. 32.; Uysal, *Sındırgılının Kitabı*, s. 30.

¹³¹ Uysal, *Sındırgılının Kitabı*, s. 30.

¹³² Derleme Sözlüğü, C.10, s. 3610.

¹³³ Çağlar, s. 41.

¹³⁴ Uysal, *Sındırgı'nın Kitabı*, s. 33.

¹³⁵ Yusuf Sezgin, Serdar Aybek, s. 5.

¹³⁶ Zerrin Günel Öden, *Karası Beyliği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999, s. 18.

tercümesinde bu bilginin yer aldığını belirtmektedir¹³⁷. Bunun yanında Ahmet Ağırakça ve İsmail Erünsal tarafından yapılan neşirde ve eserin Arapça aslında, Sındırgı adının geçmediğini vurgulamaktadır¹³⁸. Bizim incelediğimiz İsmail Erünsal neşirinde de Sındırgı adı eserin “*Karası Eyaleti'nin Zaptı*” bölümünde bulunmamaktadır¹³⁹.

Osmanlı dönemine ait ulaşılabilen belgeler içerisinde Sındırgı adının geçtiği ilk belge Hicri 897, Miladi olarak tahminen 1491-1492 tarihli *Nefise Hatun binti merhum Oruç Çelebi* vakfına ait vakfiyedir. Vakfiyede *Sındırgı kasabasında, Sındırgı zeametinde Boyun Büküş, Sarıyar, Çavuş Battal, Gecik-yavı, Göklü, Uluark, Yorgir dere* mevkileri ile Geceli ılıcası altındaki *Gecik yavı nehri* ve *Zimav suyu* ile yetişen vakfin hissesi olan pirinçliklerden bahsedilmektedir¹⁴⁰. Bunun yanında kasabada bulunan cami-i şerif de görevli imam ve hatibin görevleri ve ücretleri belirtilmektedir¹⁴¹. Bu tarihten sonraki Osmanlı tahrir defterlerinde, şer'iyye sicillerinde, avarız defterlerinde ve birçok belgede Sındırgı adı geçmektedir. Bu durumda halk arasında yaygın rivayete göre bölgeye 19. yüzyılda yaşamış olan Balıkesir eski mütesellimi Şerif Paşa'dan sonra Sındırgı adının verildiği ihtimali ortadan kalkmaktadır. Bununla beraber Millî Mücadele'de düşmanı sindirdiklerinden dolayı bölgeye Sındırgı adının verildiği ile ilgili halk arasında dolaşan rivayet de tarihi belgeler ile çürütülmektedir. Günümüze kadar yapılan arkeolojik çalışmalarda Sındırgı adına hiçbir şekilde rastlanılmaması, Antik Dönem kaynaklarında ve bulgularından bölgenin Carsea olarak adlandırılması, Sındırgı kelimesinin etimolojik olarak Türkçe olması bölgeye bu ismin Türkler tarafından verildiği kanaatini güçlendirmektedir.

Türklerin Anadolu'ya gelmeye başladıkları yıllarda Batı Anadolu'da hareketsiz, az nüfusa sahip olan kasabalar 11. yüzyıldan başlayarak 14. yüzyıla kadar bir Türk yurdu haline gelmiştir¹⁴². Anadolu'nun Türk yurdu olması için yapılan mücadeleler Haçlı Seferleri'yle şiddetlenmiştir. Özellikle III. Haçlı Seferleri'nde Haçlı

¹³⁷ Uysal, *Sındırgı'nın Kitabı*, s. 64.

¹³⁸ Uysal, *Sındırgı'nın Kitabı*, s. 64-65.

¹³⁹ Sahaif-ül Ahbar fi Vekayi-ül a'sar, Müneccimbaşı Ahmet Dede, Arapça Aslından Türkçeleştiren: İsmail Erünsal, Müneccimbaşı Ahmet Dede Müneccimbaşı Tarihi, C. I, Tercüman 100 Temel Eser Yayınları, s. 92.

¹⁴⁰ Ali Hikmet Berki, İSLAMDA VAKIF Zağanus Paşa ve Zevcesi Nefise Hatun Vakfiyeleri, *Vakıflar Dergisi*, C. 4, (1958), Ankara, s. 3.

¹⁴¹ Berki, s. 3.

¹⁴² Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul: Ana Yayınları, İlavelerle 3. baskı, 1980, s. XII-XV.

orduları Balıkesir – Bigadiç– Sındırgı- Akhisar güzergahını takip etmişlerdir¹⁴³. 11. yüzyıldan 13. yüzyılın sonuna kadar özellikle Anadolu'nun batısındaki tüm bölgelerde olduğu gibi Sındırgı'da da Türklerle, Bizans ve Haçlı kuvvetleri arasındaki mücadele etkili bir şekilde devam etmiştir¹⁴⁴. Yapılan bu mücadeleler sonucunda bölgeye hâkim olan Türk kuvvetlerinin düşmanı sındırarak, kırarak ve sindirerek, kazandıkları zaferlerle hâkim oldukları bölgeye Sındırgı adını vermiş olma ihtimali yüksek görünmektedir¹⁴⁵. Elimizde bununla ilgili kesin bir kayıt olmamakla birlikte Osmanlı arşiv defter ve belgelerinde bile Sındırgı isminin geçiyor olması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

2.3. Sındırgı'nın Osmanlı Öncesi Tarihi

Sındırgı Höyük'te bulunan çanak çömlek buluntuları Kalkolitik Dönem ile M.Ö. 3000 ile 2000 yıllarını kapsayan Erken Tunç Çağı'nda bölgedeki en önemli yaşamsal kalıntılardır¹⁴⁶. Bir başka araştırmaya göre ise Sındırgı bölgesindeki yazıtlar, bulgular Sındırgı yöresinde en erken yerleşim izlerine M.Ö. 7. yüzyılda rastlanıldığını ve Hellenistik Dönem'de Pergamon Krallığı'nın bölgeye hâkim olduğunu göstermektedir¹⁴⁷. Bu dönemde Sındırgı'nın *Carseae* ismini taşıyan bir yerleşim yeri olduğu kanısı araştırmacılar tarafından tartışılmakla birlikte Gölcük ve Çakıllı arasında kalan yerlerin *Carseae* yerleşiminin merkezi olabileceği düşünülmektedir¹⁴⁸.

Manisa'nın kuzeyi, İzmir'in kuzeybatısı, Bursa'nın güneybatısı, Kütahya'nın batısı, Çanakkale'nin doğu ucu ve Balıkesir ilinin tamamını kapsayan alan Antik Dönem'de Mysia bölgesi olarak adlandırılmaktadır¹⁴⁹. Türklerden önce Anadolu'ya hâkim olan devletler ve bu devletlerin sınırları düşünüldüğünde; Sındırgı bölgesine

¹⁴³ Zekeriya Özdemir, *Bigadiç*, Ankara: Karşı Matbaası, 1993, s. 37.

¹⁴⁴ Murat Öntüğü, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2003, s.18.; Murat Öntüğü, "Sındırgı Kazası Avarız-Hane Defteri", *Prof. Dr. Recep Yıldırım'a Armağan*, Yayına Hazırlayanlar: Pınar Pınarcık ve diğerleri, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2017, s. 111.

¹⁴⁵ Çağlar, s. 41.

¹⁴⁶ Halime Hüryılmaz, "Antik Çağ'da Balıkesir", *Bitek Kent: Balıkesir*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 12.

¹⁴⁷ Yusuf Sezgin, Serdar Ayberk, s. 3.

¹⁴⁸ Yusuf Sezgin, Serdar Ayberk, s. 5.

¹⁴⁹ Aynı yer

Lidyalılar, Persler, Pergamon Krallığı, Roma İmparatorluğu ve 11. yüzyılın sonuna kadar Bizans hâkim olmuştur¹⁵⁰.

1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılınca Bizans, Avrupa'dan yardım istemiştir. Türkleri durdurmak amacıyla yapılan Haçlı Seferleri sırasında Bizans, Balıkesir ve çevresini geri almıştır. 1204 IV. Haçlı seferinden sonra bir müddet bölge Latinlerin hâkimiyetine girmiştir. Latinlerin kısa süreli etkinliğine son veren Bizans, 1302-1308 arasında Alanların ve Katalanların desteğini alarak bölgeye yönelik Türk akınlarını durdurmaya çalışmışsa da zorlu mücadeleler sonucunda Türkler bölgede hâkimiyet kurmayı başarmışlardır¹⁵¹.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin hükümdarı II. Mes'ud'un önemli beylerinden olan Kalem Bey ve oğlu Karesi Bey, Germiyanogullarının da desteğini alarak 1300-1308 tarihleri arasında Balıkesir ve çevresine hâkim olmuştur. Karesi Bey, hâkim olduğu bu sahada Karesi Beyliği'ni kurmuştur¹⁵². Beyliğe ismini veren Karesi Bey'ini bazı kaynaklar Calamis'in oğlu Carasis olarak yabancı menşeli göstermeye çalışılmışsa da aile Danişmendlilerden gelen Türkmen ailesidir¹⁵³. Karesi Bey'in ölümünden sonra beyliğin başında kimin bulunduğu hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte Aclan, Yahşi ve Demirhan beylerin beyliğin başında buldukları görülmektedir¹⁵⁴. Osmanlı Beyliği'ne katılan ilk beylik olan Karesi Beyliği'nin katılımı, bu beyliğin kendi içinde yaşadığı problemlerden kaynaklanmaktadır.

Osmanlı tarih yazımında beyliğin Osmanlı Devleti'ne katılması şu şekilde özetlenebilir. Karesi Beyliği kendi içinde sorunları bölünerek çözmeye çalışmıştır. Buna göre Bergama bölgesinin idaresi Yahşi Bey'de, Balıkesir ve çevresinin yönetimi ise Demirhan Bey'de olmak üzere ikiye bölünmüştür. Yahşi Bey'in ölümü üzerine beyliğin başına geçen Demirhan'ın yönetiminden memnun olmayan Yahşi Bey'in veziri Hacı İl Bey başta olmak üzere Evrenos Bey, Kadı (Gazi) Fazıl gibi Karesi ileri gelenleri Dursun Bey'i beyliğin başında görmek istediklerini kimi kaynaklara göre Orhan Bey'in yanına giderek kimine göre ise haber göndererek talep etmişlerdir.

¹⁵⁰ Murat Öntüğ, *Sındırgı Kazası Avarız-Hane Defteri*, s. 110.

¹⁵¹ Öden, s. 19.

¹⁵² Öden, s. 19-20.

¹⁵³ Öden, s. 12-13.

¹⁵⁴ Öden, s. 31-32.

Bunun üzerine Dursun Bey, Orhan Bey'den kendisine Bayramiç, Kızılcatazla çevresinin ikta olarak verilmesini, geri kalan yerlerin ise Osmanlı yönetimine katılmasını talep etmiştir. Bunun üzere Orhan Gazi'nin Balıkesir tarafına geldiğini duyan Demirhan, Bergama'ya kaçmıştır. Orhan Bey, onu takip etmesi için Dursun Bey'i görevlendirmiştir. Bergama önlerine gelen Dursun Bey'in kaleden atılan bir ok ile ölmesi sonucunda Orhan Bey, tüm Karesi topraklarını Osmanlı sınırlarına kattığını ilan etmiştir. Orhan Gazi'nin Bergama'ya geldiğini duyanlar Demirhan'ı ona teslim etmişlerdir. Demirhan'a merhamet eden Orhan Gazi onu Bursa'ya göndermiştir. Böylece bölge en geç 1347-1348 yıllarında tamamen Osmanlı Devleti'nin topraklarına katılmıştır¹⁵⁵.

2.4. Osmanlı İdaresindeki Sındırgı

Karesi Beyliği'ni topraklarına katan Osmanlı Devleti bu beyliğin donanma ve insan gücünü doğru yönde kullanmasını bilmiştir. Karesi ileri gelenlerini önemli görevlerde tutarak onların tecrübelerinden yararlanmıştır. Beyliği donanması ve donanma bilgisi Rumeli'de yapılacak seferler için tarihte önemli bir rol oynamıştır. 1347-1348 tarihlerini Karesi Beyliği'nin Osmanlıya katıldığı yıl olarak alırsak muhtemelen Sındırgı ve çevresi de bu tarihlerde Osmanlı topraklarına katılmıştır¹⁵⁶.

Balıkesir ve çevresinin Orhan Bey döneminde Osmanlı'ya katılmasıyla birlikte Karesi ile ilgili bir tahririn yapıldığı bilinmekle birlikte bu tahrire henüz ulaşamamıştır¹⁵⁷. Orhan Bey, Balıkesir'i aldıktan sonra oğlu Süleyman Paşa'yı buraya vali olarak tayin etmiştir¹⁵⁸. I. Murat döneminde Balıkesir merkez olarak oluşturulan sancağa Karesi Beyliği'ne istinaden Karesi Sancağı adı verilmiştir. I. Murat sancak beyliğine oğlu Yakup Çelebi'yi getirmiştir¹⁵⁹. Ondan sonra Yıldırım Beyazıt'ın oğulları Ertuğrul ve Süleyman Çelebi sancak beyi olarak görevlendirilmiştir. Karesi'nin yönetiminin üst üste şehzadelere bırakılması buranın

¹⁵⁵ Öden, s. 54-62.

¹⁵⁶ Öden, s. 62.

¹⁵⁷ Halil İnalçık, *Osmanlılar Fütühat İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 72.

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri", *Belleten*, C. XXXIX, S. 159., (Ekim 1975) Ankara, s. 667.

¹⁵⁹ Uzunçarşılı, *Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri*, s. 667-668.

Çelebi Sultan sancağı olduğunu göstermektedir. Bu önemli görevlendirmelerde Karesi bölgesinin Rumeli'ye yapılacak seferlerde üs olarak kullanılması etkilidir¹⁶⁰.

Osmanlı Devleti sınırlarının gelişmesine paralel olarak taşra teşkilatlanmasında en küçük idari birim köyden başlamak üzere aşağıdan yukarıya doğru köy/karye, nahiye, kaza, sancak/liva ve eyalet/beylerbeylik olarak yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında vilayet, eyalet, liva, kaza ve nahiye kavramları birbirinin yerine kullanılmıştır¹⁶¹. Taşra teşkilatlanmasında en büyük idari birim, 17. yüzyılın başlarında kullanılan tabiri ile beylerbeyliği daha sonraki tabiri ile eyalettir¹⁶². Karesi Sancağı, Osmanlı taşra teşkilatı içerisinde 1816 yılına kadar Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak/liva olarak yüzyıllarca varlığını sürdürmüştür¹⁶³.

Osmanlı Devleti'nde taşra teşkilatında en büyük idari birim beylerbeyleri tarafından yönetilen eyaletlerdi. Osmanlı Devleti'nde Rumeli Beylerbeyliği'nden sonra Anadolu Beylerbeyliği oluşturulmuştur. 1393'te I. Bayezid tarafından Ankara merkez olmak üzere¹⁶⁴ kurulan Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi 1451'de Kütahya olmuştur¹⁶⁵. Eyalet/beylerbeyliği tımar sistemi çerçevesinde oluşmuştur. Buna göre tımar sisteminin uygulandığı eyaletler, salyanesiz/yıllıksız olarak adlandırılmaktadır.

Osmanlı idari yapılanmasında Anadolu Beylerbeyliği içerisinde yer alan Karesi sancağının¹⁶⁶ merkez kazası¹⁶⁷ Balıkesir'dir. Karesi Sancağı sınırları içerisinde olan

¹⁶⁰ Sevim, s. 48-49.

¹⁶¹ Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003, s. 83.

¹⁶² Halil İnalçık, "Eyalet", *DİA*, C. 10, İstanbul: TDVY, 1992, s. 548-550.; Orhan Kılıç, "Klasik Dönem Osmanlı Taşra Teşkilatı: Beylerbeylikler/Eyaletler, Kaptanlıklar, Voyvodalıklar, Meliklikler (1362-1799)", *Türkler*, C. 9, Ed. Hasan Celal Güzel ve diğerleri., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 887-888.

¹⁶³ Mücteba İlgürel, "*Balıkesir*", *DİA*, C. 5, İstanbul: TDVY, 1992, s. 13.

¹⁶⁴ Birçok sancağın bir araya gelmesi ile oluşturulan eyaletin merkezi Paşa Sancağı olarak adlandırılırdı. Paşa Sancağı'nda oturan sancakbeyi paşa unvanına sahipti. Padişahın taşradaki temsilcisi durumunda olan beylerbeyi taşradaki tüm işlerden sorumluydu ve vali olarak anılırdı. Halil İnalçık, "Eyalet", s.550.

¹⁶⁵ 1550-1558 ve 1562-1566 tarihlerinde eyaletin merkezi tekrar Ankara olduysa da 1566'dan 1893'e kadar yeniden Kütahya merkez olarak kalmıştır. Mustafa Çetin Varlık, "Anadolu Eyaleti", *DİA*, C.3, İstanbul: TDVY, 1991, s. 143.

¹⁶⁶ Türkçe kelime olarak "ucu sivri direk üzerinde olan bayrak" olarak tanımlanan sancak zamanla merkezi yönetimin askeri, idari ve hukuki teşkilatlarını içerisinde barındıran idari bir birimin adı olmuştur. J. Deny, "Sancak", *İA*, C. 10., Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 187-188.

¹⁶⁷ Osmanlı Devleti'nde sancaklar hukuki olarak kazalara ve askeri olarak ise nahiyelere ayrılmıştır. Toprakların genişlemesine paralel olarak kadının bütün sancağın hukuki işlerini görememeye başlaması birçok kaza bölgesinin oluşması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Başlangıçta adli bir teşekkül olan kaza zamanla idari bir teşekküle dönüşerek sancağın en büyük alt birimi haline gelmiştir. Tuncer Baykara, "Kaza", *DİA*, C. 25, Ankara: TDVY, 2002, s. 119-120.

Sındırgı'nın Osmanlı yönetiminde ilk olarak nasıl bir idari yapıya sahip olduğu hakkında elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Sındırgı adının geçtiği ilk belge Miladi 1491-1492 tarihli *Nefise Hatun binti merhum Oruç Çelebi* vakfına ait vakfiyedir. Vakfiyede geçen *Sındırgı kasabasında*¹⁶⁸ ifadesi bölgenin önemli bir merkez olduğunu göstermektedir. Osmanlı Devleti'nde kasaba, köylerden farklı olarak her hafta pazarın kurulduğu, Cuma namazının kılınabildiği en az bir caminin bulunduğu fakat kadılık merkezi olan, şehirden küçük, zaman içinde kalabalıklaşan iskân yerleri olarak değerlendirilmektedir¹⁶⁹. Bu tanımdan hareketle 15. yüzyılda Sındırgı'nın gittikçe kalabalıklaşmaya başlayan bir özellik taşıdığını söyleyebiliriz.

16. yüzyılda Sındırgı 1513 tarihli kadı defterlerinde¹⁷⁰ ve M. 1515-1516 tarihli Şer'iyye Sicili kayıtlarında Karesi Sancağı içerisinde yer alan bir kaza statüsündedir¹⁷¹. Bu durum 1522 tarihinde de devam etmiştir¹⁷². 1528 senesine gelindiğinde ise Sındırgı müstakil bir kaza olarak belirtilmeyerek Bigadiç kazasının içerisinde nahiye¹⁷³ olarak verilmiştir¹⁷⁴. 1530 tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri'nde Sındırgı, Karesi Livası'nın Bigadiç kazasına bağlı bir nahiye olarak geçmektedir¹⁷⁵. Sayımın yapıldığı dönemde Sındırgı'da bir kadının bulunmaması, bölgenin adli olarak Bigadiç Kazası'na bağlanmış olduğunu göstermektedir. Fakat 1593 yılına ait belgelerde tekrar Sındırgı Kazası ve kadısı ifadeleri yer almaktadır¹⁷⁶. Bu yüzden Sındırgı, 16. yüzyılın başlarındaki kaza statüsünü yüzyılın ortalarında kaybetmiş görünse de yüzyılın sonlarına doğru tekrar kaza statüsünü kazanmıştır.

¹⁶⁸ Berki, s. 3.

¹⁶⁹ Tuncer Baykara, "Kasaba", *DİA*, C. 24, İstanbul: TDVY, 2001, s. 525.

¹⁷⁰ Turan Gökçe, "Anadolu Vilayeti'ne Dair 919 (1513) Tarihli Kadı Defteri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 9, S. 1, (1994), İzmir, s. 232.

¹⁷¹ Zülfer İdigli, *1177 Nolu Edremit Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2017, s. 43., 104., 266., 267., 397.

¹⁷² Enver Çakar, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-namesine Göre 1522 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdari Taksimatı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 1, (Elazığ), 2002, s. 273.

¹⁷³ Kelime manası "yan, kenar, taraf" anlamına gelen nahiye askeri ve idari olarak sancağın alt birimini ifade etmek için kullanılırdı. İlhan Şahin, "Nahiye", *DİA*, C.32; İstanbul: TDVY, 2006, s. 307.; Timar sisteminde kazadan daha ön planda olan nahiye sistemin önemi yitirmesiyle birlikte kazaların alt birimi haline gelmiştir. Bu durum 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesi ve sonrasında yapılan düzenlemelerle nahiyenin kazanın alt idari birimi olarak teşkilatlanması ile belirginlik kazanmıştır. M. Tayyib Gökbilgin, "Nahiye", *İA*, C. 9., Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 39.; Baykara, "Kaza", s. 119.

¹⁷⁴ Şenol Çelik, Bigadiç Kazasının İdari Yapısı ve Demografik Gelişimi, *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*, Editör: Ahmet Şimşirgil ve diğerleri, İstanbul: KTB Yayınları, 2013, s. 384.

¹⁷⁵ Sevim, s. 70.

¹⁷⁶ Sevim, s. 104.

16. yüzyılda Sındırgı Nahiyesi'nin özelliklerini Sezai Sevim'in yaptığı çalışmanın da yardımıyla şu şekilde belirtebiliriz: Sındırgı'nın kuzeyinde Bigadiç, güneyinde Demirci ve Gördes, doğusunda Simav ve batısında Başgerdek Nahiyeleri bulunmaktadır. Sındırgı'nın yerleşim yeri merkezi olarak pazarın kurulduğu ve Cuma namazının kılındığı Bazar Köyü diğer bir ifade ile Çeltikçi Köyü geçmektedir. Hicri 936/ Miladi 1530 tarihinde 104 köye sahip olan Sındırgı, 1573'te 110 köye ulaşmıştır¹⁷⁷. Bu yüzyılda Sındırgı köylerinde varlığı bilinen birçok mescit, tekke, zaviye ve köprü vardır. Bunlar Karagöz Köyü'nde 1530'dan önce yaptırıldığı tahmin edilen Dede Fakih Mescidi ve Köprüsü, Depecik (Arslan) Köyü'nde Hızır Zaviyesi, Akçakeçelü Köyü'nde 1530 yılından önce inşa edildiği tahmin edilen Şeyh İbrahim Zaviyesi ile Benacik Köyü (Pencik Köyü)'nde Karesioğlu Kapaklı Kılavuz Bey tekkesidir¹⁷⁸. Kılavuz Bey vefatının ardından tekkesinin bulunduğu yere defnedilmiş ve bu alan Sındırgı'da halk arasında *Kılavuz Dede Türbesi* olarak adlandırılarak günümüze kadar gelmiştir¹⁷⁹. Bugün türbe Sındırgı Mezarlığı'nın içerisinde yer almaktadır. Sındırgı şehir merkezinde günümüze kadar gelebilen en eski tarihi yapı olan türbe plan tipi dikkate alındığında 16. yüzyıldan önce inşa edilmiş görünmektedir¹⁸⁰.

17. yüzyıla gelindiğinde ise Sındırgı'nın, Karesi Sancağı'nın kazası olarak varlığını devam ettirdiği görülmektedir. 17. yüzyılın ilk yarısında Karesi Sancağı Balıkesir, Bigadiç, Başgelembe, Fart, Sındırgı, Kozak ma Kesikli, Ayazmend, Kemer Edremid, İvrindi ve Karacalar olmak üzere 11 kaza bölgesine ayrılmışken Karacalar cemaatinin sancak içerisinde çıkarılmasıyla 1650'de kaza sayısı 11'den 10'a düşmüştür¹⁸¹. 17. yüzyılda Sındırgı için en önemli gelişme avarız hane sayısında görülen değişikliklerdir. 1621 tarihinde 209, 1630 tarihlerinde 209,5 avarız hanesi olan Sındırgı 1650 tarihinde bu sayıyı 254'e çıkartmakla birlikte 1675 yılında sayı 170'e düşürmüştür¹⁸². Bu durumda 1650'de avarız hane sayısını %10,24 arttıran Sındırgı

¹⁷⁷ Sevim, s. 70-71., 326.

¹⁷⁸ Sevim, s. 326-328.

¹⁷⁹ K. F. Burcuoğlu, "Kılavuz Dede", *Kaynak Dergisi*, 1937, C. 5, S. 56, s. 224-225.

¹⁸⁰ Cengiz Gürbıyık, *Geleneksel Kent Dokusu ve Tarihi Yapılarıyla Sındırgı, Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yay. Haz: Ferhat Arslan vd., İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, İzmir, 2018, s. 138.

¹⁸¹ Murat Öntuğ, *XVII.Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, s. 27.

¹⁸² Murat Öntuğ, *Sındırgı Kazası Avarız-Hane Defteri*, s. 117-118.

avarız hane sayısını 1675'te %30 oranında azaltmıştır. 1689'da ise 170 avarız hane sayısı sabit kalmıştır¹⁸³.

18. yüzyılda Karesi Sancağı'nın 10 olan kaza sayısı 1723-1724 yıllarında Manyas ve Sincan kazalarının sancağa dahil olması ile 12'ye¹⁸⁴, 1785'de Ayvalık'ın da kaza merkezi olarak eklenmesiyle 13'e çıkmıştır¹⁸⁵. Sındırgı 18. yüzyıla ait arşiv belgelerinde, avarız ve nüzul defterlerinde müstakil bir kaza olarak görülmektedir¹⁸⁶.

19. yüzyılda Osmanlı Devleti taşra teşkilatı içerisinde Karesi Sancağı birçok değişim yaşamıştır. 1812 yılında Anadolu Eyaleti'nden ayrılan Karesi, Hüdavendigar, Kocaeli ve Eskişehir sancaklarıyla birlikte 1829'a kadar "*ber-vech-i mutasarrıflık*"¹⁸⁷ olarak yönetilmiştir¹⁸⁸. 1829'den 1840'a kadar ise Karesi "*Redif-i Hassa-i Hüdavendigar Müşirliği*" olarak kurulan idari teşkilatın içerisinde yer almıştır¹⁸⁹. 1840 yılında Kocaeli Müşirliği içerisinde 1841 yılına kadar duran Karesi, 1841'den 1881 yılına kadar "*Hüdavendigar Eyaleti*" içerisinde yer almıştır¹⁹⁰.

1881 yılında Biga sancağının Karesi'ye ilave edilmesi ile Biga ve Karesi sancaklarından oluşan "*Karesi Vilayeti*" oluşturulmuştur¹⁹¹. 1888'de tekrar Hüdavendigar Vilayeti'ne bağlanan Karesi, 28 Ağustos 1909 tarihinde Hüdavendigar Eyaleti'nden ayrılarak herhangi bir vilayete bağlı olmayan müstakil bir sancak/liva olmuştur. Bu durum 8 Ekim 1923 tarihinde sancak sistemi yerine getirilen vilayet sistemine kadar devam etmiştir¹⁹².

¹⁸³ Murat Öntuğ, *Sındırgı Kazası Avarız-Hane Defteri*, s. 118.

¹⁸⁴ Aynur Ünlüyol, *Şerhiye Sicillerine Göre XVIII. Asrın İlk Yarısında Balıkesir (1700-1730)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa 1995, s. 24.

¹⁸⁵ Fırat Çakır, s. 11.

¹⁸⁶ Şenol Çelik, "Bigadiç Kazasının İdari Yapısı ve Demografik Gelişimi", s.384-385.: BŞS. nr. 722, s. 41/ a-2.; BOA, K.K. d. nr. 2560. s. 34.; BOA, MAD. nr. 2470. s. 122-b.

¹⁸⁷ 17. Yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde vezir rütbeli kişilerin sayısı artmıştır. Bunun sonucunda vezir rütbeli devlet adamlarının *vali* unvanıyla atanabileceği eyalet sayısı yeterli gelmemiştir. Bunun üzerine devlet birçok sancağın yönetimini vezir rütbeli kişilere geçimlerini sağlamaları için *arपालık* olarak vermiştir. Böylece birçok sancağın yönetimini üstlenen vezir rütbeli kişilere *mutasarrıf* adı verilmiştir. Ali Fuat Örenç, "Mutasarrıf", *DİA*, C. 31., İstanbul: TDVY, 2006, s. 377.

¹⁸⁸ Emre Satıcı, *19. Yüzyılda Hüdavendigar Eyaleti*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2008, s. 10., 14.

¹⁸⁹ Satıcı, s. 17.; Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997, s. 16.

¹⁹⁰ Satıcı, s. 255.; 1845 tarihinde Karesi Sancağı Saruhan Sancağı ile birleştirildiyse de bu durum 1847 yılına kadar sürmüştür. Bakınız Satıcı, s. 320.

¹⁹¹ Zühal Koç, *Karesi Sancağı'na Yapılan Göçler (1860-1890)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2014, s. 25.

¹⁹² Koç, s. 26.

19. yüzyılda Osmanlı ülkesindeki idari yapılanmada meydana gelen değişiklikler Sındırgı Kazası'nın da idari yapısında düzenlemelere gidilmesine neden olmuştur. Karesi Sancağı'nın idari yapılanmasındaki değişiklikler doğal olarak Sındırgı'yı da etkilemiştir. Fakat yapılan tüm düzenlemeler Sındırgı'nın Karesi Sancağı içerisinde kalmasını etkilememiştir. Sındırgı idari yapılanmada 1864 Vilayet Nizamnamesi'ne kadar kaza olarak varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde Sındırgı'nın idari yapısında dikkati çeken en önemli nokta tarihini tam olarak belirleyemediğimiz bir zaman diliminde *voyvodalık*¹⁹³ ile yönetilmesidir.

Osmanlı Devleti'nin Resmi Gazetesi olan *Takvim-i Vekayi*'de Sındırgı Voyvodalığına atanmanın yapıldığını görmekteyiz. Sene 1247 / Miladi 11.12.1831 tarihli *Takvim-i Vekayi*'de *Sındırgı voyvodalığı*, “*Karesi ve Fırt ma'a Şamlı yani Susıgırlığı Mütesellimiği Şerif Ağa'ya*” ihale edilmiştir¹⁹⁴. Gazetenin devamında Şerif Ağa'ya Bigadiç, Bergama ve kazaları, İvrindi ve Giresun (Savaştepe) voyvodalıkları da verilmiştir. Miladi 27.06.1833 tarihli *Takvim-i Vekayi*'de Balıkesir Mütesellimi olan Şerif Ağa memleketin idaresinde gösterdiği gayretlerden dolayı Dergâh-ı Ali Kapucubaşılığı rütbesine çıkartılmıştır¹⁹⁵. 1260 numaralı Miladi 16 Ekim 1833 tarihli Balıkesir nüfus defterinde Salahattin Mahallesi'nin “*Daire-i Mütesellim*”¹⁹⁶ kaydında “*Mütesellim Karesi Şerif Mehmet bin Süleyman Sin 35*” ifadesi geçmektedir¹⁹⁷. Bu

¹⁹³ Voyvoda, *Voyvoda*, has adı verilen gelir bölgelerinin yönetimini bölgenin gelirinin esas sahibi adına yöneten kişilere verilen unvandır. Musa Çadırcı, s. 29.; Bunun yanında merkezi hazineye ait vergilerin ve vakıf gelirlerinin tahsilinde merkez tarafından atanan kişilere de *voyvoda* denilmekteydi. Erol Özvar, “Voyvoda”, *DİA*, C. 43, Ankara: TDVY; 2013, s. 129.; Devletin nakit ihtiyacı arttıkça *Havass-ı Hümayun* haline getirilen yerler, kaza haline getirilerek buralara *voyvodalar* atanmakta ve bunlara da *kaza voyvodası* denilmekteydi. Erol Özvar, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Voyvodalık*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2004, s. 35.

¹⁹⁴ *Takvim-i Vekayi*, Def'a 6, Sene 1247., fi B Recep, 11.12.1831; *Takvim-i Vekayi*'nin Miladi 17.02.1834 tarihli nüshasında Karesi Sancağı Mütesellimiği Mutasarrıfı Dergâh-ı Ali Kapucubaşlarından Şerif Ahmet Ağa'ya ikba-i ihale edilmiştir. Bakınız *Takvim-i Vekayi*, Def'a 77, sene 1249, Fi N 27., 17.02.1834.

¹⁹⁵ *Takvim-i Vekayi*, Def'a 61, Sene 1249., Fi Safer 8, Miladi 27.06.1833.

¹⁹⁶ Beylerbeyi ve sancak beyleri sefere gittikleri zamanlarda yerlerini mütesellim denilen kişilere bırakırlardı. Yücel Özkaya, “Mütesellim”, *DİA*, C. 32., İstanbul: TDVY, 2006, s. 203.; Sancakların idari ve mali işlerini yöneten sancak beylerinin yerine tayin edilen vekiller için “*sancak beyi vekili*”, “*kaymakam/ kaim-makam*”, “*mütesellim*” ve “*müsellim*” gibi tabirler kullanılmıştır. Fatma Şimşek, *Anadolu Sancaklarında Mütesellimlik Kurumu (XVIII.Yüzyıl)*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Antalya 2010, s. 27.

¹⁹⁷ BOA. *NFS. d.* 1260, s. 79., defterde Daire-i Mütesellim'de 50 kişi kayıtlı görünmektedir. Bu kayıtlarda Şerif Mehmet'in gulamları, Divan katibi gibi önemli görevliler kayıtlıdır. Bakınız; BOA. *NFS. d.* nr. 1260, s. 79-80.

tarihten hemen sonra “*Karesi Sancağı Mütessellimliği, Mutasarrıfı Dergâh-ı Ali Kapucubaşlarından Şerif Ahmet Ağa’ya*” verilmiştir¹⁹⁸.

Miladi olarak 1831-1832 tarihli olduğu tahmin edilen¹⁹⁹ 1239 numaralı nüfus defterinde *Kaza-ı Sındırgı* kısmından sonra “*Çiftlik-i Sındırgı*” adıyla geçen yerleşim yerinin içinde ilk kişi olarak “*vekil-i voyvoda-i Kaza Mehmet ibn-i Süleyman*” kayıt edilmiştir²⁰⁰. Birçok kazanın vergilerini toplama görevini üzerine alan Voyvoda Şerif Ağa, Sındırgı’dan yerel halktan “*Süleyman oğlu Mehmet’i*” vekil olarak görevlendirmiş görünmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Nüfus Defterleri içerisinde yer alan 1340, 1341 ve 1342 numaralı nüfus defterleri Sındırgı’ya aittir. Bu defterlerde Sındırgı’da 1831’de voyvoda vekilliği yaptığını gördüğümüz Şerif Ağa bu döneme ait Sındırgı nüfus defterlerinde “*Çiftlik ma’a Mandıra tabi kaza-i Sındırgı*” olarak geçen yerleşim yerinde “*orta boylu kara sakallı Şerif Mehmet Ağa veled Süleyman Sin 42*” olarak defterlerin başında ve ilk hanesinde kayıtlıdır²⁰¹.

Tanzimat’ın ilanından sonra bugünkü anlamda kaza kavramı ortaya çıkmıştır. Buna göre kazalara bağlı olarak nahiyeler oluşturulmuştur. Kazalara Kaymakam, kazalara bağlı olarak oluşturulan nahiyelere ise Nahiye Müdürü atanmıştır. İncelediğimiz Miladi 1841 tarihli nüfus defterinde ve yine tahmini olarak Miladi 1840-1841 olarak tarihlendirdiğimiz 9192 numaralı Temettuât Defteri’nde Sındırgı kaza statüsündedir. Miladi 1847 tarihli bir arşiv belgesinde Sındırgı Nahiyesi Müdürü’nden bahsedilmektedir²⁰². Devletin taşrada merkeziyetçiliği sağlamak adına idari yapılanmada sık sık değişikliğe gidilen bu yıllarda, 1855 tarihinde Sındırgı’yı kaza olarak görmekteyiz. Miladi 1854-1855, 1856-1857 tarihli Devlet Salnamelerinde Sındırgı kaza statüsünü korumaktadır²⁰³.

1864 yılına kadar Sındırgı kaza özelliğini korumuştur. 1864’te Sındırgı Kazası’nın lağvedilip 1250 kuruş maaşla Hasan Efendi’nin nahiye müdürü olarak

¹⁹⁸ Takvim-i Vekayi Def’a 77, Fi N 27 sene 1249 (17.02.1834); Karesi’de görev yapan mülki idarecilerin incelendiği çalışmada Miladi 1829 ile 1841 yılları arasında görev yapan mutasarrıflar belirtilmemiştir. Karesi’de görev yapan mülki idareciler için bakınız. Zekeriya Özdemir, *Karesi Beyliği’nden Cumhuriyet’e Mülki İdareciler*, Ankara: T.C. Balıkesir Valiliği, 2003.

¹⁹⁹ Çağlar, s. 44.

²⁰⁰ BOA. NFS. d. nr. 1239, s. 38, 1239 numaralı nüfus defterinde kişilerin fiziki özelliklerine, yaşlarına, hane ve sıra numaralarına yer verilmemiştir.

²⁰¹ BOA.NFS. d. nr. 1341, s. 2; BOA. NFS. d. nr. 1342, s. 2.

²⁰² Mümin İlker Çağlar, s. 43.

²⁰³ Şenol Çelik, “Bigadiç Kazasının İdari Yapısı ve Demografik Gelişimi”, s. 385.

atanması Anadolu Canib-i Yemini Müfettişliği'ne atanan Ahmet Vefik Efendi tarafından merkezden istenmiştir²⁰⁴.

1864 tarihinde yapılan değişiklik ile Sındırgı, Bigadiç kazasına bağlı bir nahiye statüsündedir. Bu durum 1884 sonuna kadar devam etmiştir²⁰⁵. Salnamelerde tespit ettiğimiz ilk nahiye müdürü Hüseyin Efendi'dir²⁰⁶. Sındırgı'nın Bigadiç kazasına bağlı bir nahiye olan idari yapısı Miladi 17 Haziran 1884 tarihli bir belgede Sındırgı'nın kazaya dönüştürülmesiyle sona ermiştir²⁰⁷. Sındırgı'nın kazaya dönüşmesi ile kaymakam ataması yapılmıştır. Buna göre Sındırgı'nın ilk kaymakamı görevi başında şehit edilen Süleyman Efendi'dir²⁰⁸. 1887 tarihli 1305 Karesi Vilayeti Salnamesi'nde de Sındırgı kaza olarak geçmektedir²⁰⁹. 1888'den itibaren 1907 tarihe kadar Hüdavendigâr Vilayeti Salnameleri incelendiğinde Sındırgı'nın kaza statüsünün devam ettiği görülmektedir²¹⁰.

Hicri 1305 / Miladi 1887 tarihli Karesi Vilayeti Salnamesi Sındırgı hakkında birçok bilgiyi içermektedir. Buna göre; hükümet merkezi olan Sındırgı Kasabası'nda 4 mahalle, 357 hane, 46 dükkân, beş han, üç cami-i şerif, üç medrese, bir rüştiye, bir idadi ve bir Hristiyan sıbyan mektebi bulunmaktadır. Bunun yanında 73 köy bu dönemde Sındırgı'nın bünyesinde. Köylerle birlikte hanelerin ve dükkânlarının toplamı 4.892, kadın, erkek, müslim, gayrimüslim nüfus toplamı ise 20.617'dir²¹¹.

Miladi 1889 tarihli 1307 Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'ne göre 66 köyü olan Sındırgı'nın nahiyesi bulunmamaktadır. Kazada 70 cami-i şerif, 70 mektep, 147 dükkân, 4879 hane bulunmaktadır. Kazanın merkezi olan Sındırgı kasabasında üç mahalle, 1522 nüfus, üç cami-i şerif, üç medrese, bir kilise, iki sıbyan mektebi, bir rüştiye, bir hamam, üç han, 65 dükkân, bir Ziraat Bankası şubesi, 400 hane

²⁰⁴ Şenol Çelik, "Bigadiç Kazasının İdari Yapısı ve Demografik Gelişimi", s. 385.; Biz bu atamanın yapılıp yapılmadığını belgelerde takip edemedik.

²⁰⁵ Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, sene 1287, s. 80., sene 1288, s. 80., sene 1289, s. 69., sene 1290, s. 70., sene 1292, s. 78.; sene 1293, s. 76., sene 1294, s. 76., sene 1295, s. 76., sene 1297, s. 111.

²⁰⁶ Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, sene 1287, s.80.

²⁰⁷ BOA. İ. ŞD. nr. 69/4004, 22 Şaban 1301/ 17 Haziran 1884.

²⁰⁸ BOA. İ. DH. nr. 929/73632; Süleyman Efendi'nin mezar taşından onun Rumi 3 Eylül 1302 Miladi olarak 15 Eylül 1885'de şehit olduğunu öğreniyoruz. Bakınız: Uysal, *Sındırgılı'nın Kitabı*, s. 64.

²⁰⁹ Karesi Vilayeti Salnamesi, Sene 1305, s. 16.

²¹⁰ Hüdavendigâr Vilayeti Salnamelerinin sene 1306-1307' den sene 1325'e kadar yayınlanan 18 adet salnamede Sındırgı hep kaza durumundadır.

²¹¹ Karesi Vilayeti Salnamesi H.1305/M.1887, s. 108-109.

bulunmaktadır²¹². Kasabada telgraf hanenin yokluğu özellikle belirtilmiştir. Günümüzde Sındırgı'nın en eski mahalleleri olarak geçen Cami-i Kebir Mahallesi Şerif Paşa Cami etrafında, Camii-i Cedit Mahallesi Yakup Bey Cami etrafında ve Rızaiye Mahallesi ise Rızaiye Camii etrafındadır.

Miladi 1898 Hicri tarihli 1316 Hüdavendigâr Salnamesi'nde Sındırgı Kasabası'da üç mahalle, bir cami²¹³, 435 hane, iki mescit, bir kütüphane, bir kilise, üç han, bir un değirmeni, 65 dükkân, bir hükümet konağı, bir askeri depo, bir rüştiye, Müslümanlara ait bir sıbyan mektebi, Rumlara ait üç sıbyan mektebi vardır. Bu yıllarda Sındırgı kasabası daha önceki yıllara göre Hükümet Konağı, kütüphanesi ve askeri deposu ile büyüyen bir kasaba görünümündedir²¹⁴.

Hicri 1324 / Miladi 1906 Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'nde Balıkesir'e 11 saat mesafede olan Sındırgı Kasabası'nın doğu ve kuzey tarafları sebze bahçeleriyle çevrilidir. Mahalleleri hakkında bilgi verilmeyen bu salnamede Sındırgı Kazası'nın Balıkesir ve diğer kazalara uzanan şose bir yolu olduğu, telgraf hattının bulunmadığı özellikle belirtilmektedir²¹⁵.

1914 yılında Gölcük ve Çorum nahiyelerini²¹⁶ içine alarak daha da büyüyen Sındırgı, 1884'ten günümüze kaza/ilçe özelliğini korumaktadır.

²¹² Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi H.1307/M.1889, s. 167.

²¹³ 1889 tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'ndeki 3 cami-i şerif ifadesi daha doğrudur. Çünkü Sındırgı'da bu dönemde yapılış tarihlerinden hareketle 1870'te yapılan Şerif Paşa Cami, aynı tarihlerde yapılan Yakup Bey Cami, 1889 yılında inşa edilen Rızaiye Camii bulunmaktadır. Bakınız: Cengiz Gürbıyık, s. 137-151.

²¹⁴ Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, sene 1316, s. 430-431.

²¹⁵ Sındırgı'nın kazalara uzanan şose yol bağlantıları ancak Cumhuriyet döneminde sağlanabilmiştir. Bakınız: Kaan Emre Özcan, "Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Ulaşım Politikaları Kapsamında Sındırgı'daki Karayolları Yatırımlarının Değerlendirilmesi", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 117-133.

²¹⁶ Uysal, *Sındırgı'nın Kitabı*, s. 165-166.

3. DEMOGRAFİK YAPI VE NÜFUS

3.1. Nüfus

Arapça nefis kelimesinden gelen nüfus “nefis, ruh, can, hayat” anlamlarına gelmekle birlikte daha çok bir coğrafyada yaşayan insanlar için kullanılmaktadır²¹⁷. Devletler çok çeşitli amaçlarla nüfus sayımları yaptırma ihtiyacı duymuştur. Bir ülke toplumu oluşturan bireylerin cinsiyet, yaş gibi durumlarını belirleyerek ileriye yönelik planlamalar yapabilmek için nüfus tespitlerine ihtiyaç duymaktadır. Ülkeler bununla ilgili birçok çalışma yapmıştır. Geçmişte yapılan nüfus sayımlarını ortaya koymak, toplumların sosyal ve ekonomik tarihlerini yazmak açısından oldukça değerlidir. Bu yüzden nüfusa ait veriler tam anlamı ile önemlidir.

Osmanlı Devleti kurulduğu andan itibaren nüfusa çok önem vermiştir. Nüfusun olması demek, devletin vergi ve üretim dengesini kurması demektir. Osmanlı Devleti'nin temel taşlarından olan tımar sisteminde esas olan; vergilerin toplanması, toprakların amacına uygun olarak kullanılması ve taşrada elde edilen gelir ile birçok giderin karşılanması idi. Tımar sisteminde vergi verenlerin ve muaf olanların kayıt altına alınması gerekmektedir. Özellikle vergi veren ve askerlik görevini yerine getiren erkeklerin tespiti devlet için önemli unsurlardan birisidir. Osmanlı Devleti de bu yüzden belirli amaçlarla ve belirli aralıklarla vergi gelirlerini tespit etmek için nüfus sayımı yerine geçebilecek sayımlar yapmıştır. Osmanlı'da modern anlamda ilk nüfus sayımının yapıldığı 1831 sayımına kadar devlet tarafından birçok amaca hizmet eden tahrir, avarız, cizye defterleri demografik yapının anlaşılmasında oldukça önemli yere sahiptir.

²¹⁷ Nebi Bozkurt, “Nüfus”, *DİA*, C. 33, İstanbul: TDVY, 2007, s. 293.

3.1.1. 16. Yüzyıl Sındırgı Nüfusu

Sındırgı'nın 16. yüzyıldaki nüfusu ile ilgili elimizdeki en önemli veriler 1530 tarihinde ve 1573 tarihlerinde yapılan tahrir defterlerinde yer almaktadır. Sezai Sevim'in "*XVI. Yüzyılda Karasi Sancağı (Tahrir Defterlerine Göre)*" adlı doktora çalışması bizlere 16. yüzyılda Karesi Sancağı nüfusu ve Sındırgı nüfusu hakkında doğru tahminler yürütmemize olanak sağlamaktadır. 16. yüzyıl Karesi Sancağı'na ait en önemli tahrir defterlerinden birincisi 936/1530 tarihli Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde Tapu Tasnifi içerisinde 153 numaralı Mufassal Defteri'dir. İkinci defter ise Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Kuyud-ı Kadime Arşivi'nde 152 numaralı 981/1573 tarihli Mufassal Defteri'dir²¹⁸. Bunun yanında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Tapu Tahrir Kataloğu'nda 166 numara ile kayıtlı olan Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri Karesi nüfusu hakkında önemli bilgiler vermektedir.

16. yüzyıl tapu tahrir defterine göre Sezai Sevim'in yaptığı tez araştırma konumuz olan Sındırgı nüfusu hakkında önemli ve derli toplu bilgiler veren çok kıymetli bir çalışmadır. Bu yüzyılda Sındırgı nüfusu köylerde ve mezrada toplananlar, Cemaat-i Doğancıyan isimli bir cemaat ile Sındırgı Cemaati olarak adlandırılan bir yörük cemaati olarak gruplandırılabilir. 16. yüzyılda Sındırgı nüfusunu ve bu nüfusun değişimini izlemek için bu grupları tablo halinde vermek yerinde olacaktır.

Tablo 1. 16. Yüzyılda Sındırgı Nüfusu²¹⁹

Sındırgı Nahiyesi	1530		1573	
	Hane	Mücerred	Hane	Mücerred
Köylerde	1270	334	1755	994
Mezrada	-	-	18	-
Doğancıyan Cemaati	59	-	-	-
Sındırgı Cemaati (Yörük)	283	79	174	-
Toplam	1612	413	1947	994
Tahmini Nüfus	8473		10729	

16. yüzyıl Sındırgı'nın demografik yapısı incelendiğinde nüfusun köylerde yoğunlaştığı görülmektedir. Tahrir kayıtlarına göre şehir yerleşmesi görülmemen

²¹⁸ Bu iki defter hakkında geniş bilgi için bakınız: Sevim, s. 14-17.

²¹⁹ Sevim, s. 180., 185., 190., 193.,

Sındırgı bu dönemde Karesi Sancağı içerisinde Edremit, Manyas, Balıkesir'den sonra en fazla köy nüfusunun bulunduğu nahiyedir²²⁰. Bu dönemde Yusufklar ve Yeleksiz adında nüfus tespit edilen iki mezra bulunmaktadır. Bu mezralardan Yusufklarda 11 hane Yeleksiz de ise 7 hane sakindir²²¹. Cemaat-i Doğancıyan olarak kayıt edilen cemaatin 25 hanesi doğancılık²²² yaparken 24 hanesi ise yuvacılık²²³ vazifesi yapmaktadır²²⁴. Sındırgı Cemaati olarak kayıt altına alınan ve vergileri sancakbeyi hassına kayıtlı olan yörük grubu ise 1573 yılında nüfus kaybına uğramıştır. Bunda bu yörük cemaatinin bir kısmının yerleşik yaşamı tercih etmelerinin etkili olduğu düşünülebilir. Çünkü 1573 sayımında cemaatin 16 hanesi şehirde, 133 hanesi köylerde kayıt edilirken sadece 25 hane kırdaki yer almaktadır²²⁵. Buna göre yörük cemaatinden bir kısmının yerleşik yaşama geçtiği ya da geçmeye çalıştığını bu yüzyılda takip edebilmekteyiz. Yine aynı tarihlerde Sındırgı'nın kuzey komşusu olan Bigadiç Nahiyesi'nde 1530'da 85, 1573 yılında ise 142 kişinin Sındırgı yörüğü adı altında iskân edildiğini görmekteyiz²²⁶. 16. yüzyıl tahrir defterlerine göre Sındırgı'da gayrimüslim nüfus bulunmamaktadır.

Tahrir defterlerinde vergi mükellefi olan aile reisi evli erkekler hane olarak yazılırken, bekâr olan erkekler mücerred olarak kayıt altına alınmıştır. Osmanlı hanelerinin/ailelerin büyüklüğü hakkında kesin bir bilgiye sahip olmamakla birlikte²²⁷, Ömer Lütfi Barkan'a ait olan her hanenin nüfusunun beş kişiden ibaret olduğuna dair görüş birçok tarihçi tarafından kabul görmektedir²²⁸. Biz de Sındırgı nüfusunu hesaplarken hanelerin beş kişiden oluştuğunu kabul ettik. Buna göre 1530'da 8.473

²²⁰ Sevim, s. 185.

²²¹ Sevim, s. 190.

²²² Osmanlı Devleti'nde avcılık gelişmiştir. Doğancı doğan adı verilen avcı yırtıcı kuşu yetiştiren ve avlayan kişidir. 1478 yılında Enderun'da doğancı koğuşu oluşturularak merkezde oluşturulan doğancı koğuşunun amiri doğancıbaşı olmuştur. Taşrada ise mahalli doğancıbaşılardan emrinde saray için avcı kuşu yetiştiren doğancılar bulunmaktadır. Bunlar doğan adı verilen avcı kuşunu yetiştirmeler karşılığında çiftlik "doğancı çiftliği" denilen mülk topraklarını ekip biçerdi. Bu görevlerine karşılık öşür, çift resmi, avarız gibi vergilerden muaf olurlardı. Abdülkadir Özcan, "Doğancı", *DİA*, C. 9, İstanbul: TDVY; 1994, s. 487-488.

²²³ Kayacı da denilen yuvacı avcı kuşu yuvası bulunan kayalık yerleri gözeterek korumakla görevli kişidir. Mustafa Alkan-Ferdi Gökbuğa, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatı'nın Silistre Sancağındaki Yapılanması", *Akademik Bakış Dergisi*, C. 9, S. 17, (Kış 2015), Ankara, s. 29.

²²⁴ Sevim, s. 180.

²²⁵ Sevim, s. 219.

²²⁶ Sındırgı yörükleri hakkında bu rakamlar tahmini olmakla birlikte bu dönemde Bigadiç'te yörüklerin iskân sürecinin yeni olduğunu hakkında bakınız. Şenol Çelik, "Bigadiç Kazasının İdari Yapısı ve Demografik Gelişimi", s. 403.

²²⁷ Donald Quataert, "19. Yüzyıla Genel Bakış", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 2 (1600-1914)*, Ed.: Halil İnalçık, Donald Quataert, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004, s. 908

²²⁸ Nejat Göyünç, "Hane", *DİA*, C. 15, İstanbul: TDVY, 1997, s. 552.

olan Sındırgı nüfusu, 1573 yılında %26,6 artarak 10.729 olmuştur. Bu veriler 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde ve Akdeniz dünyasında nüfus artışı yaşandığını destekler niteliktedir²²⁹. Aynı yıllarda Karesi Sancağı genelinde Müslüman nüfus artışı %17'lerde kalırken²³⁰, Karesi Sancağı'nın merkez kazası Balıkesir'de ise artış %63,6'dır²³¹.

3.1.2. 17. Yüzyılda Sındırgı Nüfusu

17. yüzyılda demografik verilerde avarız defterleri ön plana çıkmaktadır. Avarız hanelerinin kaç gerçek haneye tekabül ettiğini bilmek tahmini de olsa nüfusun ortaya koyulması açısından oldukça önemlidir. Avarız defterlerinde kaç neferin ne kadar avarız haneye tekabül edip etmediği defterlerde genellikle yer almamaktadır. Buna rağmen avarız hane sayısındaki düşüş ya da yükseliş nüfus artışına bağlı olarak değerlendirilmektedir. Fakat devlet afetler, kuraklık gibi olağanüstü nedenlerden dolayı bir bölgedeki avarız hane sayılarında değişikliğe gidebilmekteydi. Eşkıyalık, doğal afetler gibi birçok nedenden dolayı halkın gelir düzeyinde önemli düşüşler yaşadığında da devlet avarız hane sayılarını düşürebilmekteydi²³².

Tablo 2. 17. Yüzyılda Sındırgı Kazası'nın Avarız Hane Sayıları²³³

Tarih	H.1030/ M.1621	H.1039/ M.1630	H.1060/ M.1650	H.1086/ M.1675 ²³⁴	H.1100/ M.1689
Avarız Hane Sayısı	209	209,5	254	170	170

²²⁹ Fernard Braudel, "Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I", Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Eren Yayınları, 1989, s. 267.

²³⁰ Sevim, s. 216.

²³¹ Zübeyde Güneş Yağcı ve Serdar Genç, H.1256/M.1840-41 Tarihli Balıkesir Nüfus Defteri (Değerlendirme ve Transkripsiyon), *Balıkesir*: Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları Nu: 9, 2013, s. 39.

²³² Zübeyde Güneş Yağcı ve Serdar Genç, Balıkesir Kazası'nda 17.yüzyılda nüfus inişli çıkışlı bir seyir takip ettiğini belirtmekle birlikte Avarız hane sayılarında meydana gelen değişiklikleri daha çok ekonomik sebeplere bağlamaktadır. Bakınız: Zübeyde Güneş Yağcı ve Serdar Genç, s. 42-43.

²³³ Öntüğ, "XVII.Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı", s. 161.

²³⁴ Öntüğ, "Sındırgı Kazası Avarız-Hâne Defteri", s. 118.

17. yüzyılın ilk yarısında Balıkesir şehrini inceleyen çalışmasında Öntüğ, Balıkesir’de yapılan 1617 Avarız sayımında defterde kesin olarak yazmamakla birlikte bir avarız hanesinin 10 gerçek haneye denk geldiğini belirtmektedir²³⁵. Fakat bu hesaplamada bir tahminden öteye gitmemektedir. Bu sayı doğru kabul edilecek olursa ve Sındırgı’ya ait Miladi 1621 tarihli avarız defterine uyarlanırsa 1621’de Sındırgı nüfusu 209 avarız hanesi 2.090 gerçek haneye denk geldiğinden 10.450 kişidir. Buna göre Sındırgı nüfusu 16. yüzyıla göre 17. yüzyıl başlarında artış yerine düşüş eğiliminde görünmektedir. 17. yüzyılda Anadolu topraklarında ortaya çıkan Celali isyanlarının yaptığı tahribat, suhte ve eşkıyalık hareketlerinden Sındırgı nüfusu da olumsuz etkilenmiştir²³⁶.

17. yüzyıl başında Karesi Sancağı içerisinde bulunan Manyas Kazası’nın incelendiği çalışmada kaza nüfusunda 1604 yılında 1573 tahririne göre %52,49 oranında nüfus düşüşü yaşanmıştır²³⁷. Tablo 2 incelendiğinde 1630 ile 1650 arasında Sındırgı’nın avarız hane sayısında bir artışın olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde Sındırgı Karesi Sancağı içerisinde diğer kazalara oranla avarız hane sayısını %21 oranında arttırarak, avarız hane sayısı en çok artan kaza durumundadır²³⁸. Bu artışın nüfus artışından mı, ekonominin iyileşmesine bağlı olarak mı olduğunu kestirebilmek zor görünmektedir.

3.1.3. 18. Yüzyılda Sındırgı Nüfusu

17. yüzyılın sonlarında Sındırgı ahalisi, 170 olan avarız hane sayısını çekemeyeceğini belirterek gerçeğin sağlıklı ve yerinde görülebilmesi için devlete yeni bir tahrir yapılması için başvuruda bulunmuştur. Bu tahrir 1700 yılında 23 Şubat’ta başlamış, 6 Ağustos’ta tamamlanarak 28 Kasım’da padişaha sunulmak üzere arz

²³⁵ Öntüğ, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, s. 159.

²³⁶ Öntüğ, “Sındırgı Kazası Avârız-Hâne Defteri”, s. 120.

²³⁷ Özer Küpeli, “Klasik Tahrirden Avarız Tahririne Geçiş Sürecinde Tipik Bir Örnek: 1604 Tarihli Manyas Kazası Avarız Defteri (16 Belge ile birlikte)”, *Belgeler*, C. 32, S. 36, (2012), Ankara., s. 133.

²³⁸ Aynı dönemde Karesi Sancağı genelinde Avarız hane sayısı toplamda 450 hane düşerken Sındırgı’daki bu artış dikkat çekici boyuttadır. Bu dönemde Karesi Sancağı kazalarının avarız hane sayıları için bakınız. Öntüğ, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, s. 159.

edilmiştir. Yapılan bu tahrirde Sındırgı'nın 170 olan avarız hane sayısı 56 eksilerek 114 olarak belirlenmiştir²³⁹.

Avarız hanesi sayısı, reayanın “*perakende ve perişan olduğu fakirlikten 170 avarız hanesini çekemeyeceği görülerek*” 114'e düşürülmüştür²⁴⁰. 16. yüzyılda 1947 hane 994 bekar ile tahmini 10729 kişilik nüfus barındıran Sındırgı, 18. yüzyılın başında yapılan avarız sayımında 285 nefer reaya ve 57 nefer muaf ile tahmini 1.710 kişiye düşmüş görünmektedir. Öntüğ, bu dönem Sındırgı'da nüfusun bu şekilde düşmesini, bölgenin dağlık yapısının müsait olmasından dolayı eşkıya hareketlerine bağlamaktadır²⁴¹.

Tablo 3. 18. Yüzyıl'da Sındırgı'nın Avarız Hane Sayıları

Tarih	H.1112/ M. 1700 ²⁴²	H. 1124/ M. 1712 ²⁴³	H. 1125 / M.1713/ 1714 ²⁴⁴	H. 1143/ M. 1731 ²⁴⁵
Avarız Hane Sayısı	114	114	114	114

18. yüzyılda Sındırgı nüfusunu avarız hane sayılarına bakarak tahmin etmek zor olmakla birlikte, yüzyılın ortalarına kadar Sındırgı nüfusunun sabit kaldığını söylemek mümkündür. Yüzyılın ikinci yarısında Balıkesir Kazası'nda avarız hane sayılarında ciddi düşüşlerin olması, bu dönemde Karesi ve çevresinin büyük nüfus kayıpları yaşadığını göstermektedir²⁴⁶.

²³⁹ Öntüğ, *Sındırgı Kazâsı Avâriz-Hâne Defteri*”, s.120.

²⁴⁰ Aynı yer

²⁴¹ Öntüğ, *Sındırgı Kazâsı Avâriz-Hâne Defteri*”, s.122.

²⁴² Öntüğ, *Sındırgı Kazâsı Avâriz-Hâne Defteri*”, s.120.; Aynı tarihe sahip olan bir başka belge de de Sındırgı'nın bu dönemdeki avâriz- hane sayısı 112'dir. BOA, MAD. nr. 2560, s. 34.

²⁴³ BOA, MAD. nr. 2560. s. 34.

²⁴⁴ BOA, MAD. nr. 2470. s. 122-b.

²⁴⁵ BŞS. nr. 722, s. 41/ a-2.

²⁴⁶ Miladi 1738-1739 tarihinde 109,5 avarız hanesi 1 rub olan avarız hane sayısı Miladi 1799-1800 tarihinde 38 avarızhane 2 rub'a düşmüştür. Zübeyde Güneş Yağcı ve Serdar Genç, s. 45-46.

3.1.4. 19. Yüzyıl Sındırgı Nüfusu

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde değişen şartlara ve ihtiyaçlara uygun olarak modern anlamda yapılan ilk nüfus sayımı 1828/29-1831 sayımıdır²⁴⁷. Devletin kötü gidişatına köklü çözümler arayışında olan II. Mahmud önemli devlet adamlarından sorunlar ve çözüm önerileri için raporlar/lahiyalar istemiştir. Devlete sunulan layihalarda ülkede yaşayanların sayısının ve ellerinde bulunan ekonomik değerdeki mallarının sayımının şart olduğu görüşü ağır basmıştır. Layihaların etkisi ile II. Mahmud doğrudan nüfus sayımı yapılmasına karar vermiştir²⁴⁸. 1829-1830 Osmanlı Rus savaşı devam ederken askeri amaçlı yapılmasına karar verilen ilk nüfus sayımı, tüm toprakları kapsayacak şekilde sağlıklı bir şekilde yapılamamıştır. İstanbul gibi büyük şehirlerde bile bu ilk sayımın sağlıklı yapılamadığı ve 1828 ve 1829 yıllarında teşebbüs edilen sayımın tüm kazalarla birlikte ancak 1830'da tamamlandığı görülmektedir²⁴⁹.

Ülke genelini kapsayan ilk genel nüfus sayımı 1831 yılında gerçekleşmiştir. Bu sayımından sonra yine askeri gayelerle 1840 ve 1844'te tekrar genel bir nüfus sayımı daha yapılmıştır²⁵⁰. 19. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti değişik tarihlerde ve ihtiyaç duyulan vilayetlerde nüfus sayımları yapmıştır²⁵¹. 19. yüzyıla girerken ve yüzyıl devam ederken Osmanlı Devleti nüfusun azalması sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bunun sebepleri ve sonuçları konumuzun kapsamını aşmakla birlikte, devlet 1857'de yayınladığı bir kararname ile Osmanlı topraklarının bağlılık yemini ederek kanunlara uymaya hazır olan herkese açık olduğunu belirtilerek, bir nevi dış göç yolunu açarak ülke ekonomisini canlandırmaya çalışmaktadır²⁵².

²⁴⁷ Karpaz, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003. s.56.

²⁴⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1995, s. 8.

²⁴⁹ Sedat Bingöl, "İstanbul'da 1829 Nüfus Sayımı ve Bazı Mahallelerinin Müslüman Nüfusu Üzerine Bir İncelemesi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 23, S. 36, (2004), Ankara, s. 47-51.

²⁵⁰ Enver Ziya Karal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831", s. 9.

²⁵¹ Bu nüfus sayımları için bakınız: Kemal Karpaz, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

²⁵² Karpaz, s. 46-47; Zübeyde Güneş Yağcı ve Serdar Genç, s. 34.

19. yüzyıl Balıkesir ve çevresinin demografik yapısını nüfus defterlerine göre inceleyen çalışmalar kısıtlı sayıdadır²⁵³. Karesi Sancağı'nı kapsayan 19. yüzyıl nüfus sayımları ile ilgili Özlem Özpolat Balıkesir Kazası ve köyleri ile sınırlı kalmak üzere yüksek lisans tezi hazırlamıştır²⁵⁴. Bunun yanında Zübeyde Güneş Yağcı ve Serdar Genç, H.1256/M.1840-1841 tarihli Balıkesir Nüfus Defteri ile ilgili değerlendirme ve transkripsiyon çalışması yapmışlardır. Bu çalışma ile Tanzimat başlarında Balıkesir merkezinin demografik yapısı detaylı ve kapsamlı olarak ilk kez ortaya koyulmuştur²⁵⁵. Bunun yanında Sındırgı'nın 19. yüzyıl demografik yapısı ile ilgili İlker Mümin Çağlar'ın “*XIX. Yüzyılda Sındırgı Kazası'nın Demografik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme*” adlı makalesi ilk ve tek çalışmadır²⁵⁶. Bu çalışma Sındırgı'nın demografik yapısını nüfus ve Temettuât defteri ile salnamelere dayandıran çok kapsamlı olmayan bir özellik taşımaktadır.

19. yüzyılın ilk yarısında Sındırgı nüfusunu ortaya koyabilmek için dört nüfus defteri ve bir Temettuât defteri incelenmiştir. İncelediğimiz nüfus defterleri Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defterleri Kataloğu'nda NFS. d. kodu ile kayıtlı olan 1239, 1340, 1341 ve 1342 numaralı defterlerdir. Bunun yanında bu tezin inceleme konusu olan 9192 numaralı Temettuât defteri de demografik yapı ile ilgili önemli bilgiler barındırmaktadır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 1239 numara ile kayıtlı olan defter 25x73 cm ebatlarında, ciltsiz, ebrusuz ve 199 sayfadan oluşmaktadır. Defterin hiçbir yerinde kaç tarihine ait olduğu belirtilmemektedir. Oldukça sorunlu görülen defterin başında ve sonunda boş sayfalar olmakla birlikte bazı sayfalar yıpranmıştır. Defter sadece Sındırgı nüfusu ile ilgili tutulmamış Karesi Sancağı'ndaki kazalara bağlı köyleri de içermektedir. Defterde kişilerin adları, meslekleri varsa lakapları belirtilirken, bazı

²⁵³ Bu çalışmalar; Bigadiç kazası için Şenol Çelik, “Bigadiç Kazasının İdari Yapısı ve Demografik Gelişimi”; Karesi'deki konar göçer nüfus için Nahide Şimşir, *Karasi Yörükleri*, İstanbul: Post Yayınları, 2017.

²⁵⁴ Özlem Özpolat çalışmasını 1833-1840 ve 1844 yıllarında yapılan nüfus sayımlarına dayandırmaktadır. Bu çalışma için bakınız. Özlem Özpolat, *Nüfus Defterlerine Göre Balıkesir Kazası'nın Demografik ve İstatistikî Özellikleri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2013.

²⁵⁵ Bu çalışma için bakınız. Zübeyde Güneş Yağcı, Serdar Genç,.

²⁵⁶ Bu çalışma nüfus defterleri, temettuât defteri ve salnamelere dayanılarak 19.yüzyıl Sındırgı nüfusunu incelemektedir. Bu makale için bakınız. İlker Mümin Çağlar, agm.

kişilerin ise fiziki özellikleri “uzun boylu, kumral sakallı”²⁵⁷ gibi belirtilmiştir. Ender olmakla birlikte kişilerin yaşları da yazılmıştır.

1239 numaralı defterde yaşları verilen bazı kişileri 1340 numaralı defter ile karşılaştırarak defterin tarihi konusunda fikir üretmek de zor görünmektedir. Örnek vermek gerekirse 1239 numaralı defterde Koru karyesinde kayıtlı olan “Torunbeşeoğlu İbrahim” 20 yaşında görünürken aynı kişi 1340 numaralı defterde 30 yaşında, “Torunbeşeoğlu Mustafa” 1239 numaralı defterde 16 yaşında görünürken 1340 numaralı defterde 20 yaşında görünmektedir²⁵⁸. Bu durum bizde 1239 numaralı defterin daha önce tutulduğu izlenimini vermektedir. Başka bir fikre göre 1340 numaralı defter ile 1239 numaralı defter birbirinin istinsahıdır ve aynı tarihlere aittir²⁵⁹. Hane ve kişi numarası verilmeyen defterde sadece askerlerle ilgili “asker” notu düşülmüştür. Bunun yanında kişilerin meslekleri *rençber* olarak kayıt altına alınmıştır.

1340 numaralı nüfus defteri ise Sındırgı Kazası’na aittir. Defter 17,5x44,5 cm ebatlarında ciltli, ebrulu ve numaralı 58 varaktan oluşmaktadır. Hicri 1247 Recep-1248 zilhicce / Miladi 1831 Aralık- 1833 Nisan tarihli olan defter “İslam ve reayanın yoklama defteridir”²⁶⁰. Defterde kişilere numaralar verilerek, adları, lakapları ve tümünün yaşları yazılarak tutulmuştur. Süleler köyü ile başlayan defterde askerlikle ilgili bilgi verilmemektedir. Bunun yanında kişilerin fiziki özellikleri de tek tek belirtilmemiştir. Defterin sonunda Sındırgı’da bulunan gayrimüslim nüfus din ayrımı yapılmaksızın yazılmıştır.

1341 numaralı defter²⁶¹ ile 1342 numaralı defter²⁶² birbirinin istansahıdır. 1341 numaralı defter Hicri 1256/ Miladi 1840-1841 tarihli dir. İki defter de diğer defterlerden daha ayrıntılıdır. Kişilerin fiziki özellikleri, adları, baba adları ve yaşları tek tek yazılmıştır. Defterde “*timarlu süvari, asakir-i muntazamada, redif, süvari, redif onbaşı, redif yüzbaşı, redif bölükbaşı*” gibi askeri vasıflara sahip olanlar özellikle belirtilmiştir. Muhtar, imam, hatip gibi önemli görevleri olanlar da tek tek

²⁵⁷ BOA. NFS. d. nr. 1239, s. 39.

²⁵⁸ BOA., NFS. d., nr. 1239, s. 73; BOA. NFS. d., 1340, s. 5.

²⁵⁹ Çağlar, bu fikirdedir. Çağlar, s. 44.

²⁶⁰ BOA., NFS. d., nr. 1340, varak bn1b.

²⁶¹ Defter 20x56 cm ebatlarında ciltsiz, ebrusuz ve boş sayfalarla birlikte toplam 314 sayfadan oluşmaktadır. Bakınız. BOA. NFS. d., nr. 1341

²⁶² 20x55 cm ebatında ciltsiz, ebrusuz ve boş sayfalarla birlikte toplam 218 sayfadır. Bakınız: BOA. NFS. d., nr. 01342.

belirtilmiştir. *Muhtar-ı evvel* ve *Muhtar-ı sani* gibi iki muhtarı olan köylerde de bu ayrıma dikkat edilmiştir.

1239 numaralı defter *Çiftlik-i Sındırgı* ifadesi ile başlarken, 1340 numaralı defterde “*Çiftlik-i Sındırgı*” hiçbir şekilde yer almamaktadır. 1341 numaralı defter de ise Çiftlik, Mandıra Köyü ile birlikte yazılmakta ve defter “*Çiftlik ma’a Mandıra*” ile başlamaktadır. 1340 numaralı defter hariç bütün defterlerde kayıtlı ilk kişi 1341/1342 numaralı defterdeki ifadesiyle “*orta boylu kara sakallı Şerif Mehmet Ağa veled Süleyman sin 42*”dir. Sındırgı tarihi için oldukça önemli olan bu kişi 1239 numaralı defterde “*vekil-i voyvoda-i Kaza Mehmet ibn-i Süleyman*” olarak kayıt edilmiştir²⁶³.

Sındırgı’nın 19. yüzyılının ilk yarısına ait olan dört nüfus defterinin incelenmesi bölgenin 19. yüzyılına ait demografik yapısının ortaya çıkarılması için oldukça önemlidir. Köylerde yaşayan erkeklerin yaş grafiği, mesleki özellikleri, sülaleleri gibi birçok özellikleri bu defterler sayesinde gün ışığına çıkarılmayı beklemektedir. Sındırgı’ya ait yukarıdaki nüfus defterleri detaylı bir şekilde araştırma konusu olarak ele alacak araştırmacıları beklemektedir. Biz burada nüfus defterleriyle, köylerin nüfus sayısı ile nüfus artış oranlarını ve defterlerden çıkardığımız asker, hatip, muhtar, talebe, redif gibi bazı özelliklerini ortaya koymaya çalışacağız.

Tablo 4. Nüfus Defterlerine Göre Sındırgı'da Nüfus Sayısı ve Artış Oranları

	Alfabetik Sıraya Göre Köyler	1239 Numaralı Nüfus Defteri M.?	1340 Numaralı M.1831-1832 Tarihli Nüfus Defteri	Bir Önceki Sayıma Göre Nüfus Artışı %	1341-1342 Numaralı M.1840-1841 Tarihli Nüfus Defteri	Bir Önceki Sayıma Göre Nüfus Artışı %
1	Alacaatlı	172	182	6	112	-38,5
2	Alayaka	138	160	6	125	-22
3	Bayramşah	49	59	20	52	-12
4	Cedid	-	191	-	183	-4,2
5	Cüneyd	68	76	12	63	-17
6	Çaltılı	46	49	6	33	-23
7	Çelebiler	71	76	7	72	-5
8	Çıkrıkçı	97	104	7,2	107	2,8
9	Çiftlik-i Sındırgı	28	-	-	-	-

²⁶³ BOA. NFS. d. nr. 1239, s. 38.

Tablo 4- devam

10	Çiftlik ma Mandıra	-	-	-	37	-
11	Çorum	147	145	-1,5	134	-8
12	Dedeler	71	76	7	72	-5
13	Demiyan	200	217	8,5	209	-4
14	Derecikviran	153	173	13	191	10
15	Devletlü Baba	72	77	7	65	-15
16	Düğüncüler	123	134	9	138	3
17	Emendere	213	224	5	230	3
18	Engeles	86	96	11,5	91	-5
19	Gölcük	481	504	5	378	-25
20	Hisaralanı	69	78	3	94	20
21	Işıklar	141	157	11	187	19
22	İbiller	154	152	-1,3	181	19
23	İzzeddin	122	142	16	182	28
24	Karaağaç	107	133	24	112	-15
25	Karacalar	86	104	21	129	24
26	Karagür	124	127	2,4	101	-21
27	Kargın	128	143	11,7	137	-5
28	Kelemiş	78	84	8	81	-4
29	Kepez	72	77	7	97	25
30	Kıhra	142	154	8,45	181	17,5
31	Kıran	60	75	25	88	17
32	Kızılgür	35	36	2,8	20	-55,5
33	Kocacık	69	80	16	79	-1
34	Koru	173	182	5,2	186	2
35	Kozlu	94	103	9,6	74	-28
36	Küçükbükü	74	82	10	55	-33
37	Menend	112	118	5,3	111	-6
38	Mumcu	195	206	5,6	125	-40
39	Nağara	139	152	9,3	133	-12,5
40	Osmanlar	351	384	9,4	423	10
41	Pürsünler	159	177	11,3	147	-17
42	Sakar	81	117	44,4	105	-11
43	Süleler	117	122	4,2	124	1,6
44	Şapçı	132	141	6,8	99	-30
45	Taş	95	102	7,4	90	-12
46	Duru-ili	126	136	8	114	-17
47	Umurlar	125	133	6,4	137	3
48	Yüregir	85	92	8,2	120	30
49	Yeniköy	163	-	-	-	-

Tablo 4- devam

50	Koru Reayası	-	174	-	124	-
51	Koru'da Bekar ve ticaret ile meşgul reaya	-	-	-	60	-
	Toplam	5823	6506	11,7	6188	-5

Nüfus defterlerini incelediğimizde²⁶⁴ sayımlarda toplam 49 köyün yer aldığını görmekteyiz. 1831-1832 ile 1841-1842 yılları arasında Sındırgı erkek nüfus verilerine göre, nüfus Sındırgı'da %5 oranında azalmış görünmektedir. Aynı yıllarda Balıkesir merkezinde de 1831'de 4596 olan erkek nüfusu da 1840-1841'de 3736'ya düşmüştür²⁶⁵. Bu değerlere göre Balıkesir merkezinde nüfus %18,7 oranında düşmüştür. Sındırgı'daki düşüş, Balıkesir merkeze kıyasla daha az görünmektedir. Düşüş yaşanan köylerden Çaltılı, Yüreğir ve Menend'de nüfus düşüşünün hastalıktan olduğunu Sındırgı Temettuât Defteri'ndeki verilerden tespit edebildik²⁶⁶. Bunun dışında kalan ve nüfus düşüşü yaşanan köylerde nüfusun neden düştüğünü tespit edemedik. Muhtemelen nüfusun düşmesinde hastalıklar ve savaşlar etkili olmuştur.

Tablo 4'teki erkek nüfusun sayılarından hareketle toplam nüfusu hesaplamak mümkündür. Tahmini olarak yapılan nüfus hesaplamalarında dünyada ne kadar erkek varsa o kadar da kadının var olduğu var sayılmaktadır. Buna göre 1831-1832 yılında Sındırgı nüfusu tahmini 13112'dir. 1840-1841 yıllarında ise yerleşik Sındırgı nüfusu 12376 kişidir.

Nüfus defterlerinde nüfusun önemli özellikleri de kayıt altına almıştır. Tarihini tam olarak belirleyemediğimiz 1239 numaralı defterde askerler belirtilmiştir. 1340 numaralı nüfus defterinde ise köylerin ilk iki hanesine imam ve ihtiyar kayıt edilmiştir. 1341 ve 1342 numaralı defter Sındırgı nüfusunun özellikleri konusunda diğer defterlere kıyasla daha geniş bilgiler sunmaktadır. Buna göre 1341 ve 1342 numaralı defterlerde muhtar, muhtar-ı evvel, muhtar-ı sani, imam, hatip, talebe, redif, asakir-i

²⁶⁴ 1239 numaralı defterde geçen "Çiftlik-i Sındırgı" diğer defterlerde yer almazken, "Çiftlik ma Mandıra" ise sadece 1239 numaralı defterde yer almamaktadır. Yeniköy ise sadece 1239 numaralı defterde geçmektedir. Bu yüzden diğer defterlerde yer almayan kısımlar koyu ile gösterilmiştir. Reaya ile ilgili kayıt ise 1239 numaralı defterde bulunmamaktadır.

²⁶⁵ Zübeyde Güneş Yağcı ve Serdar Genç, s. 47.

²⁶⁶ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s.157., 181., 206.

mansurede, tımarlı süvari, topçu mülazım redif, süvari redif, süvari sipah, Asakir-i Süvari, Redif Onbaşı, Redif Çavuşu, Redif Yüzbaşı gibi devlette görev alanlar isimlerin üst kısmında belirtilmiştir.

Tablo 5. Nüfus Defterlerine Göre Sındırgı'da İmam, Muhtar, Hatip vb. Sayıları

Alfabetik Sıraya Göre Köyler	1239	1831-1832 Tarihli		1840-1841 Tarihli					
	Asker	İmam	İhtiyar	İmam	Muhtar	Hatip	Talebe	Redif	Diğer Askeri Rütbede Olanlar
Alacaatlı	4	1	1	-	-	1	1	4	1
Alayaka	1	1	1	-	1	1	2	8	1
Bayramşah	1	1	-	-	1	-	-	2	1
Cedid	-	1	1	-	1	-	-	4	4
Cüneyd	-	1	1	1	-	-	-	5	1
Çaltılı	1	1	1	-	1	-	-	1	1
Çelebiler	2	1	1	-	1	-	-	2	2
Çıkrıkçı	-	1	1	-	-	1	-	1	4
Çiftlik-i Sındırgı	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Çiftlik ma'a Mandıra	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Çorum	-	1	1	-	1	1	1	3	2
Dedeler	4	1	1	-	-	-	-	3	1
Demiyen	7	1	1	-	2	1	-	6	5
Derecikviran	1	1	-	-	2	1	-	2	11
Devletlü Baba	2	1	1	-	-	-	-	2	-
Düğüncüler	1	1	1	-	1	-	1	9	3
Emendere	1	1	1	-	1	-	-	8	10
Engeles	3	1	1	-	1	1	-	-	2
Gölcük	1	1	1	-	-	-	-	21	14
Hisaralanı	2	1	1	-	-	-	-	6	3
Işıklar	4	1	1	-	-	1	-	5	9
İbiller	1	1	1	1	1	1	3	5	6
İzzeddin	-	1	1	-	2	-	-	4	2
Karaağaç	1	1	1	-	-	-	-	6	1
Karacalar	-	1	1	-	-	-	-	2	-
Karagür	-	1	1	-	-	1	3	5	-
Kargın	-	1	-	-	-	-	-	8	1
Kelemiş	1	1	1	-	-	-	-	3	1

Tablo 5- devam

Kepez	-	1	-	-	1	-	-	3	1
Kıhra	-	1	1	-	2	1	-	9	2
Kıran	1	1	1	-	-	-	2	4	1
Kızılgür	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Kocacık	3	1	1	-	-	-	2	4	1
Koru	2	1	1	-	2	-	-	6	12
Kozlu	3	1	-	-	-	1	1	2	-
Küçükbüğü	-	1	1	1	-	-	1	5	-
Menend	3	1	1	-	2	-	-	9	5
Mumcu	4	1	1	-	-	-	-	2	4
Nağara	6	1	1	-	-	-	-	12	2
Osmanlar	2	1	-	-	2	1	-	15	10
Pürsünler	2	1	1	-	2	-	1	2	3
Sakar	-	-	1	-	1	-	-	6	-
Süleler	2	1	1	-	1	1	-	8	-
Şapçı	2	1	1	-	-	-	-	7	4
Taş	1	1	1	-	-	-	-	3	3
Duru-illi	3	1	1	-	2	1	1	5	3
Umurlar	1	1	1	-	-	-	-	5	-
Yüreğir	-	-	1	-	-	-	-	4	3
Yeniköy	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koru Reayası	-	Papaz	Kocabaş	-	-	-	-	-	-
Koru'da bekar ve ticaret ile meşgul reaya	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	74	44	40	3	31	15	19	237	142

Tablo 5'te Sındırgı'daki nüfusun devlette aldıkları görevlere göre dağılımı verilmektedir. Buna göre 1239 numaralı defterde sadece asker olanların sayısı verilirken M.1831-1832 tarihli defterde ise kişilerden imam, papaz, kocabaş ve muhtar olanlar belirtilmiştir. Bazı köylerde muhtar-ı evvel denilen birinci muhtar ile muhtar-ı sani diye tabir edilen ikinci muhtar kayıtları yer almaktadır. Bu şekilde kayıt tutulan köylerde muhtar sayısı tabloda iki olarak gösterilmiştir. Buna göre 1831-1832 tarihinde Sakar ve Yüreğir köyleri hariç köylerin büyük çoğunluğunda imamın olduğu görülmektedir. Aynı yıllarda Osmanlar, Kozlu, Kepez, Kargın, Derecikviran, Bayramşah ve Çiftlik ma'a Mandıra'da ihtiyar kaydının olmadığı görülmektedir.

Nüfus defterleri içerisinde köylerdeki imam, hatip, muhtar ve askeri zümreye dahil olan kişiler hakkında ayrıntılı bilgiler veren defter 1341 ve 1342 numaralı M.

1841-1842 tarihli defterlerdir. Askeri amaçlı yapılan bu sayımlarda redifler de dahil olmak üzere toplam 379 erkeğin askeri zümrenin içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bunlardan 237'si redif, Asakir-i Mansure'de 86, Timarlı Süvari 7, Süvari 22, Topçu 15, Mülazım Redif 2, Süvari Redif 1, Süvari Sipahi 1, Asarkir-i Süvari 3, Redif Onbaşı 2, Redif Yüzbaşı 2, Redif Çavuşu 1 olmak üzere toplam 142 erkektir. Buna göre bu dönemde kayıt altına alınan 6.188 erkek nüfustan %6,1'i askerlikle ilgili görülmektedir. Bunun yanında 16 erkek ise talebedir.

19. yüzyılın ilk yarısında yapılan Temettuât sayımları bir yerdeki nüfus sayıları hakkında bizlere bilgi vermektedir. Bu dönemde inceleme konumuz olan 9192 numaralı Sındırgı Temettuât Defteri'nde köylerin hane sayıları, kişilerin meslekleri, fiziki özellikleri gibi detaylı bilgiler yer almaktadır. 1840 tarihli olduğunu düşündüğümüz Temettuât sayımı ile aynı yıllara ait 1841-1842 tarihli nüfus defterini karşılaştırmak nüfus hakkında karşılaştırmalı analiz yapmamızı sağlayacaktır.

Tablo 6. Temettuât Defteri ve M. 1841-1842 Tarihli Nüfus Defteri Hane Sayıları

Alfabetik Sıraya Göre Köyler	Temettuât Defteri	1841-1842 Tarihli Nüfus Defteri	
	Hane Sayısı	Hane Sayısı	Erkek Sayısı
Alacaatlı	63	62	112
Alayaka ²⁶⁷	64	62	125
Bayramşah	20	20	52
Cedid	78	76	183
Cüneyd	30	30	63
Çaltılı	19	16	33
Çelebiler ²⁶⁸	35	34	72
Çıkırıkçı	45	42	107
Çiftlik	8	-	-
Çiftlik ma'a Mandıra	-	15	37
Çorum	71	70	134
Dedeler	32	30	72

²⁶⁷ Alayaka köyünde hane numarası 62'de sona ermektedir. Defterde son iki hane kadınlara aittir. Bu son iki haneye hane numarası verilmediği halde defterin sonunda Alayaka köyü 64 hane olarak kayıt edilmiştir. Hane numarası verilmeyen hanelerin mal varlıkları olduğu için biz de hesaplamalarımızda Alayaka köyünü 64 hane olarak kabul ettik. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 46.

²⁶⁸ Çelebiler köyüne ait BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192'nin sonunda köyün toplam hanesi 34 yazmaktadır. Fakat defterde 34.haneden sonra hane numarası verilmeyen *Kayalının zevcesine* ait bir hane bulunmaktadır. Bu hanenin mal varlığı, vergisi gibi temettuâta konu olan malları söz konusudur. Bu yüzden biz hesaplamalarımızı yaparken Çelebiler köyünü 35 hane olarak kabul ettik. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 69.

Tablo 6- devam

Demiyarı	83	78	209
Derecikviran ²⁶⁹	120	115	191
Devletlü Baba	30	30	65
Düğüncüler	64	64	138
Emendere ²⁷⁰	93	90	230
Engeles	36	36	91
Gölcük	206	202	378
Hisaralanı	38	38	94
Işıklar	75	73	187
İbiller	77	73	181
İzzeddin	89	87	182
Karaağaç	61	61	112
Karacalar ²⁷¹	66	66	129
Karagür	43	43	101
Kargın	49	49	137
Kelemiç	36	36	81
Kepez	40	40	97
Kıhra	71	62	181
Kıran	34	34	88
Kızılgür	10	9	20
Kocabükü	37	36	79
Koru	85	85	186
Kozlu	33	33	74
Küçükbükü	30	29	55
Mandıra	7	-	-
Menend	54	52	111
Mumcu	70	67	125
Nağara	65	65	133
Osmanlar	157	159	423
Pürsünler	73	71	147

²⁶⁹ Derecikviran Köyü'nde son beş hanede kadınlar yazılmıştır. Bu hanelerin tamamına hane numarası verilmiştir. Köydeki son hane numarası 120'dir. Fakat defterin sonunda Derecikviran köyü haneleri 119 olarak yazılmıştır. Biz hesaplamalarda köyün hanesini 120 olarak kabul ettik. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 136-137.

²⁷⁰ Emendere Köyü'nde 92. hanede iki kişi yazılmıştır. Bu kişiler yazımın yapıldığında köyde bulunmamaktadır. Fakat ikisi aynı hane içerisinde malları ve kendileri ayrı ayrı belirtilerek yazılmıştır. Bizde hane hesabını göz önüne alarak Emendere'deki haneleri defterin sonundaki 93 hane hesabına göre değerlendirdik. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 298.

²⁷¹ İncelediğimiz defterde Karacalar Köyü'nün sonunda hane sayısı toplamda 66 olarak verilmiştir. Fakat defterin 246. ve 247. sayfaları eksiktir. Bu yüzden Karacalar köyünün ilk 18 hanesi hakkında temettuât bilgileri yer almamaktadır. Bu yüzden haneye dayalı nüfus hesaplamasında Karacalar Köyü 66 hane olarak değerlendirilirken bunun dışında yapılan bütün hesaplamalarda Karacalar Köyü 48 hane olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzden ekonomik veriler hesaplanırken Karacalar Köyü 48 hane olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzden ekonomik verilerin değerlendirmesinde Sındırğı toplam hane sayısı 2.751 olarak alınmıştır.

Tablo 6- devam

Sakar	46	44	105
Süleler	64	56	124
Şapçı	60	59	99
Taş	43	43	90
Duruili	56	56	114
Umurlar	57	57	137
Yüreğir	46	45	120
Koru'da Yerli Reaya	Kayıtlarda geçmemektedir.	53	124
Koru'da Bekar ve ticaret ile meşgul reaya	Kayıtlarda geçmemektedir.	Numarası verilmemiştir.	60
Toplam	2769	2753	6188

9192 numaralı Sındırgı Temettuât Defteri ile 1341 ve 1342 numaralı Sındırgı nüfus defterinin karşılaştırıldığı Tablo 6 incelendiğinde hane sayılarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Fakat Temettuât sayımlarında gayrimüslim reayanın kayıt altına alınmadığı görülmektedir. Bunun yanında nüfus defterlerinde bekar ve ticaret ile uğraşan reaya ise hane numarası verilmemiştir. Çiftlik ma Mandıra olarak nüfus defterlerinde geçen yerleşim yeri Temettuât defterinde Mandıra Köyü ve Çiftlik olarak ayrı ayrı yazılmıştır. İkisinin toplam hane sayısı birbiri ile örtüşmektedir.

Temettuât defterinden nüfusu düşen köyler ile ilgili köyün başlangıcında açıklayıcı bilgiler bulunmaktadır. Defterde Menend Köyü için “70-80 hane miktarı olup hastalıktan telef olarak bu miktara tenzil olmuştur” ifadesi yer almaktadır²⁷². 70-80 haneden birçoğu eksilen Menend’de 54 hane, Yüreğir Köyü’nde ise “70 hane miktarı iken 20 seneden beri hastalıktan noksan olarak”²⁷³ ancak 46 hane kalmıştır. Çaltılı Köyü ise “30 haneden ziyade olup hastalıktan cihet-i saire perişan olup”²⁷⁴ ancak 19 hane yazılmıştır.

Temettuât defterinin verilerine göre her hanede 5 kişinin olduğunu varsaydığımızda 1840’lı yıllarda Sındırgı nüfusu 2.769 haneden toplam 13.845 kişidir. 1841-1842 tarihli nüfus defterindeki erkek sayısı kadar kadın sayısı da vardır dediğimizde bu tarihte yerleşik Sındırgı nüfusu tahminen 12.376’dır. Bu rakamı doğru

²⁷² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 206.

²⁷³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 181.

²⁷⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 157.

kabul edersek ve nüfus defterindeki hane sayısına bölersek hane başına ortalama 4,45 kişi düşmektedir²⁷⁵.

Tanzimat'ın vergi, askerlik ve asayiş ile ilgili getirdiği yenilikler/yaptırımlar tüm toplumu etkilediği gibi konar-göçer yapıdaki aşiretlerinde iskân meselesini gündeme getirdi. Osmanlı Devleti'nde uzun süredir devam eden iskân çalışmaları Tanzimat'la birlikte daha da planlı yapılmıştır²⁷⁶. Balıkesir'deki konar göçer yapıdaki aşiretlerin iskânı 19. yüzyılda özellikle 1862-1864 yılları arasında yoğunlaşmakla birlikte konar göçer aşiretlerin iskânı meselesi 1870'li yıllara kadar sürmüştür²⁷⁷. Hicri 1257/Miladi 1841-1842 tarihli 1237 numaralı nüfus defterine²⁷⁸ göre, Sındırgı'da toplam 232 hane konar göçer aşiret yaşamaktadır²⁷⁹. Bu yörük grupları Bozoğlu, Yağcı Bedirli, Karakeçili, Kağan ve Veliler aşiretleridir. Bu dönem Karesi Yörüklerini nüfus defterine göre inceleyen kaynak, Sındırgı'da 644 aşiret mensubu erkeğin 1841-1842 tarihli 1237 numaralı nüfus defterinde kayıtlı olduğunu belirtmektedir²⁸⁰. Hane hesabına göre her hanede 5 kişinin olduğunu varsayıldığında 1160 yörük nüfusu, kişi hesabında erkek sayısı kadar kadın bulunur hesabından toplam 1288 konar göçer nüfusu Sındırgı'da bulunmaktadır. Her durumda da 1841-1842'de toplam 644 erkek yörük nüfusun barındığı Sındırgı'da bu yıllarda tahminen 1200 ile 1300 arasında konar göçer nüfusun varlığından söz edebiliriz.

1840 ile 1845 yılları arasındaki nüfus verileri karşılaştırıldığında Tanzimat başlarında Sındırgı ortalama 13.000 ile 15.000 kişilik bir nüfusa sahiptir. Bu nüfusun kişi hesabından 11.968'i köylerde yerleşik müslim, 308'i Kuru'da bulunan gayrimüslim, 1288'i ise konar göçer yörüktür. Nüfusun büyük çoğunluğunu Müslüman ahali oluşturmaktadır.

²⁷⁵ Hesaplama yapılırken hane numarası verilmeyen bekar ve ticaretle uğraşan reaya toplam nüfustan çıkarılmıştır.

²⁷⁶ Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014, s.8.

²⁷⁷ Aydın Ayhan, *Balıkesir Kimliği 1*, Balıkesir: Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları No:3, 2011, s. 46.

²⁷⁸ Şimşir, s. 19.

²⁷⁹ Şimşir, s. 128.

²⁸⁰ Bu sayı Balıkesir ve çevresinde yaşayan tüm yörüklerin %5'ine tekabül etmektedir. Bakınız: Nahide Şimşir, s. 93.

Sındırgı nüfusu ile ilgili 19. yüzyılın ikinci yarısı için en önemli veri kaynağı Salnamelerdir. Bu dönemde Karesi Vilayeti ve Hüdavendigar Vilayeti Salnameleri Sındırgı nüfusu hakkında açıklayıcı bilgiler vermektedir.

Tablo 7. Salnamelere Göre 19. Yüzyıl Sonlarından 20. Yüzyıl Başlarına Sındırgı Nüfusu

Salnamenin Adı ve Tarihi	Toplam	Hane Sayısı	Erkek	Kadın	Gayrimüslim
Karesi Vilayeti H.1305/M.1887	20.614	4.892			
Hüdavendigar Vilayet H.1307/M.1889	21.623	4.879	10.680	10.228	715
Hüdavendigar Vilayet H.1310/M.1892	24.092	4.879	11.608	11.647	
Hüdavendigar Vilayet H.1311/M.1893	24.063		12.050	12.013	842
Hüdavendigar Vilayet H.1312/M.1894	23.980		11.584	11.584	848
Hüdavendigar Vilayet H.1314/M.1896	24.245		12.120	12.125	883
Hüdavendigar Vilayet H.1315/M.1897	24.342		12.182	12.160	884
Hüdavendigar Vilayet H.1316/M.1898	24.326	5.209	12.212	12.114	887
Hüdavendigar Vilayet H.1317/M.1899	25.220		24.302		918
Hüdavendigar Vilayet H.1318/M.1900	24.908		23.992		906
Hüdavendigar Vilayet H.1319/M.1901	24.907		23.993		914
Hüdavendigar Vilayet H.1320/M.1902	24.907		23.994		914
Hüdavendigar Vilayet H.1321/M.1903	24.911		24.006		905
Hüdavendigar Vilayet H.1324/M.1906	27.968		13.988	13.980	979
Hüdavendigar Vilayet H.1325/M.1907	27.968		13.988	13.970	975

Salnamelere göre Sındırgı nüfusunun verildiği Tablo 7 incelendiğinde 1887'den 1907'ye kadar geçen 20 yıllık süreçte Sındırgı nüfusunun %35,67 oranında arttığı görülmektedir. Bu artışta bölgeye yapılan iskânı faktörü oldukça önemlidir. Bunun yanında özellikle 19. yüzyılın sonlarında bölgeye Kafkas ve Balkan muhacirlerinin geldiği ve yerleştirildiği bilinmektedir²⁸¹. Ayrıca salnamelerde Sındırgı kasabasının

²⁸¹ Çağlar, s.51; Karesi'ye yapılan göçler için bakınız. Koç, age.

nüfus yapısı ve haneleri hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Karesi Vilayeti Salnamesi'nde Sındırgı kasabası 357 haneden oluşmaktadır²⁸². 1889 tarihli Hüdavendigâr Salnamesi'nde ise Sındırgı Kasabası 1522 nüfusa sahiptir²⁸³. Bu nüfus özellikleri ile Sındırgı küçük bir Batı Anadolu kasabası görünümündedir.

3.1.5. Sındırgı Köylerinin Adları ve Hane Sayıları

16. yüzyılda Tahrir Defterleri, 17. ve 18. yüzyılda Avarız Defterleri, 19. yüzyılda Nüfus defterleri, Temettuât Defteri ve salnameler köylerin hane sayısı ve nüfus hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgiler ışığında 16. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar Sındırgı'nın köylerinin yer adlarını ve hane sayılarını takip etmek süreç içerisinde değişimi görmek açısından oldukça önemlidir.

1530 tahririnde 104 köye sahip olan Sındırgı'da 1573 sayımında köy sayısı 110'a çıkmıştır²⁸⁴. 1530'da iki köy 1573'te mezra olarak kayıt edilirken 1530'da yazılan iki köyün adı da 1573'te yer almamaktadır²⁸⁵. Bu yüzyılda tahrir defterine göre 1530 ile 1573 tahrir defterlerinde toplam 120 köy ismi Sındırgı Nahiyesi'nde geçmektedir²⁸⁶. Bu dönemde 1530 yılına ait 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri'nde 130'a yakın köy Sındırgı Nahiyesi dahilindedir²⁸⁷.

18. yüzyılın başların da yapılan avarız sayımında köy adlarını ayrıntılı bir şekilde görmekteyiz. (Tablo 8) Bu dönemde köylerdeki hane sayısındaki düşüşü tespit edemiyoruz. Avarız defterindeki ifadeye göre yüzyıl başında halkı harap ve perişan olan Sındırgı'nın bazı köylerinin harap, perişan ve perakende olarak hanelerini kaybettiğini ve giden ahalinin sayımın etkisi ile yeniden köyelerine döndüğünü görmekteyiz²⁸⁸. Hanelerini kaybedip harap ve perişan olan köylerden İzzettin, Kargın,

²⁸² Karesi Vilayeti Salnamesi H.1305/M.1887, s. 108.

²⁸³ Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi H.1037/M.1889, s. 167.

²⁸⁴ Sevim, s.170.

²⁸⁵ Sevim, s.172-173.

²⁸⁶ Bu köy isimleri ve hane sayıları için bakınız. Ek-1

²⁸⁷ 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), Ankara: BOA Yayınları, 1995, s. 254-267.

²⁸⁸ Öntüğ, "Sındırgı Kazâsı Avârız-Hâne Defteri", s. 120.

Kelemiç ve Şapçı köylerinin yeniden kurulduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu köyler 19. yüzyıl Temettuât sayımlarında yer almaktadır.

Tablo 8. M. 1700 Tarihinde Sındırgı Kazası Köylerinin Nüfus Durumu²⁸⁹

	Köyler	Nefer	Açıklama
1	Alabık	12	
2	Alacaatlu	14	
3	Aşık Maksud	5	
4	Atkidas ?	4	
5	Bazar	3	
6	Bursunlu	7	Emir Sultan reayasıdır, ellerinde muafnâmeleri ve haneleri yoktur.
7	Cüneyd	10	
8	Çam	-	Harap ve perişan olmuştur
9	Çevdir	-	Harap ve perişan olmuştur.
10	Değirmenciler	-	Harap ve perakende olmuştur.
11	Demiyân	8	
12	Derecikviran	14	
13	Duru-ili	10	
14	Düğüncüler	7	
15	Efir	5	
16	Emin Deresi	8	
17	Hakıllı	-	Harap ve perişan bir ev yoktur.
18	Halef Sulu ?	5	
19	Haletli	4	
20	Hisaralanı	15	
21	Hürme (?)	-	Harap ve perişan olmuştur.
22	İller	7	
23	İzzeddin	-	Harap ve perişan olmuştur.
24	Kaplan	6	
25	Karaağaç	3	
26	Karagöz	6	
27	Karalar	9	
28	Karkın	-	Harap ve perakende olmuştur.
29	Kayacılar	-	Hali ve harap olup kimse yoktur
30	Kayışçı	-	Harap ve perişan bir ev yoktur.
31	Kelemiç	4	Evvelden hanesi yoktur tahrir olduktan sonra gelmiştir.
32	Kıran	15	
33	Kıranca	4	
34	Kırcılar	8	

²⁸⁹ Öntuğ, "Sındırgı Kazası Avâriz-Hâne Defteri", s. 120.-121.

Tablo 8- devam

35	Kızılgür	6	
36	Kocabey	6	
37	Koru	8	
38	Kozlu	8	
39	Küçük Bük	3	
40	Mehri	6	
41	Mennet (?)	4	
42	Mumcu	4	Asıl haneleri yoktur, tahrirden sonra gelmiştir.
43	Nağara	9	
44	Osmancık	-	Harap ve perakende bir ev yoktur.
45	Osmanlar	5	
46	Sağrı	6	
47	Sarmusak	5	
48	Sunkur	7	
49	Süleler	8	
50	Şabcı	-	Harap ve perişan olmuştur.
51	Umurlar	5	
52	Yaycılar	3	Hanesi yoktur tahrirden sonra gelmiştir.
53	Yusuf Viran		Harap, perişan ve perakende olmuştur.
54	Yüreğir	6	
	Toplam	292	

Tablo 8, 18. yüzyılda Sındırgı'nın köylerinin adlarını ve hane sayılarını vermesi açısından oldukça önemlidir. 16. yüzyıl tahrir defterinde geçen Alacaatlı, Çamköy, Demiyan, İzzettin, Kargın, Kelemiş, Kıran, Kızılgür, Kozlu, Küçükbükü, Süleler, Şapçı, Duru-ili, Kocabey ve Yüreğir köylerinin avarız defterinde olduğunu tespit etmek mümkündür. 1700 tarihli avarız sayımında 1573 tarihinde 24 hanesi olan Çam, 5 hanesi olan Değirmenciler, 12 hanesi olan İzzeddin, 16 hanesi olan Kocabey, dokuz haneli Şapçı köylerinin harap ve perişan olduğunu anlıyoruz. Mumcu ve Yaycılar köylerinin ise tahrirden sonra geldiğini görmekteyiz. Avarız defterinde halî ve perişan olan köylerden Çamköy, Yusufviran, Osmanlık, Çevdir (Çavdır) köyleri Temettuât sayımında da harap olmuş köyler arasında geçmektedir²⁹⁰. Yine avarız defterinde beş hanesi olan Sarımsak, üç hanesi olan Karalar, dört hanesi olan Kıranca köyleri de Temettuât defterinde harap köyler içerisinde görünmektedir. Avarız defterinde dört neferi görünen Kıranca Köyü Temettuât defterinden anlaşıldığı kadarıyla bir dönem

²⁹⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 364-366.

viranesine nazaran hane sayısını tahminen 15'e kadar çıkartmış fakat bilinmeyen bir sebep ve tarihte harap olmuştur²⁹¹.

18. yüzyıl başlarında harap ve perişan olarak geçen köylerden İzzettin, Şapçı ve Kargın köylerinin yeniden şenlendiğini görmekteyiz. Çünkü Temettuât sayımlarında İzzettin Köyü 89, Şapçı 60 ve Kargın 49 hane ile yer almaktadır. Avarız sayımıyla birlikte hanelerini yeniden toparlamaya başlayan Kelemiş Köyü, Temettuât sayımında 36 haneyi barındırmaktadır. 18. yüzyıl başlarında harap ve perişan olan İzzettin, Şapçı ve Kargın köyleri uygun iklim ve coğrafi şartları sebebiyle günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır.

Sındırgı Temettuât Defteri mevcut köyler hakkında bilgi vermenin yanında harap ve virane olan köyler hakkında da bilgi vermektedir. Defterin son üç sayfası Tanzimat başlarında Sındırgı'da harap olmuş olan köylerle ilgilidir. Bu köylerin içindeki harap ev sayısından hane sayısı tahminen defterde belirtilmiştir. Bunun yanında köye ait olan topraklardan hangi köylerin istifade ettiği belirtilmiştir. Yine harap olan köylerin bazı köylere olan mesafeleri yazılarak coğrafi mevkîsi tarif edilmektedir. Bu bilgi Sındırgı beşerî coğrafyası için oldukça önemli veriler içermektedir.

Tablo 9. Temettuât Defteri'nde Harap Olarak Geçen Köyler

	Köyün Adı	Hane	Konumu	Arazisini Kullanan Köy
1	Dedeler	15	Alacaatlı karyesine yarım saat	Alacaatlı
2	Eski Köy	10	Kelemiş karyesine yarım saat	Kelemiş
3	Evciler	12	Taş karyesine yarım saat	Taş
4	Diğer Eski Köy	8	Taş karyesine yarım saat	Taş
5	Virane Kışla	10	Umurlar karyesine yarım saat	Umurlar
6	Eski Nağara	15	Yeni Nağara Karyesine yarım saat	Nağara
7	Diğer Eski köy	10	Yeni Nağara Karyesine yarım saat kible yönündedir	Nağara
8	Yusuf Viran	10	Nağara karyesine yarım saat	
9	Bağcılar	8	Nağara karyesine yarım saat	Nağara
10	Çelikler	15	Alacaatlı karyesine yarım saat	Alacaatlı
11	Doyuranlar	15	Kızılgür karyesine yarım saat	Kızılgür
12	Meneler (?)	12	Kepez karyesine çeyrek saat	Kepez ve Umurlar

²⁹¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 366.

Tablo 9 -devam

13	Eski Kıran Köyü	15	Kıran karyesine çeyrek saat	Kıran
14	Konca (?)	35	Gölcük karyesine çeyrek saat	Gölcük
15	Çakıllu	20	Gölcük karyesine yarım saat	Gölcük
16	Eziyeler/Eziler (?)	15	İbiller köyüne yarım saat	İbiller
17	Çanlı	15	Emendere karyesine yarım saat	
18	Karaağaçlı	10	Çaltılı karyesine çeyrek saat	Çaltılı
19	Eski Koca Bey	10	Kocabey karyesine çeyrek saat	Kocabey
20	Kışla	10	Küçükbüyüküm karyesine çeyrek saat	Küçükbüyüküm
21	Dımışkı	16	Osman köyüne bir saat	Osmanlar
22	Sarımsak	15	Osman köyüne yarım saat	Osmanlar
23	Osmancık	15	Osman köyüne çeyrek saat	Osmanlar
24	Arsılanlar	20	Duru-ili karyesine çeyrek saat	Duru-ili
25	Halka Avlu	15	Işıklar karyesine yarım saat	Işıklar
26	Kaplan	4	Çelebiler ve Karaağaç karyesine çeyrek saat	Çelebiler ve Karaağaç
27	Pazar Pınarı	30	Gir (?) karyesine bir saat	Karabağcı yörükleri yaylası
28	Pazar Köyü	25	İbiller ve Karaağaç karyelerine yarımşar saat	İbiller ve Karaağaç
29	Turfanlar	8	Koru köyüne çeyrek saat	Koru
30	Kara Maşat	10	Koru köyüne çeyrek saat	Koru
31	Mühimler	10		
32	Kayışçı	15	Pürsünler karyesine çeyrek saat	Pürsünler
33	Çam köyü	10		
34	Çavdır	13		
35	Kalem Alanı	7	Koru köyüne 10 dakika mesafe	Koru köy
36	Karalar	12	Pürsünler karyesine iki saat	Pürsünler köyü ve Karabağcı cemaati yayla olarak kullanır
37	Diğer Eski Köy	10	Çelebiler karyesine çeyrek saat	Çelebiler
38	Köseler	10	Çorum karyesi bir saat	Çorum
39	Kıranca	15	Sagri (?)karyesine bir saat	Sagri (?)
40	Diğer Eski Köy	12	Düğüncüler karyesine çeyrek saat	Düğüncüler
41	Ödetenler	15	Karacalar karyesine bir ve iki saat mesafede	Karacalar
42	Sekid (?)	12		

Tablo 9 -devam

43	Efud (?)	15	Derecik Viran karyesine bir, iki ve iki buçuk saat mesafede	Derecik Viran
44	Göni (?)	12		
45	Alacaatlı	14		
46	Aralık Köy	20	Sa... (?) karyesine yarım saat	Sa... (?)
47	Diğer Kışla	20	İzzeddin karyesine bir saat	İzzeddin
48	Devletlü	10	Devletlü Baba karyesine yarım saat	Devletlü Baba
49	Dede Köyü	12	Çıkrıkçı karyesine yarım saat	Çıkrıkçı
	Toplam	672		

Tablo 9’da Temettuât sayımında ne vakit ve ne sebeple harabe olduğu bilinmeyen fakat köylerde bulunan hanelerin/evlerin viranesine göre haneleri tahminen yazılan 49 harap köye ait bilgiler yer almaktadır. Buna göre 49 köyde toplam 672 hanelik yerleşim yeri harap olmuş durumdadır. Konumlarına göre harap olan köylerin arazisinin komşu köyler tarafından kullanıldığını defterden anlamaktayız. Karalar ve Pazar Pınarı adı verilen köyler ise Karabağcı yörükleri tarafından yayla olarak kullanılmaktadır. Kaplan Köyü ahalsinin temettuât sayımından 15 sene evvel bilinmeyen bir sebepten azar azar perişan olduğu Çelebiler ve Karaağaç köylerine iskân edildikleri Sındırgı Temettuât Defteri’nden anlaşılmaktadır. Eski Kocabey Köyü’nün ise yerinin değiştiğini ve Kocabey Köyü’nün aslında eskiden beri kullandıkları yeri bırakarak yeni bir yerleşim yeri seçtiklerini anlamaktayız. Fakat bunun ne zaman olduğu ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Aynı şekilde Eski Nağara’dan Yeni Nağara’ya nakil ve iskân edilen ahalinin iskân nedeni temettuâtta belirtilmemektedir.

Meneler (?) Köyü ile ilgili verilen bilgidir ise köyün 80 senedir harap olduğu anlaşılmaktadır. Pürsünler, Kuru ve Derecikviran köyleri Temettuât defterindeki ifadelerle istinaden kendilerine katıldığını düşündüğümüz köy ahali ile 19. yüzyılda hane sayısını göç yoluyla arttırmış görünmektedir. 16. yüzyılda Sındırgı’nın merkezi konumunda bulunan Pazar Köyü ise harap olarak İbiller ve Karaağaç köyleri arazisine karışmıştır. Pazar köyü ile ilgili hane sayısı tahminen yazılmıştır. Pazar Köyü’nün ne zaman harap hale geldiği bilinmemektedir. Sındırgı merkezi olarak geçen Bazar namı diğer Çeltikçi Köyü diğer köylerin gelişimine -özellikle Kuru Köy – paralel olarak merkez olma özelliğini kaybetmiştir.

Sındırgı'da 16. yüzyıldan günümüze kadar devam eden köy adlarını takip etmek elimizdeki veriler ile mümkün görünmektedir²⁹². 16. yüzyıldan asıl inceleme konumuz olan Temettuât defteri ile günümüzün karşılaştırmasını Tablo 10'da görmekteyiz.

Tablo 10. Temettuât Sayımından 21. Yüzyıla Devam Eden Sındırgı Köy Adları

	Alfabetik Sıraya Göre Köyler	16.Yüzyıl Tahrir	Temettuât Defteri	2019
1	Alacaatlı	X	X	X
2	Alayaka	X	X	X
3	Bayramşah - Çoturtepe günümüzde	-	X	-
4	Armutlu - Kelemiş 19.yy.'da	-	-	X
5	Aslandede - Duru-ili 19.yy.'da	-	-	X
6	Büyükdağdere- Demiyani-1 Kebir	X	X	X
7	Cedid - Yeniköy günümüzde Kütahya Simav'da	-	X	-
8	Cüneyd nd. Akkocalı- Bayırlı günümüzde	X	X	X
9	Çaltılı	-	X	X
10	Çamalanı – Sakar 19.yüzyılda	-	X	X
11	Çaygören – Menend 19.yy.'da	-	-	X
12	Çelebiler	-	X	X
13	Çıkrıkçı	-	X	X
14	Çiftlik- Kocakonak günümüzde	-	X	X
15	Çoturtepe - Bayramşah 19.yy.da	-	-	X
16	Çorum - Düvertepe günümüzde	-	X	-
17	Dedeler	-	X	X
18	Derecikören - Derecikviran geçmişte	-	-	X
19	Demiyani	X	X	-
20	Derecikviran - Derecikören günümüzde	-	X	-
21	Devletlü Baba	-	X	X
22	Düğüncüler	-	X	X
23	Düvertepe - Çorum 19.yüzyılda	-	-	X
24	Emendere - Ilıcalı günümüzde	-	X	X
25	Engeles - Yaylabayır günümüzde	-	X	-
26	Gölcük	-	X	X
27	Hisaralanı	-	X	X
28	Işıklar	-	X	X
29	İbiller	-	X	X
30	İzzeddin	X	X	X

²⁹² Sındırgı köylerinin adlarını ayrıntılı olarak veren tahrir defterleri, avarız defteri, BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192., nüfus defterleri ve salnamelere göre karşılaştırmalı bir tablo için bakınız. EK 3.

Tablo 10- devam

31	Karaağaç	-	X	X
32	Karacalar nd. Habiller	X	X	X
33	Karagür	-	X	X
34	Kargın - günümüzde Biğadiç ilçesinde	X	X	-
35	Kepez	-	X	X
36	Kelemiş - Armutlu günümüzde	X	X	-
37	Kınık	X	-	X
38	Kıhra - Çiçekli günümüzde Manisa Gördes ilçesi	-	X	-
39	Kıran	X	X	X
40	Kızılgür	X	X	X
41	Kocakonak - Çiftlik 19.yüzyılda	-	-	X
42	Kozlu	X	X	X
43	Küçükbükü	X	X	X
44	Küçükdağdere - Demiyan 19.yüzyılda	-	-	X
45	Mandıra	-	X	X
46	Menend - Çaygören günümüzde	-	X	-
47	Mumcu	-	X	X
48	Nağara - Yusufçamı günümüzde	-	X	-
49	Osmanlar	-	X	X
50	Pürsünler	-	X	X
51	Sakar - Çamalanı	X	X	-
52	Süleler	X	X	X
53	Şapçı	X	X	X
54	Taş	-	X	X
55	Duru-ili - günümüzde Aslandede	X	X	-
56	Umurlar	-	X	X
57	Yaylabayır - Engeles 19.yüzyılda	-	-	X
58	Yusufçamı - Nağara 19.y.y.'da	-	-	X
59	Yüreğir - Yüreğil günümüzde	X	X	X

Tablo 10 incelendiğinde araştırma konumuz olan Temettuât defterinde adı geçen 48 yerleşim yerinden 28 tanesinin hiçbir şekilde isim değiştirmeden günümüze kadar geldiği görülmektedir. Bu köyler Alacaatlı, Alayaka, Çaltılı, Çelebiler, Çıkrıkçı, Dedeler, Devletlü Baba, Dügüncüler, Gölcük, Hisaralanı, Kozlu, Işıklar, İbiller, İzzeddin, Karaağaç, Karacalar, Karagür, Kargın, Kepez, Kıran, Kızılgür, Küçükbükü, Mandıra, Osmanlar, Pürsünler, Süleler, Şapçı, Taş, Umurlar köyleridir. Bunun yanında defterimizde adı geçen Yüreğir, Duru-ili, Engeles, Demiyan, Nağara, Menend, Kıhra, Kelemiş, Emendere, Bayramşah, Çiftlik ise adlarının değiştiği tespit edilen yerleşim

yerleridir²⁹³. 16. yüzyıl tahrir defterlerinden adı geçen dokuz köy ise isim değiştirmeden günümüze kadar ulaşmıştır. Bu köyler Alacaatlı, Alayaka, İzzettin, Kargın, Kıran, Kızılgür, Küçükbükkü, Süleler ve Şapçı köyleridir. 16. yüzyıl tahrir defterlerinde ve Temettuât defterinde yer alan fakat günümüzde ismi değişen 5 köy bulunmaktadır. Bu köyler Yüreğir, Duru-ili, Sakar, Kelemiş ve Demiyan köyleridir.

Sındırgı'da 19. yüzyıl Temettuât Defteri'nde adı geçip günümüze kadar aynı isimle varlığını sürdüren 28 köyün varlığı geçmişten günümüze kurulan köprünün bozulmadan devam ettiğini göstermektedir. Buna göre Temettuât Defteri'nde adı geçen köylerden %58,33'ünün isim değiştirmeden günümüze kadar geldiği görülmektedir. İsmi değiştiği tespit edilen 11 köy de hesaba katıldığında toplam 39 köyün süreç içerisinde Sındırgı'da varlığını yüzyıllar boyu sürdürdüğü söylenebilir. Kuru Köyü'nün Sındırgı'nın merkezini oluşturarak ve değişik isimlerle merkez mahallelerin çekirdeği olduğunu bilmekteyiz. Kuru Köy ismi Sındırgı merkezinde Kuru Köy Caddesi olarak yaşamaktadır. Cedid Köyü Kütahya Simav'da Yeniköy adıyla, Kihra Köyü'nün Manisa ili Gördes ilçesinde Çiçekli Köyü olarak varlığını sürdürmektedir. Bu durumda 42 yerleşim yerinin günümüzde de varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Temettuât defterlerinde kişilerin kendi isimleri ve baba isimleri yer almaktadır. Sındırgı Temettuât Defteri'nde Derecikviran Köyü'nün 115. hanesinde kayıtlı "*Demircioğlu orta boylu kara sakallı İsmail'in emlakı*"²⁹⁴ örneğinde olduğu gibi az da olsa baba ismi yer almadan sadece kişilerin isimleri yazılmıştır. Temettuât Defterinde erkeklerin olduğu hanelerde iki hane hariç genelinde tek kişi kayıt altına alınmıştır. İzzettin Köyü 6. hanede "*Müteveffa Hacı Efendi oğlu Mahmud'un oğulları Hasan ve Mahmud ve Hüseyin'in Emlakları*" ifadesinden bir hanede üç erkek isminin kayıt edildiği görülmektedir²⁹⁵. Aynı şekilde Menend köyünde 45. hanede "*Yazıcıoğlu Ali'nin kayınları Ali ve Mehmed'in Emlakı*"²⁹⁶ denilerek aynı hanede iki erkek ismi kayıt altındadır. Yine Emendere Köyü'nde iki erkek ayrı ayrı mallarıyla birlikte 92. hane olarak birlikte yazılmıştır²⁹⁷. Temettuât defterinde kayıtlı kadın haneler ve yukarıdaki örnekler de hesaba alındığında toplam 2702 erkek ismi, 48 kadın ismi, 17

²⁹³ Sındırgı'da ismi değişen köylerin değişen isimleri için bakınız: Çağlar, s. 49.

²⁹⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 136.

²⁹⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 194.

²⁹⁶ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 211.

²⁹⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 298.

isim verilmeyen kadınlar olmak üzere toplam baba isimleri hariç 2767 kişi yer almaktadır.

3.2. Temettuât Defteri'nde Geçen Hane İsimleri, Şahıs Adları

Osmanlı toplumunda isimlerin nesilden nesile aktarılmasına önem verilmektedir. Çocuklara isim verilirken dedelerin ismini verilmesi toplumumuzda yaygın olan geleneklerden biridir. Torunlardan birisinin ismi genellikle dedelerinin ismidir. Bunun yanında Hz. Muhammed'in isminin yazılışına benzediği için Mehmet ismi çoğunlukla çocuklara verilen isimdir. Yine Hz. Muhammed'in diğer isimleri olan Ahmet ve Mustafa da yaygın olarak kullanılmaktadır. Dört halifeye duyulan saygının bir ifadesi olarak çocuklara Ali, Ömer, Osman ve Ebubekir isimleri verilmektedir. Böylece isimleri yaşatılan önemli kişilerin güzel özelliklerinin çocuklarının adıyla birlikte kendilerinde olmasını toplum arzulamaktadır.

Tablo 11. Temettuât Defteri'nde Geçen Erkek Adları ve Sayıları

Ad	Sayı	Ad	Sayı	Ad	Sayı	Ad	Sayı
Mehmet	541	İsa	14	Hamza	2	Ethem	1
Mustafa	277	Himmet	12	İlyas	2	Habib	1
Hüseyin	258	Bekir	10	Memiş	2	Hasan Ali	1
Ali	256	Nasuh	10	Muslu	2	Hikmet	1
İsmail	218	Salih	5	Receb	2	Hüssam	1
İbrahim	206	Yakub	5	Abdulfettah	1	İbrahim Halil	1
Halil	183	Abdurrahman	5	Abdülhalim	1	İbrahim Halim	1
Hasan	180	Ebubekir	4	Abdulkadir	1	Kara	1
Ahmet	130	Mehmet Ali	4	Abidin	1	Kadri	1
Süleyman	114	Bekirtaş	3	Ahmet Ali	1	Kerim	1
Musa	51	Eyüp	3	Ali Fuat	1	Nebi	1
Osman	50	Şerif	3	Baki	1	Nurullah	1
Yusuf	32	Abdi	2	Bayram	1	Ramazan	1
Veli	27	Abdulcelil	2	Celil	1	Sefer	1
Abdullah	20	Cafer	2	Ethem	1	Sinan	1
Mahmut	17	Emir	2	Edip	1	Şerif Mehmet	1
Ömer	15	Hamit	2	Emin	1	Veli Mehmed	1
						?	1

Defterde hanelerde baba isimleri hariç toplam 2.702 erkek ismi yer almaktadır. Bu isimler incelendiğinde 69 tane farklı ismin kullanıldığı görülmektedir. Sındırgı’da bu kadar farklı ismin kullanılması, toplumun belirli bir isim konusunda ısrarının olmadığını göstermektedir. Tablo 11 incelendiğinde Mehmet ismi ön plana çıkmaktadır. Buna göre bu dönemde Sındırgı’daki beş erkekten birinin adı Mehmet’tir (%20). Mehmet isminden sonra Mustafa, Hüseyin, Ali, İsmail, İbrahim, Halil, Hasan, Ahmet ve Süleyman isimleri öne çıkmaktadır. Bu isimlerin tamamı peygamber ismi olma özelliğine sahiptir. 69 isim içerisinde büyük bir çoğunluk Arapça kökenlidir. Bu da isim vermede Sındırgı yerelinde İslam dininin yadsınamaz bir etkisi olduğunu göstermektedir. Aynı durum Balıkesir Şehri²⁹⁸ ve Balya için de geçerlidir²⁹⁹.

Temettuât defterinde kadın isimleri de yer almaktadır (Tablo 12). Fakat, Derecikviran köyünde 116. hane de “*Şabanoğlu Mehmet’in zevcesi Fatma Hatun’un emlakı*”³⁰⁰, yine aynı köyde 119. Hane de “*Hacımehmetoğlu Mehmet’in kerimesi Aişe (Ayşe) hatun’un emlakı*”³⁰¹ örneklerinde olduğu gibi hiçbir kadın doğrudan kendi ismi ile yazılmamıştır. Genellikle kadınlar bir erkeğin *kerimesi, hemşiresi, kızı veya zevcesi* olarak yazılmıştır. Hatta bazı kadınların isimleri yazılmayarak Süleler köyü 61. hanede olduğu gibi “*İbrahimkethudaoğlu zevcesinin emlakı*”³⁰² denilerek sadece kimin zevcesi, kimin kerimesi veya kızı olduğu belirtilmiştir. Temettuât defterinde bazı hanelerde iki ve daha fazla kadın ismi de yer almaktadır. Tüm bunlar hesaplandığında Temettuât defterinde toplam 66 kadının varlığı yer almaktadır. Bu kadınlardan 54 tanesi “*Yörükoğlu Hasan’ın kerimesi Hatice*”³⁰³, “*İmamoğlu Mehmet’in hemşiresi Ayşe Hatun*”³⁰⁴, “*Sarımehmed zevcesi Fatma*”³⁰⁵, “*Müteveffa ramazanoğlu Mehmed’in yetime kızı Sultan*”³⁰⁶ örneklerinde olduğu gibi kimin zevcesi, kerimesi, kızı veya hemşiresi olduğu belirtildikten sonra adı ile yazılmıştır. Geriye kalan 11 tane kadından üçü kimin kerimesi, dokuzu kimin zevcesi olduğu belirtilerek isimleri yazılmadan kayıt altına alınmıştır.

²⁹⁸ Zübeyde Güneş Yağcı ve Serdar Genç, s. 86.

²⁹⁹ Demirarslan, s. 40.

³⁰⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 136.

³⁰¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 137.

³⁰² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 92.

³⁰³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 40.

³⁰⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 116.

³⁰⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 306.

³⁰⁶ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 269.

Tablo 12. Temettuât Defteri'nde Geçen Kadın Adları ve Sayısı

Ad	Sayı	Ad	Sayı	Ad	Sayı
Fatma	14	Elif	2	Kezban	1
Ayşe	8	Atike	1	Neslihan	1
Hatice	6	Cennet	1	Şerife	1
Zeliha	6	Halime	1	Tenzile	1
Zeynep	4	Hüsniye	1	Zehra	1
Emine	3	İmran	1	Sultan	1

Temettuât defterinde adı geçen kadınların isimleri incelendiğinde toplam 18 farklı kadın adı bulunmaktadır. Kadın adlarında Hz. Muhammed'in kızının adı olan Fatma, eşlerinin adı olan Ayşe ve Hatice isimleri ön plandadır. Bunun yanında 18 farklı adın kullanılması erkek adlarında olduğu gibi kadın adlarında da halkın bazı adlarda çok ısrarcı olmadığını göstermektedir.

3.3. Temettuât Defterine Göre Sındırgı'da Lakap ve Sülale Adları

Adlarının yanında, bireylere herhangi bir özelliğinden dolayı sonradan toplum tarafından eklenen isimlere “*lakap*” denilmektedir³⁰⁷. Kişinin isim seçiminde aile, dini ve kültürel değerler etkili iken, lakap toplum gözünde kişinin yerini belirlemektedir. Lakabı kişiye yükleyen toplum, bireylere lakap takarken kendi özgür iradesi ile karar vermektedir. Lakap ayırt edici fiziksel özellikleri, kişilik özellikleri ve o dönemde yaptıkları doğru ya da yanlış farklı işlerden dolayı kişilere toplum tarafından verilmektedir. Bu yönüyle lakap verildiği topluma has bir alt kültür örneğidir³⁰⁸. Köylülerin kişilere verdiği lakapların ne anlam ifade ettiğini kestirebilmek gerçekten zordur.

Temettuât defterinde kişiler tarif edilirken önce sülale adı, boyu, sakalı, bıyığı ve varsa lakabı belirtilmiştir. Bu açıdan o dönemde toplumda kullanılan lakapları görmek ve bilmek açısından Temettuât defterleri zengin veriler sunmaktadır.

³⁰⁷ Şeref Boyraz, “Lakaplar Konusunda Bazı Dikkatler ve Bir Yöre Örneği”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 7, (Sivas) 1998, s. 109.

³⁰⁸ Boyraz, s. 110.

Tablo 13. Temettuât Defteri'nde Lakaplar

Lakap	Sayısı	Lakap	Sayısı	Lakap	Sayısı	Lakap	Sayısı
Hacı	26	Koca	6	Arıkkara	1	Hafız	1
Molla	18	Elhac	5	Bey	1	Kul	1
Efendi	14	Deli	3	Boz	1	Kulalı	1
Seyyid	13	Tüysüz	2	Cezayirli	1	Öksüz	1
Ağa	12	Alaca	1	Çakır	1	Zeybek	1
Kara	7	Arap	1	Hacı Efendi	1	Toplam	95

Tablo 13 incelendiğinde en çok kullanılan lakabın Hacı lakabı olduğu dikkati çekmektedir. Hacı lakabı dini olarak hac vazifesini yerine getirenlere verilen bir lakaptır. Fakat bunun yanında hacca gidecek ekonomik güce erişen kişiler içinde hacı lakabı kullanılmaktadır³⁰⁹. Hacı lakabını kullananlardan üç tanesi muhtardır. Demiyân Köyü muhtarı “*Cedidoğlu Hacı Mehmet*”³¹⁰, Düğüncüler Köyü muhtarı “*Alikethüdaoğlu Hacı Ali*”³¹¹ ve Menend Köyü muhtarı Mustafa da hacı lakabını kullanan muhtarlardır³¹². Sındırgı genelinde hacı lakabını kullananlardan Menend Köyü 16. hanede kayıtlı “*Hacısüleymanoğlu orta boylu ak sakallı Hacı Süleyman veled Mustafa*” hem kendisi hem de ailesi hacı lakabına sahip tek kişidir³¹³.

Molla lakabı en fazla kullanılan lakaplar arasında yer almaktadır. Molla lakabı kullananlar iki imam, bir muhtar, bir hatip ve bir rediftir. Bunun yanında iki kişinin aile lakabı İmamoğlu ve bir tanesinin ise Alihocaoğlu’dur. Molla lakabına sahip olan kişilerden Derecikviran Köyü’nde 54. hanede kayıtlı olan hane sahibinin açıklamasına “*malum sübyan ve fakir salyane alınmaz*”³¹⁴ ifadesi düşülmüş olması, eskiden büyük kadı, büyük alim anlamına gelen fakat sonradan medrese talebesi olarak tanımlanan³¹⁵ molla kelimesine burada halk tarafından ne anlamda verildiğini kestirebilmek oldukça güçtür. Efendi lakabının taşıyan dört hatip, dört imam, bir imam-hatip ve bir talebe yer almaktadır. Buradan hareketle efendi lakabının ilim tahsil eden veya dini görevleri yerine getiren kişilere verildiğini söylemek yerinde olacaktır.

³⁰⁹ Kütükoğlu, s.402.

³¹⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 54.

³¹¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 149.

³¹² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 206.

³¹³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 207.

³¹⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 60.

³¹⁵ Develioğlu, s. 655.

Seyyid “efendi, bey, önder, sahip, lider, ulu, faziletli” gibi sıfat ve unvanları yüklenenlere kullanıldığı gibi terim olarak Hz. Peygamber’in kızı Hz. Fatma ile Hz. Ali’den dünyaya gelen torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile onun soyundan gelenler için kullanılan bir unvandır³¹⁶. Seyyid lakabına sahip kişilerden sekiz tanesi Gölcük Köyü’nde yaşamaktadır. Bunun yanında Demiyan, Karagür, Nağara, Emendere ve Kuru köylerinde de birer seyyid bulunmaktadır. Ağa olarak kayıt altına alınan 12 kişiden üç tanesi Çiftlik’te kayıtlıdır³¹⁷. Kuru’da üç İbiller’de iki, Emendere, Kozlu, Engeles köylerinde birer ağa lakaplı kişi kayıtlıdır. Burada da ağa lakabına sahip kişilerin mal varlıkları incelendiğinde genellikle mal varlığı ve kazancı yüksek olan kişilerin bu lakabı kullandığı görülmektedir. Fakat bunun yanında mal varlığı ve kazancı az olan kişilerden bazıları için de ağa lakabı kullanıldığı yazmaktadır. Sındırgı’da bu dönemde kazancı en fazla olan dört aile reisi de ağa lakabına sahiptir. Çiftlik’te 1. hanede kayıtlı olan Şerif Mehmet Ağa 7.500, 2. hanede ve 3. hanede kayıtlı olan iki kardeşten 2. hanedeki İsmail Ağa 5.000, Mustafa Ağa ise 3.500 kuruşluk kazanca sahiptir³¹⁸. Yine Sındırgı’da bu dönemde tek başına 1.070 dönümlük tarlaya sahip olan İbiller Köyü’nden İsmail Ağa’nın 3.500 kuruşluk geliri vardır³¹⁹. Engeles Köyü 14. hanede kayıtlı olan “Kurtoğlu orta boylu kumral sakallı Ahmet Ağa” 14 dönüm tarlası ve 300 kuruşluk temettuatı ile ağa lakabına sahipken³²⁰, Menend Köyü’nde 1.032 dönüm tarlası ve toplam 1.000 kuruşluk kazancı ile “Hacısüleymanefendioğlu orta boylu sarı sakallı Halil Ağa” hem muhtar hem de ağa lakabına sahiptir³²¹. Emendere Köyü’nde toplamda 689 kuruşluk mal varlığı, 18 dönüm tarlası, 300 kuruşluk kazancı olan ve aynı zamanda köyün muhtarı da olan Süleyman da ağa lakabını kullanmaktadır³²². Kozlu Köyü 13. hanede kayıtlı olan Ali Ağa ise 93 dönüm tarlaya ve 500 kuruşluk kazanca sahiptir. Fakat Ali Ağa’nın “Hacıhasanağaoğlu” sülale adı onun kuşaklar boyu sülalenin ağa lakabını kullandığı

³¹⁶ Mustafa S. Küçükaşçı, “Tarihî Süreçte Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı”, Osmanlı Araştırmaları XXXIII, Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı – I, Neşir Heyeti: Halil İnalçık ve diğerleri, 2009, İstanbul, s. 87-88.

³¹⁷ ‘Şerif Ağa’nın amcası müteveffa Veli Ağa’nın kerimleri Aişe Zeliha ve Atike Hatunların müşterek olan emlakları’ Çiftlik’te hane numarası verilmeyen fakat mal varlıkları yazılan Veli Ağa hayatta olmadığı için burada geçen ağa lakabı ağa lakabına sahip kişiler arasında dahil edilmemiştir. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 359.

³¹⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 358.

³¹⁹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 290.

³²⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 161.

³²¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 206.

³²² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 290.

izlenimini vermektedir³²³. Tüm bu örnekler mal varlığı buna bağlı olarak kazancı çok olanın ağa lakabına sahip olduğu kanısını kuvvetlendirmekle birlikte, mal varlığı ve kazancı az olanların da ağa lakabını kullanması bu lakabın toplumda tam manasıyla neyi ifade ettiğini anlamak güç görünmektedir.

Kara, koca, alaca, arap ve boz lakaplarının kişilerin fiziksel özelliklerinden dolayı verildiğini düşünmekteyiz. Arap lakabının kişinin etnik kökeninden mi yoksa teninin esmer oluşundan mı verildiğini kestirmek ise zor görünmektedir. Bunu bilebilmek için o dönemde bu lakabın neden verildiğini bilmek gerekir. Bu da oldukça güç görülmektedir. Bey lakabı Çiftlik'te kayıtlı olan fakat Kırkağaç Kazası'nda sakin olan Miralay Yakup Bey'in oğlu Ethem Bey'e aittir. Bu lakap da Ethem Bey'e babasının saygınlığından verilmiş görünmektedir.

Temettuât defterinde kadınlara lakaplar verilmemekle birlikte defterde isimleriyle birlikte yazılan kadınlardan 24 tanesi hatun olarak kayıt edilirken, bir hanesi hanım olarak belirtilmiştir. Defterde geçen hatunlarından 15'i bir erkeğin zevcesi, yedisi kerimesi, birer tanesi de hemşiresi ve yetimidir. Bunun yanında geride kalan 42 kadının ise hatun, sultan gibi lakapları bulunmamaktadır.

Osmanlı nüfus defterleri ve Temettuât defterleri bir yörede yaşayan ailelerin sülale adlarını tespitinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Aynı yer ve tarihlere ait nüfus defterleri ile Temettuât defterleri arasında bazen nüfus defterleri sülale adları konusunda zengin veriler içerirken, bazı durumlarda ise Temettuât defterleri daha zengin verilere sahiptir. İncelediğimiz döneme ait nüfus defterleri içerisinde sülale adları konusunda en geniş verilere sahip olan defter 1340 numaralı ve M. 1831-1832 tarihli defterdir. Bu deftere göre 1341 numaralı ve M.1840-1841 tarihli nüfus defteri sülale adları konusunda oldukça az bilgiler içermektedir. 1340 numaralı nüfus defterine göre Temettuât defteri daha fazla bilgi vermesine rağmen 1340 numaralı nüfus defteri adı geçen iki deftere oranla Sındırgı'daki sülale adları konusunda oldukça fazla bilgi içermektedir. Sındırgı köylerinden Gölcük ile ilgili yapılan çalışmada 1340 numaralı defterde 119 sülale adı geçerken, aynı köye ait 1840-1841 tarihli nüfus defterinde 6 sülale adı, Temettuât defterinde ise 17 sülale adı geçmektedir³²⁴.

³²³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 220.

³²⁴ Geniş bilgi için bakınız. Bektaş, s. 55-73.

Sülale adlarının oluşumunda lakaplar önemli yer edinmektedir. Kişileri ayırt edici özelliği sahip olan lakaplar zamanla sülale adı haline gelmiştir. Ancak, sülale adları her zaman lakaplardan oluşmamaktadır. O yüzden tüm sülale adları lakaplardan meydana gelmiştir demek çok doğru görünmemektedir. Temettuât defterinde incelediğimiz 2.751 hanenin 2.277 tanesinin bir sülale adına sahip olduğunu tespit ettik.

Sındırgı'da oluşan sülale adlarının³²⁵ bazıları aileye adını veren kişilerden gelen Ahmetoğlu, Mehmetoğlu, Bekiroğlu, İsmailoğlu, Sinanoğlu gibi kişi adlarından oluşmaktadır. Kişi adları yanında aileye ismini veren kişilerin lakapları zamanla ailenin de lakabı olmuştur. Aynı zamanda sülaleye adını veren kişinin fiziksel özelliklerini yansıtan lakaplar da ailenin de lakabı haline gelmiştir. Defterimizde geçen Bozahmetoğlu, Sarıbrahimoğlu, Sağıroğlu, Kösehasanoğlu, Kösemehmetoğlu, Kırcahmetoğlu, Karahaliloğlu, Boduroğlu, İncekaraoğlu, Karaahmetoğlu gibi lakaplar bu tip lakaplara örnektir.

Kişilerin yapmış olduğu işler de başlangıçta işi yapan kişinin mesleği olarak görünürken zamanla sülaleyi ayırmak için sülale adı olarak kullanılmaktadır. Mesleklerden türemiş olan Bakkaloğlu, Bakırcıoğlu, Berberoğlu, Çobanoğlu, Çobanahmetoğlu, Katırcıoğlu, Fırıncıoğlu, Helvacıoğlu, Değirmencioğlu, Demircioğlu, Semercioğlu, Terzioğlu gibi sülale adları Sındırgı'da buna sadece birkaç örnek teşkil etmektedir.

Bir sülalenin isminin oluşmasında sülaleye adını veren kişilerin devlette yaptıkları hizmetler de etkili olmaktadır. Sındırgı'da sıklıkla kullanılan ve devlette görev alan askeri sınıfı temsil edenlerin taşıdığı unvanlara sahip sülale adları mevcuttur. Bölükbaşıoğlu, Sipahioğlu, Halilbeşeoğlu, Hüseyinbeşeoğlu, İbrahimbeşeoğlu, Torunbeşeoğlu, Velibeşeoğlu, Lağımcıoğlu, Cebecioğlu ve Acemibeşeoğlu gibi sülale adları bunlara örnektir. Beşe unvanı Osmanlı taşrasında görev alan yeniçerilerin taşıdığı bir unvandır³²⁶. Osmanlı taşrasında görev alan yeniçeriler beşe unvanı ile taşrada yeniçerilik dışında birçok meslekle ilgilenerek

³²⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192'ye göre oluşan sülale adlarının köylere göre dağılımı için bakınız: Ek 5.

³²⁶ Öntuğ, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, s. 38.

halkın içerisinde karışmıştır³²⁷. Osmanlı'da yeniçerilerin silahlarının yapımı, tamiri, cepheye taşınması, korunmasından ve yeniçerilere cephane temin edilmesi gibi işlerden sorumlu askeri sınıf cebecilerdir³²⁸. Lağımıcılar ise kale kuşatmalarında yer altında tüneller kazarak barut ve fitil yoluyla kalelerin duvarlarının yıkılmasında görev olan askeri sınıftır³²⁹. Beşe, lağımıcı, cebeci, bölükbaşı gibi sülale adlarına sahip kişilerin Sındırgı'da yer almasının en önemli sebebi devşirmelerden bir kısmının Balıkesir civarındaki zeametlere gönderilerek orada hizmet görmeleridir³³⁰. 16. yüzyıla ait tahrir defterlerinde tımar sisteminin içerisinde zeamet olarak görülen Sındırgı'nın bu özelliği zamanla askeri zümrenin buraya gelip yerleşmesinde etkili olmuştur. Bölgede yerleşen ya da bölgeden seçilen askerler zamanla kullandıkları unvanları çocuklarına bırakmışlardır. Bunun sonucunda Sındırgı'da beşe unvanını içerisinde barındıran birçok sülale adı mevcuttur.

Kişilerin kethüda, hoca ve imam gibi aldıkları görevler zamanla kendisinden sonra gelen ailesine ve soyuna sülale adı olarak kalmıştır. Temettuât defterinde hacı lakabı isimlerin önünde yazılmıştır. Bunun yanında hacı lakabı ile başlayan birçok sülale adı defterde geçmektedir. Hacıoğlu, Hacıahmetoğlu, Hacıbrahimoğlu, Hacımahmutoğlu gibi sülale adları yaşadığı dönemde hacı lakabını alan kişilerin lakaplarını ve adlarını sülale ismi olarak bırakması sonucunda ortaya çıkmıştır.

Sındırgı'da oluşan sülale adları içerisinde köye dışarıdan geldiğini tahmin ettiğimiz kişilere köylüler tarafından takılan lakaplar da zamanla sülale adı olarak oluşmuştur. Çelebi'de Trabzonluoğlu, Osmanlar'da Trabzonlu, Karaağaç köyünde Edremidli, Kelemiş'te Kulalioğlu, Derecikviran'da İzzettinlioğlu gibi sülale adları bunlara örnektir. Edremidli, Trabzonlu ifadesinden bu ailelerin yakın bir zamanda adı geçen köye göç ettiği kanısını oluşturmaktadır. Çünkü İzzettinlioğlu, Kulalioğlu ifadesindeki oğlu kelimesinden bu ailelerin en azından bir nesil önce Derecikviran ve Kelemiş köylerine geldiğini söyleyebiliriz. Bunun yanında İzzettin Köyü'nde bir

³²⁷ 18.yüzyılın ilk yarısında Adana esnafının %28'i beşe unvanına sahip yeniçerilerdir. Saim Yörük, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Adana Kazası (1700-1750)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2011, s. 186.

³²⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1984, s. 3-5.

³²⁹ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları II*, s. 131.-133.

³³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1984, s. 24.

ailenin Yerlioğlu olarak anılması muhtemelen köye sonradan gelenlerin az kalan yerli aileye taktığı bir lakaptır.

Osmanlı toplumunda yerleşik olan köylülerin sonradan köye gelip yerleşen konar göçerleri ayırt etmek için onlara yörük lakabını takmışlardır. Takılan bu lakap zamanla bir ailenin tüm fertlerini temsil ederek Yörükoğlu şeklinde sülale adı haline almıştır. Sındırgı Temettuât Defterleri'nde de Yörükoğlu sülale adı olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında Esiroğlu ve Köleoğlu gibi sülale adları az da olsa vardır. Kuru Köyü'nde iki hane Köleoğlu³³¹ olarak kayıt edilmiştir. Süleler köyünde ise iki hane Esiroğlu³³² sülale adına sahiptir. Esiroğlu lakabının savaşta esir olup sonradan köyüne dönen birisine mi yoksa savaşta esir olarak alınıp köye gelen birisine mi aittir? Esiroğlu sülale adı başka bir olaydan dolayı mı verilmiştir? Aynı şekilde Köleoğlu sülale adı hakkında da yorum yapmak güçtür. Bu tip lakapların yanında hayvan isimlerinin de sülale adı olarak kullanıldığı Sındırgı'da görülmektedir. Ördekoğlu, Kurtoğlu, Kuşoğlu gibi sülale adları bu tip sülale isimlerine örnektir.

3.4. Hane Reislerinin Meslekleri

Sındırgı Temettuât Defteri'nde ismi geçen 2.767 kişiden 1.558 tanesinin mesleği ya da görevi hakkında bilgiler verilmiştir. 2.767 kişi içerisinde yer alan 66 kadının mesleği ya da yaptığı iş hakkında hiçbir bilgi yer almamaktadır. Defterdeki veriler bu dönemde kadınların kendi ev işleri ile ilgilendiği ve hanenin geçimini sağlamaya yönelik bir meslek icra etmediği kanısını oluşturmaktadır. Fakat bu durum kadınların hanenin geçimi için hiçbir iş yapmadığı anlamına gelmemektedir. Çünkü kadın toplumunda erkeği ile birlikte tarım ve hayvancılık işlerini yapmaktadır. Fakat bu durum bir meslek olarak kabul edilmediğinden kayıtlarda yer almamaktadır. Bunun yanında defterde ismi geçen 2.701 erkekten 1.143 tanesinin de mesleği hakkında bilgi yer almamaktadır.

³³¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 354.

³³² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 90, 92.

Tablo 14. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'da Meslekler ve Görevler

Meslek-Görev	Sayısı	Meslek-Görev	Sayısı	Meslek-Görev	Sayısı
Rençber	1393	Karye Kahyası	2	Köy kahyası	1
Muhtar	36	Katırcı	2	Kethüda	1
Redif	35	Asakir-i Süvari	1	Nalband	1
Asakir-i Muntazamada	27	Bakırcı	1	Ticarete yeni başlayan	1
Hatip	22	Berber	1	Redif Çavuşu	1
İmam	20	Çakmakçı	1	Sabık Mütessellim	1
Hizmetkar	5	Çizmeci	1	Sığirtmaç	1
Timarli Süvari	5	Çöpçi	1	Süvariden	1
Topçu Muntazamada	5	Enderun'u hümayunda ?	1	Tahsil-i ilim ile meşgul	1
Talebe	7	Dülger	1	Redif Bölükbaşısı	1
Demirci	3	Kadı Naibi	1	Topçu	1
Babuşcu	2	Kahveci	1	Topçu redifi	1
Çoban	2	Kalaycı	1	Ulemadan	1

Tablo 14 incelendiğinde Sındırgı'da en önemli devlet görevlisinin kadı naibi olduğu görülmektedir. Sındırgı'nın Kuru Köyü'nde 1. hanede kayıtlı olan “*Orta boylu ak sakallı karye hatibi İbrahim Halil Efendi*” aynı zamanda hanenin üzerine düşülen “*Kazanın naibi ve karye Cami Şerif-inin hatibi olmağla salyane alınmaz*” ifadesinden anlaşılacağı üzere Kuru Köyü'nün hatibi aynı zamanda Sındırgı Kaza'sının kadı naibidir³³³. Bundan başka 47 Sındırgı köyü içerisinde toplam 36 kişi muhtar olarak kayıt edilmiştir³³⁴. Bu muhtarlardan 12 tanesi vergi ödememektedir.

Temettuât Defterleri incelendiğinde Osmanlar, Demiyan, Çorum, Derecikviran, İzzettin, Alacaatlı, Menend, Kuru, Mumcu, Emendere, Pürsünler, İbiller, Kihra köylerinde muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani, Cedid, Düğüncüler, Engeles, Yüreğir, Karagür, Mandıra, Cüneyd, Işıklar, Gölcük, Küçükbükü köylerinde ise sadece muhtar bulunmaktadır (Ek 4). Buna göre Temettuât defterinin yazıldığı dönemde Sındırgı'nın 47 köyünün 23 tanesinde muhtar bulunmaktadır. Derecikviran, Engeles ve İzzettin köylerinin muhtarları aynı zamanda adı geçen köylerde hatiplik yapmaktadır. Cedid Köyü'nün muhtarının mesleği de demirci olarak yazılmıştır.

³³³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s.349.

³³⁴ Temettuât defterlerinde yer alan muhtarların listesi Ek 4'te verilmiştir.

Derecikviran, Alacaatlı ve Işıklar köyü muhtarlarının meslekleri de rençber olarak kayıt altına alınmıştır.

Muhtarlardan sonra hatipler Sındırgı'da önemli sayıda bulunmaktadır. Temettuât defterinde toplam 22 hatibin adı geçmektedir. Hatipler hatiplik dışında başka görevler de üstlenmişlerdir. Bu hatiplerden Kuru Köyü'ndeki kadı naibliği, Derecikviran, Engeles ve İzzettin köylerindeki muhtarlık görevlerini yerine getirmektedir. Mumcu ve İbiller'de ise hatipler aynı zamanda imam olarak da yazılmıştır. Işıklar Köyü'ndeki hatibin mesleği de rençberliktir. Hatip olarak kayıt edilen 20 kişiden ancak iki tanesi devlete vergi ödemektedir.

Hatiplerden başka köylerde öne çıkan en önemli görevli imamlardır. Bu dönemde Sındırgı köylerinden Osmanlar, Alayaka, Demiyan, Karaağaç, Cedid, Dügüncüler, Çaltılı, Engeles, Duru-ili, Yüreğir, Karagür, İzzettin, Menend, Cüneyt, Mumcu, Hisaralanı, Pürsünler, İbiller (2 kişi) ve Küçükbükü köyleri olmak üzere 19 köyde toplam 20 imam Temettuât defterinde kayıt edilmiştir. Bu imamlardan Mumcu ve İbiller köylerindeki aynı zamanda hatiplik görevini de yerine getirmektedir. Osmanlar, Demiyan, Dügüncüler, Engeles ve Küçükbükü köylerinin imamları rençber olarak da yazılmıştır. İmamlar içerisinde Osmanlar, Demiyan, Engeles, Yüreğir, Karagür, Hisaralanı ve Pürsünler imamları vergi öderken diğer köylerin imamları imam oldukları için vergi ödememişlerdir.

Sındırgı'da bu dönemde talebe olarak yedi kişinin kayıt edildiğini görmekteyiz. Bu kişiler Kocabükü 35. hanede "*Terzioğlu orta boylu ter bıyıklı İbrahim veled Hasan*"³³⁵, Duru-ili 47. hanede "*Mahmudoğlu orta boylu ter bıyıklı İsmail veled Mahmud*"³³⁶, Cüneyt 27. hanede "*Kısa boylu müzellef sakallı talebe-i ulemadan İbrahim Efendi veled Hüseyin*"³³⁷, Kepez 37. hanede "*Buhuroğlu orta boylu ter bıyıklı Halil*"³³⁸, Kozlu 14. hanede "*Orta boylu kumral sakallı rençber Hasan veled Ali*"³³⁹, Küçükbükü 23. hanede "*Orta boylu müzellef sakallı Süleyman veled Ali*"³⁴⁰, Gölcük köyünde 4. hanede "*Katırcı İbrahimoglu ortaboylu kırca sakallı Mehmed veled*

³³⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 96.

³³⁶ 'Diyar-ı aharda tahsil-i ilmiyeyi Şerif itmekte' BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 176.

³³⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 217.

³³⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 279.

³³⁹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 220.

³⁴⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 347.

İbrahim”dir³⁴¹. Talebe olarak kayıt altına alınanlardan sadece Cüneyt Köyü’nde kayıtlı olan vergi vermiştir. Sındırgı’da talebe sayısındaki azlık dikkat çekicidir.

Sındırgı’da bu dönemde askerlik mesleği ile ilgili kayıt altına alınan 78 hane sahibi vardır. Bu hane sahiplerinin birçoğu redif olarak kayıt altına alınmıştır. Redif bölükbaşısı ve Redif onbaşısı görevinde bulunanlar dışında geriye kalanların büyük çoğunluğu asakir-i askeriyededir. Toplam meslekler içerisinde askeri ile ilgili olanların oranı %2,8’dir.

Esnaf ve zanaatkar olarak kayıt altına alınan iki pabuşcunun mal varlıkları incelendiğinde emlak ve hayvanatının olmadığı görünmektedir. Kuru Köyü’nde 70. hanede kayıtlı olan pabuşcunun temettuâtı 350 kuruş iken, aynı köyde 71. hanede kayıtlı olan pabuşcu esnafının ise 200 kuruş kazandığını görmekteyiz³⁴². Çizmeci esnafı olarak kayıt altına alınan Osman da Kuru Köyü’ndedir³⁴³. Esnaf ve zanaatkarların köylere dağılımına baktığımızda Osmanlar Köyü’nde dülger ve kalaycı, Çıkrıkçı Köyü’nde çakmakçı ve sıgırtmaç, Cedid’de iki demirci, Cüneyd Köyü’nde bir demirci ve berber, Menend Köyü’nde nalband, Emendere’de kahveci, İzzettin Köyü’nde iki katırcı kayıt altına alınmıştır.

Esnaf ve zanaatkarların Sındırgı’da dağılımına baktığımızda mesleki uzmanlaşmanın çok fazla olmadığını görmekteyiz. Sındırgı’nın merkez köyü olan Kuru’da bile esnaf ve zanaatkar sayısı az görünmektedir. Sındırgı’da birçok köyde Demircioğlu lakabına sahip aileler olmakla birlikte sayımda mesleği demirci olarak yazılanların sayısı oldukça azdır. Osmanlar, Demiyan (2), Kargın, Taş, Dügüncüler, Engeles, Cüneyd, Nağara, Umurlar, Kepez, Hisaralanı, Kıran, Emendere, Pürsünler, İbiller, Gölcük ve Kuru (2) köylerinde olmak üzere toplam 19 tane demirci dükkânı Temettuât kayıtlarında yer almaktadır. Demirci dükkânı sayısı yanında demircilik mesleğini yapanların sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Bakırcı esnafı olarak kayıt altına alınan kişi ise Emendere Köyü 92. hanede yazılan “*Der aliyyede Sultan Bayezit’te sakin Bakırcı esnafından Hacı Emin*”dir³⁴⁴. İstanbul’da oturan Bakırcı

³⁴¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 326.

³⁴² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 356.

³⁴³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 353.

³⁴⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 298.

esnafından Hacı Emin'in mesleği ve Emendere'de olan mal varlıkları Sındırgı Temettuât Defteri'ne yazılmıştır.

Temettuât defterinde Kuru Köyü'nde 32. hanede “*Uzunca boylu kumral sakallı Çöpçü Mustafa veled Mehmet*” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır³⁴⁵. Yine aynı şekilde Sabık Mütesellim Şerif Mehmet Ağa'nın Kuru Köyü'nde bir bab çöpçü dükkânı bulunmaktadır³⁴⁶. Osmanlı şehirlerinde kişilere ait evlerin ve çevresinin temizlenmesi işi loncalara verilmekteydi. Çöp toplama işini alan lonca üyesi, toplamış olduğu çöpü hane alanlarının hatta yerleşim yerinin dışına götürmekle sorumluydu³⁴⁷. Sındırgı'da böyle bir loncanın varlığı ile ilgili bir değerlendirme yapmak elimizdeki belgeler ışığında zor görünmektedir.

19. yüzyıl Balıkesir Şer'iyye sicillerini inceleyen bir çalışmada “*Çilingir esnafından Çöpçü Ali ustanın*” ifadesinin yer alması bize Balıkesir Kazası'nda bu işin başka bir loncaya kayıtlı esnaf tarafından yapıldığını göstermektedir³⁴⁸. Fakat 19. yüzyılda Sındırgı'nın merkez köyü konumunda olan Kuru'da çöpçülük işini yapan bir kişinin varlığı ve onun bu işi icra ettiği bir dükkânın varlığı köyde bir çöp sorunu olduğunu göstermektedir. Temettuât defterinde çöpçü ve kalaycı dükkânlarının aynı yerde yazılması bu dükkânların yan yana bulunduğu izlenimini vermektedir. Dükkânların bitişik olmasından dolayı Kalaycı esnafından olduğunu düşünebileceğimiz Mustafa'nın, Sındırgı'nın çöplerini toplama işini üzerine alma ihtimali oldukça kuvvetlidir.

Tablo 14 incelendiğinde en yaygın mesleğin rençberlik olduğunu görmekteyiz. Buna göre Sındırgı'da erkeklerin %51,5'i rençber olarak kayıt edilmiştir. Rençber tabiri toprağı ekip biçen çiftçi manasında kullanılmakla birlikte tanıma asıl mana katan başkasının toprağını bedeli karşılığında işlemektir³⁴⁹. Tarım toplumlarında insan gücü yani emek en önemli kavramdır. Kendi toprağı dışında toprakları ekenlere rençber

³⁴⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 352.

³⁴⁶ Bu çöpçü dükkânı defterde “*Çöpçü ve Kalaycı dükkânı bab 2 icar-ı senevi 80, kıymeti: 400 kuruş*” olarak geçmektedir. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 358.

³⁴⁷ Kudüs'de bu alanda uzmanlaşmış zebbalin ve terrabin adı verilen loncalar vardı. Amnon Cohen, *Osmanlı Kudüs'ünde Loncalar*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 66-67.

³⁴⁸ Mehmet Ali Tatoğlu, *753 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre Balıkesir'de Ekonomik, Sosyal ve Dini Hayat*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 39.

³⁴⁹ Cahit Telci, “Osmanlı İktisat Literatüründe Bulunan ve Günümüzde Hala Yaşayan Bir Kavram: Rençber”, *Türkler*, C. 10, Ed. Hasan Celal Güzel ve diğerleri Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 715.

denildiği gibi başkasının toprağını para karşılığında ekenler de rençber olarak değerlendirilmektedir. Hizmetkar olduğu belirtilen Mumcu Köyü'ndeki *Sarımamoğlu Ahmet*'in mesleği rençber olarak kayıt altına alınmıştır³⁵⁰. İzzettin Köyü'nün kahyası Mustafabeşeoğlu Hüseyin'in de mesleğinin rençber olarak belirtilmesi³⁵¹ rençberliğin uzmanlık gerektiren bir meslek olduğunu göstermektedir. Mesleği sadece rençber olarak yazılanlar dışında rençberlik yanında başka meslek ya da görevi olanlar da vardır. Buna göre 1.393 rençber içerisinde yedi redif, bir ulamadan, bir topçu muntazamada, bir timarlı süvari, bir sığirtmaç, bir redif bölükbaşısı, üç muhtar, bir köy kahyası, altı imam, bir hizmetkar, bir hatip ve yedi asakir-i muntazamada olmak üzere toplam 31 rençber çeşitli iş ve görevlerde yer almaktadır. Örneğin Çıkrıkçı Köyü'nde 41. hanede kayıtlı olan rençber Hüseyin için “*Sığirtmaç olmağla salyane alınmaz*” ifadesi bulunmaktadır³⁵².

Tablo 15. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'daki Rençberlerin Köylere Dağılımı

Köyün Adı	Hane Sayısı	Rençber Hane	%	Köyün Adı	Hane Sayısı	Rençber Hane	%
Osmanlar	157	116	73,9	İzzeddin	90	33	36,7
Devletlü Baba	30	24	80,0	Menend	54	33	61,1
Şapçı	60	40	66,7	Mandıra	7	0	0,0
Çıkrıkçı	45	24	53,3	Cüneyd	30	14	46,7
Alayaka	64	36	56,3	Kozlu	33	30	90,9
Sakar	46	27	58,7	Alacaatlı	63	42	66,7
Demiyân	83	26	31,3	Bayramşah	20	12	60,0
Çelebiler	35	19	54,3	Nağara	65	50	76,9
Karaağaç	61	23	37,7	Karacalar	48	33	68,8
Kelemiş	36	9	25,0	Mumcu	70	46	65,7
Süleler	64	14	21,9	İşıklar	75	55	73,3
Kocabükü	37	2	5,4	Umurlar	57	39	68,4
Kargın	49	9	18,4	Kepez	40	29	72,5
Taş	43	26	60,5	Hisaralanı	38	25	65,8
Dedeler	32	17	53,1	Kıran	34	17	50,0
Çorum	71	17	23,9	Emendere	93	46	49,5
Derecikviran	120	50	41,7	Pürsünler	73	36	49,3
Cedid	78	50	64,1	İbiller	76	39	51,3

³⁵⁰ Ahmet, Sındırgı kazası sınırları dışında hizmetkarlık yapmaktadır. BOA. *ML. VRD. TMT. d. nr.* 9192, s. 258.

³⁵¹ BOA. *ML. VRD. TMT. d. nr.* 9192, s. 204.

³⁵² BOA. *ML. VRD. TMT. d. nr.* 9192, s. 39.

Tablo 15- devam

Düğüncüler	64	34	53,1	Kıhra	71	39	54,9
Çaltılı	19	13	68,4	Kızılğür	10	6	60,0
Engeles	36	20	55,6	Gölcük	206	96	46,6
Duru-ili	56	27	48,2	Küçükbükü	30	17	56,7
Yüreğir	46	3	6,5	Koru	85	11	12,9
Karagür	43	19	44,2	Toplam	2.743	1.393	

Sındırgı’da mesleği rençberlik olarak kayıt altına alınanların köylere dağılımı ve köylerdeki toplam hane içerisinde oranını gösteren Tablo 15 incelendiğinde Kozlu, Devletlü Baba, Nağara, Osmanlar, Işıklar köylerinde toplam hanelerin %72’den fazlası rençber olarak kayıt edilmiştir. Mandıra’da kayıtlı yedi haneden hiçbirisi rençber olarak kayıt altına alınmamıştır. Koru’da ise rençber olarak kayıt altına alınan 11 kişinin toplam haneye oranı ise %1’dir. Muhtemelen merkez köy olan Koru’da büyük çoğunluk kendi toprağını ekip biçtiği için mesleği rençber olarak yazılmamıştır. Bu dönemde özellikle tarım ekonomisi yoğun emek ve işgücüne dayalı olduğundan tarım işlerini geçim kaynağı olarak yapan kişileri rençber olarak kayıt altına almıştır. Koru gibi merkez köyde rençber hanelerin azlığı birçok hanenin kendi işini kendi gördüğü izlenimini vermektedir,

Sındırgı’da hizmetkar olarak kayıt altına alınan toplam beş kişi vardır. Bu beş kişiden bir tanesi Menend Köyü’nde, iki tanesi Cüneyt Köyü’nde, birer tanesi de Emendere Köyü’ndedir. Emendere’de temettuâta yazılan kişi Demirci Kazası’nda oturmakta ve orada hizmetkarlık yapmaktadır³⁵³. Menend Köyü 51. hanede kayıtlı olan İsmail hizmetkar olduğu için vergi vermemektedir³⁵⁴. Cüneyt Köyü’nde kayıtlı olan hizmetkarlardan bir tanesi fakir olduğu için, diğeri ise hizmetkar olduğu için vergiden muaftır³⁵⁵. Sındırgı’da hizmetkar olarak kayıt altına alınan toplam beş kişinin tamamı vergi vermemektedir. İki hizmetkar da kaza dışında hizmetkarlık yapmaktadır. Mal varlıkları az olan bu kişilerin geçimlerini sağlamak için hizmetkarlık yaptığını söyleyebiliriz.

³⁵³ BOA. ML. VRD. TMT. d., nr. 9192, s. 298.

³⁵⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 258.

³⁵⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 217.

3.5. Sabi, Yetim, Fakir, İhtiyar, Amel- mande v.b. Hane Reisleri

Sındırgı Temettuât Defteri'nde vergi mükellefleri kayıt altına alınırken, vergiden muaf olan hane sahiplerinin muafiyet sebepleri de yazılmaktadır. Bu bilgiler bizlere toplumun demografik ve sosyal yapısı hakkında bilgi vermektedir. Osmanlı kaynaklarında üç yaşın altındaki erkekler sabi olarak adlandırılmaktadır³⁵⁶. Sındırgı Temettuât Defteri'nde de sabi olan hane sahipleri özellikle belirtilmiştir. Sakalı ve bıyığı çıkmamış olan hane sahibi gençler ise şabb-ı emrad olarak belirtilmiştir³⁵⁷. İş yapamaz durumda olanlar için ise “amel-mande”³⁵⁸ kaydı düşülmüştür. Sözlük anlamı ‘kör, sakat, hasta’ olan *alil*³⁵⁹ ifadesi de defterde geçmektedir³⁶⁰. İhtiyar ve yetim/yetime olanlar da defterde özellikle vurgulanmıştır.

Tablo 16. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'da Sabi, Amel-mande, Alil, Yetim, Şaab-ı emrad, İhtiyar Hane Sahipleri Sayıları

Köyler	Hane Sayısı	Sabi	Amel-mande	Alil	Yetim	Şaab-ı emrad	İhtiyar	Oranı %
Osmanlar	157	2	-	2	1	4	1	6,4
Devletlü Baba	30	1	-	-	2	1	-	13,3
Şapçı	60	1	-	-	1	2	-	6,7
Çıkrıkçı	45	1	1	-	1	1	-	8,9
Alayaka	64	2	-	-	3	4	-	14,1
Sakar	46	4	-	-	-	1	-	10,9
Demiyan	83	3	4	-	1	-	1	10,8
Çelebiler	35	1	-	-	-	2	-	8,6
Karaağaç	61	2	-	-	1	1	-	6,6
Kelebiç	36	2	-	-	-	-	-	5,6
Süleler	64	-	-	-	-	-	-	0,0
Kocabükü	37	-	-	-	-	1	-	2,7
Kargın	49	2	-	-	-	-	-	4,1
Taş	43	-	-	-	-	-	-	0,0
Dedeler	32	1	-	-	-	-	-	3,1
Çorum	71	5	1	-	-	6	-	16,9
Derecikviran	120	5	-	-	-	3	-	6,7

³⁵⁶ Develioğlu, s. 905.

³⁵⁷ Develioğlu, s. 974.

³⁵⁸ Develioğlu, s. 31.

³⁵⁹ Develioğlu, s. 29.

³⁶⁰ Osmanlar Köyü'nde 142. hanede kayıtlı hane için defterde yazan “Ortaboylu ak sakallı Ördekoğlu Rençber Hüseyin için Alil ve ihtiyar olmağla sayıane alınmaz” ifadesinden onun ihtiyarlığa bağlı olarak hasta olduğu veya görme yetisini kaybettiği anlaşılmaktadır. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 21.

Tablo 16- devam

Cedid	78	2	-	-	-	1	-	3,8
Düğüncüler	64	1	-	-	-	1	-	3,1
Çaltılı	19	1	-	-	-	-	-	5,3
Engeles	36	1	-	-	-	2	-	8,3
Duru-ili	56	5	-	-	-	-	-	8,9
Yüreğir	46	1	-	-	-	4	-	10,9
Karagür	43		-	-	-	2	-	4,7
İzzeddin	89	3	-	-	1	2	-	6,7
Menend	54	2	-	-	-	2	-	7,4
Mandıra	7	-	-	-	-	-	-	0,0
Cüneyd	30	-	-	-	-	1	-	3,3
Kozlu	33	-	1	-	-	-	-	3,0
Alacaatlı	63	-	-	-	-	1	-	1,6
Bayramşah	20	-	-	-	1	-	-	5,0
Nağara	65	1	-	-	1	1	-	4,6
Karacalar	48	-	1	-	-	1	-	4,2
Mumcu	70	3	-	-	-	3	-	8,6
Işıklar	75	3	-	-	1	4	-	10,7
Umurlar	57	1	-	-	-	3	-	7,0
Kepez	40	1	-	-	-	-	-	2,5
Hisaralanı	38	-	-	-	1	1	-	5,3
Kıran	34	-	-	-	-	-	-	0,0
Emendere	93	3	-	-	-	-	-	3,2
Pürsünler	73	3	-	-	-	3	-	8,2
İbiller	77	1	-	-	-	1	-	2,6
Kıhra	71	4	-	1	-	1	-	8,5
Kızılgür	10	-	-	-	-	-	-	0,0
Gölcük	206	2	1	1	-	-	-	1,9
Küçükbüğü	30	2	-	-	-	4	-	20,0
Koru	85	1	-	-	1	2	-	4,7
Toplam	2.743	73	9	4	16	66	2	6,2

Tablo 16 incelendiğinde Sındırgı köylerinde üç yaşından küçük olan hane sahibi sabilerin toplam hane içerisindeki payı %2,7'dir. Bunun yanında Şaab-emrad olarak kayıt edilen genç hane oranı ise %2,4'tür. Buna göre sosyal yapı içerisinde çocuk ve genç yaşlarda olanların oranı %5'i geçmektedir. Sabi ve gençlerin bu şekilde toplumsal yapıda yer alması toplumun çocuk yaşta da olsa kişilere ve onların mallarına verdiği önemi göstermektedir.

Sabi olarak kayıt altına alınan 73 kişiden 27 tanesi aynı zamanda fakir olarak belirtilmiştir. Sabilerin 49 tanesinin babası tarif edilirken müteveffa denilmiştir.³⁶¹ Müteveffa ifadesinin tüm sabilerde kullanılmaması bize bu sabilerin babalarının yeni ölmüş olabileceği izlenimini vermektedir. Bunun yanında diğer sabilerin birçoğunda baba adı zikredilmemiştir. Sabiler içerisinde malı başkasının idaresinde olan bir kişi vardır. Bu da Küçükbüyük Köyü'nde 20. hane de kayıtlı "*Mütevaffa Delihanoğlu İsmail'in oğlu Ahmed*"dir³⁶². Bunun dışındaki sabilerin mallarının idaresinin kimin elinde olduğu ile ilgili defterimizde hiçbir açıklama yer almamaktadır.

Şaab-i emrad olarak kayıt altına alınanlardan dört tanesinin mesleği rençber olarak belirtilmiştir. Bunlar Osmanlar Köyü'nde 120. hanede "*Orta boylu Şaab-ı emrad Ahmedoğlu Halil*"³⁶³, Devletlü Baba Köyü 5. hanede "*orta boylu şaab-ı emrad Bekiroğlu Rençber Süleyman*"³⁶⁴, Küçükbüyük Köyü 17. hanede "*orta boylu şaab-ı emrad rençber İbrahim veled Ahmet*"³⁶⁵, yine aynı köyde 22.hanede kayıtlı olan "*şaab-ı emrad rençber Ahmed*"dir³⁶⁶. Yüreğir Köyü 45. hanede kayıtlı olan "*Kadioğlu orta boylu şaab-ı emrad Halil*" ise ticarete henüz başlamıştır³⁶⁷. Bu beş şaab-ı emrad dışında hiçbirisinin mesleği belirtilmemiştir.

Yetim olarak 16 hane sahibi kayıt altına alınmıştır. Eskişehir Kazası'ndaki yetimleri inceleyen çalışmada yetim ibaresi düşülen kişilerin yanında bir de onların mal varlıklarını onlar adına kontrol eden vasilerinin de³⁶⁸ isimlerinin yer aldığı örnekler vardır³⁶⁹. Sındırgı Temettuât Defteri'nde ise yetimlerin vasileri hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Yetim olarak kayıt altına alınanlardan fakir olanlar vergi ödemesi yapmazken diğerleri vergi ödemesi yapmıştır. Kuru Köyü'nde 15. hanede

³⁶¹ Müteveffa: vefat etmiş, ölen, ölmüş. Develioğlu, s. 786.

³⁶² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 346.

³⁶³ 'şimdiye kadar salyane alınmamıştır.' BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 18.

³⁶⁴ 'Bekiroğlu Süleyman 1888 kuruşluk hayvanat ve emlak kıymeti,1200 kuruş temettuât ve ödediği 180 kuruşluk vergi ile genç yaşta ülke ekonomisine katkı sunan bir genç görünümündedir. BOA ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 25.

³⁶⁵ Şaab-ı emrad rençber İbrahim 400 kuruş temettuâtı, 1.325 kuruş emlak ve hayvanat varlığına sahiptir. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s.346.

³⁶⁶ Ahmet'in 1199 kuruş kıymetinde emlak ve hayvanatı, 500 kuruş temettuâtı ve 175,5 kuruş ödediği vergisi vardır. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 347.

³⁶⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 185.

³⁶⁸ Vasi, bir yetimin veya akılca zayıf ve hasta olan bir kimsenin mallarını idare eden kimse. Develioğlu, s. 1138.

³⁶⁹ Metin Menekşe, "Temettuât Defterleri Işığında Eskişehir'de Yetimlerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarına Dair Bazı Bilgiler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 38, (Haziran, 2015), s. 386.

kayıtlı olan “*Hacimirazoğlu orta boylu az kara bıyıklı Mehmet Ağa veled İsmail*” yetim olmağla şimdiye kadar salyane vermemiştir”. Fakat yetim olmasına rağmen ağa lakabını kullanan Mehmet 4069 kuruşluk emlak ve hayvanat varlığı, 1200 kuruşluk geliri ile oldukça önemli bir servet ve kazanca sahiptir³⁷⁰. Bir kişinin yetim olması onun toplumsal statüsünü etkilememektedir. Bu örnekte kişinin zamanla toplum nezdinde saygınlığına göre lakaplar alabildiğini görmekteyiz. Fakat kişiler maddi durumları iyi olsa da yetim olmasından yararlanarak devlete vergilerini vermekten kaçınabilmektedir.

Amel-mande olarak kayıt altına alınanların %44,4’ü Demiyen Köyü’ndedir. Çorum Köyü 48. hanede kayıtlı “*Karahüseyinoğlu orta boylu ak sakallı Hacı İsmail*”’in durumu aynı zamanda *pir-i fani*³⁷¹ olarak belirtilmiştir³⁷². Alil olarak belirtilenlerden ikisi Osmanlar Köyü’nde ihtiyarlıktan dolayı alil durumdadır³⁷³. Kihra’da 66. haneye kayıtlı “*Solakoğlu kısa boylu şaab-ı emrad Hasan*”³⁷⁴ şeklinde tarif edilen hane reisi küçük yaşta olmasına rağmen hastalıklı durumdadır. Gölcük Köyü’nde 47. hane reisi “*uzunca boylu kara bıyıklı Halil*” ise hem alil hem de fakir durumdadır³⁷⁵. Alayaka’da 39. hane³⁷⁶ ile 47. hane reisleri mefkud³⁷⁷, 60. hane reisi³⁷⁸ ise meczub³⁷⁹ olarak kayıt edilmiştir. İhtiyarlığa bağlı alillik durumu dışında sadece iki kişinin alil görünmesi Sındırgı geneli düşünüldüğünde hane reisi olarak kayıt edilen kişilerin genelinin sağlıklı olduğunu göstermektedir.

³⁷⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 350.

³⁷¹ Pir-i fani: Pek yaşlı ve zayıf kimse. Develioğlu, s. 866.

³⁷² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 122.

³⁷³ Osmanlar 75. ve 142. hanelerde kayıtlıdır. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 13., 21.

³⁷⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 323.

³⁷⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 330.

³⁷⁶ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 44.

³⁷⁷ Mefkud: Ölü ya da diri olup olmadığı bilinmeyen kayıp kişi. Develioğlu, s. 600.

³⁷⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 46.

³⁷⁹ Meczub: Deli, divane, mecnun. Develioğlu, s. 596.

3.6. Kadın Hane Sahipleri

Sındırgı köylerinde toplam 57 hanede³⁸⁰ kadınların hane reisi olarak kayıt altına alındığını görmekteyiz. Defterde var olan 57 kadın hanesinde toplam 66 kadın vardır.

Tablo 17. Temettuât Defteri'ne Kadın Hane Sayıları

Köy	Hane Sayısı	Köy	Hane Sayısı	Köy	Hane Sayısı
Şapçı	2	Dedeler	2	Kıran	1
Çıkırıkçı	3	Çorum	1	Pürsünler	2
Alayaka	2	Derecikviran	5	İbiller	3
Sakar	2	Cedid	3	Kıhra	4
Demiyân	4	İzzettin	3	Kızılgür	1
Çelebiler	1	Alacaatlı	1	Gölcük	1
Süleler	7	Mumcu	3	Koru	1
Kocabükü	1	Işıklar	2	Çiftlik	2

Temettuât defterine göre Sındırgı köylerinde kadın hane sayıları incelendiğinde en fazla kadın hane sayısının Süleler Köyü'nde olduğu görülmektedir (Tablo 17). Süleler Köyü'ndeki kadınların tamamının kazançları görünmektedir. Yine Süleler'de son yedi hanesi olarak yazılan ve kadınlardan oluşan hanelerin tamamı devlete vergi ödemiştir³⁸¹. Demiyân Köyü'ndeki 5 hatun hanenin beşi de dul kadın ve fakirdir³⁸². Işıklar'daki iki hatun hanede kayıtlı kadınlar yetimdir³⁸³. Şapçı, Sakar ve Çelebiler köylerindeki kadınlarda fakire olarak görünmektedir. Köylerde kayıtlı olan 55 kadın haneden 16 tanesini fakirlik sebebiyle vergiden muaftır. Çiftlik'teki hane numarası verilmeyen iki kadın ile birlikte defterimizdeki verilere göre toplam 18 kadın hanesi vergi ödememektedir. Defterde kadınları vergi mükellefi yapan malları ve kazançlarıdır. Dul olmaları onları vergi ödemesinin dışında tutmamıştır. Bu yüzden mal-mülk sahibi olan ve kazanç elde eden kadın haneler vergi ödemesi yapmıştır.

³⁸⁰ Alayaka, Çebeciler köyleri ile Çiftlik'te hane numarası verilmeyen haneler vardır. Bu hanelerden Alayaka ve Çebeciler köylerindeki haneler tarafımızdan hesaplamalar yapılırken hane olarak kabul edilmiştir.

³⁸¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 92.

³⁸² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 63.

³⁸³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 269.

4. İKTİSADÎ YAPI

4.1. Tarım

Osmanlı Devleti'nde meyve ağaçları ekili olan arazi arasından bir çift öküz geçebilecek durumda ise arazi tarla olarak adlandırılır; arazi, meyve ağaçları aralarından bir çift öküz geçemeyecek kadar birbirine yakın ise bahçe olarak adlandırılır ve ona göre işlem görürdü³⁸⁴.

Bağ ve bahçe kelimeleri birbirine yakın anlama gelmekle birlikte birbirinden farklıdır. Bağ, çoğunlukla üzüm meyvesinin olduğu bunun yanında çeşitli meyve ağaçlarının bulunduğu arazilerdir. Bahçe ise daha çok sebze ziraatinin yapıldığı ve meyve türlerinin bulunduğu topraklardır. Tek bir meyve türüne sahip bağçeler bağçe-i amrud örneğinde olduğu gibi sahip olduğu meyve türüne göre adlandırılırdı³⁸⁵.

Sındırgı Temettuât Defteri'nde ise araziler tarla, bağ, sebze bahçesi ve boya tarlası olarak adlandırılmıştır. Bağ tabirinden üzüm bağlarını ya da çeşitli meyve ağaçlarını anlamak gerekmektedir. Sebze bahçesi tabiri ise arazinin doğrudan sebze ziraati için kullanıldığını göstermektedir. Fakat hangi tür meyvelerin ekildiğini söylemek güç görünmektedir.

Tarihsel süreçte tarımsal faaliyetlerin çok fazla değişime uğramayacağını biliyoruz. Özellikle 20. yüzyıldan önce köylerde tarımsal faaliyetler modern

³⁸⁴ Şenol Çelik, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1994, s. 295.

³⁸⁵ Çelik, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)*, s. 295.

tekniklerle yapılamadığı için, çevre ve iklim şartlarına göre uzun dönem aynı ürünlerin ekilmesi şeklinde devam etmiştir.

Tahrir defterlerindeki verilere göre 16. yüzyılda Sındırgı, Balıkesir sınırları içerisinde en çok arpa üretiminin yapıldığı nahiye olarak göze çarpmakta, bu dönemde Sındırgı'daki Kozlu Köyü en çok arpa üretiminin yapıldığı yer olarak dikkat çekmektedir³⁸⁶. 16. yüzyılda Sındırgı'da çeltik üretiminde yapıldığını bilmekteyiz³⁸⁷.

19. yüzyılda yayınlanan Karesi Vilayeti Salnamesi'nde Sındırgı tarımı hakkında bilgiler bulunmaktadır. H. 1305 / M. 1887 tarihli Karesi Vilayeti Salnamesi'nde arazisinin verim gücünün vasat olduğu belirtilen Sındırgı her türlü mahsulün üretimine uygundur. Buna rağmen halk buğday, arpa, yaz buğdayı, çavdar, nohut, burçak, susam, afyon yetiştirmektedir. Bu ürünlerin yanında bazen de pamuk, mısır, mercimek, fasulye ve salnamenin yazıldığı dönemlerde patates de yetiştirilmektedir. Özellikle afyon sakızı ve susam kaza dışına satılmaktadır³⁸⁸.

Hicri 1307/Miladi 1889 tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi'ne göre ise Sındırgı'nın arazisi vasat olup yarısı taşlık ve pınarlık olduğu için mahsulatı ancak kendisine yetmektedir.³⁸⁹ 1898 tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi'nde arazinin arızalı olduğu belirtilerek başlıca mahsulat buğday, arpa, çavdar, burçak, mısır, nohut, bakla, fasulye, susam, haşhaştır. Bu salnameye göre tarımsal faaliyet olarak en dikkat çekici nokta yeni yeni dutlukların oluşması, susam ve afyon ihracatının giderek çoğalmasındır³⁹⁰.

20. yüzyıl başlarında Hicri 1324 / Miladi 1906 tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'nde buğday, arpa, çavdar, yulaf, afyon, susam, nohut, böğrülce, patates, karpuz, çekirdekli ve çekirdeksiz üzüm üretiminin yapıldığı belirtilmektedir³⁹¹.

Karesi Gazetesi'nin 1333 Rabiülahir 14 / 1 Mart 1915 tarihli sayısında Şubat ayında Sındırgı'ya bağlı Gölcük ve kurasından ordunun ihtiyaçları için 16.322 kilo

³⁸⁶ Sevim, s. 237.

³⁸⁷ Sevim, s. 227., 237., 326.

³⁸⁸ Karesi Vilayeti Salnamesi H.1305/M.1887, s. 109.

³⁸⁹ Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi H.1307/M.1889, s. 168; aynı ifadeler Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi H.1310/M.1892 tarihli vilayet salnamesinde de geçmektedir. Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi H.1310/M.1892, s. 452.

³⁹⁰ Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi H.1316/M.1898, s. 430-431.

³⁹¹ Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi H.1324/M.1906, s. 584.

arpa, 84.849 kilo buğday, 2.817 kilo bulgur ve 2.000 kilo saman Birinci Dünya Savaşı'nda ordunun ihtiyaçları için toplandı³⁹² düşünüldüğünde, bölgenin arpa, buğday üretimini yüzyıllarca yaptığı görülmektedir. Sındırgı'nın Gölcük Köyü ile ilgili yaptığımız yerel tarih çalışmasında, köyün sözlü kaynaklarından İbrahim Çetrez “köyde bulgurun önemli bir besin kaynağı olduğunu ve her evin kendi bulgurunu yaparak tükettiğini” söylemektedir³⁹³. Tüm bunlar düşünüldüğünde Sındırgı'da incelediğimiz yıllarda tarlalarda arpa, buğday ve burçak gibi hububat üretiminin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.1.1. Toprakların Kullanım Alanına Göre Dağılımı

Sındırgı Temettuât Defteri'ndeki veriler Sındırgı'da halkın sahip olduğu toprak miktarı hakkında bizlere bilgi vermektedir. Sındırgı'da Tanzimat başlarında halkın elindeki toplam toprak miktarı 86.198,88 dönümdür³⁹⁴. Toprakların %94,98'ini kapsayan 81.874,38 dönüm toprak Sındırgı'nın 47 köyüne dağılmışken, %5,02'lik kısmı kapsayan 4.324,5 dönümlük arazi ise kayıtlarda “Çiftlik”, yerleşmesine aittir (Grafik 1).

Sındırgı Temettuât Defteri'nde topraklar kullanım şekline göre tarla, bağ, sebze bahçesi, orman ve boya tarlası olarak kaydedilmiştir. Buna göre Sındırgı'daki toprakların 83289,5 dönümü bitkisel (tahıl) üretiminin yapıldığı tarladır. Toprakların 2837,125 dönümü bağ olarak kullanılmaktadır. Sebze bahçesi olarak 59,25 dönümlük arazi görünmektedir. Orman topraklarının 5 dönümü Emendere Köyü'nde, 4 dönümü ise Kuru Köyü'nde olmak üzere toplam 9 dönümdür. Boya tarlası ise toplam 4 dönüm ile sadece Duru-ili Köyü'nde bulunmaktadır. Bu verilere göre Sındırgı'da yaşayanlar topraklarının %96,627'sini tarla, %3,29'unu bağ, %0,068'ini sebze bahçesi, %0,01'ini orman, 0,005'lik kısmını ise boya tarlası olarak kullanmışlardır.

Grafik 1 incelendiğinde, bitkisel üretimin yapıldığı tarlaların 78.998 dönümlük kısmı Sındırgı köylerine ait iken geriye kalan 4.291,5 dönümlük tarla ise Çiftlik

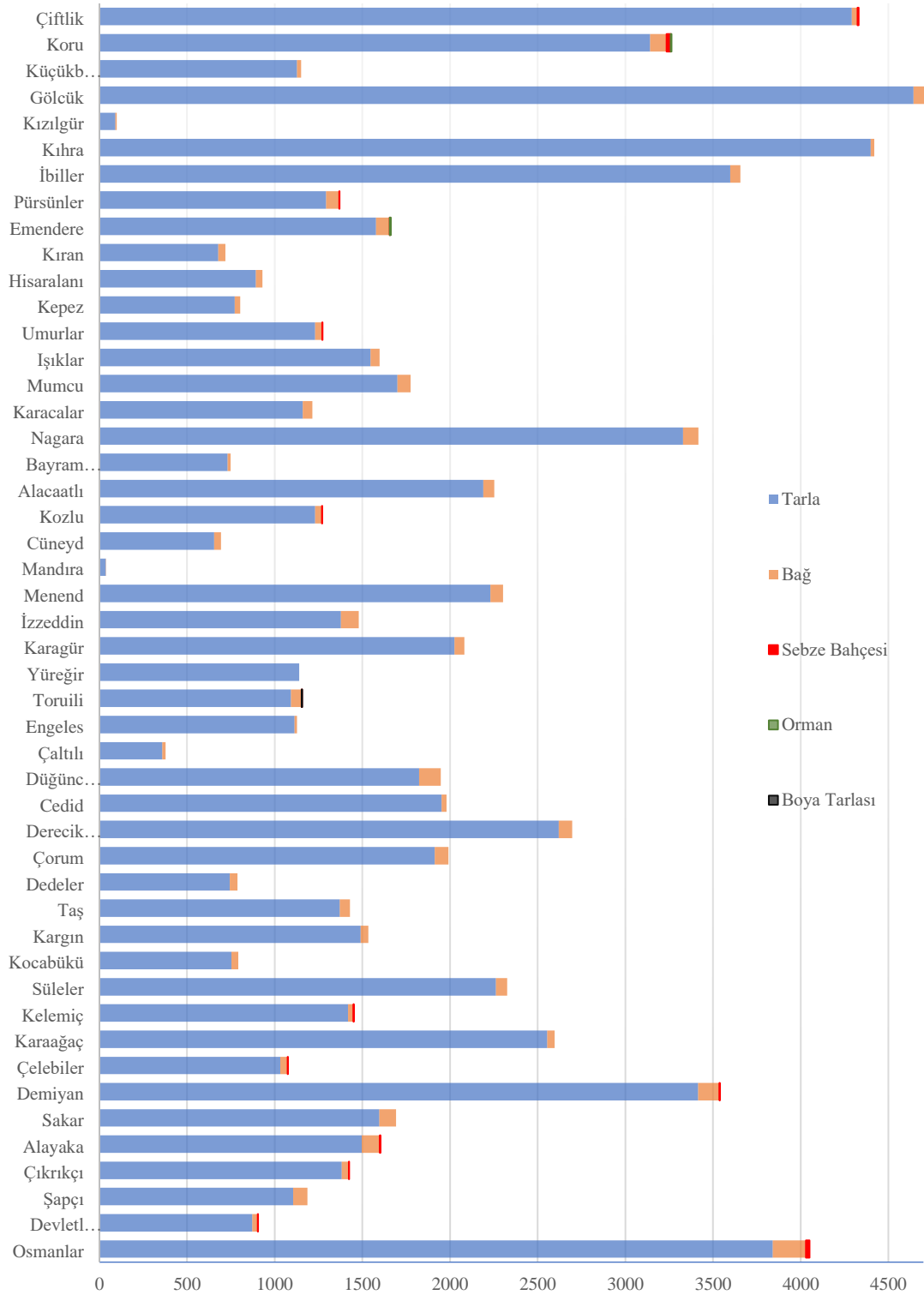
³⁹² Uysal, *Sındırgı'nın Kitabı*, s. 182.

³⁹³ Bektaş, s. 65.

³⁹⁴ Bkz. Tablo 21.

tarafından kullanılmaktadır. Buna göre tarlaların %94,85'lik kısmı köylere dağılmışken %5,15'i ise Çiftlik'e aittir.

Grafik 1. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı Köylerinde Toprakların Dönüm Olarak Dağılımı

Sındırgı'nın köylerinde toplam 2.743 hanenin incelendiği çalışmamızda 2.603 hanenin tarla sahibi olduğunu tespit ettik. Bunun yanında 140 hanenin hiçbir şekilde tarla sahibi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Buna göre Sındırgı'da tarla sahibi olan hane oranı %94,89 iken, hiç tarlası olmayan hane oranı %5,11 olarak görünmektedir. Bu verilerden şunu söyleyebiliriz ki; köylerde birçok ailenin kendisine ait az ya da çok toprağı mevcuttur.

Tarımsal faaliyetlerin üretim ve pazarlama imkanlarının kısıtlı olduğu dönemlerde toprağın, verimliliğini arttırmak adına nadasa bırakıldığı bilinmektedir. Temettuât kayıtlarında tarlaların mezru/ekili ya da halî/boş arazi olup olmadığı, toplam dönüm miktarı belirtildikten sonra yazılmıştır³⁹⁵. Sındırgı'daki 2575 hanede tarlaların altında mezru arazinin miktarı yazılmıştır. Bu verilerden hareketle toplamda 41304,5 dönümlük tarla, sayımın yapıldığı yıl Sındırgı'da ekilmiş görülmektedir. Bu durumda tarlaların %49,6'lık kısmı mezru/ekili durumdadır. Bu veriler Sındırgı'da ailelerin sahip oldukları tarlaların bir yıl, bir kısmını ekip diğer kısmını nadasa bıraktığını, öbür yıl ise ektiği alanı nadasa bırakıp nadas olarak bıraktığı tarlayı ektiğini kanıtlar niteliktedir. Yani tarımda ikili rotasyonun Sındırgı'da da uygulandığını göstermektedir.

Sındırgı'da hane başına ortalama 30,3 dönüm tarla düşmektedir. 19. yüzyılda Osmanlı tarım ekonomisini inceleyen Tefik Güran Osmanlı tarım istatistikleri verilerine göre ekili olup olmadığına bakılmaksızın bir hanenin sahip olduğu topraklardaki işletmeleri devletin üçe ayırdığını belirtmektedir. Buna göre:

a) 10 dönümden küçük toprakları işleten haneler küçük işletme “İmalat-ı Sağıre” idi.

b) 10 dönüm ile 50 dönüm arasındaki toprakları işleten haneler orta işletme “İmalat-ı Mütevassıta” idi.

³⁹⁵ Temettuât defterimiz bu konuda bazı hanelerde mezru ve hali kısmını hiç yazmamıştır. Bazı hanelerde ise hali ve mezru toplamı toplam dönüm oranı ya geçmiş ya da toplamın altında kalmıştır. Biz burada hesaplamamızı yaparken toplam dönüm ile mezru olarak yazılan arazileri göz önüne aldık. Boş bırakılan yerlerde tarlaları hali olarak düşündük.

c) 50 dönümden büyük toprakları işleten haneler ise büyük işletme “İmalat-1 Cesime” idi³⁹⁶.

Tablo 18. Sındırgı Köylerinde Tarlaların İşletmelere Dağılımı

İşletme Tipi	Hane Sayısı	Toplam Haneye Oranı %	Toplam Dönümü	Köylerdeki Toplam Dönüme Oranı %	İşletme Başı Ortalama Dönüm
Küçük	395	14,4	2.315,5	3	5,9
Orta	1.853	67,5	46.623	59	25,1
Büyük	355	13	30.059,5	38	84,6
Topraksız	140	5,1	0	0	0
Toplam	2.743	100	78.998	100	28,8

Tablo 18’i incelediğimizde Sındırgı köylerinde orta işletmelerin oranının yüksek olduğu görülmektedir. Toprağı işleyebilmek için orta işletmeler küçük işletmelere oranla daha fazla sermayeye ihtiyaç duymaktadır. Orta işletme fazlalığı bu dönemde halkın emek sermaye ilişkisi içerisinde, kendine yeter düzeyde olduğunu göstermektedir. Orta işletmeler bir hanenin bir yıl boyunca tüm zamanını ve emeğini harcamasına yetmektedir. Orta işletmelerin çoğunlukta olması ve tarlalar içerisinde alan olarak %59’luk geniş bir alana yayılması halkın kendi kendine yetebilen bir ekonomik modele sahip olduğunu göstermektedir. Küçük işletmeler hane başına 5,9 dönümlük bir alanı işletmektedir. Küçük işletmelerin hanelerin %14,4’lük kısmını teşkil ettiğini görmekteyiz. Küçük işletmelerin bir ailenin geçimlik ekonomisini sağlayamayacağı düşünüldüğünde, bu işletme sahipleri orta ya da büyük işletmelerde ekim ve hasat zamanında çalışmaktadır.

Büyük işletmeler ortalama 84,6 dönüm büyüklüğündedir. Tarlaların %38’ini elinde tutan büyük işletmeler, toprağı işlemek için gerekli sermaye birikimi yanında insan gücüne de ihtiyaç duymaktadır. Bu yönden büyük toprak sahipleri emek ihtiyacını küçük işletme sahiplerinden ya da topraksız hanelerden karşılamaktadır. Büyük işletme sahiplerinin bir kısmının tarım dışı mesleklere sahip olmaları, sermaye sahipleriyle merkezi yönetimin ilişkilerini göstermesi açısından önemlidir. Burada

³⁹⁶ Güran, “Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910”, 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998, s. 81.

büyük işletmeleri elinde tutan ya da büyük toprak sahibi olan kişilerin mesleklerini incelemek yerinde olacaktır (Tablo 19).

Tablo 19. Büyük İşletmelerin Mesleklere Dağılımı

Meslek	Hane Sayısı	Büyük İşletmeler İçindeki Hane Oranı %	Sahip Oldukları Tarlaların Toplam Dönümü	Hane Başı Ortalama Dönüm	Büyük İşletmeler İçindeki Dönüm Oranı %	Toplam Dönüm Oranı %
Hatip	8	2,2	1.027,5	128,4	3,4	1,2
İmam	6	1,7	418	69,6	1,4	0,5
Muhtar	18	5,1	2159	119,9	7,2	2,6
Rençber	201	56,6	15.398	76,6	51,2	18,5
Mesleği Belirtilmeyen	117	33	10.753,5	92	35,8	12,9
Askeri Sınıf	5	1,4	303,5	60,7	1	0,3
Toplam	355	100	3.0059,5	84,6	100	36

Tablo 19.'dan Sındırgı'daki büyük işletmelerin sahiplerine baktığımızda ilk sırada hane başına ortalama 128,4 dönüm araziyi işleten hatipler yer almaktadır³⁹⁷. Osmanlı toplumunda önemli bir yere sahip olan hatipler birçok köyde tarlaları elinde tutan ve işleten konumundadır. Hatiplerden sonra hane başına en çok toprağı işleten köy muhtarları hane başına ortalama 119,9 dönümlük tarlayı tasarruflarında bulundurmaktadırlar. Rençber olarak mesleği yazılanlar, Sındırgı'da büyük işletmelerin büyük çoğunluğunu elinde tutan kesim olarak Sındırgı'da karşımıza çıkmaktadır. Ortalama olarak 76,6 dönümlük araziyi işleten rençberlerin toprakları büyük işletmelerin yarısını oluşturmaktadır. Buna rağmen bir rençberin ortalama olarak elinde bulunan işletmelerin büyüklüğü bir hatip veya bir muhtarın ortalama olarak elinde bulunan tarlalardan daha azdır. İki Redif, bir Asakir-i Muntazama'da, Tımarlı Süvari Muntazama'da ve Tımarlı Süvari olarak belirtilen askeri sınıf ise ortalama 60,7 dönümlük araziye tasarruflarında bulundurmaktadır. Mesleği defterde belirtilmeyen 117 hane ise büyük işletmelerin içerisinde %35,8'lik kısmı oluşturmaktadır.

³⁹⁷ Bu dönemde Sındırgı'da bulunan hatiplerden Derecikviran'da hatiplik yapan "Mehmet oğlu İbrahim" defterde ilk olarak Muhtar-ı Karye olarak kaydedildiği için muhtarlar içerisinde değerlendirilmiştir. Yine Kuru köyde bulunan "İbrahim Halil Efendi veled Halil" ise kazanın naibi olmakla beraber ilk olarak tarifinde karye hatibi olarak belirtildiği için hatipler içerisinde değerlendirilmiştir. Adı geçen Hatip ve Kadı Naibi olan kişi 184 dönümlük araziye işletmektedir.

Sındırgı İbiller Köyü'nde bu dönemde üç numaralı hanede kayıtlı olan “*Hacıalioğlu uzunca boylu ak sakallı İsmail Ağa veled Hacı İbrahim*”³⁹⁸ 1.170 dönümlük tarlayı tasarrufunda bulundurarak, Sındırgı'da bu dönemdeki en büyük işletmeye sahiptir. İbiller'de 1.170 dönümlük tarlayı işleten İsmail Ağa çift sürmede (dört sığır öküzü, dört camus öküzü) ve yük taşımada kullandığı hayvanlar (dokuz deve, altı deve köçeği) ile büyük bir işletmede olması gereken birçok özelliğe sahip görünmektedir. İsmail Ağa'nın elindeki yük hayvanlarının Sındırgı'ya göre çokluğu onun üretimini, geçimlik üretiminden ziyade pazara yönelik yaptığını bizlere göstermektedir. Buna rağmen bu en büyük işletme defterin tutulduğu tarihlerde tarlalarının ancak 187 dönümünü ekmiş görünmektedir. Bunun sebebini bilmemekle birlikte nadas uygulamasının bunda etkili olabileceğini düşünmekteyiz. İsmail Ağa'nın elindeki çift hayvanlarının yetersizliği, yeterli iş gücünün bulunmaması ya da yük taşımacılığında kazandıkları ona yettiği için belki de tarlaları ekmeye ihtiyaç duymamıştır. Bunu elimizdeki veriler ile kestirmemiz mümkün görünmemektedir. Ama iki değirmenden birinin harap olması İsmail Ağa'nın bu dönemde sermaye sıkıntısı çekmiş olabileceğini aklımıza getirmektedir.

Sındırgı'da bu dönemde en büyük ikinci işletme ise 503 dönüm ile Kırha Köyü'nde birinci hanede yazılı olan “*Muhtar-karye orta boylu kırca sakallı Hüseyinbeğöğlu Osman veled Hüseyin*”'e aittir³⁹⁹. Hüseyinbeğöğlu Osman iki Camus öküzü ve 11 sığır öküzüne sahiptir. Bunun yanında yük ve binek hayvanı olarak kullanabileceği üç beygir ve iki katırı da vardır. Büyük işletmeler içinde en fazla mezru araziye sahip olan kişi de yine *Hüseyinbeğöğlu Osman*'dir. Osman elindeki imkanlarla belki de aldığı iş gücü ile topraklarının 473 dönümünü ekmiştir. Bu şekilde tek tek incelendiğinde büyük işletmelerin çoğu kendi özelinde tarlalarını işletebilecek sermayeye sahip görünmektedir.

Sındırgı'da Tanzimat başlarında işletmelerin büyük çoğunluğunu orta işletmeler oluşturmaktadır. Sındırgı'daki orta işletmelerin 997 tanesinin mesleği rençber olarak geçmektedir. Bunun yanında 658 hanede meslek ya da herhangi bir açıklama yapılmadığından bu hanelerin meslekleri hakkında bir bilgi sahibi değiliz. Orta işletme sahibi 16 kişi Asakir-i Muntazama'da, 10 kişi hatip, 19 kişi imam, yedi

³⁹⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 308.

³⁹⁹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 317.

kişi muhtar, 20 kişi redif, bir kişi Redif Çavuşu, 45 kişi sabi olarak yazılmıştır. Sabilerin 13 kişisi ise fakir olarak kaydedilmiştir. Orta işletmelerde üç kişi fakir, dört kişi ise fakire olarak yer almaktadır. Köy kahyası olarak kaydedilen iki kişi de orta işletme sahibidir. Bu işletmelerden sekiz tanesi ise birbiriyle kazanç ve vergi olarak birlik olarak hareket etmektedir. Bu tip işletmelerde meslek dağılımına baktığımızda oldukça çeşitli meslek grupları ortaya çıkmaktadır. Bizce orta büyüklükte toprağa sahip olanlar geçimlerini topraktan sağlama konusunda zorlanmışlardır. Çünkü orta işletmelerde fakirlerin bulunması, yeterli sermaye ve iş gücünün olmadığı durumlarda işletmelerin bu durumdan olumsuz etkilendiği sonucunu doğurmaktadır. Fakirlerin sığır öküzü ve camus öküzü gibi çift hayvanlarına sahip olmamaları onların geçimini sağlamlarında zorluklar yaşandığını göstermektedir. Büyük işletmelerde hiçbir işletmenin fakir olarak yazılmaması bunun yanında orta işletmeler içerisinde fakirlerin yer alması bu tip işletmelerin geçimini sağlamak ve toprağını işletmek için insan gücüne dayalı emeğin yanında sermaye ihtiyacının olduğunu kanıtlamaktadır.

Sındırgı'da ortalama 5,86 dönümlük araziye sahip olan küçük işletmelerin beşte bire yakını geçimlik ekonomiyi sağlayamayacak durumdadır. Küçük işletmelerin %18 oranında vergi veremeyecek düzeyde olması ve yine %15 oranında fakir olarak kaydedilmesi bunu göstermektedir. Sındırgı'da bulunan küçük işletmelerin 172 tanesinin mesleği rençber olarak geçmektedir. Bu tip işletmelerden biri Osmanlar Köyü'nde bulunan iki numaralı hane hem imam hem de rençber olarak kaydedilmiştir. Küçük işletmelerde bir dülger, bir demirci, iki katırcı, bir kethüda, bir çakmakçı, bir çizmeci ve iki hizmetkar bulunmaktadır. Bu tip işletme sahiplerinden 16 tanesi *redif*, dokuz tanesi *Asakir-i Muntazama'da* görünmektedir. Küçük işletmelerde *sabi ve fakir* olarak yazılanların sayısı da 20 tane dir. Sındırgı'da iki amel-mande, 11 fakir, beş fakire, üç talebe de küçük işletmelerin içerisinde yer almaktadır.

Küçük işletmelerdeki vergi durumu ve meslekler incelendiğinde 10 dönüme kadar olan toprakların bir ailenin geçimini sağlamakta zorlandığını görmekteyiz. Toprak ile geçimini sağlayamayan kişiler çeşitli mesleklere yönelmektedir. Bu yüzden küçük işletmelere gelindiğinde meslek çeşitliliği artmaktadır. Çünkü elindeki tarlalar ile geçimini sağlamakta zorlanan hane reisi bunun için çeşitli kurtuluş yolları aramaktadır. Bu kurtuluş yollarından en çok tercih edileni de devletin askeri sınıfına yönelmek olarak belirlemektedir.

Sındırgı'daki topraksız hanelere baktığımızda karşımıza aşağıdaki tablo çıkmaktadır.

Tablo 20. Sındırgı'da Topraksız Ailelerin Özellikleri ve Sayısı

Açıklama/Meslek	Sayısı	Açıklama/Meslek	Sayısı
Rençber	15	Hizmetkar	2
Amel-mande	1	Redif	3
Asakir-i Muntazamada	1	Redif ve fakir	1
Bekar	1	Sabi ve fakir	1
Fakir	4	Babuşcu	2
Dul karı ve fakire	13	İmam	2
Muhtar	1	Belirsiz	93

Topraksız haneler içerisinde rençberlerin olması, rençberliğin kendi topraklarını işleten çiftçi tanımı dışında, başkalarının topraklarında çalışan ve bunu meslek haline getiren kişileri tanımlamak için de kullanıldığını göstermektedir. Topraksız olan hanelerin askerlik ve çeşitli meslek dallarına yöneldiklerini görmekteyiz. Sındırgı'nın geneli düşünüldüğünde topraksız hane sayısının %5 oranında kaldığını görmekteyiz. Bu oran Sındırgı'da topraksız ailelerin az olduğunu göstermektedir.

Tablo 21. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'daki Bağlar

Bulunduğu yer	Toplam Hane Sayısı	Bağ Sahibi Hane Sayısı	Bağların Toplam Dönümü	Dönüm Olarak Bağın Ortalama Değeri (kuruş)	Hane Başını Düşen Dönüm Miktarı
Köyler	2.743	2.232	2.804,125	43,5	1
Çiftlik	8	6	33	81,81	5,5
Toplam	2.751	2.238	2.837,125	45,3	1,01

Sındırgı genelinde tarlalardan sonra toprakların en fazla kullanıldığı alan 2.837,125 dönüm ile bağlardır⁴⁰⁰. Sındırgı'da bulunan bağların 33 dönümü Çiftlik'te

⁴⁰⁰ Sındırgı'da bağlar dönüm ve evlek olarak yazılmıştır. Bu yüzden hesaplamayı yaparken evlek ve dönüm şeklinde yazılan bağları evlek dönümün dörtte biridir hesabından hareketle evlekleri dönüme ekleyerek yaptık. Bakınız '... ve dönüm dahi dört evlektir.' Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri III*, İstanbul: FEY Vakfı Yayınları, 1991, s. 316.; Ünal Taşkın,

yer almaktadır. Geriye kalan 2.804,125 dönümlük bağ köylere dağılmıştır (Tablo 21). Bağlar Aydın'da ekili topraklar içerisinde %17,4'lük bir alanı kaplarken⁴⁰¹ Sındırgı'da %3,29'luk alanı kaplamaktadır. Genel olarak bağcılık faaliyetlerinin pazara yönelik yapıldığı bilinmektedir⁴⁰². Aydın ve çevresi için bağcılığın pazara dönük bir faaliyet olduğu düşünülürken, Sındırgı için ise daha çok hane içerisindeki ihtiyacı karşılamaya yönelik bir faaliyet olarak görülmektedir. İhtiyaç fazlasının pazara yönelik olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Fakat Sındırgı'daki bağların genellikle evlek ve küçük dönümler halinde bulunması, bu üretimin hane içi tüketime ve köy içindeki pazara yönelik olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Sındırgı'da hane başına ortalama bir dönümlük bağ düşmektedir.

Sındırgı'da köylerde bu dönemde en fazla bağa sahip olan hane 6 dönüm bağa ile Gölcük Köyü'nde kayıtlı olan 114. hanedir⁴⁰³. Bu dönemde Sındırgı'da köylerde bulunan hanelerin %81,3'ü bağ sahibi durumundadır. Bu değer tarla sahibi olanların sayısına göre düşük olmakla birlikte bölgede bağcılığın yaygın olarak yapıldığını göstermektedir. Sındırgı'da bu dönemde bir dönüm bağın ortalama değeri 45,3 kuruştur. Bu değer bir dönüm tarlanın ortalama 6,7 kuruş olduğu Sındırgı'da bir dönüm bağın ekonomik değerinin tarladan 6,4 kat daha yüksek olduğunu göstermektedir. Çiftlik'te ise bir dönüm bağın değeri köylerdeki bağın dönümünün değerinin neredeyse iki katı kadardır. 33 dönümlük bağa sahip olan Çiftlik'te bağların pazara dönük ve ticari olarak faaliyet gösterdiği düşünülebilir.

4.1.2. Toprağın Köylere Göre Dağılımı ve Kullanım Şekilleri

Tablo 22. ve Grafik 1. incelendiğinde Sındırgı'da en geniş topraklara sahip yerleşmeler içerisinde ilk iki sırada Gölcük ve Kihra köyleri üçüncü sırada Çiftlik dördüncü sırada Osmanlar Köyü ile beşinci sırada İbiller gelmektedir. Sondan beş sıra ise Mandıra, Kızılgür, Çaltılı, Cüneyd ve Kıran köyleri gelmektedir.

Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2005, s. 136.

⁴⁰¹ Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", s. 79.

⁴⁰² Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", s. 79.

⁴⁰³ Toplam 6 dönüm bağa sahip olan *Orta boylu ter bıyıklı rençber Mustafa'nın bağlarının 5 evleği harap* durumdadır. BOA. ML. VRD. TMT. d. 9192, s. 335.

Tablo 22. Temettuât Defteri'ne Sındırgı'da Toprağın Dönüm Olarak Dağılımı

Köyün Adı	Hane Sayısı	Tarla	Bağ	Sebze Bahçesi	Orman	Boya Tarlası	Toplam
Alacaatlı	63	2.190	61,75	0			2.251,75
Alayaka	64	1.496,5	103,5	2			1.602
Bayramşah	20	731,5	17	0			748,5
Cedid	78	1.951	28,25	0			1.979,25
Cüneyd	30	655	38	0			693
Çaltılı	19	359	18,5	0			377,5
Çelebiler	35	1.031,5	43	0,5			1.075
Çıkrıkçı	45	1.382,5	40,5	0,5			1.423,50
Çiftlik	8	4.291,5	33	0			4.330,5
Çorum	71	1.913	77,25	0			1.990,25
Dedeler	32	743,5	43,5	0			787
Demiyân	83	3.415,5	121,5	1,25			3.538,25
Derecikviran	120	2.620	77	0			2.697
Devletlü Baba	30	871,5	32,5	0,25			904,25
Duru-ili	56	1.092	61,25	0,25		4	1.157,5
Düğüncüler	64	1.823,5	124,25	0			1.947,75
Emendere	93	1.577	79,5	0,25	5		1.661,75
Engeles	36	1.113,5	14,25	0			1.127,75
Gölcük	206	4.643,5	207,25	0			4.850,75
Hisaralanı	38	892	38	0			930
Işıklar	75	1.547	50,75	0			1.597,75
İbiller	77	3.598	57,75	0			3.655,75
İzzeddin	89	1.377	101,75	0			1.478,75
Karaağaç	61	2.553,5	43,75	0			2.597,25
Karacalar	48	1.160	54,375	0			1.214,38
Karagür	43	2.025	56,5	0			2.081,5
Kargın	49	1.490	44,5	0			1.534,5
Kelemiç	36	1.417,5	32,25	1			1.450,75
Kepez	40	771,5	32	0			803,5
Kıhra	71	4.398,5	21,375	0			4.419,88
Kıran	34	678	41,25	0			719,25
Kızılgür	10	90,5	8	0			98,5
Kocabükü	37	753	39,75	0			792,75
Koru	85	3.140,5	93,75	31,25	4		3.263
Kozlu	33	1.231	38,25	0,75			1.270
Küçük-bükü	30	1.127,5	22,625	0			1.150,13
Mandıra	7	37	1,5	0			38,5
Menend	54	2.230,5	71	0			2.301,5
Mumcu	70	1.700,5	75	0			1.775,5

Tablo 22- devam

Nağara	65	3.329,5	87,25	0			3.416,75
Osmanlar	157	3.841	188,5	20,5			4.050
Pürsünler	73	1.293,5	74,5	0,5			1.368,5
Sakar	46	1.597	97	0			1.694
Süleler	64	2.262	63	0			2.325
Şapçı	60	1.105	82	0			1.187
Taş	43	1.371,5	58,25	0			1.429,75
Umurlar	57	1.231	40,75	0,25			1.272
Yüreğir	46	1.139	0	0			1.139
Toplam	2.751	83.289,5	2837,13	59,25	9	4	86.198,9

Tablo 23 incelendiğinde Yüreğir Köyü'nde toprakların tamamını tarlaların oluşturduğu görülmektedir. Dağlık bir bölge olan Yüreğir Köyü elinde bulundurduğu topraklarda bulunduğu coğrafyasının özellikleri ve sulak bir bölge olmaması nedeniyle bitkisel üretimin yapacağı tarla dışında başka bir üretim modelini gerçekleştirememiş görülmektedir. Küçük bir yüzölçüme sahip olan Kızılgür Köyü %8,1'lik oranla bağcılık için ayrılan topraklar bakımından en yüksek yüzdeye sahip köy görünümündedir.

Tablo 23. Sındırgı'da Tarımsal Kullanım Alanlarına Göre Toprakların Dağılımı

	Köyler	Tarla Oranı %	Bağ Oranı %	Sebze Bahçesi %	Orman Oranı %	Boya Tarlası Oranı %
1	Alacaatlı	97,3	2,7	0	0	0
2	Alayaka	93,4	6,5	0,1	0	0
3	Bayramşah	97,7	2,3	0	0	0
4	Cedid	98,6	1,4	0	0	0
5	Cüneyd	94,5	5,5	0	0	0
6	Çaltılı	95	5	0	0	0
7	Çelebiler	95,95	4	0,05	0	0
8	Çıkrıkçı	97,1	2,87	0,03	0	0
9	Çiftlik	99,1	0,8	0,1	0	0
10	Çorum	96,1	3,9	0	0	0
11	Dedeler	94,5	5,5	0	0	0
12	Demiyen	96,5	3,47	0,03	0	0
13	Derecikviran	97,1	2,9	0	0	0
14	Devletlü Baba	96,38	3,6	0,02	0	0
15	Duru-ili	94,3	5,3	0,1	0	0,3
16	Düğüncüler	94	6	0	0	0

Tablo 23- devam

17	Emendere	94,9	4,78	0,02	0,3	0
18	Engeles	98,8	1,2	0	0	0
19	Gölcük	95,7	4,3	0	0	0
20	Hisaralanı	96	4	0	0	0
21	Işıklar	96,8	3,2	0	0	0
22	İbiller	98,4	1,6	0	0	0
23	İzzeddin	93,1	6,9	0	0	0
24	Karaağaç	98,3	1,7	0	0	0
25	Karacalar	95,5	4,5	0	0	0
26	Karagür	97,3	2,7	0	0	0
27	Kargın	97,1	2,9	0	0	0
28	Kelemiş	97,7	2,23	0,07	0	0
29	Kepez	96	4	0	0	0
30	Kıhra	99,5	0,5	0	0	0
31	Kıran	94,3	5,7	0	0	0
32	Kızılgür	91,9	8,1	0	0	0
33	Kocabükü	95	5	0	0	0
34	Koru	96,2	2,9	0,8	0,1	0
35	Kozlu	96,94	3	0,06	0	0
36	Küçükükü	98	2	0	0	0
37	Mandıra	96	4	0	0	0
38	Menend	97	3	0	0	0
39	Mumcu	95,8	4,2	0	0	0
40	Nağara	97,4	2,6	0	0	0
41	Osmanlar	94,85	4,65	0,5	0	0
42	Pürsünler	94,5	5,46	0,04	0	0
43	Sakar	94,4	5,6	0	0	0
44	Süleler	97,3	2,7	0	0	0
45	Şapçı	93,1	6,9	0	0	0
46	Taş	95,9	4,1	0	0	0
47	Umurlar	96,8	3,18	0,02	0	0
48	Yüreğir	100	0	0	0	0

Kaza merkezi konumunda olan Koru ve yine merkeze yakın olan Osmanlar köylerinde sebze bahçelerinin diğer köylere oranla çok yüksek olduğunu görmekteyiz (Tablo 23.). Örneğin bu dönemde en büyük köy olan Gölcük'te sebze bahçesinin olmaması, Koru ve Osmanlar köylerinde yetiştirilen ürünlerin pazara dönük olduğunu göstermektedir. Saklama ve taşıma şartlarının zor olduğu köylerde halk sebze bahçesine yönelmemiştir. Bunun yanında nahiye merkezinde kurulan pazara yakın köylerde ise sebze bahçesi faaliyetlerinin daha yaygın olduğunu görüyoruz.

4.1.3. Köylerde Tarlaların Durumu

Sındırgı genelinde tarımsal kullanım alanlarına göre toprakların dağılımı incelendikten sonra bu topraklardan tarla olarak kullanılanların köylerdeki dönümlerine, değerlerine, hane başına düşen miktarına ve hanelere dağılımına bakmak yerinde olacaktır. Sındırgı Temettuât defterinde tarlaların adedi, dönümü, kıymeti, ekili/mezru ve halî/boş özellikleri belirtilmiştir. Tarlalarda ekili olan ürünler hakkında defterde bir bilgi yer almamaktadır.

Tablo 24. Tarlaların Büyüklüklerine Göre Köylerin Sıralaması

Sırası	Köy	Toplam Tarla Dönümü	Sırası	Köy	Toplam Tarla Dönümü
1	Gölcük	4643,5	25	İzzeddin	1377,0
2	Kıhra	4398,5	26	Taş	1371,5
3	Osmanlar	3841,0	27	Pürsünler	1293,5
4	İbiller	3598,0	28	Kozlu	1231,0
5	Demiyen	3415,5	29	Umurlar	1231,0
6	Nağara	3329,5	30	Karacalar	1160,0
7	Koru	3140,5	31	Yüreğir	1139,0
8	Derecikviran	2620,0	32	Küçükbükü	1127,5
9	Karaağaç	2553,5	33	Engeles	1113,5
10	Süleler	2262,0	34	Şapçı	1105,0
11	Menend	2230,5	35	Duru-ili	1092,0
12	Alacaatlı	2190,0	36	Çelebiler	1031,5
13	Karagür	2025,0	37	Hisaralanı	892,0
14	Cedid	1951,0	38	Devletlü Baba	871,5
15	Çorum	1913,0	39	Kepez	771,5
16	Düğüncüler	1823,5	40	Kocabükü	753,0
17	Mumcu	1700,5	41	Dedeler	743,5
18	Sakar	1597,0	42	Bayramşah	731,5
19	Emendere	1577,0	43	Kıran	678,0
20	Işıklar	1547,0	44	Cüneyd	655,0
21	Alayaka	1496,5	45	Çaltılı	359,0
22	Kargın	1490,0	46	Kızılgür	90,5
23	Kelemiç	1417,5	47	Mandıra	37,0
24	Çıkrıkçı	1382,5			

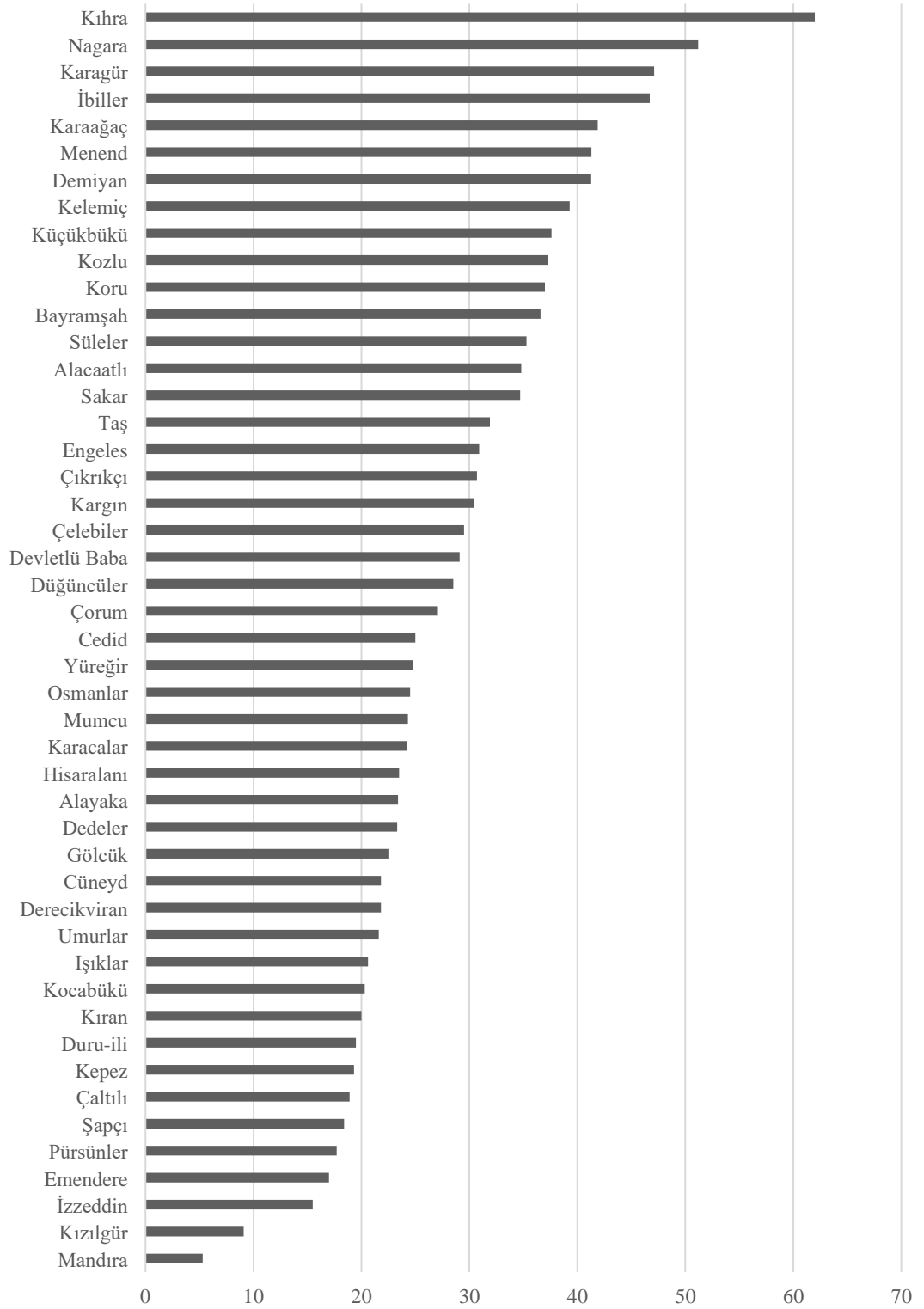
Tarlaların Sındırgı'da köylere göre dağılımına baktığımızda bu dönemde en büyük köyün Gölcük Köyü olduğu görülmektedir (Tablo 24). Bu dönemde geniş topraklara sahip olan Gölcük Köyü, aynı zamanda hane sayısı olarak da Sındırgı'nın

en büyük köyüdür. Tarlaların genişliği ile köylerdeki hane sayısı arasında doğru orantı vardır. Geniş toprakları olan köyler aynı, zamanda insanları kendine çeken ve toplayan cazibe merkezleri durumundadır. Sındırgı'da geniş tarlalara sahip olan Gölcük, Kıhra, Osmanlar, İbiller, Demiyen köyleri ovalık alanda kurulmuştur. Yükseltisi çok olan köyler ise tarla alanı az olan köylerdir. Bunlar Kızılgür, Çaltılı, Kıran, Bayramşah, Kocabükü ve Kepez köyleridir. Bu dönemde en az tarlaya sahip olan Mandıra Köyü dikkat çekmektedir. Bir muhtarla birlikte yedi hane olan köyde hem hane sayısı hem de tarla miktarı azdır. Belki de köy bu dönemde yeni yeni kurulmaktadır.

Sındırgı'da köylerde hane başına ortalama 28,8 dönüm tarla düşmektedir. Grafik 2'de görüldüğü gibi Devletlü Baba Köyü'nden itibaren toplam 21 köyün hanelerine düşen ortalama tarla miktarı Sındırgı köylerinin genelinden az görünmektedir. Sındırgı'nın bu dönemde en büyük köyü konumunda olan Gölcük Köyü'nde ortalamanın altındadır. Kıhra ve Nağara köylerinde hane başına düşen ortalama tarla miktarı Sındırgı ortalamasının iki katıdır.

Köylerde toplamda 1.618 hane, ortalama dönüm olan 28,8 dönümden daha küçük topraklara sahiptir. 140 kişi hiçbir şekilde tarla sahibi değildir. Ortalamanın altında olan haneler ile toprak sahibi olmayan tüm haneleri hesapladığımızda %64 oranında nüfusun, ortalamanın altında tarlalara sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Yine Sındırgı köylerinde ortalamanın altında topraklara sahip olan aileler toplam tarlaların %32'sini elinde bulundurmaktadır. Ortalamanın üstünde topraklara sahip olan 985 hanenin ellerindeki tarla miktarı toplamda 53.929,5 dönümdür. Köylerde nüfusun %64'ü tarlaların %32'sini elinde bulundururken %36'lık nüfusa sahip olanlar ise tarlaların %68'ine sahiptir. Bu durumda toprakların köylerde adil bir şekilde dağılmadığını, tarlaların belirli kesimin elinde toplandığını göstermektedir.

Grafik 2. Sındırgı Köylerinde Hane Başına Düşen Ortalama Tarla Miktarı (Dönüm)

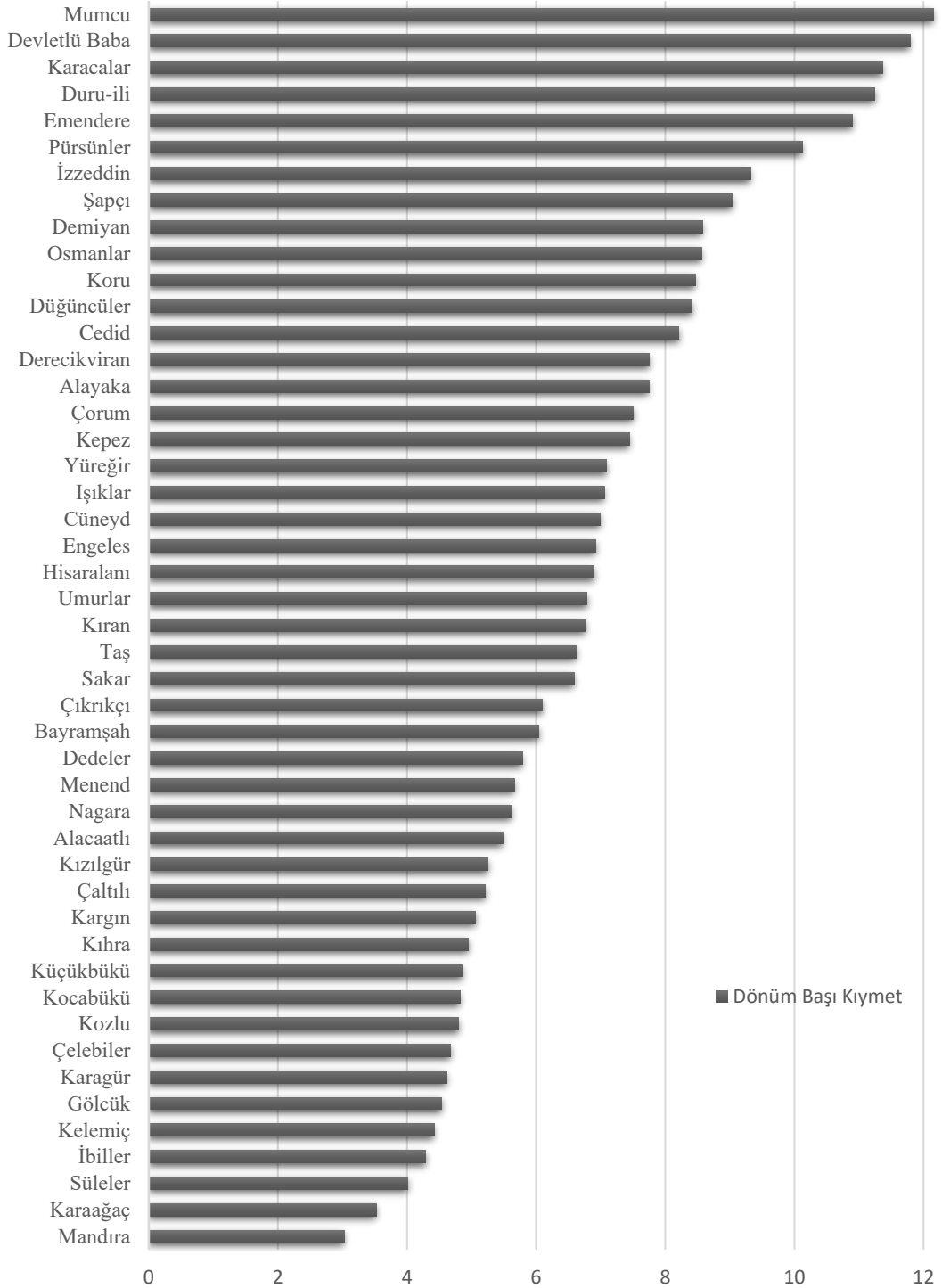

Tablo 25. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'da Tarlaların Toplam Değerleri (Kuruş)

Sırası	Köyler	Tarlaların Toplam Değeri Kuruş	Sırası	Köyler	Tarlaların Toplam Değeri Kuruş
1	Osmanlar	32.910	25	Karagür	9.349,5
2	Demiyân	29.294	26	Taş	9.081
3	Koru	26.593,5	27	Süleler	9.078
4	Kıhra	21.791	28	Karaağaç	9.001,5
5	Gölcük	21.080,5	29	Çıkrıkçı	8.432
6	Mumcu	20.663	30	Umurlar	8.359,5
7	Derecikviran	20.310	31	Yüreğir	8.079
8	Nağara	18.727,5	32	Engeles	7.715,5
9	Emendere	17.191,5	33	Kargın	7.542
10	Cedid	16.017	34	Kelemiç	6.265,5
11	İbiller	15.438,5	35	Hisaralanı	6.154
12	Düğüncüler	15.342	36	Kozlu	5.908,5
13	Çorum	14.361,5	37	Kepez	5.747
14	Karacalar	13.182,5	38	Küçükbükü	5.475,5
15	Pürsünler	13.094	39	Çelebiler	4.827,5
16	İzzeddin	12.835	40	Kıran	4.585,5
17	Menend	12.644,5	41	Cüneyd	4.580
18	Duru-ili	12.282	42	Bayramşah	4.423
19	Alacaatlı	12.007	43	Dedeler	4.305
20	Alayaka	11.594,5	44	Kocabükü	3.629
21	İşıklar	10.920	45	Çaltılı	1.873
22	Sakar	10.527,5	46	Kızılgür	475,5
23	Devletlü Baba	10.275	47	Mandıra	112
24	Şapçı	9.988			

Sındırgı'da köylerdeki tarlaların toplam değerlerini gösteren Tablo 25'e baktığımızda köylerin büyüklüğü ile ilgili toplam değeri arasında doğal bir bağlantı görülmektedir. Çünkü tarım topraklarının geniş olduğu yerleşmelerde, toprağın değeri de artmaktadır. Topraklarının büyüklüğü olarak ilk sıralarda yer alan köyler toplam değerinde de ilk sıralarda yer almaktadır. Bunun yanında toprak miktarı az olan ama dönümü değerli olan Mumcu ve Devletlü Baba köyleri de toplam değerinde büyüklüklerine göre daha üst sıralarda bulunmaktadır. Mandıra Köyü tarlaları toplam değerinde, büyüklükte ve dönüm başı değer olarak Sındırgı'da en son sırada yer almaktadır.

Grafik 3. Sındırgı Köylerinde Tarlanın Dönüm Başı Değeri (Kuruş)

Sındırgı köylerinde bir dönüm tarlanın ortalama dönüm fiyatı 6,76 kuruştur. Grafik 3’de görüldüğü gibi Taş Köyü’nden itibaren 23 köyde tarlaların dönüm değeri ortalamanın altındadır. Tarlaların büyüklüğü bakımından geniş topraklara sahip olan Gölcük Köyü’nde tarlanın dönüm fiyatı 4,5 kuruştur. Bunun yanında geniş topraklara

sahip olan Kihra, İbiller, Nağara köylerinde tarlalar dönüm başı kıymet bakımından ortalamanın altında kalmaktadır. Dönüm başı kıymet tarlanın konumu, sulak olup olmaması, verimliliği, engebeli olup olmamasına göre değişmektedir.

Tablo 26. Sındırgı Köylerinde Tarla Sahibi Olan Hane Sayıları ve Oranları

	Köyler	Köydeki Hane Sayısı	Tarla Sahibi Olan Hane Sayısı	Tarla Sahibi Hane %
1	Osmanlar	157	157	100
2	Devletlü Baba	30	30	100
3	Sakar	46	46	100
4	Taş	43	43	100
5	Düğüncüler	64	64	100
6	Engeles	36	36	100
7	Bayramşah	20	20	100
8	Mumcu	70	70	100
9	Hisaralanı	38	38	100
10	Emendere	93	92	98,9
11	İzzeddin	89	88	98,9
12	Alayaka	64	63	98,4
13	Karaağaç	61	60	98,4
14	Şapçı	60	59	98,3
15	Menend	54	53	98,1
16	Karacalar	48	47	97,9
17	Demiyen	83	81	97,5
18	Işıklar	75	73	97,3
19	Kihra	71	69	97,1
20	Kozlu	33	32	96,9
21	Derecikviran	120	116	96,6
22	Duru-ili	56	54	96,4
23	Kargın	49	47	95,9
24	Nağara	65	62	95,3
25	Karagür	43	41	95,3
26	Alacaatlı	63	59	93,6
27	Cedid	78	73	93,5
28	Yüregir	46	43	93,5
29	Çıkrıkçı	45	42	93,3
30	Pürsünler	73	68	93,2
31	Çorum	71	66	92,9
32	Gölcük	206	189	91,7
33	Çebeciler	35	32	91,4
34	Umurlar	57	52	91,2
35	Kıran	34	31	91,1

Tablo 26- devam

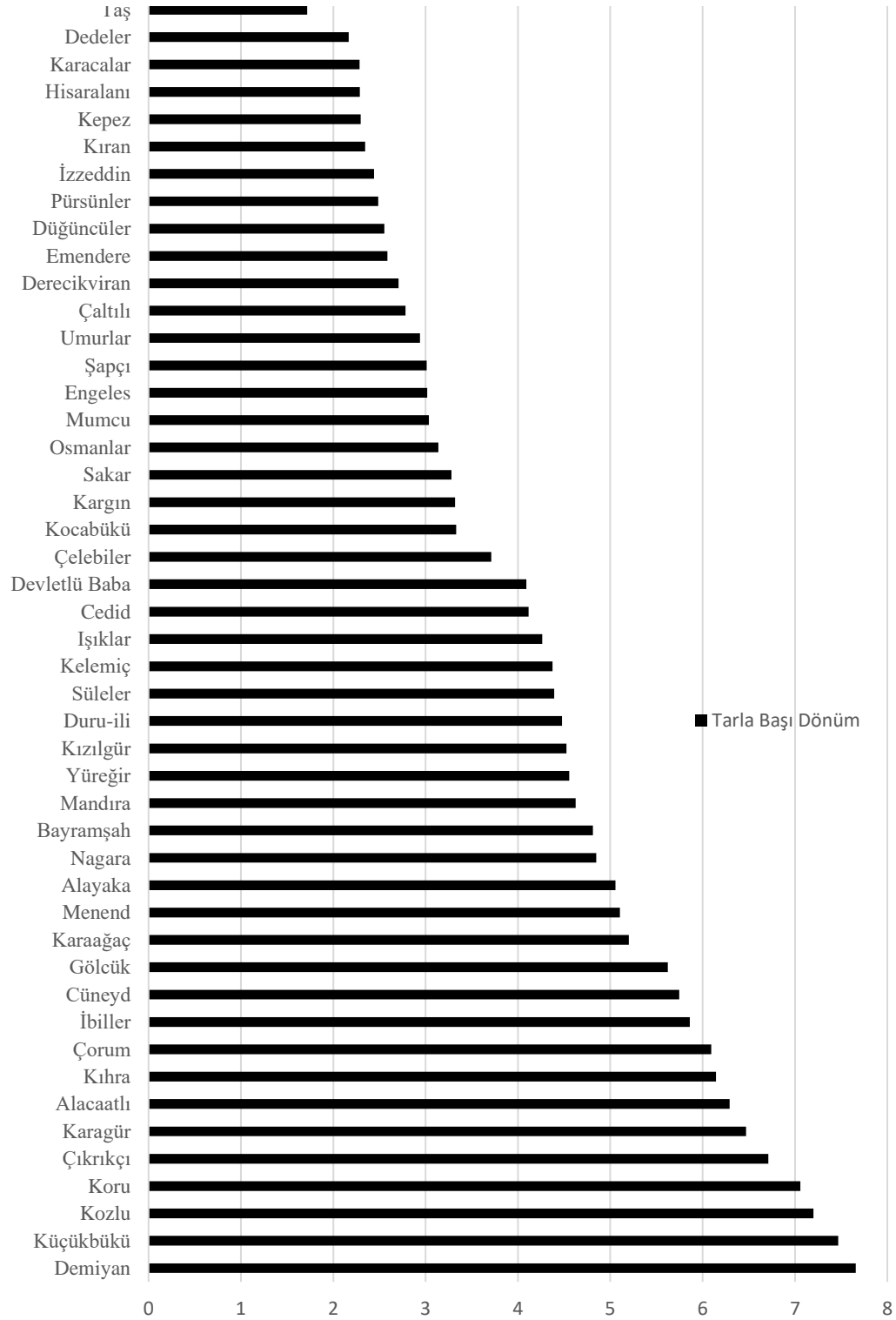
36	Süleler	64	58	90,6
37	Kepez	40	36	90
38	Kızılgür	10	9	90
39	Küçükbükü	30	27	90
40	İbiller	77	69	89,6
41	Çaltılı	19	17	89,5
42	Kocabükü	37	33	89,2
43	Koru	85	74	87,1
44	Cüneyd	30	26	86,7
45	Kelemiş	36	30	83,3
46	Dedeler	32	26	81,3
47	Mandıra	7	2	28,6
	Toplam	2743	2603	94,9

Tablo 26 incelendiğinde Sındırgı köylerinde ortalama %94,9 oranında hanelerin tarla sahibi olduğunu görmekteyiz. 22 köy bu ortalamayı altında kalırken, dokuz köyde ise hanelerin tamamı tarla sahibi durumdadır. Her bir hanenin tarlasının olması herkesin tarımla uğraştığının kesin kanıtıdır. Köylerde tarla sahibi olan hanelerin oranının yüksekliği tarım ekonomisinin önemli olduğu Sındırgı’da doğal bir durumdur.

Sındırgı Kazası’nın merkezi konumunda olan Koru Köyü’nde tarla sahibi hanenin düşük olmasını köyün nahiye merkezi olmasına bağlayabiliriz. Çünkü bu dönemde nahiye merkezi olan Koru’da halkın geçimini sağlayabileceği birçok alan ve meslek dalı mevcuttur. Koru’daki ticari müesseselerin çokluğu, halkın tarımdan daha kârlı olduğunu düşündüğü ticarete ve daha farklı alanlara kaydığını göstermektedir. Yine Koru Köyü’nde tarla sahibi hane sayısının ve oranının azlığı Koru Köyü’nün bu dönemde kazanın, merkezi köy konumundan kaza merkezine doğru dönüşmeye başladığına işarettir. Çünkü yukarıda belirttiğimiz gibi Koru Köyü günümüzde Sındırgı’nın merkezini oluşturmuştur. Koru Köyü’nün şehirleşme süreci başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, Tanzimat başlarındaki veriler bu şehirleşme sürecinin bu dönemde daha da hızlandığını göstermektedir. Mandıra ise bu dönemde hane sayısı, dönüm başı kıymet ve tarla sahibi olanların oranı olarak, Sındırgı’nın verileri en düşük köyü durumundadır. Bu durum belki de Mandıra Köyü’nün statüsünün tam olarak belirlenememesinden ileri gelmektedir. Çünkü Mandıra aynı yıllardaki nüfus defterlerinde “*Mandıra ma Çiftlik*” olarak geçmektedir. Temettuât

kayıtlarında Muhtar dışında hiçbir vasfı olmayan toplam yedi haneye sahip görünmektedir. Muhtemelen köy bu dönemde yeni kurulmuştur.

Grafik 4. Köylerde Tarla Başına Düşen Ortalama Dönüm

Sındırgı Temettuât Defteri'nde kişiler yazıldıktan sonra ilk emlâkı içerisinde ilk olarak tarlası ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Tarlasının altında tarla sayısı ve toplam dönüm miktarı yazmaktadır. Buna göre Sındırgı köylerinde toplam 19.686 adet tarla toplamda 78.998 dönümlük alanı kapsamaktadır. Buna göre Sındırgı köylerinde bir tarlanın ortalama büyüklüğü dört dönümdür. Bu dönemden itibaren köylerde tarlaların sayısının fazlalığı tarlaların bölünmüşlüğünü göstermektedir. Köylülerin, birçok yerde dağınık olarak bulunan bu tarlaları işletmeleri için, büyük bir tarlaya oranla daha fazla emek ve masraf gerekmektedir. Grafik 4 incelendiğinde Taş, Dedeler, Karacalar, Hisaralanı, Kepez ve Kıran köylerinde tarlaların işletme maliyeti oldukça yüksek görünmektedir. Yine grafikten hareketle Demiyan, Küçükbükü, Kozlu, Kuru ve Çıkrıkçı köylerinde tarlaların işletme masrafları diğer köylere göre daha az diyebiliriz.

Tarla sayısının bu şekilde çok olmasında miras yoluyla parçalanması ile engebeli arazinin etkisi vardır. Taş, Dedeler, Kepez, İzzettin, Derecikviran gibi köylerde tarlaların küçüklüğü engebeli araziye bağlanabilir. Fakat Pürsünler ve Osmanlar gibi yükseltisi ve engebeli arazileri az olan köylerde de tarlaların küçük olduğu görülmektedir. Bu yüzden tarlaların bu dönemde bu kadar küçük olmasının temel nedenini ortaya koymak güç görünmektedir. Tarlaların büyüklüğünün ortalamanın altında olduğu köylerin çoğunun engebeli ve yüksek arazi yapısına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bir genelleme yapmak gerekirse; yeryüzü şekillerinin elverişsiz olması tarlaların büyüklüğünü belirleyen en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında miras yoluyla dağılımları da göz ardı edemeyiz.

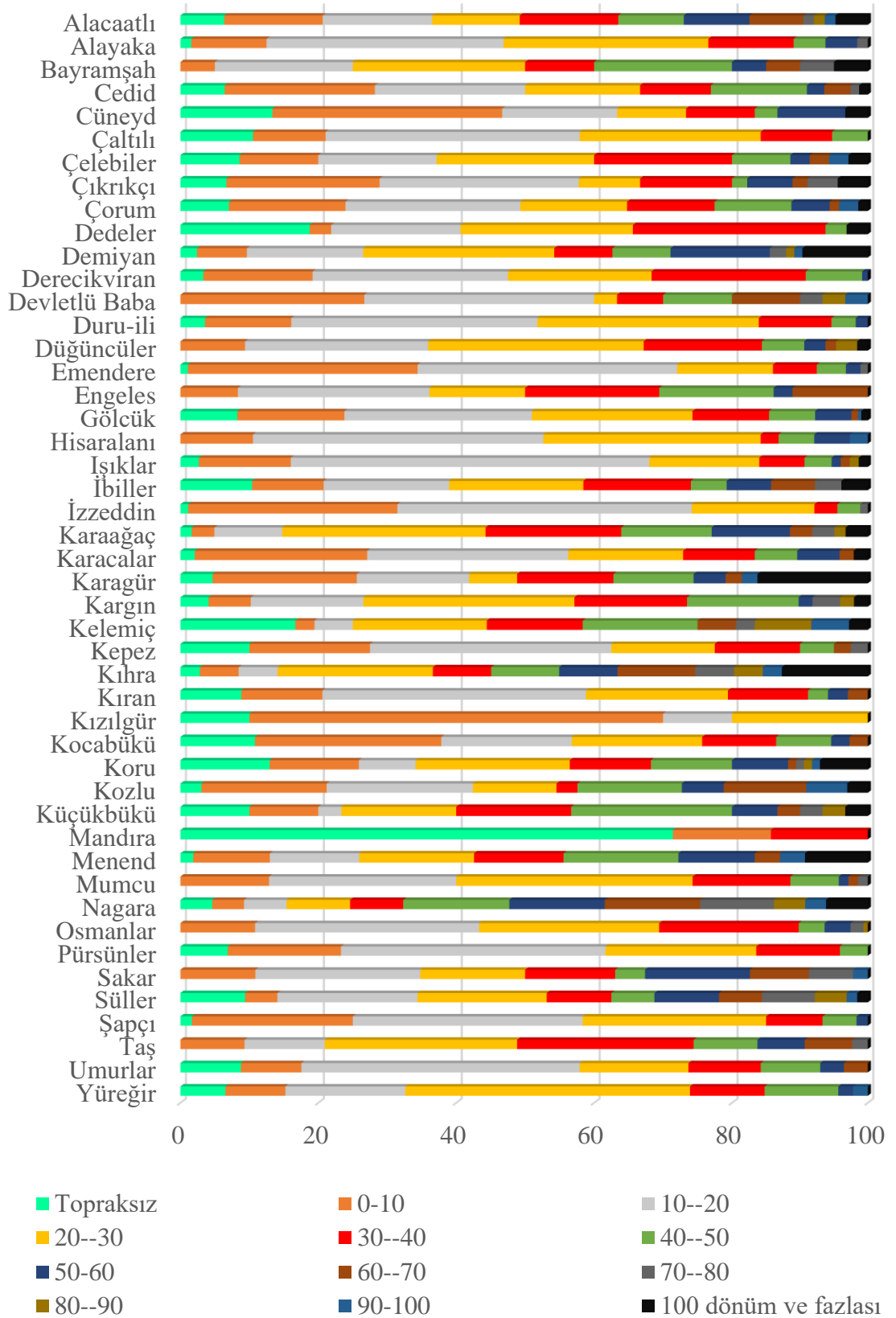
Tablo 27 incelendiğinde Sındırgı köylerinde tarlası olmayanların sayısı 140 ve köylerdeki toplam nüfus içerisindeki oranı ise %5,1'dir. Köylerdeki nüfusun %25,1'i 10 dönüm ve 10 dönümden büyük 20 dönümden küçük topraklara sahip görünmektedir. Bu %25,1'lik oran hane başına düşen tarla miktarının altında kalmanın yanında nüfusun dörtte birini oluşturmaktadır. Bu orana 0-10 dönüm arasındaki toprakları da ilave ettiğimizde köylerde nüfusun %39,5'i tarlalardan geçimini sağlamaktan uzak görünmektedir. 100 dönümden fazla toprağı olan hanelerin %2,4'lük oranı, Sındırgı köylerinde büyük toprakları elinde bulunduran kişi/hane sayısının çok da fazla olmadığını göstermektedir. Buna rağmen büyük toprakları elinde bulunduran %2,4'lük kesim, tarlaların %13,9'una sahiptir. Bu değerler 100

dönüm ve daha büyük toprakları ellerinde bulunduranların tarlaların sekizde bir gibi oldukça büyük bir oranına sahip olduğu görülmektedir. Köylerde nüfusun %60'ının 30 dönümden az topraklarla geçimini sağladığı Sındırgı'da toprakların pek de adaletli bir şekilde dağıldığını söylemek mümkün görünmemektedir.

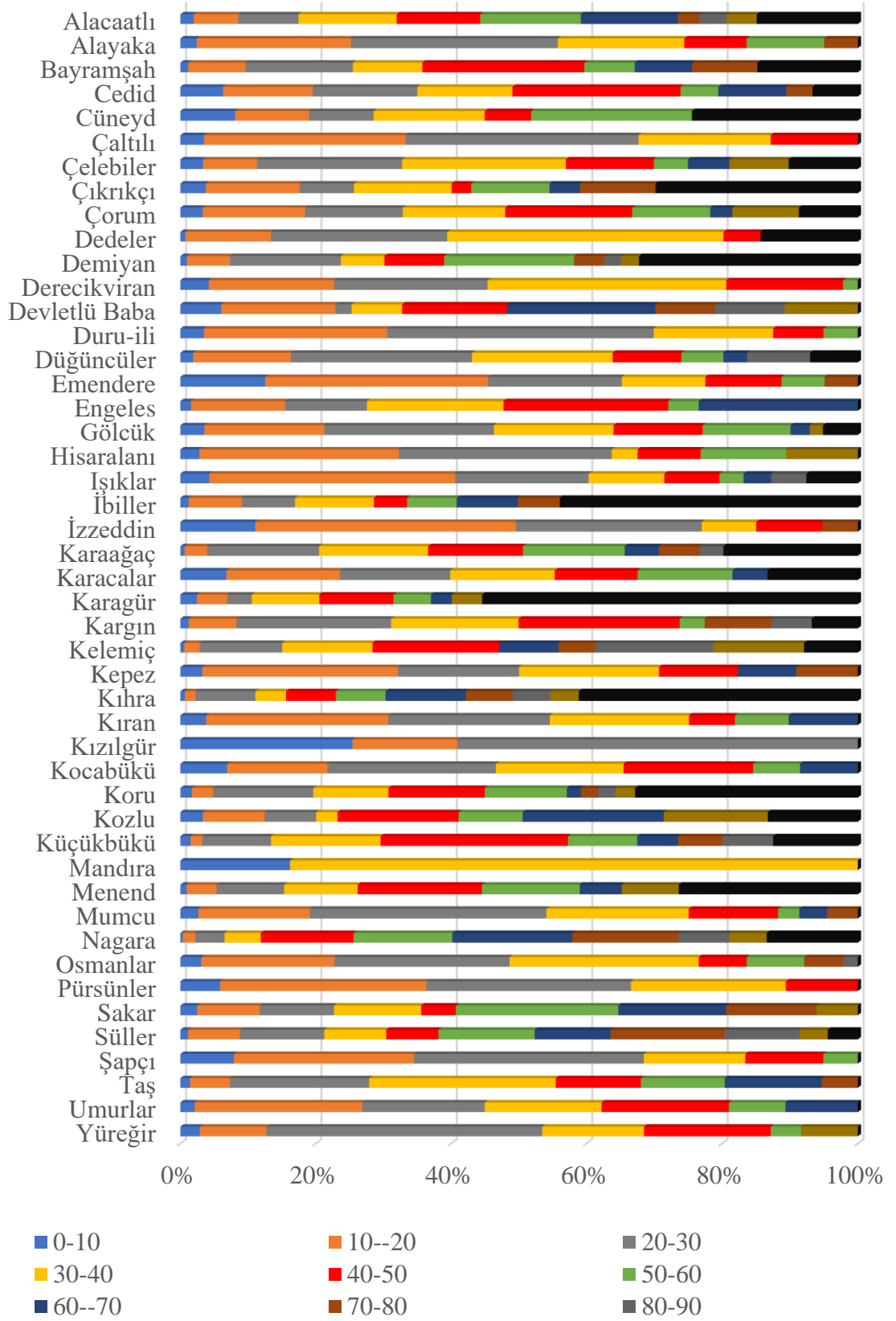
Tablo 27. Haneleri Sahip Olduğu Tarla Miktarının Büyüklükleri ve Oranı (%)

Sahip Olduğu Tarla Miktarı (Dönüm)	Hane Sayısı	Toplam Dönüm	Toplam Haneler İçerisindeki Oranı %	Toplam Dönüm İçindeki Oranı %
0 – 10	395	2.315,5	14,4	2,9
10 – 20	691	10.144	25,1	13
20 – 30	580	13.954,5	21,2	17,7
30 – 40	347	11.909	12,7	15
40 – 50	222	9.885,5	8,1	12,5
50 – 60	135	7.336,5	4,9	9,3
60 – 70	76	4.911,5	2,8	6,2
70 – 80	46	3.439	1,7	4,4
80 – 90	23	1.926,5	0,8	2,4
90-100 arasında	23	2.144,5	0,8	2,7
100 dönümden fazla	65	10.951,5	2,4	13,9
Topraksız	140	-	5,1	-

Grafik 5. Köylerde Hanelerin Sahip Olduğu Tarlaların Dönüm Miktarının Köydeki Hanelere Oranı (%)

Grafik 6. Köylerde Hanelerin Sahip Olduğu Tarla Miktarının Köyün Toplam Arazisi İçinde Kapladığı Alan Oranı (%)

Grafik 5 incelendiğinde Osmanlar, Devletlü Baba, Sakar, Taş, Dügüncüler, Engeles, Bayramşah, Mumcu ve Hisaralanı köylerinde tüm hanelerin tarla sahibi olduğunu, yani topraksız hane olmadığını görmekteyiz. Topraksız hanelerin köy içindeki oranı en yüksek olarak Mandıra'daki %71,4 gibi yüksek orandan sonra, %16 ile Kelemiş, %12 ile de Kuru köyleri gelmektedir. Kelemiş Köyü engebeli arazisi ve yükseltisi ile ön plana çıkmaktadır. Tarım arazilerinin az olduğu köyde toprak sahibi olanların oranının da az olduğu görülmektedir. Bunun yanında bu dönemde Sındırgı'da kadın naibinin kayıtlı olduğu Kuru Köyü'nde topraksız hanelerin oranı dikkat çekmektedir. Merkez köy olan Kuru'da topraksız hanelerin iki tanesi pabuşculuk mesleğini icra etmektedir. Tarım ve hayvancılık adına bu kişilere ait hiçbir mal varlığı bulunmamaktadır. Köyde 79. hanede kayıtlı olan "*orta boylu kırca sakallı Ahmed*" ise 64 baş koyun ve sekiz baş keçi ile hayvancılıktan geçimini sağlıyor görünmektedir⁴⁰⁴. Diğerleri ise çok az mal varlığına sahip, hatta hiçbir şeye sahip olmayan fakir durumundadır.

Emendere, Cüneyd ve İzzeddin köylerinde 10 dönümden daha az tarlalara sahip hanelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu köylerde halkın üçte biri 10 dönümden küçük tarlalara sahiptir. Bunun sebebi adı geçen köylerin yüksek ve engebeli bir araziye sahip olmalarıdır. Arazi yapısının engebeli olması, İzzeddin Köyü'nde tarlaların küçük parçalar halinde olmasında belki de tek etkidir. Çünkü köyde 50 dönümden fazla tarlası olan bir hane mevcuttur ve köyün %73'ü 20 dönümden daha küçük tarlalara sahiptir. Fakat aynı durum aynı fiziki özelliklere sahip görünen Kelemiş'te ortaya çıkmamıştır. Burada ise toprak biraz daha haneler arasında dengeli dağılmış ve azdan çoğa doğru her büyüklükte tarlaları işleten aileler yer almaktadır. Hatta beş kişi köyün tarlalarının %30'unu elinde bulundurmaktadır. İzzeddin Köyü'nde tarla başına ortalama 2,4 dönüm düşerken, Kelemiş'te bu rakam 4,3'dür.

Engelibeli araziler tarım arazilerinin dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Arazinin engebeli yapısı, tarlaların oluşmasını ve aynı zamanda oluşan tarlaların da küçük olmasına neden olmaktadır. Fakat bu tarlaların hanelere dağılımını etkileyen tek faktör olarak değerlendirilmemelidir. Bunun yanında miras yoluyla toprağın

⁴⁰⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 356.

parçalanması, hatta köyler oluşurken köylülere verilen tarlaların büyüklüğü, 10 dönümden küçük tarlaları olan ailelerin sayısını arttırmaktadır.

10 dönümden fazla, 20 dönümden az tarlalara sahip olan haneler bakımından %42 ile Hisaralanı ilk sırada yer almaktadır. Hisaralanı'nı Umurlar, Emendere ve Pürsünler köyleri takip etmektedir. Yine bu köyler de engebeli ve yüksek yerleşim yerleridir.

100 dönümden fazla tarlalara sahip haneler incelendiğinde %16,2 ile Karagür ön plana çıkmaktadır. Hane başına ortalama 47 dönümün düştüğü Karagür'de 100 dönümden fazla tarlaları işleten aile sayısının fazla olması doğal bir sonuçtur. Yine hane başına ortalama 61,9 dönümün düştüğü Kihra Köyü'nde 100 dönümden fazla araziye sahip olan haneler nüfusun %12,6'sını oluşturmaktadır.

Grafik 6 incelendiğinde ise köylerde dönümlere göre sınıflandırılan hanelerin köyündeki toprakların yüzde kaçına sahip olduğunu görmekteyiz. Bir köyde 0-10 dönüm arasındaki tarlalara sahip olan haneler köydeki toplam tarlaların yüzde kaçına sahiptir? Örneğin Kızılgür Köyü'nde 0-10 dönüm arasındaki topraklara sahip köylüler, köydeki toplam toprakların %25'ini elinde tutmaktadır. Buna rağmen 0-10 dönüm arasında en yüksek hane yüzdesine sahip olan Emendere'de ise aynı haneler köydeki toplam toprakların ancak %12'sini ellerinde tutmaktadır.

Grafik 5 ve 6 incelendiğinde Karagür, İbiller, Kihra, Kuru, Demiyen, Çıkırıkçı ve Menend köylerinde 100 dönüm ve fazlası tarlalara sahip olanların oranlarının yüksek olması dikkat çekicidir. Karagür Köyü'nde 100 dönüm ve daha büyük toprakları elinde tutanlar köyün tarlalarının %55,4'ünü ellerinde bulundurmaktadır. Köydeki yedi hane toplam 1.122 dönümlük tarlayı işletmektedir. Bu yedi hanenin ikisi rençber, biri muhtar, biri şaab-ı emrad olarak kaydedilmiştir. Diğer üç hanenin meslekleri veya diğer özellikleri ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Bu topraklara sahip olan yedi hanenin lakaplarından hareketle aynı sülaleden olmadıkları anlaşılmaktadır.

Sındırgı köylerinde en fazla elinde tarla bulunan kişinin yaşadığı İbiller Köyü'nde üç hane yani köydeki toplam hanelerin %3,9'u, köydeki tarlaların %43,9'unu elinde tutmaktadır. Toplam 1.581 dönümlük toprağa sahip olan bu üç

haneden “*Hacıailoğlu İsmail Ağa*” tek başına 1.170 dönüme sahiptir⁴⁰⁵. Onun tek başına bu kadar geniş toprakları elinde tutması ortalamayı arttırmaktadır. Sındırgı’da 100 dönümden fazla toprağı olanlar içerisinde ağa lakabına sahip olan iki kişiden biri İsmail Ağa’dır. Köydeki diğer iki kişiden biri köyde bir numarada kayıtlı olan Hasan Efendi’dir. 270 dönüm araziye sahip olan “*Hasan Efendi*” köyün hem imamı hem de hatibi konumdadır⁴⁰⁶. 141 dönümü elinde bulunduran 67. hanedeki “*Benioğlu...Mustafa*” ise rençberdir⁴⁰⁷.

Kıhra Köyü’nde dokuz hane toplam köydeki tarlaların %41,1’ini elinde bulundurmaktadır. Kıhra’da en fazla toprağı sahip olan bir numarada kayıtlı olan “*Hüseyinbeğöğlu Osman*”’dır⁴⁰⁸. 503 dönüme tarlaya sahip olan “*Hüseyinbeğöğlu Osman*” aynı zamanda köyün iki muhtarından birisidir. Köyde 2. hanede kayıtlı olan ve Muhtar olarak geçen “*Sarımustafaoğlu İsmail*”⁴⁰⁹ 120 dönüm tarlaya sahip olarak 100 dönümden fazla tarlası olanlar arasında yer almaktadır. Kıhra’da iki muhtar dışında 100 dönümden fazla tarlası olanların altı tanesi rençber olarak belirtilmişken bir tanesinin mesleğı hakkında bilgi verilmemektedir.

Koru’da altı kişi ise köylerindeki tarlaların %32,8’ini ellerinde bulundurmaktadır. Bu altı kişiden bir tanesi aynı zamanda kazanın naibi ve köyün hatibi olan “*İbrahim Halil Efendi*”’dir⁴¹⁰. Koru Köyü’nde kayıtlı görülen iki muhtar da köyde 100 dönümden fazla toprağı sahiptir. Koru’da büyük tarlaları olanlardan biri yetim olarak kayıtlara geçerken, diğerlerinin mesleğı ya da farklılığı hakkında fiziki özellikler dışında bir şey belirtilmemiştir.

Demiyan Köyü’nde sekiz hane 100 ve 100 dönümden fazla tarlaya sahiptir. Bu sekiz hane köydeki tüm tarlaların %32,2’sini elinde bulundurmaktadır. Bu hanelerden iki tanesi Muhtar, bir tanesi Rençber, bir tanesi Hatip’tir. Demiyan’da en geniş topraklara sahip haneler arasında iki kardeş yer almaktadır. Hacımehmetoğlu lakabından ve babalarının isminin aynı olmasından dolayı köyde 12. hanede kayıtlı Abdi ile 13. hanede kayıtlı Ahmet kardeşir⁴¹¹. Miras yolu ile tarlaları dağılmamış

⁴⁰⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 308.

⁴⁰⁶ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 308.

⁴⁰⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 315.

⁴⁰⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 317.

⁴⁰⁹ Aynı yer

⁴¹⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 349.

⁴¹¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 55.

olsaydı, iki kardeş toplamda 257 dönümlük araziyi işletmiş olacaktı. Bu durum, miras yoluyla tarlaların dağılmasına bir örnek teşkil etmektedir.

Çıkrıkçı Köyü'nde 1. hanede kayıtlı olan Rençber Ali 296 dönüm tarlaya sahiptir⁴¹². 3. hanede kayıtlı olan Rençber Mehmet ise 116 dönümlük araziye sahiptir⁴¹³. 2 kişinin 100 dönüm ve fazlası tarlaya sahip olduğu köyde adları geçen iki rençber köyün topraklarının %29,8'ini ellerinde bulundurmaktadır. Toprakların küçük parçalar halinde dağıldığı ve hanelerin çoğunluğunun küçük tarlalara sahip olduğu bu köyde toprakların %29,8'ine sahip olmak, hiç de azımsanmayacak bir orandır. Çünkü bu dönemde Çıkrıkçı'da 50 dönüm ile 77,5 dönüm arasında topraklara sahip olan sadece altı hane vardır.

Menend Köyü'nde beş hane 100 dönüm ve fazlası topraklara sahip görünmektedir. Bir tanesi muhtar, üç tanesi rençber olarak geçen bu haneler köydeki tarlaların %26,3'ünü ellerinde bulundurmaktadırlar. Mesleği belirtilmeyen kişi ise kayıtlarda 22. hanede 122 dönümlük tarlaya sahip "*Velioğlu Şaab-ı emrad*" olarak geçen Ahmed'dir⁴¹⁴. Nağara köyünde 100 dönümden fazla toprağa sahip 4 hane görünmektedir. Bu haneler Çelikoğlu, Kocasüleymanoğlu, Köseoğlu ve Kabağaçoğlu sülaleleridir. 100, 106 ile 120 dönüm arasında değişen tarlalara sahip olan bu dört hane de rençberdir. Cüneyd Köyü'nde 3. hanede kayıtlı olan "*Hazinedaroğlu orta boylu kırca sakallı Ahmed veled Ali*" sahip olduğu 160 dönümlük tarla ile köyün topraklarının %24,4'üne sahiptir⁴¹⁵. Bu durumda köyün tarlalarının yaklaşık dörtte biri *Hazinedaroğlu Ahmed'e* aittir. 30 hanenin yaşadığı Cüneyd Köyü'nde hanelerin %13'ü topraksız, %50'si ise 20 dönümden az tarlaya sahiptir. Muhtemelen köyde "*hizmetkar*" olarak kaydedilen 23. hanede oturan "*Hüseyn veled Mehmet*"⁴¹⁶ "*Hazinedaroğlu Ahmed*"'in hizmetkârlığını yapmaktadır.

Özellikle Kıhra, Karagür ve İbiller'de aileler geniş toprakları ellerinde bulundurmaktadır. Tek tek köylerin analizi yapıldığında, bazı köylerde köylülerin

⁴¹² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 36.

⁴¹³ Aynı yer

⁴¹⁴ Hane sahibi Şaab-ı emrad olmasına rağmen defterdeki bilgiye göre kazanç sahibi ve vergi mükellefidir. Bu durumda onun adına mallarını idare eden birisi muhtemelen varsa da temettuât defterinde bununla ilgili bilgi yer almamaktadır. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 208.

⁴¹⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 215.

⁴¹⁶ Aynı köyde hizmetkar olarak kayıt edilen "Mehmet veled İbrahim" de köy dışında hizmetkarlık yapmaktadır ibaresinin düşülmesi biz de bu kanaati uyandırmaktadır. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 217.

tarlalar bakımından birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğin 30 dönümden büyük tarlaya sahip olmayan Kızılgür Köyü'nde hanelerin sahip olduğu tarla miktarının birbirine yakın olduğu söylenebilir. Pürsünler, Çaltılı ve Duru-ili köylerinde tarlaların köylüler arasında dağılımda çok fazla uçurumlar olmadığını görmekteyiz.

Tablo 28. Sındırgı'da Tarla İşletmelerin Köylere Göre Dağılımı

	Köyler	Hane Sayısı	Küçük İşletme Sayısı	Orta İşletme Sayısı	Büyük İşletme Sayısı	Topraksız Hane Sayısı	Hane Başı Ortalama Dönüm
1	Alacaatlı	63	9	34	16	4	34,8
2	Alayaka	64	7	52	4	1	23,4
3	Bayramşah	20	1	15	4	0	36,6
4	Cedid	78	17	49	7	5	25
5	Cüneyd	30	10	13	3	4	21,8
6	Çaltılı	19	2	15	0	2	18,9
7	Çelebiler	35	4	24	4	3	29,5
8	Çıkrıkçı	45	10	24	8	3	30,7
9	Çorum	71	12	46	8	5	27
10	Dedeler	32	1	24	1	6	23,3
11	Demiyen	83	6	51	24	2	41,2
12	Derecikviran	120	19	96	1	4	21,8
13	Devletlü Baba	30	8	16	6	0	29,1
14	Duru-ili	56	7	46	1	2	19,5
15	Düğüncüler	64	6	52	6	0	28,5
16	Emendere	93	31	60	1	1	17
17	Engeles	36	3	29	4	0	30,9
18	Gölcük	206	32	141	16	17	22,5
19	Hisaralanı	38	4	31	3	0	23,5
20	Işıklar	75	10	59	4	2	20,6
21	İbiller	77	8	46	15	8	46,7
22	İzzeddin	89	27	60	1	1	15,5
23	Karaağaç	61	2	44	14	1	41,9
24	Karacalar	48	12	30	5	1	24,2
25	Karagür	43	9	21	11	2	47,1
26	Kargın	49	3	39	5	2	30,4
27	Kelemiç	36	1	20	9	6	39,3
28	Kepez	40	7	27	2	4	19,3
29	Kıhra	71	4	36	29	2	62

Tablo 28- devam

30	Kıran	34	4	25	2	3	20
31	Kızılgür	10	6	3		1	9,1
32	Kocabükü	37	10	21	2	4	20,3
33	Koru	85	11	46	17	11	37
34	Kozlu	33	6	17	9	1	37,3
35	Küçükükü	30	3	18	6	3	37,6
36	Mandıra	7	1	1	0	5	5,3
37	Menend	54	6	33	14	1	41,3
38	Mumcu	70	9	58	3	0	24,3
39	Nağara	65	3	27	32	3	51,2
40	Osmanlar	157	17	131	9	0	24,5
41	Pürsünler	73	12	56	0	5	17,7
42	Sakar	46	5	26	15	0	34,7
43	Süleler	64	3	35	20	6	35,3
44	Şapçı	60	14	44	1	1	18,4
45	Taş	43	4	32	7	0	31,9
46	Umurlar	57	5	43	4	5	21,6
47	Yüreğir	46	4	37	2	3	24,8
	Toplam	2.743	395	1.853	355	140	28,8

Sındırgı köylerinde hanelerin sahip olduğu tarlaların büyüklüğüne göre oluşan işletme sayılarının verildiği Tablo 28 incelendiğinde; Nağara köyü 32 işletme ile büyük işletmelerin en fazla olduğu köy olarak karşımıza çıkmaktadır. Hane başına düşen dönüm ortalaması olarak ikinci sırada olan köy büyük işletmeler bakımından birinci sırada yer almaktadır. Hane başı dönüm ortalamasında birinci sırada yer alan Kırhan Köyü de 29 büyük işletme sayısı ile ikinci sırada yer almaktadır. Büyük işletmeler bakımından en ön sıralarda yer alan iki köy de tarlaların ortalama değeri bakımından Sındırgı ortalamasının altında yer almaktadır. Büyük işletmelerin çoğunlukla köylerde belli kişilerin elinde bulunduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bunun yanında Nağara'daki 32 büyük işletmenin sahiplerinden 24 tanesi, kayıtlarda *rençber* olarak geçmektedir. Yine bu köyde büyük işletmelerin lakaplardan hareketle 17 sülale arasında paylaşıldığını söyleyebiliriz. Kırhan Köyü'ndeki büyük işletmelerden 21 tanesinin sahibi *rençber* olarak kaydedilmiştir. Kırhan'da en büyük işletme köyde 1. hanede yer alan ve iki muhtarından biri olan *Hüseyinbeğoğlu Osman*'a aittir. Köydeki 503 dönümlük arazi Muhtar Osman tarafından işletilmekte ve ondan "*Muhtar olmakla salyane*" alınmamaktadır. Sındırgı'da 100 dönümden fazla toprakları işleten işletme sıralamasında dokuz aile ile Kırhan Köyü ilk sırada yer almaktadır.

19. yüzyıl istatistiklerinde Anadolu'da %42,8 oranından orta işletme bulunmaktaydı⁴¹⁷. Sındırgı'da ise bu oran %67,5'tir. Orta işletmelerin çoğunlukta olması köylülerin geniş alanları ettiklerini bizlere göstermektedir. Sındırgı'nın yeryüzü şekillerinin engebeli ve yüksek olması daha geniş arazilerin kullanılmasını mecbur kılmıştır. Geniş fakat bazı yerlerde verimsiz ve sulama sorunu yaşanan arazilere sahip olmak, tarlanın dönüm başı değeri düşünüldüğünde geçim için daha fazla arazinin ekilmesini zorunlu hale getirmiştir. Emek, üretim ve verimlik üçgeninde köylü geniş arazileri ekerek, çok emekle geçimini sağlamaya yönelik uğraşlar içerisine girmişlerdir. Dönemin şartları dikkate alındığında nadasa bırakmanın da yaygın olarak kullanıldığı düşünüldüğünde orta işletmelerin bir ailenin geçimlik ekonomisinin temelini oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Küçük işletmelerin Sındırgı genelinde çok yoğun olduğunu görmüyoruz. 10 dönümden daha az olanı ve ortalama 5,8 dönümlük küçük işletmelerdeki aileler, geçimini sağlamak için başka işlere yönelmektedir. O dönemde 5,8 dönümlük bir arazinin bir ailenin geçimini sağlayacağı mümkün görünmemektedir. Bunun sonucu olarak yukarıda da bahsedildiği gibi küçük işletme sahipleri çeşitli meslek dallarına yönelmişlerdir.

Tanzimat başlarında köylerdeki tarlaların mezru ve hali oranları tarım ekonomisini ortaya koymak açısından oldukça önemlidir. Bir sonraki yıl alınacak mahsulü ve vergi miktarını belirleyecek olan ekili arazileri Temettuât kayıtlarından tespit etmek mümkündür. Fakat bu arazilerde hangi mahsulün ekili olduğu elimizdeki kayıtlarda yer almamaktadır. Hatta bazı yerlerde arazinin hali mi mezru mu olup olmadığı dahi yazılmamıştır.

Fotoğraf 2⁴¹⁸ Osmanlar Köyü'nde 59. hanede 172 numarada kayıtlı olan hane sahibinin tarlasına ait veridir. Toplam 17 dönüm tarlası olan hanenin, tarlalarının ne kadarını ektiği kayıtlarda yer almamaktadır. Bunun gibi birçok örneğin yer aldığı Temettuât Defteri'mizde biz bu tip tarlaları "ekilmemiş hali tarla" olarak değerlendirdik. Bunun yanında Fotoğraf 3'te⁴¹⁹ gösterilen yine aynı köye ait olan 84. hanede 241 numarada kayıtlı olan tarlalar toplam 23 dönüm olmakla birlikte 12

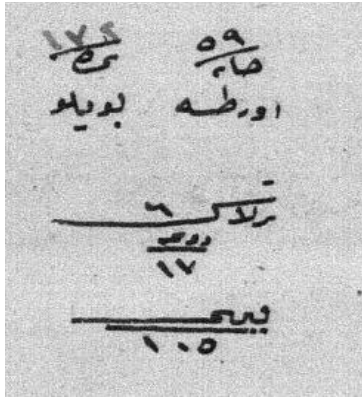
⁴¹⁷ Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", s. 82.

⁴¹⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 11.

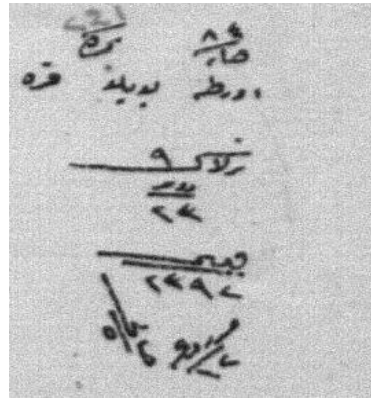
⁴¹⁹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 14.

dönümü mezru/ekili, beş dönümü ise hali/boş olarak kaydedilmiştir. Toplam dönüm ile aradaki fark altı dönüm olarak görülmektedir. Bu tip verilerde de yazılmayan farkı hali araziye ekledik. Çünkü ekilmiş olsa idi bir sonraki sene vergi ve mahsul vereceği için deftere yazılırdı kanaatindeyiz.

Fotograf 3. Defterden Hali ve Mezru Tarla Örneği (1)

Fotograf 2. Defterden Hali ve Mezru Tarla Örneği (2)

Tarlaların Osmanlı'da bitkisel (hububat) üretimin yapıldığı topraklar olduğu bilinmektedir. Kütükoğlu, Temettuât defterlerinde geçen "mezru tarla" ifadesinden hububat ekili tarlanın anlaşılması gerektiğini belirtmektedir⁴²⁰. Bu dönemde Sındırgı'da tarlalarda hangi hububat türlerinin ekildiğini tespit etmek Temettuât kayıtlarına göre imkansızdır. Hububatın hangisinin ekili olduğu konusunda buğday ve arpanın ağır bastığını söylemek yerinde olacaktır.

Sındırgı'nın köylerindeki mezru arazi ile hali arazi miktarlarını ve oranlarını Temettuât kayıtlarından tespit etmek mümkündür. Hali arazinin nadasa bırakılan tarla olduğunu kayıtlardan anlamaktayız. Osmanlı çiftçisi toprağın verimliliğini arttırmak toprağın su ve mineraller bakımından zenginleşmesini sağlamak amacıyla özellikle yağışların yetersiz olduğu yerlerde topraklarını dinlendirmektedir. Nadas olarak bu dinlendirme süresi 1 yıldan en fazla 3 yıla kadar devam edebilmekteydi⁴²¹. Nadasın toprağın verimliliğini artırmak amacıyla uygulanmasının yanında yeterli sermayenin ve emeğin olmaması da nadas uygulamalarının süresini uzatmaktadır.

Osmanlı sınırları içerisinde Silivri Kazası'nda bir dönüm tarlaya buğday ekiminin maliyetinin 70 kuruş olarak hesaplandığı görülmektedir⁴²². İncelediğimiz

⁴²⁰ Kütükoğlu, s. 406.

⁴²¹ Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", s. 89.

⁴²² Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", s. 90.

defterde temel geçim kaynağı tarıma dayalı olan ailelerin, kendilerine ait olan toprakların tamamını ya da tamamına yakını boş bıraktığı görülmektedir. Bunun bir sonraki sene ekilip ekilmeyeceğini takip edememekle birlikte depolama şartlarının kötü olduğu 19. yüzyılda tarlaların tamamının boş bırakılması emek-sermaye ilişkisi ile açıklanabilir.

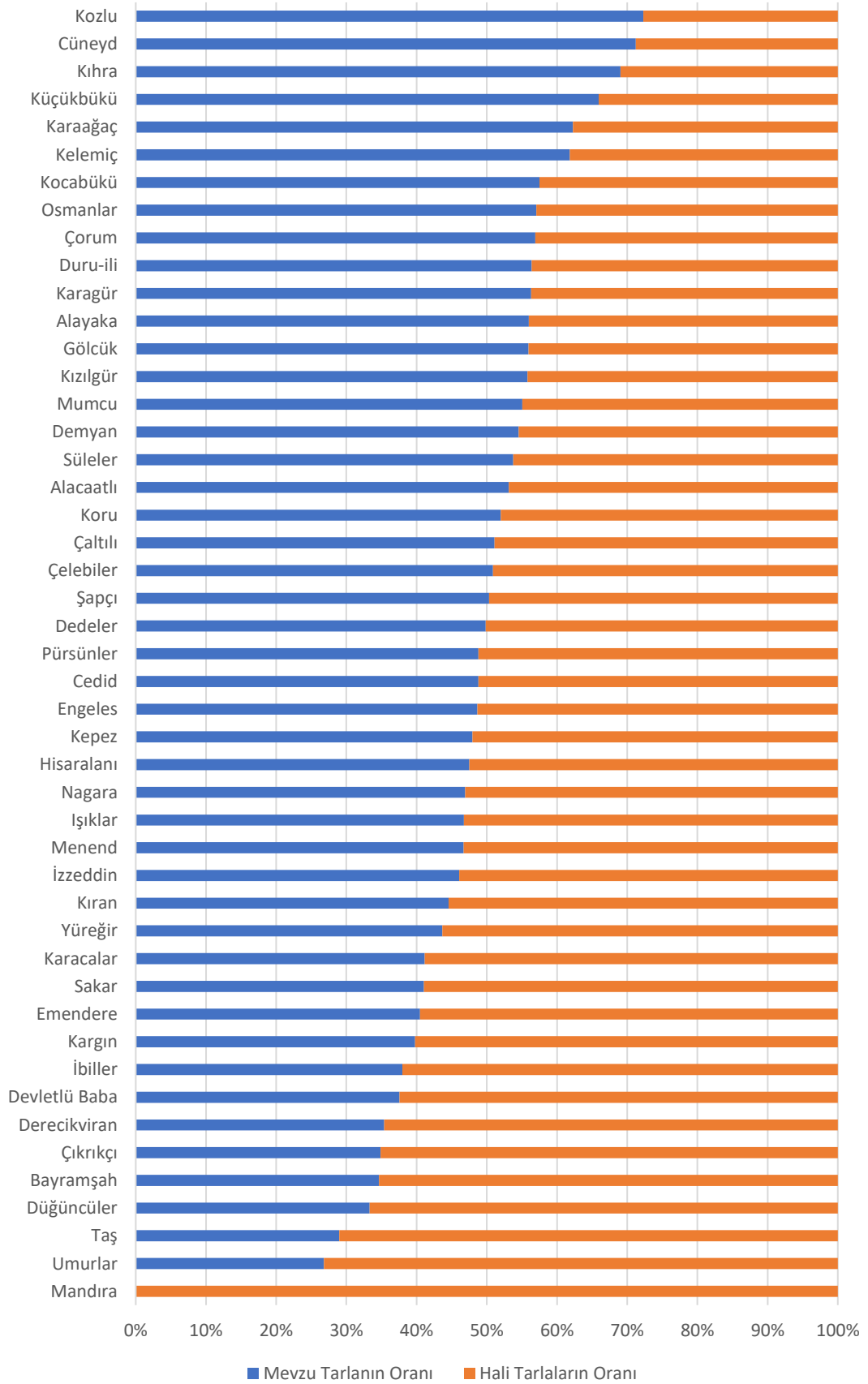
Sındırgı köylerinde toplam 2.743 haneden 2.603 hanenin tarla sahibi olduğunu görmüştük. Tarla sahibi olan hanelerden 2.297 hane tarlalarının bir kısmını ekmiştir. Köylerde 306 hanenin ise tarlalarını hiç ekmediğini görmekteyiz. Buna göre tarla sahibi olan hanelerin %12'sinin tarlasını ekmediği ortaya çıkmaktadır. Çelebiler, Kelemiş, Dedeler, Kozlu köylerinde tarla sahibi olan hanelerin tamamının az ya da çok ekili toprağı var görünmektedir. Mandıra köyünde ise tarla sahibi olan hanelerin hiçbiri sayımın yapıldığı yılda tarlalarını ekmemiştir. Mandıra'dan sonra Sındırgı'nın bu dönemde 10 hanenin yaşadığı Kızılgür Köyü'nde de tarla sahibi olan dokuz haneden sadece üç tanesini tarlaların ekmiştir. Devletlü Baba Köyü'nde yaşayan hanelerin tamamı toprak sahibi olmasına rağmen %33'ü tarlalarını ekmemişlerdir. Bunun yanında dönüm başı değer olarak tarlaları Sındırgı'da ikinci sırada yer almaktadır. Devletlü Baba'da tarlasını ekmeyen haneleri incelediğimizde yedi tanesi 10 dönümden az toprağı sahiptir. Bu yedi haneden bir tanesi kayıtlarda *sabi*, iki tanesi *fakir* olarak geçmektedir. 10 dönümden fazla tarlası olup ekmeyen hane, köyde 44 dönüm ile en çok toprağı sahip olan ve 30. hanede kayıtlı olan *Hacılioğlu Yetim İbrahim*'e aittir. Muhtemelen Yetim İbrahim *sabi* ve *fakir* olduğundan toprağını ekmemiştir⁴²³. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, tarlaların ekilip ekilememesi hem emek hem de sermaye gücüne dayanmaktadır. Toprağını ekmeyen diğer iki hane ise çift sürmede işini göreceğ sığır öküzüne sahip olmakla birlikte, kayıtlarda reñber olarak geçmektedir. Muhtemelen bu haneler topraklarını nadasa bırakmıştır. Örneklerde görüldüğü gibi tarlaların ekilmeme nedenleri bilinen nedenlerden nadas ve emek-sermaye ilişkisi dışında kendi içinde birçok özel nedeni de barındırmaktadır.

⁴²³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 28.

Grafik 7. Tarlasını Eken ve Ekmeyen Hanelerin Köylere Göre Dağılımı (%)

Grafik 8. Sındırgı Köylerinde Ekili Olan ve Olmayan Tarla Oranları

Grafik 7 incelendiğinde köylerde mezru ve halî arazi oranları ortaya çıkmaktadır. Grafiğe baktığımızda Sındırgı ve Gölcük ovası içerisinde yer alan köyler topraklarının %50 ve daha fazlasını ekmiş görünmektedir. Ova içerisinde yer alan Mandıra köyü ise bu istatistikleri bozan bir niteliği sahiptir. Yüksek yerlerde olan köyler dahi Sındırgı'da bu dönemde tarlalarının büyük bir kısmını ekmişlerdir. Geçimlik ekonomi için en önemli kaynak tarlalardır. Tarlalarda ekilen buğday ve arpa gibi ürünler köylülerin hem kendileri hem de hayvanları için en önemli ürünlerdir. Mandıra Köyü haneleri ise hiçbir şekilde tarlalarını ekmemiştir. Tarla sahibi olan hanelerin %88'inin tarlalarını ekmiş olması geçimlik ekonomi için tarlaların önemini ön plana çıkarmaktadır.

Sındırgı köylerinde 78.998 dönümlük tarlaların 39.741,5 dönümü mezru durumdadır. Grafik 8'i incelediğimizde Sındırgı genelinde tarlaların %50'2'si ekili durumdadır. Aynı dönemde Balıkesir merkez ova köylerinden dört tanesini inceleyen bir çalışmada bu köylerdeki ekili tarla oranı %50'dir⁴²⁴. Balıkesir kazalarından Balya'nın, Sındırgı'nın fiziki özelliklerine benzeyen altı köyünde ise tarlaların %27,2'lik kısmı ekilidir⁴²⁵. Sındırgı'da 1840'larda tarlaların %50'lik kısmının ekili olması dönemin şartları düşünüldüğünde oldukça yüksek bir orandır. Bu değer aynı zamanda, bir yıl tarlanın bir kısmını ekme diğer yıl diğer kısmını ekme yani rotasyon diyebileceğimiz nadas uygulamasının yaygın olduğunu kanıtlar niteliktedir.

4.1.4. Çiftlik'te Tarlaların Durumu⁴²⁶

Sındırgı Temettuât defterinde köylerden dışında bir adette Çiftlik yerleşmesi mevcuttur. Temettuât defterinde geçen *Çiftlik Şerif Mehmet Ağa Mütessellim-i Liva Karesi Sabık der Kaza-i Sındırgı* ifadesinden Karesi Livasının eski mütesellimi Şerif Mehmet Ağa'ya ait olduğunu anlamaktayız. Çiftlik'te hane numarası verilerek kayıtlı sekiz hane bulunmaktadır. Bu sekiz hanenin yanında defterde hane numarası verilmeyen dördü kadın toplam beş kişinin de mal varlıkları kayıtlıdır. Çiftlik'te toplam 219 parça tarla kayıt altına alınmıştır. Bu 219 parça tarla toplam dönüm olarak

⁴²⁴ Aslan, s. 49.

⁴²⁵ Demiraslan, s. 47.

⁴²⁶ Çiftlik ile ilgili bilgiler BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 358-360'da yer almaktadır.

4291,5 dönümdür. Bu durumda tarla başına 19,5 dönüm düşmektedir. Hane başına ise ortalama 536,4 dönüm tarla düşmektedir. Kıymetleri toplamı 28.377 kuruş olan tarlaların dönüm başı kıymeti ise 6,6 kuruştur.

Çiftlik'te 1. hanede kayıtlı olan “*Şerif Mehmed Ağa Mütesellim-i Liva-i Karesi -i Sabık Der kaza-i Sındırgı*” 1.762 dönüm tarlaya yedi kardeşi ile müşterek olarak sahiptir. 1.762 dönümlük arazinin ne kadarının hangi kardeşe ait olduğu belli değildir. Bunun yanında 661 dönümlük başka bir tarlada Şerif Mehmet Ağa'nın oğlu Es'ad Bey'e aittir. Çiftlik'te yedi kardeşten ve Esad Bey'den sonra en fazla tarlaya sahip olan *Şerif Ağa'nın amcası müteveffa Veli Ağa'nın kerimeleri Aişe, Zeliha ve Atike hatunlardır*. Mehmet Şerif Ağa'nın amca kızları olan Aişe/Ayşe, Zeliha ve Atike müşterek olarak toplam 544 dönümlük tarlaya sahiptir. Fakat bu hatun kişiler Çiftlik'te hane numarasına sahip görünmemektedir. Yine Çiftlik'teki tarlaların sahibesi olarak “*Mumaileyn Şerif Ağa'nın Kırkağaç kasabasında sakin olan üvey validesi Zeliha Hatun*” geçmektedir. Hane numarası verilemeyen ve Kırkağaç'ta ikamet eden Zeliha Hatun'a ait altı dönümlük bir tarla görünmektedir. Bu tarla kayıtlarda ne halî ne de mezru olarak geçmektedir. Çiftlik'te beş numaralı hanede kayıtlı olan kişi ise Timarlu Süvari olarak geçmektedir.

Çiftlik'teki tarlaların 1.563 dönümü mezru tarla, 2.062,5 dönümü ise hali tarla olarak yazılmıştır. Bu durumda 666 dönümlük tarlaya ise ne hali ne de mezru ibaresi düşülmüştür. Belki de bu 666 dönüm tarla ya vasfını kaybetmiş kıraç toprak durumundadır ya da Temettuâtı yazanlar tarafından gözden kaçmıştır. Temettuât defterinde bununla ilgili bir açıklama yapılmadığına göre köylerde yaptığımız gibi burada durumu hakkında bilgi verilmeyen 666 dönümü halî tarlaya eklemek yerinde olacaktır. Buna göre Çiftlik'teki tarlaların %36,4'ü ekili tarla durumundadır. Fakat bu tarlaları eski mütesellimin tek başına ekmesinin zor olacağı ve hatta bu işlere vakit ayıramayacağı düşünüldüğünde bu tarlalardaki tarımsal faaliyetler kimler tarafından yerine getirilmektedir. Çünkü 4.291,5 dönümlük tarlaların ekilmesi, hasatın toplanması, depolanması ve pazarlanması uzun zaman ve insan gücü istemektedir.

Çiftlik'te kayıtlı haneler içerisinde hizmetkâr ve gulamlar yazılı olmadığına göre bu işleri kim yapmaktadır sorusu temettuât kayıtlarında cevapsız kalmaktadır. Yine aynı döneme ait nüfus defterlerinden incelediğimiz Çiftlik yerleşmesinde hizmetkar, rençber, gulam gibi sıfatlara sahip kişilerin olmaması, tarlalarda tarımsal

faaliyetleri kimin yaptığı ile ilgili soruları cevapsız bırakmaktadır. Muhtemelen Şerif Mehmet Ağa, Çiftlik'teki tarlalarının ekim ve hasat zamanında ihtiyacı olan insan gücünü çevredeki köylerden/yerleşim yerlerinden sağlamaktadır. Yine bize göre birçok kardeşi Çiftlik'te kayıtlı olmadığına göre Şerif Mehmet Ağa bu tarlaları kendi başına işletmektedir.

4.1.5. Sındırgı Köylerinde Bağcılık

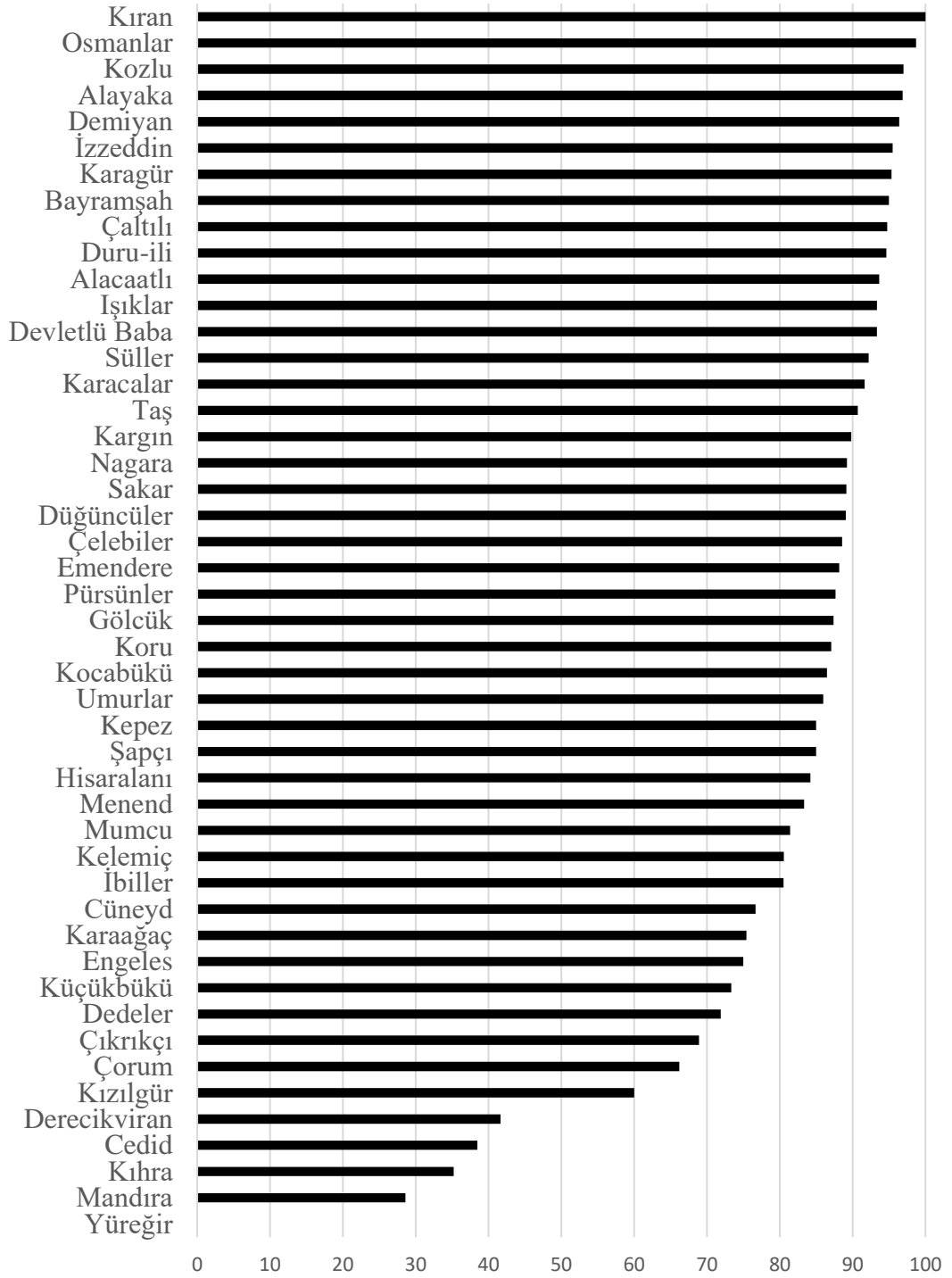
Tanzimat başlarında Sındırgı köylerindeki toplam 2.743 hanenin 2.232 tanesinin, %81,3'ü bir bağ sahibi olduğunu görmekteyiz. Her 10 haneden sekizinin bağ sahibi olması bağcılığın köylerde yaygınlığını göstermektedir.

Tablo 29. Temettuât Defterine Göre Sındırgı Köylerinde Bağlar

Bulunduğu yer	Toplam Hane Sayısı	Bağ Sahibi Hane Sayısı	Bağların Toplam Dönüm	Dönüm Olarak Bağın Ortalama Değeri	Hane Başı Ortalama Bağ Dönüm
Köyler	2.743	2.232	2.804,125	43,5	1

Tablo 29'e göre köylerde toplam 804,125 dönümlük bir alan bağcılık için kullanılmaktadır. Hane başına ortalama bir dönüm bağ düşmektedir. Sındırgı köylerinde bir dönüm bağın kıymeti ortalama 43,5 kuruştur. Bu da köylerde bağ sahibi olmanın tarla sahibi olmaya göre daha kârlı olduğunu göstermektedir. Çünkü bir dönüm tarlanın ortalama kıymeti 6,72 kuruştur.

Grafik 9. Sındırgı Köylerinde Bağ Sahibi Hane Oranı (%)

Sındırgı köylerinde toplam haneler %81,2 oranında bağ sahibidir. Sındırgı köylerinde bağ sahibi hanelerin köylerdeki oranlarını gösteren Grafik 9'da Kiran Köyü'nde tüm hanelerin bağ sahibi olduğunu yüksek ve engebeli araziye sahip olan Yüreğir'de ise hiçbir şekilde bağcılığın yapılmadığını görmekteyiz.

Tablo 30. Sındırgı’da Hanelerin Sahip Oldukları Bağların Büyüklüğü ve Dağılımı

Köyün Adı	Bağın Büyüklüğü ve Sahip Olan Hane Sayısı							Toplam
	0,5-1 Dönüm	1,1-2 Dönüm	2,1-3 Dönüm	3,1-4 Dönüm	4,1-5 Dönüm	5,1-6 Dönüm	Eylek Olarak	
Alacaatlı	14	14	2	0	0	0	29	59
Alayaka	20	35	6	1	0	0	0	62
Bayramşah	6	4	0	0	0	0	9	19
Cedid	13	6	1	0	0	0	10	30
Cüneyd	8	9	4	1	0	0	1	23
Çaltılı	8	3	1	0	0	0	6	18
Çelebiler	12	14	2	0	0	0	3	31
Çıkrıkçı	19	11	1	0	0	0	0	31
Çorum	16	16	6	1	1	0	7	47
Dedeler	8	9	4	2	0	0	0	23
Demiyen	33	36	10	0	1	0	0	80
Derecikviran	11	27	5	0	0	0	7	50
Devletlü Baba	19	7	2	0	0	0	0	28
Duru-ili	19	16	1	1	0	0	16	53
Düğüncüler	8	25	15	4	3	0	2	57
Emendere	34	14	1	0	0	0	33	82
Engeles	3	1	0	0	0	0	23	27
Gölcük	53	37	8	2	1	1	78	180
Hisaralanı	18	10	1	0	0	0	3	32
Işıklar	32	1	0	0	0	0	37	70
İbiller	33	10	0	0	0	0	19	62
İzzeddin	30	30	4	0	0	0	21	85
Karaağaç	17	9	2	0	0	0	18	46
Karacalar	14	12	4	0	0	0	14	44
Karagür	19	14	1	0	1	0	6	41
Kargın	15	13	0	0	0	0	16	44
Kelemeç	16	8	0	0	0	0	5	29
Kepez	14	8	0	0	0	0	12	34
Kihra	9	2	1	0	0	0	13	25
Kıran	9	14	1	1	0	0	9	34
Kızılgür	4	1	1	0	0	0	0	6
Kocabükü	9	11	1	1	0	0	10	32
Koru	30	17	4	2	1	0	20	74
Kozlu	19	8	1	0	0	0	4	32
Küçükükü	4	5	0	0	0	0	13	22

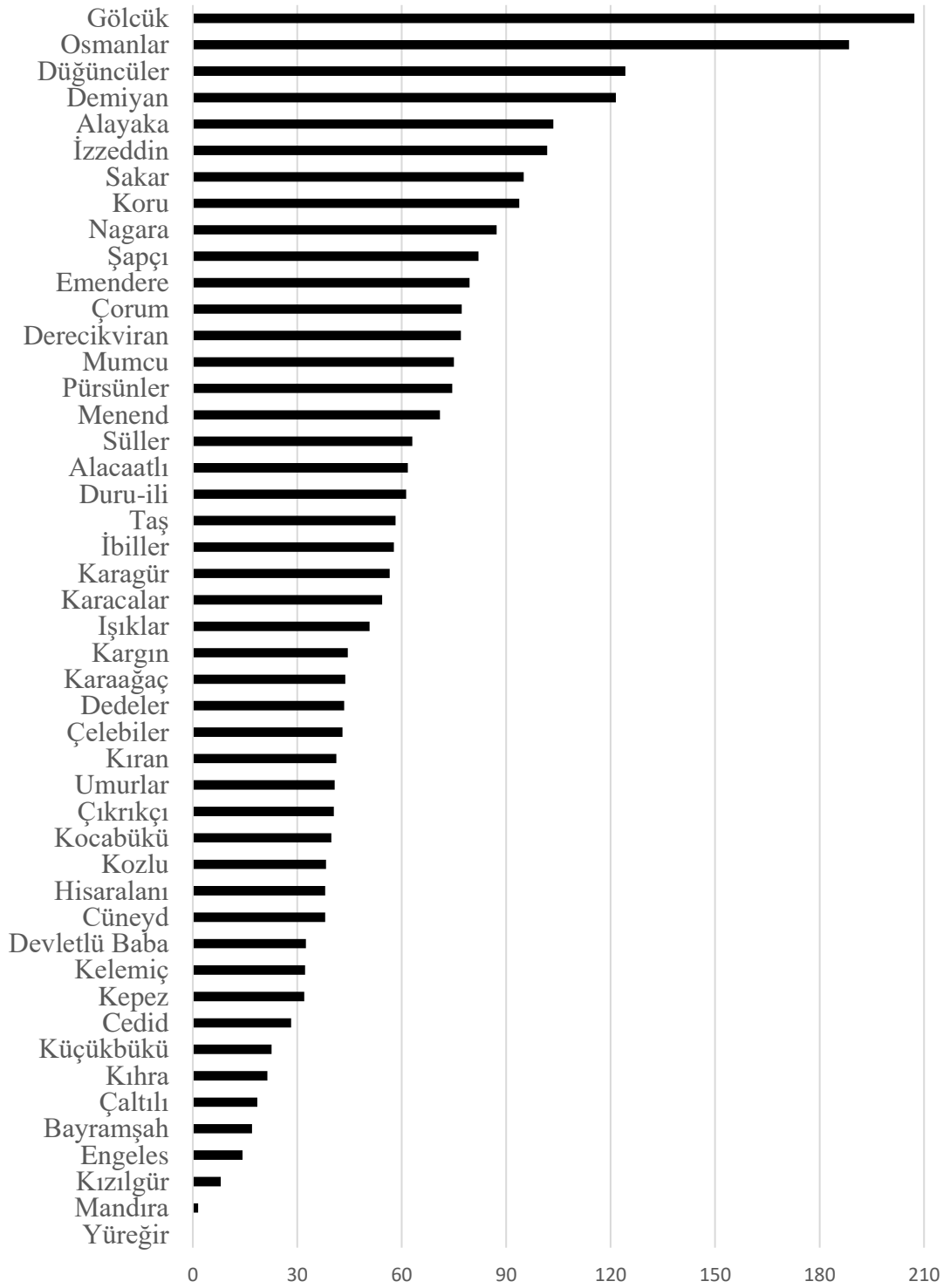
Tablo 30- devam

Mandıra	2	0	0	0	0	0	0	2
Menend	12	24	6	1	0	0	2	45
Mumcu	26	19	3	0	0	0	9	57
Nağara	12	26	6	2	0	0	12	58
Osmanlar	105	42	5	2	0	0	1	155
Pürsünler	32	18	2	0	0	0	12	64
Sakar	7	13	16	4	1	0	0	41
Süleler	18	16	3	0	0	0	22	59
Şapçı	18	27	5	0	1	0	0	51
Taş	14	18	3	0	0	0	4	39
Toplam	870	664	139	25	10	1	523	2232
Umurlar	28	4	0	0	0	0	17	49
Yüreğir	0	0	0	0	0	0	0	0
%	39	29,8	6,23	1,1	0,4	0,04	23,43	100

Sındırgı bağların büyüklüğü ve dağılımı Tablo 30’da incelendiğinde Sındırgı köylerinde bağıcılığın küçük parçalara dağılmış olduğunu net bir şekilde görmekteyiz. Evlek olarak yazılan bağların sahibi olan haneler ile bir dönüm ve daha aşağısına sahip olan haneler toplandığında, bağ sahibi olan hanelerin içerisinde %62,43’lük orana sahiptir. Bunun yanında büyük bağlara sahip köy olarak Dügüncüler Köyü dikkat çekmektedir. Bu köyde bağların çoğunun büyüklüğü diğer köylere göre daha fazladır. Bağların büyüklükleri genellikle 2 dönümden küçüktür. Evlek olarak kaydedilen hanelerin 319 tanesi iki evlek büyüklüğünde bağa sahiptir. 97 hane ise bir evleklik bağa sahiptir. Bunun yanında köylerdeki bağların 338 tanesi iki dönüm büyüklüğünde iken bir buçuk dönümlük bağa sahip hane sayısı 322’dir. Bir dönümlük bağa sahip toplam hane sayısı ise 777 adettir.

16. yüzyıldaki tarımsal verilerde bağıcılığa rastlanmayan Sındırgı’da muhtemelen aileler 19. yüzyıl başlarında yeni yeni bağlar kurmaya başlamışlardır. Bağların bu şekilde küçük parçalar halinde dağılması ve özellikle bazı köylerde bağıcılık yapan hane sayısının düşük olması bizi bu düşünceye doğru götürmektedir. Buna bir de köylerde harap bağ sayısının sadece üç tane olması bizde bu sonucu kuvvetlendirmektedir. Bu harap bağlar Gölcük’te beş evlek, Alayaka’da yarım dönüm , Kuru’da ise üç dönümdür.

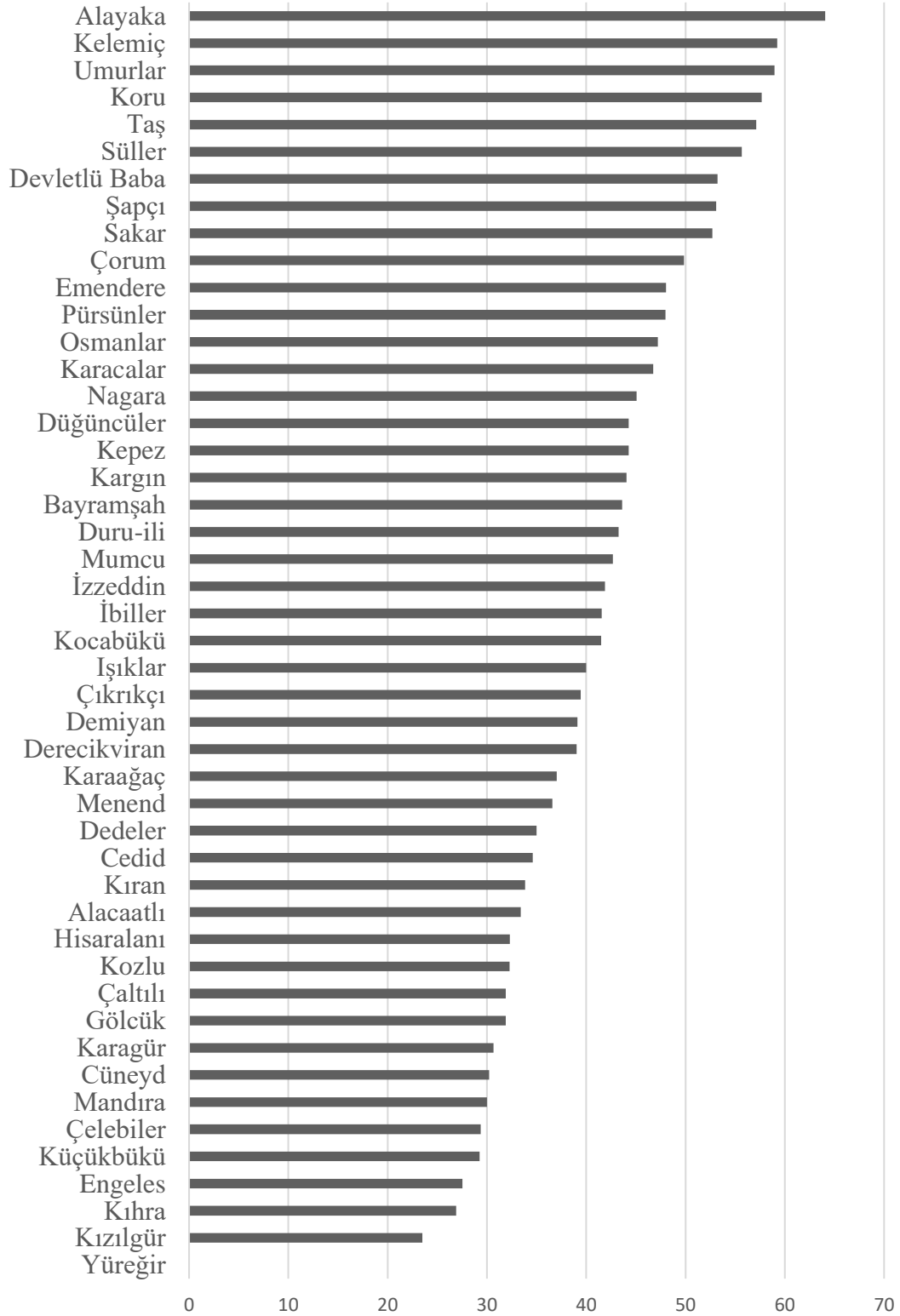
Grafik 10. Sındırgı'da Bağların Köylere Göre Toplam Dönümü

Sındırgı köylerindeki bağların toplam dönümlerinin verildiği Grafik 10'da bağların dönüm olarak en fazla olduğu köy Gölcük Köyü'dür. Tanzimat başlarında en büyük topraklara sahip olan ve ovada kurulu olan Gölcük'ten sonra yine ovada kurulu olan Osmanlar Köyü ikinci sırada yer almaktadır. Düğüncüler ve Demiyen köyleri de

bağcılıkta ön plana çıkan köylerdir. Kızılgür, Engeles, Bayramşah, Çaltılı köylerinde bağ arazisinin az olduğu görülmektedir.

Grafik 11. Köylerde Bağın Dönüm Başı Ortalama Değeri (Kuruş)

Sındırgı'da bir dönüm bağın değeri ortalama 43,5 kuruş değerindedir. Grafik 11 incelendiğinde bir dönüm bağın en değerli olduğu köyün Alayaka Köyü olduğu görülmektedir. Buradaki bizce en ilginç rakam en fazla bağa sahip olan Gölcük'te bir dönüm bağın değerinin Sındırgı köyleri içerisinde 38. sırada yer almasıdır. Bunun yanında en az bağlara sahip olan Kızılgür'de de bağın değeri düşüktür. Bu yüzden çok olan yerde bağın değeri yüksek ya da düşük demek doğru değildir. Bizce burada bağın değerini belirleyen elde edilen verimdir. Fakat bizim elimizde elde edilen ürünlerle ilgili bir veri bulunmadığından bu yorumu da tam olarak yapamıyoruz.

Sındırgı köylerinde bağcılık yapılmakla birlikte yoğun olarak yapılan ve halkın birinci dereceden geçim kaynağı olarak ön plana çıkmamaktadır. Tarla faaliyetleri ve hayvancılıktan sonra üçüncü sıradadır. Köylerde bağların küçük parçalar halinde yer alması ve hiçbir köyde toplam arazinin %10'unu geçmemesi köylülerin bağcılığın pazara yönelik olarak yapmadıklarını akla getirmektedir. Çünkü Sındırgı'nın güneyinde komşu olan Manisa'ya bağlı bulunan Demirci Kaza'sında durum daha farklıdır. Demirci Kazası, Şehir Nahiyesi'nde 13 köyde pekmezhaneye kaydedilmiştir⁴²⁷. Yine aynı kazaya ait Karataş Nahiyesi'nde ise arazinin %29,63'ü bağ arazilerine aittir⁴²⁸. Sındırgı köylerinde elimizde Temettuât defterinde hiçbir şekilde pekmezhaneye kaydedilmemiştir. Pekmezhanelerin olmaması Sındırgı'da bağcılığın pazara dönük ya da en azından pekmez yapıp satmaya yönelik olmadığını akla getirmektedir.

Tanzimat başlarında Sındırgı köylerindeki aileler bağlardaki üzümler ile hanenin meyve ihtiyacını karşılıyordu. Bunun yanında biraz büyük bağlara sahip olan haneler ise günlük ihtiyacı dışındaki üzümleri, kışın hanenin ihtiyacı için kendi bildiği yöntemler ile pekmez haline getiriyor veya kuru üzüm olarak değerlendiriyordu. Hane fazlası olan üzüm ya da pekmezi de dönemin ulaşım şartları düşünüldüğünde köy içinde pazarlıyordu.

⁴²⁷ Alan, s. 52.

⁴²⁸ Demir, s.51.

4.1.6. Çiftlik'te Bağcılık

Sındırgı'da bulunan Çiftlik'te toplam 33 dönüm bağ bulunmaktadır. Bu bağlardan 18 dönümü Çiftlik'te 1. hanede kayıtlı olan 'Şerif Mehmed Ağa'ya aittir. Bu 18 dönümlük bağ kayıtlarda iki parça olarak geçmektedir. Bir dönüm bağda hane numarası verilmeyen Şerif Mehmet Ağa'nın amca kızları Aişe/Ayşe, Zeliha ve Atike'ye aittir. Çiftlik'te kıymetleri yazılan bağların ortalama dönüm kıymeti 81,81 kuruştur. Hane başına ortalama 5,5 dönüm bağ düşen Çiftlik'te hane olarak kayıt altına alınan sekiz haneden beş tanesinin bağı bulunmaktadır.

Çiftlik'teki bağların 33 dönüm gibi oldukça büyük olması pazara dönük olan çiftlik işletmesinde bağcılığın pazarlama ve kâr amaçlı yapıldığının göstergesidir. Fakat 33 dönümlük bağa sahip olan Çiftlik'te pekmez yapımında kullanılan Pekmezhanenin kayıtlarda olmaması üretim fazlasının satıldığı ya da daha ilkel yollarla pekmez yapıldığını göstermektedir. Bunun yanında 33 dönümlük bağın üretiminin 8 hanenin ihtiyacından fazla olacağı da bir gerçektir.

Tablo 31. Çiftlik'te Bağlar

Bulunduğu yer	Toplam Hane Sayısı	Bağ Sahibi Hane Sayısı	Bağların Toplam Dönüm	Dönüm Olarak Bağın Ortalama Değeri	Hane Başı Ortalama Bağ Dönüm
Çiftlik	8	6	33	81,81	5,5

4.1.7. Sındırgı'da Köyler ve Çiftlik'te Sebze Bahçeleri

Sındırgı köylerinde çok yaygın olmamakla birlikte sebze bahçelerinin de varlığına rastlamaktayız. Tablo 32 incelendiğinde sebze bahçelerinin Kuru ile Osmanlar köylerinde çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Kuru Köyü'ndeki sebze bahçeleri Sındırgı'daki tüm sebze bahçelerinin %52,74'ünü teşkil ederken Osmanlar Köyü'nde sebze bahçeleri ise toplamın %34,59'ünü oluşturmaktadır. Kuru Köyü kazanın naibinin burada kayıtlı olmasından dolayı merkezi konumdadır. Bu yüzden

pazara yönelik olarak üretilen sebzelerin taşınması ve pazarlanması kolay olacağından sebze bahçesi oranı diğer köylere göre oldukça yüksek görünmektedir.

Tablo 32. Sındırgı Köylerinde ve Çiftlik'te Sebze Bahçeleri

Köy	Toplam Hane Sayısı	Sebze Bahçesi Hane Sayısı	Dönüm	Evlek	Toplam Dönüm	Toplam Değer Kuruş	Dönümün Değeri Kuruş
Koru	85	18	27,5	15	31,25	1553,5	49,71
Osmanlar	157	32	2	74	20,5	660	32,2
Alayaka	64	1	0	8	2	150	75
Demiyen	81	3	0	5	1,25	40	32
Kelemiş	36	1	0	4	1	25	25
Kozlu	33	3	0	3	0,75	20	26,6
Çıkrıkçı	45	1	0	2	0,5	15	30
Çebeciler	35	2	0	2	0,5	10	20
Pürsünler	73	1	0	2	0,5	20	40
Devletlü Baba	30	1	0	1	0,25	10	40
Duru-ili	56	2	0	1	0,25	20	80
Umurlar	57	1	0	1	0,25	15	60
Emendere	93	1	0	1	0,25	15	60
Çiftlik	8	0	0	0	0	0	0
Toplam	2451	64	29,5	119	59,25	2553,5	43,1

Koru Köyü'ndeki 21,5 dönüm olan ve kayıtlara dönüm olarak yazılan sebze bahçeleri dört kişinin elinde toplanmıştır. Koru Köyü'nde 1. hanede kayıtlı olan ve aynı zamanda kazanın kadı naibi olan “Orta boylu ak sakallı karye hatibi İbrahim Halil Efendi” yedi dönümlük bir sebze bahçesine sahiptir⁴²⁹. 15. hanede kayıtlı olan yetim “Hacımirzaoğlu orta boylu az kara bıyıklı Mehmed Ağa” da yedi dönümlük sebze bahçesine sahiptir⁴³⁰. Köyün iki muhtarından biri olan ve 4. hanede kayıtlı olan “Muhtar karye orta boylu kırca sakallı Emirbeğoğlu Mustafa” ise toplam altı dönüm sebze bahçesine sahiptir⁴³¹. Bu üç kişi için, Sındırgı'da sebze üretimini ellerinde bulundurmaktadır ve hatta Sındırgı'nın ihtiyacı olan sebze üretiminin çoğunu karşılamaktadırlar diyebiliriz. Onları 4. sırada bir buçuk dönüm sebze bahçesine sahip

⁴²⁹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 349.

⁴³⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 350.

⁴³¹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 349.

olan 14. hanede yaşayan Hacımırzaoğlu sülalesine mensup “*orta boylu kırca sakallı Mustafa veled Mehmed*” izlemektedir.⁴³²

Koru köyündeki bir diğer büyük sebze bahçesi de Çiftlik’te hane olarak kayıtlı olmayan fakat burada mal varlığı kayıt edilen “*Kırkağaç kazasında sakin Miralay Yakup Bey’in oğlu Edhem Bey*”’e aittir.⁴³³ Sındırgı’da oturmadığını anladığımız Edhem Bey, Çiftlik’te hane numarası verilmemesine rağmen Çiftlik’te yazılmıştır. Fakat ona ait olan mal varlıkları ise Kuru Köyü’ndedir. Edhem Bey’in köyde olan mal varlıkları “*Edhem Bey’in Sındırgı Kaza’sının Kuru Karyesindeki emlaku*” şeklinde Çiftlik Temettuâtına kayıt edilmiştir. Buna göre altı dönümlük sebze bahçesi de Kuru Köyü’nde yer almaktadır. Bu sebze bahçesi Kuru Köyü’nün en değerli sebze bahçesidir. Bu durumda Çiftlik işletmesi içerisinde sebze bahçesinin olmadığını, bunun yerine Kuru’da yer alan sebze bahçesinin Çiftlik kayıtlarında yazıldığını görüyoruz.

Dönemin ulaşım ve saklama koşulları düşünüldüğünde, Kuru’nun merkez köy olması, bu kazanın Sındırgı’da sebze üretiminde ön plana çıkmasında en önemli faktördür. Sebze üretiminin nüfus ve pazarlama imkanların kolay olduğu merkezlerde yaygınlık kazanması, sebzenin pazara dönük ürün olduğu savını doğrulamaktadır.⁴³⁴

Sındırgı köylerinde dönüm olarak yukarıda sahipleri ve büyüklükleri yazılı olan toplam 23,5 dönüm sebze bahçesinin dışında kalan sebze bahçeleri hep evlek olarak kayıtlara geçmiştir. Köylerde hanelerini tek tek incelediğimiz sebze bahçesi sahiplerinden hiç birisi kayıtlarda fakir olarak geçmemektedir. Hatta şunu söylebiliriz ki, Çıkrıkçı Köyü’nde 10. hanenin⁴³⁵, Kelemiş Köyü’nde 9. hanenin⁴³⁶ ve Çebeciler’de 12. hanenin⁴³⁷ sebze bahçesi dışında hiçbir tarlası ve bağı yoktur. Buna rağmen bu haneler hiçbir şekilde fakir olarak belirtilmemiştir. Yani bu dönemde sebze bahçesi sahibi olan hiçbir hane fakir durumda değildir.

⁴³² BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 350.

⁴³³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 359.

⁴³⁴ Güran, “*Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910*”, s. 79.

⁴³⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 37.

⁴³⁶ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 80.

⁴³⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 66.

4.1.8. Sındırgı'da Köyler ile Çiftlik'te Orman ve Kök Boya Arazileri

Sındırgı'da bu dönemde tarlalar, bağlar, sebze bahçeleriyle birlikte orman ve kök boya arazisi kayıtlarına Temettuât defterinde görmekteyiz. Bu dönemde Temettuât kayıtlarına göre kişilerin elinde toplam dokuz dönüm ormanlık arazi vardır. Bu araziler Emendere ve Kuru köylerinde yer almaktadır Emendere'deki beş dönümlük orman arazisi köyde 14. hanede kayıtlı olan *Hatiboğlu uzunca boylu kumral sakallı Ahmet veled Mehmet'e* aittir⁴³⁸. Kuru Köyü'ndeki ormanlık arazi ise 40. ve 41. hanede kayıtlı olan Torunbeşe ailesinden İsmail'in oğulları Mustafa ve Ali'ye aittir⁴³⁹. 40. hanede iki dönüm ve iki parça, 41. hanede ise yine iki dönüm ve iki adet olarak toplam dört dönümdür. Muhtemelen iki kardeş miras paylaşımında ormanları ikiye ve eşit bölerek paylaşmışlardır. Kuru Köyü'ndeki ormanların köyde bulunan Torunbeşe sülalesine ait olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu aileye ait iki hane reisinde de meslek olarak hiçbir açıklama yer almamaktadır. Biz elimizdeki Temettuât defterinden ormanların ne amaçla kullanıldığını bilmiyoruz. Yine orman olarak gösterilen arazilerdeki ağaç türü yazmamaktadır.

Sındırgı köylerinden sadece Duru-ili'nde boya tarlası kaydı yer almaktadır. Duru-ili Köyü'ndeki ve Sındırgı'daki tek boya tarlası köyün 2. hanesinde kayıtlı olan köyün imamı *İmam-ı karye, kırca sakallı, Timurcuoğlu Hasan Efendi*'ye aittir⁴⁴⁰. Sınai mahsulü olarak görülen kök boya tarlalarının Temettuât defterine kayıt şekli diğer tarlalardan farklıdır. Mahsulün ekilmesiyle hasılatın alınması arasında dört yıl geçmekteydi. Yani kök boya üretimi için ayrılan tarla dört yıl boyunca işlem görmekte ve hasılat ancak dördüncü yılın sonunda alınmaktaydı. O yüzden genellikle Temettuât kayıtlarında hasılatı belirtilen boya tarlalarının ekildiği tarih ve tarladan mahsulün alınacağı tarih belirtilirdi. Buna göre “*1260 Senesinde Zer'olunmağla 1264'de Hasılat Alınacağı Mezru Boya Tarlası*” ifadesi ile “*Harf Olunan Boya Tarlası, Hasılat-ı Senevi*” ifadeleri tarlanın hasılat senelerini belirtirken, bazen kayıtlarda hasılatı belirtilmeden sadece “*boya tarlası*” ifadesi de geçmektedir⁴⁴¹. Sındırgı Temettuât

⁴³⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 291.

⁴³⁹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 353.

⁴⁴⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 171.

⁴⁴¹ Demir, s. 59.

defterinde de Duru-ili Köyü'ndeki boya tarlası da ekildiği yıl ya da hasılatın alınacağı yıl belirtilmeyerek sadece “*boya tarlası*” olarak kaydedilmiştir.

Tekstil ve özellikle halıcılıkta önemli bir yere sahip olan kök boya ziraatı, Sındırgı'nın çevresinde bulunan ve komşusu durumunda olan Gelenbe, Bakır, Kırkağaç kasabalarında yaygın olarak yapılmakta, özellikle Manisa ve çevresinde ticari olarak önemli bir ürün olarak göze çarpmaktadır⁴⁴². Gördes Temettuât Defteri kök boyası ziraatinin bu bölgede yaygın olarak yapıldığını ispatlamaktadır⁴⁴³.

Sındırgı ve çevresinde Tanzimat'ın başlarında kök boya tarlalarının azlığı bu yıllarda bölgede halıcılığın bu dönemde gelişmemiş olduğunu ya da halılar için gerekli kök boyaların kaza dışından temin edildiğini göstermektedir. Sındırgı Yağcı Bedir halıları günümüzde ulusal ve uluslararası çapta meşhurdur ve talep görmektedir. Günümüzde halısı ile meşhur Sındırgı'da 1840'lı yıllarda boya tarlalarının az olması bu dönemde halıcılığın çok fazla gelişmediğini göstermektedir. Çünkü Sındırgı'nın ünlü halı ve kilimlerine adını veren Yağcı Bedir Yörükleri 1840'dan sonra Sındırgı köylerinde iskân edilmeye çalışılmaktadır⁴⁴⁴. Bu iskân 1840 ile 1870 yılları arasında devam etmiştir. Günümüzde Yağcı Bedir Yörükleri'nin Sındırgı'da yaşadığı Karakaya, Eşmedere, Eğridere ve Çakıllı köyleri⁴⁴⁵ 19. yüzyılın ilk yarısına ait nüfus defterlerinde ve Temettuât defterinde Sındırgı köyleri içerisinde olmayan köylerdir. Bu yüzden günümüzde halıları ile meşhur olan Sındırgı'da kök boya ziraatinin Tanzimat başlarında başladığını Temettuât kayıtlarımızdan anlamaktayız. Yine bu kayıtlarında Çiftlik'te Şerif Mehmet Ağa tarafından halı dükkânlarının inşa edilmeye başlaması⁴⁴⁶ halıcılığın ve kök boya tarımının Sındırgı ekonomisine bu dönemde yeni yeni girdiğini söyleyebiliriz.

⁴⁴² Demir, s. 56.

⁴⁴³ Fatih Bozkurt, s. 99-100.

⁴⁴⁴ Hikari Egawa, İlhan Şahin, *Yağcı Bedir Yörükleri*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2007, s. 117-118

⁴⁴⁵ Aydın Ayhan, *Balıkesir'in Kimliği -1*, s.76.

⁴⁴⁶ 'inşa olan halı-ı cedid dükkânları '...BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 359.

4.2. Sındırgı'da Hayvancılık

Sanayi öncesi toplumların en önemli ekonomik faaliyetlerinden birisi hayvancılıktır. Osmanlı Devleti'nde de hayvancılık ekonominin önemli kollarından birisidir. Hayvan yetiştiriciliği tarım işletmeleri de toprağın sürülmesinde, tarımsal arazilerin gübrenmesinde, üretilen ürünlerin eve ve pazara taşınmasında önemli yere sahiptir. Hayvanlar cinsine göre çiftçilerin ve diğer insanların peynir, yağ, et, deri, yün gibi birçok ihtiyacını karşılamaktadır. Osmanlı toplumunda konar göçer olarak yaşamını sürdüren topluluklar küçükbaş hayvancılığa ağırlık verirken, yerleşik olarak çiftçilik yapanlar ise daha çok büyükbaş hayvancılığa yönelmektedir⁴⁴⁷.

16. yüzyılda Karesi Sancağı'nın merkez kazası olan Balıkesir'den sonra sancak sınırları içerisinde *en çok ve en geniş yaylaların* olduğu yer Sındırgı'dır⁴⁴⁸. Bu yüzyılda özellikle koyun sayısı oldukça dikkat çekicidir. Bu dönemde Karesi Sancağı'nda bulunan 70.000'den fazla koyunun 13.000 tanesi Sındırgı'da yer almaktadır⁴⁴⁹. Engeli bir arazi yapısına sahip olan Sındırgı'da günümüzde de hayvancılık alanında küçükbaş hayvancılık öne çıkmaktadır⁴⁵⁰.

19. yüzyılda Sındırgı'daki hayvan sayıları ve cinsleri hakkında en önemli veri kaynağı Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliye Varidat Kalemi içinde yer alan ve tahmini olarak 1840-1841 tarihli 9192 numaralı Temettuât defteridir. Hanelerin tüm gelir kaynaklarının ve mal varlıklarının yazıldığı defterde hayvanların cinsi, baş (re's) ve kıymeti yazılmıştır. Bunun yanında hayvanlardan elde edilen gelirler yer almadığından elimizdeki bilgiler sadece cins, sayı ve kıymet ile sınırlıdır. Kazançların ve vergilerin kayıt altına alınmaya çalışıldığı Temettuât defterinde sağılabilen inek, manda, koyun ve keçi gibi hayvanlar da defterlerde sağman olarak özellikle belirtilirken, bizim elimizdeki defterde sadece cinsi yazılarak bırakılmıştır. Oysa büyükbaş hayvanlar senede on, küçükbaş hayvanlar ise sene içerisinde beş ile altı ay arasında sağılabilir⁴⁵¹ ve sütünden gelir elde edilebiliyordu⁴⁵². Fakat biz bu dönemde Sındırgı'da hayvanlardan elde edilen gelirleri tam olarak tespit edemiyoruz. Bu durum

⁴⁴⁷ Tefik Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", s. 100-101

⁴⁴⁸ Sevim, s. 244.

⁴⁴⁹ Sevim, s. 245.

⁴⁵⁰ Ferhat Arslan, s. 164

⁴⁵¹ Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", s. 104.

⁴⁵² Örneğin Demirci Karataş Nahiyesi Temettuât Defteri ve Demirci Şehir Nahiyesi Temettuât Defteri'nde sağman inekten yıllık gelir olarak ortalama 50 kuruş kazanılmıştır. Demir, s. 66; Alan, s. 53.

tutuluş şekline bakarak Hicri 1251 tarihli olarak belirttiğimiz Sındırgı Temettuât defterimizin gelirleri toplu olarak yazıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı durum Karesi Sancağı'nın Balıkesir, Balya ve İvrindi kazalarına ait Temettuât defterlerinde de görülmektedir. Demirci Kazası'na bağlı Şehir ve Karataş Nahiyelerinin Temettuât defterleri Hicri 1261 tarihli olduğundan bu tip hayvanlardan elde edilen gelirler kayıt altına alınmıştır.

Hicri 1261 tarihli Temettuât sayımlarına nazaran sınırlı da olsa elimizdeki bilgiler Sındırgı'da 19. yüzyılın ilk yarısında tarım ve hayvancılık hakkında oldukça bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Özellikle hayvanların kıymetlerinin yazılması, Sındırgı'daki hayvanlardan kaynaklı biriken sermayeyi bizlere göstermektedir. Buna göre aşağıdaki tablo, Sındırgı'daki toplam hayvanların değer olarak kıymetini ve bunun tarımsal kıymeti olan oranlarını görmek açısından önemlidir. Çünkü bu dönemde hayvansal varlık, bölgenin birikmiş sermayesi olması bakımından oldukça değerlidir.

Tablo 33. Temettuât Defteri'ne Göre Sındırgı'daki Tarımsal ve Hayvansal Mal Varlıkları

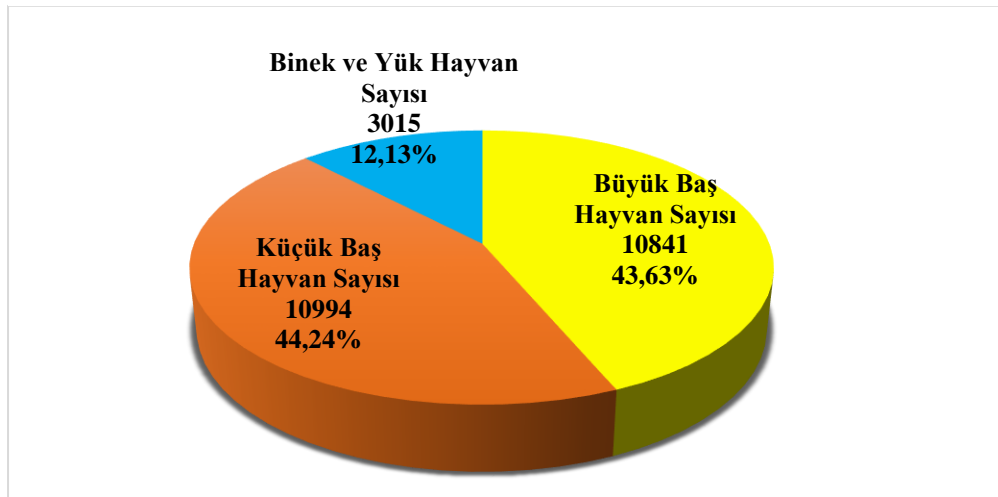
Mal Varlığının Cinsi	Değeri (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Toplama Oranı %
Büyükbaş Hayvan	887.308	1.428.786	67,4
Küçükbaş Hayvan	239.163		
Binek ve Yük Hayvanı	289.219		
Arı Kovanı	13.096		
Tarla	562.446	689.688,3	32,6
Bağlar	124.608,8		
Sebze Bahçesi	2.553,5		
Orman	65		
Boya Tarlası	15		
Genel Toplam	2.118.474,3		

Tarımsal mal varlığının kıymeti ile hayvansal mal varlığının kıymeti Tablo 33 incelendiğinde bölgede hayvansal mal varlıklarının ezici bir şekilde üstün olduğunu görmekteyiz. Bu üstünlük Sındırgı'da hayvancılığın önemli bir ekonomik faaliyet olduğunu göstermektedir. Bu da bize bölgede hatırı sayılır ölçüde bir hayvansal mal varlığının yani servetin birikmiş olduğunu göstermektedir. Bu dönemde Sındırgı'daki mal varlıklarının üçte ikisini hayvan varlığı oluşturmaktadır. Çünkü 19. yüzyılda

tarımda makineleşmenin olmaması tarım faaliyetlerinin sürdürülebilmesinde büyükbaş hayvana olan ihtiyacı arttırmaktadır. Özellikle ekim ve hasat zamanları gibi tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu dönemlerde hayvanlara çok ihtiyaç duyulmaktadır. Bu dönemlerde köylüler birbirleriyle dayanışma göstermekle birlikte, kendi tarım araçlarını kullanmak ve öz sermaye ile hareket etmek her zaman onları gelecek yatırımlarla ilgili bağımsız hale getirmektedir. Kimsenin hayvanına muhtaç olmadan tarlasını sürmek çiftçilerin elini rahatlatmaktadır. Bu yüzden emek sermaye birlikteliğinde yürüyen tarımsal faaliyetler için gerekli olan sermaye birikimi de genellikle hayvanlara yatırım yapılarak değerlendirilmektedir.

Hayvanlara yapılan yatırımlar hem tarımsal faaliyetleri devam ettirmek için hem de köylülerin elindeki parayı değerlendirmesi açısından önemlidir. Çünkü bir araştırmaya göre 19. yüzyılda Sındırgı elindeki hayvanları *İzmir, Dikili ve Ayvalık üzerinden pazarlayan bir ekonomik yapıya* sahiptir⁴⁵³. Kaza dışına pazarlamanın yanında tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilmesi için büyükbaş hayvanların varlığına duyulan ihtiyaç büyükbaş hayvan servetinin önemli ölçüde birikmesini neden olmuştur.

Grafik 12. Sındırgı'da Bulunan Hayvanları Sayısı

Grafik 12 incelendiğinde Sındırgı'da küçükbaş hayvanların sayısının çok olduğu görülmektedir. Bunda engebeli arazinin varlığının yanında bölgede tarihsel süreçte küçükbaş hayvancılığın yapıla gelmesinin de etkisi vardır. Binek ve yük

⁴⁵³ Kaan Emre Özcan, s.122.

hayvanları sayısının Sındırgı'da toplam 2.751 hanenin ihtiyacını sağlayacak yeterliliğe sahip olduğu görünmektedir. Bunun yanında Sındırgı'da bu dönemde 1404 adette arı kovanı bulunmaktadır.

Hayvancılıkla ilgili faaliyetler tarım işletmeciliği içinde önemli bir yere sahiptir. Hayvancılık faaliyetleri büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılık, binek ve yük hayvancılığı ile arıcılık olarak dört grupta incelenebilir.

4.2.1. Büyükbaş Hayvancılık

Büyükbaş hayvancılığın tarımsal faaliyetlerin devamı için önemi bilinmektedir. Özellikle tarımda makineleşmenin olmadığı modern tarım öncesi dönemde çift sürmede işe yarayan sığır öküzü ve camus öküzü gibi büyükbaş hayvanlar çiftçilerin olmazsa olmazlarındadır.

Tablo 34. Büyükbaş Hayvanların Toplam Sayısı ve Değeri

Yerleşim Yeri	Camus Cinsinden Sayısı	Camus Cinsinden Değeri	Sığır Cinsinden Sayısı	Sığır Cinsinden Değeri	Toplam Sayısı	Toplam Değeri
Köyler	841	132.765	9.867	728.703	10.708	861.468
Çiftlik	71	17.140	62	8.700	133	25.840
Toplam	912	149.905	9929	737.403	10.841	887.308

Sındırgı'da büyükbaş hayvanların toplam sayısı incelendiğinde, sığır cinsinden büyükbaş hayvan sayısının fazla olduğu görülmektedir (Tablo 34). Büyükbaş hayvanların %8,5'i Camus cinsi hayvanlardan oluşurken %91,5'i ise Sığır cinsi hayvanlardan oluşmaktadır. Camus hayvanı sulak ve ovalık yerlerde daha fazla yetiştirilmektedir. Sındırgı'da ovalık alanların az olması, çiftçilerin büyükbaş hayvan olarak sığır cinsine yönelmesine neden olmuştur.

Tablo 35. Büyükbaş Hayvanların Sayılarının Köylere ve Çiftlik'e Dağılımı

Köyler ve Çiftlik	Camus Cinsinden Sayısı	Camus Cinsinden Değeri	Sığır Cinsinden Sayısı	Sığır Cinsinden Değeri	Toplam Sayısı	Toplam Değeri
Gölcük	122	21.985	492	42.128	614	64.113
Kıhra	22	2.410	479	25.117	501	27.527
Osmanlar	0	0	489	28.942	489	28.942
Işıklar	2	350	377	21.295	379	21.645
İbiller	101	12.170	273	15.095	374	27.265
Derecikviran	0	0	369	31.420	369	31.420
Cedid	1	280	362	27.275	363	27.555
Demiyen	17	2.950	305	16.827	322	19.777
İzzeddin	0	0	317	26.650	317	26.650
Koru	88	13.550	229	18.675	317	32.225
Nağara	4	650	304	27.804	308	28.454
Kargın	16	3.900	283	20.843	299	24.743
Mumcu	0	0	296	24.365	296	24.365
Menend	5	700	272	12.674	277	13.374
Kelemeç	14	3.900	241	20.400	255	24.300
Süleler	8	1.570	241	19.630	249	21.200
Pürsünler	0	0	246	13.885	246	13.885
Yüreğir	121	15.670	124	6.650	245	22.320
Emendere	2	400	240	14.465	242	14.865
Kocabükü	12	3.170	223	16.400	235	19.570
Alacaatlı	82	12.530	150	10.790	232	23.320
Alayaka	0	0	224	20.780	224	20.780
Karaağaç	15	2.870	197	16.714	212	19.584
Çorum	12	2.270	190	17.817	202	20.087
Taş	0	0	198	16.830	198	16.830
Kepez	5	1.020	189	15.795	194	16.815
Umurlar	6	1.080	186	15.166	192	16.246
Engeles	26	4.600	158	8.610	184	13.210
Şapçı	0	0	183	13.472	183	13.472
Sakar	0	0	169	14.943	169	14.943
Çelebiler	6	985	161	11.511	167	12.496
Karagür	63	10.330	101	8.095	164	18.425
Dedeler	0	0	157	12.963	157	12.963
Küçükbükü	33	5.145	119	8.695	152	13.840

Tablo- 35 devam

Düğüncüler	0	0	150	13.575	150	13.575
Kozlu	27	2.840	123	9.512	150	12.352
Çıkrıkçı	0	0	144	12.720	144	12.720
Çiftlik	71	17.140	62	8.700	133	25.840
Devletlü Baba	0	0	130	10.710	130	10.710
Duru-ili	0	0	130	7260	130	7.260
Karacalar	0	0	130	10.765	130	10.765
Hisaralanı	2	450	109	9.750	111	10.200
Kıran	2	500	100	8.580	102	9.080
Çaltılı	0	0	96	5.395	96	5.395
Cüneyd	16	2.140	80	6.645	96	8.785
Bayramşah	7	1.700	81	7.495	88	9.195
Kızılgür	4	650	24	1.625	28	2.275
Mandıra	0	0	26	1.950	26	1.950
Toplam	912	149.905	9.929	737.403	10.841	887.308

Tablo 35 incelendiğinde Sındırgı'nın tüm köylerinde büyükbaş hayvanların varlığını görmekteyiz. Her köyde sığır cinsinden büyükbaş hayvan var iken Osmanlar, Derecikviran, İzzeddin, Mumcu, Pürsünler, Alayaka, Taş, Şapcı, Sakar, Dedeler, Düğüncüler, Çıkrıkçı, Devletlü Baba, Duru-ili, Karacalar, Çaltılı ve Mandıra köylerinde camus cinsinden büyükbaş hayvanın olmadığı görülmektedir. Gölcük, Kihra, Osmanlar, Işıklar, İbiller, Derecikviran ve Cedid köylerinde büyükbaş hayvanlar diğer köylere göre daha fazladır. Gölcük Köyü'nün sulak bir ovada kurulu olması onun camus yetiştiriciliğinde en önde yer almasını sağlamıştır. Çiftlik'te toplam 133 tane büyükbaş hayvanın varlığına baktığımızda, Sındırgı'daki on köyden daha fazla olduğunu görmekteyiz. Tarımsal verilerde olduğu gibi burada da Mandıra Köyü en son sırada yer almaktadır.

Köylerde ve Çiftlik'teki sığır cinsinden büyükbaş hayvanları gösteren Tablo 36 incelendiğinde sığır cinsinden büyükbaş hayvanların sayısının köylerin büyüklüğü ile orantılı olduğunu görmekteyiz. En büyük köy olan Gölcük'te sığır cinsinden hayvanların sayısı 492'dir. Gölcük'ten sonra tarımsal verileri yüksek olan Osmanlar'da 489, Kihra'da 479 adet sığır cinsinden hayvan bulunmaktadır. Sığır öküzünün tarımsal üretimin en önemli unsuru olduğu düşünüldüğünde Sındırgı'nın her köyünde tarımla uğraşan hanelerin birçoğunda olduğu görülmektedir (Tablo 36).

Tablo 36. Köylerde ve Çiftlik'te Sığır Cinsinden Büyükbaş Hayvanların Dağılımı

Köyün Adı	Sığır İneği Ma Buzacağı	Sığır İneği Ma Buzacağı ve Dana	Sığır Öküzü	Sığır Öküzü Ma Buzacağı	Sığır İneği Ma Dana	Sığır	Sığır Dügesi	Sığır İneği	Sığır Danası	Sığır Tosunu	Sığır Dügesi Ve Tosunu	Sığır Boğası	Sığır Dügesi Ve Danası	Buzacağı
Gölcük	116	6	188	10	6	1	32	45	8	80				
Osmanlar			306		1		4	112	41	25				
Kıhra	84		139		6			66	182	2				
Işıklar	46	34	102		66		2	22	105					
Derecik-viran	40	49	127		56		18	13	45	21				
Cedid	19	37	131		34		20	24	60	37				
İzzeddin	48	32	111	1	33		16	11	38	27				
Demiyen	17		124		6			102	56					
Nağara	59	20	120		29		11	6	42	17				
Mumcu	25	59	110		33		7	3	52	3			4	
Kargın	20	43	79		32		28	14	51	16				
İbiller	1		77		11		17	96	53	18				
Menend	51	7	82		7		15	25	65	20				
Pürsünler	37		96		9		2	46	55	1				
Kelemiç	16	72	50		15		22	3	31	32				
Süleler	25	17	74		37		29	12	24	23				
Emendere	36		108		23		4	30	39					
Koru	45		75		5		19	28	36	8			11	2
Alayaka	40	26	80		9		18	6	28	17				
Kocabükü	15	65	55		5		38	4	8	33				
Taş	44	5	78		12		10	12	27	10				
Karaağaç	15	4	82		19		8	26	28	15				
Çorum	30	9	73	2	16		15	18	11	15		1		
Kepez	24	25	66		13		20	9	25	7				
Umurlar	37	5	74		7		9	9	36	9				
Şapçı	6	2	96		19		2	21	33	4				
Sakar	11	14	58		23		24	8	18	11	2			
Çebeciler	19	2	54		12		19	11	40	4				
Engeles	10	0	49		11		2	40	36	10				

Tablo 36- devam

Dedeler	20	21	43		18		5	2	14	34				
Düğünçüler	6	4	82		19		7	8	11	13				
Alacaatlı	30		62				5	11	39	3				
Çıkrıkçı	9	3	64		27		6	12	7	16				
Devletlü Baba			33				8	52	27	10				
Karacalar	4	20	58		9		6	10	12	11				
Duru-ili	15		67		6			22	17	2				
Yüreğir	6	8	36		35		1	7	27	0			4	
Kozlu	32		57				5	3	24	2				
Küçük-bükü	42	2	30				10	3	20	12				
Hisar-alanı	10		49		11		4	16	19					
Karagür	16	5	45		9		4	9	9	4				
Kıran	5		48		20		6	3	17	1				
Çaltılı	8		28		10			18	32					
Bayram-şah	20	5	28		8		3	3	10	4				
Cüneyd	24		27				13	5	6	5				
Çiftlik	4		30		5		6	3	2	8		4		
Mandıra	12						3	3	7	1				
Kızılğür	8		9				2		3	2				
Toplam	1207	601	3660	13	732	1	505	1012	1.576	593	2	5	19	2

Sığır öküzü hayvan sayısının toplamda 3.660 tane olduğu Sındırgı'da hane başına ortalama 1,3 sığır öküzünün düştüğü söylenebilir. Toplam tarla miktarının 83.289,5 dönüm olduğu Sındırgı'da bir sığır öküzünün yılda işleyeceği arazi 22,75 dönüm olarak karışımıza çıkmaktadır. Nadas uygulamasının yaygın olduğu Sındırgı'da tarlaların yarısının ekilmediğini hesaba kattığımızda, sığır öküzü başına düşen tarla miktarı 11,3 dönüm olmaktadır. Bir çift öküzün günde ancak 3-4 dönüm toprağı sürebildiği bilinmektedir⁴⁵⁴. Buna göre Sındırgı'da sığır başına düşen toprak miktarı 3-4 günlük bir sürede ancak sürülebilir durumdadır.

Sığır öküzünden sonra sığır ineği sayısının fazla olduğu görünmektedir (Tablo 36). Defterde sığır ineklerinin bazıları yanlarında buzağı ve danaları ile yazıldığından tek başına yazılan sığır ineği sayısı az gibi görünse de toplamda 3.653 baş sığır ineği

⁴⁵⁴ Tevfik Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", s. 86

bulunmaktadır. 2.751 hanenin yaşadığı Sındırgı’da toplam 3.653 baş sığır ineği demek, hane başına 1,3 sığır ineği anlamına gelmektedir. Toplam sığır cinsinden büyükbaş hayvan sayısının 9.928 olduğu Sındırgı’da hane başına sığır cinsinden 3,6 büyükbaş hayvan düşmektedir.

Sığır inekleri kaydedilirken sütünden gelir elde edilen inekler sağman inek olarak Temettuât defterlerinde geçmektedir. Gördes Temettuât defterinde bir sağman inekten yıllık 50 guruş elde etmektedir⁴⁵⁵. Fakat bizim elimizdeki defterde Tablo 36’da da görüldüğü gibi sığır inekleri kaydedilirken sağman inek şeklinde bir kayıt yer almamaktadır. Bu durumda Sındırgı’daki köylüler ineklerden elde ettikleri sütlerin kendi ihtiyaçları için kullanmakta ya da deftere kaydedenler bu durumu dikkate almamaktadır. Temettuât defterinin amacı kazançların ve mal varlıklarının yazılması olduğuna göre Sındırgı’daki köylülerin sığır ineğinin sütünden hatırı sayılır bir gelir elde etmediği bu yüzden de defterlere sağman inek tabirinin girmediğini düşünebiliriz. Fakat bu ihtimalden ziyade burada sağman ineklerin yazılmasının sebebi 1840-1841 tarihli Temettuât Defterleri’nde toplam gelirin yazılmasıdır.

Tablo 37. Köylerde ve Çiftlik'te Camus Cinsinden Büyükbaş Hayvanların Dağılımı

Köy	Camus Öküzü	Camus İneği	Camus Tosunu	Camus Danası	Camus İneği Ve Buzacağı	Camus Malığı	Camus Düğesi	Camus İneği Ma Malığı	Camus İneği Ma Dana	Toplam
Gölcük	71	10	10	1	2	10	5	13	-	122
Yüreğir	40	14	8	22	-	1	4	28	4	121
İbiller	52	25	1	10	-	2	5	6	-	101
Koru	30	9	-	11	-	6	11	21	-	88
Alacaatlı	40	10	3	3	-	5	9	12	-	82
Çiftlik	26	-	4	1	-	1	2	35	2	71
Karagür	32	5	-	6	-	2	6	11	1	63
Küçükbükkü	15	-	-	5	-	-	2	11	-	33
Kozlu	6	4	-	4	-	8	-	5	-	27
Engeles	17	4	-	5	-	-	-	-	-	26
Kıhra	2	10	-	6	-	-	-	4	-	22
Demiyân	15	-	-	2	-	-	-	-	-	17

⁴⁵⁵ Fatih Bozkurt, s. 151.

Tablo 37-devam

Kargın	16	-	-	-	-	-	-	-	-	16
Cüneyd	5	4	-	4	-	-	1	2	-	16
Karaağaç	15	-	-	-	-	-	-	-	-	15
Kelemiş	14	-	-	-	-	-	-	-	-	14
Kocabükü	10	-	1	-	-	-	1	-	-	12
Çorum	6	2	-	-	-	2	2	-	-	12
Süleler	8	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Bayramşah	7	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Çebeciler	4	-	-	2	-	-	-	-	-	6
Umurlar	6	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Menend	5	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Kepez	5	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Nağara	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Kızılgür	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Işıklar	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Hisaralanı	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Kıran	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Emendere	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Cedid	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Toplam	464	97	27	82	2	37	48	148	7	912

Tablo 37 Sındırgı’da camus cinsinden hayvanlar içerisinde en çok camus öküzünün fazla olduğunu göstermektedir. Camus öküzünün, sığır öküzü gibi toprağı sürmede kullanıldığı bilinmektedir. Bu yüzden Sındırgı köylüleri tarımsal üretimi devam ettirebilmek için gerekli olan hayvan gücünü bazı köylerde sığır öküzü yanında camus öküzünden de faydalanarak yerine getirmektedirler. Buna göre Çiftlik dahil 48 yerleşim bölgesinin bulunduğu Sındırgı’da 30 köy ve Çiftlik olmak üzere toplam 31 yerleşim yerinde camus cinsindeki hayvanlar yetiştirilmektedir. Sonuç olarak elimizdeki Temettuât defterinde Osmanlar, Derecikviran, İzzeddin, Mumcu, Pürsünler, Alayaka, Taş, Şapcı, Sakar, Dedeler, Düğüncüler, Çıkrıkçı, Devletlü Baba, Duru-ili, Karacalar, Çaltılı ve Mandıra köylerinde camus cinsinden büyükbaş hayvanların yetiştirilmediği görülmektedir.

Tablo 38. Büyükbaş Hayvanların Baş Kıymetleri (Kuruş)

Cinsi	Ortalama Değeri	Cinsi	Ortalama Değeri
Camus Boğası	250	Sığır İneği Ma Buzağı	89
Camus İneği Ma Malağı	196	Sığır Öküzü	89

Tablo 38-devam

Camus Öküzü	192	Sığır Dügesi ve Tosunu	87
Camus İneği	150	Camus Danası	72
Camus İneği ve Buzağı	125	Sığır Dügesi ve Danası	71
Camus İneği Ma Dana	120	Sığır İneği	70
Camus Dügesi	103	Sığır	65
Camus Tosunu	102	Camus Malağı	56
Sığır Boğası	101	Sığır Tosunu	51
Sığır İneği Ma Buzağı ve Dana	96	Sığır Dügesi	47
Sığır İneği Ma Dana	91	Sığır Danası	31
Sığır Öküzü Ma Buzağı	90	Buzağı	15

Sındırgı'da hayvan kıymetlerinin verildiği Tablo 38 incelendiğinde Camus cinsinden büyükbaşların daha değerli olduğu görülmektedir. Çift sürmede işe yarayan camus öküzü ile sığır öküzünün değerlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu dönemde bir dönüm tarla 6,72 kuruş, bir dönüm bağ 43,5 kuruş değerindedir. Fakat çift sürmeye yarayan sığır öküzü ise ortalama 89 kuruş değerindedir. Bu da Sındırgı'da hayvan varlığının önemini ve kıymet olarak büyüklüğünü göstermektedir. Çünkü toprağı sürmeye yarayan hayvanlar olmadıktan sonra toprağın değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır.

4.2.2. Küçükbaş Hayvancılık

Sındırgı ve çevresi engebeli arazisi ile küçükbaş hayvancılıkta Balıkesir'de önemli bir yere sahiptir. Büyükbaş hayvancılığa nazaran küçükbaş hayvancılık daha çok pazara yönelik olarak düşünülmelidir. Çünkü büyükbaş hayvanlardan özellikle sığır öküzü ve camus öküzü tarımsal üretimin devamında olmazsa olmaz unsurların başındadır. Fakat küçükbaş hayvanlar eti, sütü ve yünü için yetiştirilmektedir. Bu yüzden küçükbaş hayvancılığın tarımsal faaliyetlere katkısı toprağın ihtiyacı olan gübreyi sağlamakla sınırlı kalmaktadır. Büyükbaş hayvanlar içerisinde sığır öküzü ve camus mandasının sayıları düşüldüğünde, bu dönemde sayısal olarak küçükbaş hayvanların fazlalığı dikkat çekmektedir. Engebeli arazi Sındırgı'da küçükbaş hayvancılığın yaygınlaşmasında etkilidir.

Sındırgı Temettuât Defteri'nde küçükbaş hayvanlar kayıt edilirken koyunlar *ağnam*, *ganem* olarak yazılırken, keçiler ise keçi olarak belirtilmiştir. Bunun yanında Balıkesir'de aynı yıllarda tutulan Balya Temettuât Defteri'nde süt verenler sağman, kısır olanlar kısır ve bir yaşında olanlar toklu olarak kaydedilmiştir⁴⁵⁶. Fakat elimizdeki defterde küçükbaş hayvanların *sağman*, *kısır* ve *toklu* gibi özellikleri yazılmamıştır.

Tablo 39. Küçükbaş Hayvanların Cinsi, Sayısı ve Değeri

Cinsi	Keçi			Ağnam/Ganem/Koyun				
	Yeri	Köylerde	Çiftlik'te	Toplam	Köylerde	Çiftlik'te	Toplam	Toplam
Sayısı		7.442	121	7.563	3.340	91	3.431	10.994
Değeri		152.610	2420	155.030	81.883	2250	84.133	239.163
Ortalama Değer		20,5	20	20,49	24,5	24,7	24,5	-
Sahip Olan Hane Sayısı		301	2	303	175	2	177	-
Hane Baş Ortalama		2,71	15	2,74	1,21	11,3	1,24	-

Sındırgı'da Küçükbaş Hayvanların Cinsi, Sayısı, Değeri tablosu incelendiğinde keçi sayısının fazla olduğu görülmektedir. Keçi ve koyundan oluşan küçükbaş hayvanların %31'ini koyun oluştururken geri kalan %69'unu ise keçi oluşturmaktadır. Keçinin fazla olması, yüksek ve engebeli alanlarda keçinin beslenmesinin koyuna göre daha kolay olmasıdır. Koyun ise bu dönemde keçiden 5 kuruş daha pahalı görülmektedir. Yine bu dönemde Sındırgı'da hane başına 2,74 baş keçi, 1,24 baş koyun düşmektedir.

Tablo 40 incelendiğinde en fazla keçi Osmanlar Köyü'ndedir. Devletlü Baba, Kocabükü, Engeles, Mandıra, Alacaatlı, Kıhra, Kızılgür köylerinde keçi besiciliğinin yapılmadığı görülmektedir. Sındırgı köyleri içerisinde köylerin toplam hanelerine bakıldığında ise İzzeddin köyü hanelerinin %38'inin, Alayaka Köyü'ndeki ailelerin %35'inin keçi besiciliği yaptığını görmekteyiz. Sındırgı köylerinde bu dönemde en çok keçi yetiştiren kişi Osmanlar Köyü'nde 7. hanede kayıtlı olan *Orta boylu sarı sakallı Madenoğlu Hacı Hüseyin*'dir⁴⁵⁷. Hacı Hüseyin'in sayımın yapıldığı anda 187

⁴⁵⁶ Demiraslan, s.58.

⁴⁵⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s.4.

baş keçisi bulunmaktadır. Onu Dedeler Köyü'nden yetiştirdiği 180 baş keçi ile “*Balıoğlu uzunca boylu kırca sakallı Rençber Halil*” takip etmektedir⁴⁵⁸.

Tablo 40. Keçilerin Sayısı, Değeri ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Sayısı	Toplam Değeri	Sahip Olan Hane Sayısı	Toplam Haneye Oranı %
Osmanlar	157	806	15490	18	11,4
Derecikviran	120	526	10540	23	19,1
İzzeddin	89	490	9700	34	38,2
Alayaka	64	428	8460	23	35,9
Kargın	49	396	7920	8	16,3
Süleler	64	354	7140	16	25
Umurlar	57	344	6880	10	17,5
Dedeler	32	334	5680	9	28,1
Cedid	78	330	6600	11	14,6
Çorum	71	289	5780	6	8,4
Karaağaç	61	286	5720	12	19,6
Düğüncüler	64	280	5620	12	18,7
Gölcük	206	248	4960	3	1,4
Kıran	34	241	4860	6	17,6
Demiyen	83	235	4420	7	8,4
Emendere	93	184	3480	8	8,6
Çıkrıkçı	45	181	3700	10	23,2
Taş	43	181	3820	8	18,6
Mumcu	70	149	2740	8	11,4
Çiftlik	8	121	2420	2	25
Kepez	40	114	2260	2	5
Koru	85	110	2200	4	4,7
Sakar	46	106	8060	12	26
Çelebiler	35	98	1960	6	17,1
İbillen	77	93	1860	2	2,5
Şapçı	60	86	1720	3	5
Hisaralanı	38	83	1660	2	5,2
Duru-ili	56	81	1620	4	7,1
Kelemiç	36	71	1420	8	22,2
Nağara	65	65	1300	7	10,7
Yüreğir	46	53	1060	2	4,3
Pürsünler	73	48	960	3	4,1
Cüneyd	30	40	800	1	3,3
Karagür	43	35	700	3	6,9

⁴⁵⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 115.

Tablo 40- devam

İşıklar	75	33	660	3	4
Kozlu	33	20	400	1	3
Menend	54	8	160	1	1,8
Bayramşah	20	7	140	1	5
Küçükbükü	30	5	100	1	3,3
Çaltılı	19	2	20	1	5,2
Karacalar	48	2	40	2	4,1
Devletlü Baba	30	0	0	0	0
Kocabükü	37	0	0	0	0
Engeles	36	0	0	0	0
Mandıra	7	0	0	0	0
Alacaatlı	63	0	0	0	0
Kıhra	71	0	0	0	0
Kızılgür	10	0	0	0	0
Toplam	2751	7563	155030	303	11

Sındırgı'nın bu dönemde en büyük köyü olan Gölcük'te sadece üç hane keçi besiciliği yapmaktadır. Fakat keçi besiciliği yapan bu haneler ortalama 82,6 baş keçi beslemektedir. Gölcük'te 25. hanede kayıtlı olan "*Hacı Mehmet*" 110 baş keçiye sahip iken⁴⁵⁹ 205. hanede kayıtlı olan ve Redif Bölükbaşı görevini yürüten "*uzunca boylu kumral sakallı rençber Nasuh veled Ahmet*" 125 baş keçi yetiştirmektedir⁴⁶⁰. Hane sayısı az olmakla birlikte Gölcük'te keçi yetiştiriciliği yapan aileler bunu büyük çapta ve fazla sayılarda yapmaktadır. Bunun yanında oran olarak hanelerinin %38'i keçi yetiştiren İzzeddin Köyü'nde ise keçi yetiştiren aile başına 14,4 baş keçi düşmektedir. Ova yapısına sahip Gölcük'te keçi yetiştiriciliği sermayeye dayalı olarak yapılan bir uğraş olarak görülürken, engebeli araziye sahip olan İzzeddin Köyü'nde ise doğal ve fiziki şartların bir sonucu olarak ailelerin temel geçim kaynağı olarak görülmektedir.

Tablo 41. Yerleşim Yerlerine Göre Koyun Sayısı ve Dağılımı

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Sayısı	Toplam Değeri Kuruş	Sahip Olan Hane Sayısı	Toplam Haneye Oranı (%)
Düğüncüler	64	496	12.375	17	26,5
Mumcu	70	307	7.675	8	11,4
Osmanlar	157	239	4.825	13	8,2
İzzeddin	89	232	5.800	17	19,1
Kocabükü	37	141	3.600	5	13,5

⁴⁵⁹ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 328.

⁴⁶⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 343.

Tablo 41- devam

Karacalar	48	138	3.450	9	18,7
Kelemiç	36	137	3.435	2	5,5
Çelebiler	35	124	3.100	4	11,4
İbiller	77	121	3.025	6	7,7
Süleler	64	106	2.650	6	9,3
Işıklar	75	96	2.300	1	1,3
Çiftlik	8	91	2.250	2	25
Kepez	40	90	2.250	2	5
Yüreğir	46	86	2.155	2	4,3
Kozlu	33	86	2.145	3	9,9
Nağara	65	79	1.975	11	16,9
Derecikviran	120	76	1.940	7	5,8
Menend	54	76	1.900	2	3,7
Kargın	49	75	1.875	4	8,1
Çorum	71	67	1.675	4	5,6
Koru	85	64	1.575	1	1,1
Küçükbüğü	30	69	1.525	3	10
Karagür	43	37	1.375	3	6,9
Cedid	78	54	1.350	4	5,1
Taş	43	51	1.275	5	11,6
Çıkrıkçı	45	50	1.250	7	15,5
Pürsünler	73	44	1.100	3	4,1
Gölcük	206	41	1.025	3	1,4
Demiyen	83	57	725	4	4,8
Umurlar	57	28	700	4	7
Duru-ili	56	25	625	4	7,1
Şapçı	60	18	450	2	3,3
Alayaka	64	13	325	1	1,5
Sakar	46	8	225	4	8,6
Çaltılı	19	4	100	1	5,2
Hisaralanı	38	4	83	2	5,2
Dedeler	32	1	25	1	3,1
Karağaç	61	0	0	0	0
Kıhra	71	0	0	0	0
Kızılgür	10	0	0	0	0
Devletlü Baba	30	0	0	0	0
Engeles	36	0	0	0	0
Mandıra	7	0	0	0	0
Cüneyd	30	0	0	0	0
Alacaatlı	63	0	0	0	0
Bayramşah	20	0	0	0	0
Kıran	34	0	0	0	0

Tablo 41- devam

Emendere	93	0	0	0	0
Toplam	2.751	3.431	84.133	177	6,4

Tablo 41 incelendiğinde Sındırgı’da bu dönemde en fazla koyun yetiştiren köy olarak Düğüncüler Köyü başta gelmektedir. Onu Mumcu ve Osmanlar köyleri izlemektedir. Karaağaç, Kihra, Kızılgür, Devletlü Baba, Engeles, Mandıra, Cüneyd, Alacaatlı, Bayramşah, Kıran ve Emendere köylerinde koyun yetiştiriciliği yapılmamaktadır. Dedeler, Çaltılı, Alayaka, Koru ve Işıklar köylerinde ise sadece birer hane koyun yetiştiriciliği yapmaktadır. Özellikle Koru’da koyun yetiştiriciliği yapan tek bir hane 64 baş koyun yetiştirirken, Işıklar’daki hane ise 96 baş koyun yetiştirmektedir. Yani bu kişiler köylerinde koyun yetiştiriciliği yaparak belki de küçükbaş hayvancılığın köylerinde öncülüğünü yapmakta ya da aileden gelen geleneksel koyun yetiştiriciliğini devam ettirmektedir. Koyun yetiştiriciliğinde Çiftlik’e baktığımızda 91 baş koyunun bulunduğu görülmektedir.

4.2.3. Binek ve Yük Hayvanları

Binek ve yük hayvanları tarımsal ürünlerin hasatından sonra ambara taşınmasında at, eşşek, bargir gibi yük hayvanları kullanılıyordu. Yük hayvanlarına sahip olmayan ailelerde genellikle bir çift öküzün çektiği kağrı arabaları ile bu işleri yapmaktadırlar. Ama sığır öküzleri ya da camus öküzleri tarımsal üretimde çift sürme işinde daha çok kullanıldığı için, binek ve yük hayvanları kapsamında değerlendirilmemelidir. Aynı şekilde binek hayvanı olan atın da çift sürmede kullanıldığı bilinmekle birlikte binek hayvanları içinde değerlendirilmelidir. Köylünün kendi tarlasına gitmek, dikilecek ya da ekilecek ürünleri tarlaya götürmek, hasattan sonra üretilen ürünü depolamak için ambara getirmek için hayvanların gücüne ihtiyaç duymaktadır. Köylünün ihtiyaç fazlasını pazara götürmek için ya da daha uzak bölgelere sevk edebilmek için yollara daha dayanıklı ve daha çok yük taşıyan develere ihtiyaç duyulmaktadır. Modern toplumsal yaşam öncesinde binek hayvanları, köylülerin merkezle ve diğer köylerle iletişimini hızlandıran en önemli araçtır.

Tablo 42. Binek ve Yük Hayvanlarının Cinsleri, Sayıları ve Değerleri

Cinsi	Sayısı	Toplam Değeri	Ortalama Değeri Kuruş	Binek Hayvanlar İçindeki Oranı (%)
Merkebe	1.649	104.219	63	54,7
Bargir	554	73.845	133	18,4
Merkep Ma Sıpa	316	19.162	60	10,5
Kısrak	92	13.765	149	3,1
Katır	83	27.825	335	2,8
Kısrak Ma Tay	74	10.955	148	2,5
Himar / Erkek Eşek	64	3.720	58	2,1
Deve	44	11.475	260	1,5
Sallı Merkebe	29	1.390	47	1
Tay	24	2.948	122	0,8
Sıpalı Merkebe	18	1.125	62	0,6
Deve Köçeği	13	1.310	100	0,4
Katır Sıpa	11	2.320	210	0,3
Esb	10	5.700	570	0,3
Boz Devesi	8	2.800	350	0,2
Deveci Beygiri	5	1.000	200	0,11
Binek Beygiri	3	1.070	356	0,1
Kısrak Ma Katır	2	1.100	550	0,07
İki Yaşında Deve	2	500	250	0,07
Deveci Katır Ve Beygiri	2	400	200	0,07
Kısrak Sıpası	2	350	175	0,07
Hımarı Ma Sıpa	2	210	105	0,07
Tüylü Devesi	1	750	750	0,03
Kısrak Ma Kısrak Sıpası	1	350	350	0,03
Deve Ma Köçek	1	250	250	0,03
Bargir Ma Tay	1	200	200	0,03
İğdiş	1	200	200	0,03
Bir Yaşında Deve	1	120	120	0,03
Genç Kısrak	1	100	100	0,03
??? Kısrak	1	60	60	0,03
Toplam	3.015	289.219	96	100

Tablo 42 incelendiğinde Sındırgı’da binek hayvanlarının %65’i merkepten oluşmaktadır. Bakım maliyetlerinin düşük olması ve ata oranla engebeli arazide daha dayanıklı olması merkebin daha çok olmasında etkilidir.

Tablo 43. Binek Hayvanlarının Yerleşim Yerlerine Göre Sayısı

Köy/ Çiftlik	Toplam	Köy/Çiftlik	Topla	Köy/Çiftlik	Toplam
Gölcük	311	Mumcu	60	Kocabükü	36
Osmanlar	174	Karaağaç	57	Kozlu	36
Kargın	141	Çorum	57	Şapçı	36
İbiller	129	Menend	52	Çelebiler	35
Çiftlik	129	Karagür	51	Engeles	35
Cedid	100	Düğüncüler	49	Karacalar	33
Kihra	98	Alayaka	48	Cüneyd	32
Demiyen	97	Süleler	47	Küçükükü	31
Emendere	94	Taş	44	Devletlü Baba	31
Derecikviran	87	Kelemiç	44	Dedeler	28
Koru	87	Duru-ili	42	Bayramşah	17
İzzeddin	82	Çıkrıkçı	41	Çaltılı	14
Pürsünler	69	Kepez	40	Kızılgür	6
Işıklar	69	Sakar	39	Mandıra	5
Nağara	65	Kıran	38	Toplam	3015
Umurlar	63	Hisaralanı	38		
Alacaatlı	61	Yüreğir	37		

Sındırgı'daki yerleşim yerlerindeki binek hayvanlarının sayısında Gölcük Köyü'nde sayının çok olduğunu görmekteyiz (Tablo 43.). Bunda köyün büyük olması yanında Sındırgı ile Manisa yol güzergahı üzerinde olması önemli bir etkidir. Hane sayısının az olduğu köylerde ise binek hayvanı sayısının az olduğunu görmekteyiz. Çiftlik'te binek ve yük hayvanının fazla olması, burasının eski mütesellime ait olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 44. Binek Hayvanlarının Cinsi ve Sayıları

Köyler	Merkeb	Merkep Ma Sipa	Himar / Erkek Eşek	Sallı Merkeb	Bargir	Katır	Kısırak Ma Tay	Katır Sipa	Tay	Kısırak	Sıpalı Merkeb	Esb	Bargir Ma Tay	Kısırak Ma Katır	Kısırak Sıpası
Osmanlar	133	1	23		7	6		1	3						
Gölcük	110	18		16	149	2	9			5					
Derecikviran	73				13	1									
Emendere	72	9			11	2									
İzzeddin	71		1		8	2									

Tablo 44- devam

Kargın	63				32	4	21	5	3	13						
İbiller	59	13			15	4	1					2				
Demiyarı	58	13			26											
Cedid	53	27			11		2		4	3						
Pürsünler	53	11			4		1									
Mumcu	49				7	2	2									
Umurlar	46		9		6	1			1							
Alayaka	44		1		2	1										
Düğüncüler	43				5	1										
Karagür	39	5			5	1				1						
Menend	38	3			7	1	1			2						
Süleler	36		1		8											2
Taş	35		1		2	4		1	1							
Nağara	35	24			6											
Kıran	34				1		1		2							
Koru	33	1		1	29	4				1	18					
Karaağaç	32	11			8	1	5									
Duru-ili	31	3		1	6					1						
Hisaralanı	30				8											
Çorum	29				13	3		1	3	8						
Işıklar	27	19			20	1	2									
Kepez	27		6		5	1			1							
Kocabükü	26		1		3		3	2					1			
Karacalar	26				7											
Sakar	24				3	4	2			4					2	
Kozlu	24	9			1		2									
Alacaathı	24	30			2		2			2						
Kıhra	23	48			16	2	7			2						
Kelemiç	21	13			7		1		2							
Çelebiler	17	9			8		1									
Çıkırıkçı	14	9	5		4	2	3		1	1						
Cüneyd	14	12			6											
Engeles	13	9			13											
Çaltılı	12	2														
Dedeler	11				12	1	2			1						
Bayramşah	10	5			2											
Şapçı	9				17	10										
Yüreğir	8	6			23											
Çiftlik	8				6	22		1	1	47		8				

Tablo 44- devam

Küçük- bükü	7	2		11	4										
Mandıra	2	1								1					
Kızılgür	2	3					1								
Devletlü- Baba	1		16		6		5		2						
Toplam	1649	316	64	29	554	83	74	11	24	92	18	10	1	2	2

	Himari Ma Sipa	Kısrak Ma Kısrak Sıpası	Genç Kısrak	??? Kısrak	İğdiş	Binek Beygiri	Deve	Deve Köçüğü	Deve Ma Köçek	Deveci Beygiri	Deveci Katırı Ve Beygiri	Boz Devesi	Tüylü Devesi	İki Yaşında Deve	Bir Yaşında Deve
Çıkrıkçı	2														
Dedeler		1													
Mandıra			1												
Alacaatlı				1											
İbiller					1		24	9	1						
Gölcük							2								
Küçükükü							6	1							
Çiftlik						3	12	3		5	2	8	1	2	1
Toplam	2	1	1	1	1	3	44	13	1	5	2	8	1	2	1

Sındırgı köyleri ve Çiftlik'teki binek hayvanlarının cinsini sayılarını veren Tablo 44 bize kaza merkezi durumunda olan Kuru Köyü'ne mesafe olarak uzak olan ama tarımsal verileri ile ön sıralarda yer alan Gölcük, Demiyarı, Kıhra, İbiller, Kargın, Yüregir ve Engeles köylerinde eşeğe göre daha hızlı olan bargir, kısrak gibi at cinsinden binek ve yük hayvanlarının diğer köylere oranla daha çok olduğuna dikkat çekmektedir. Bu köylerde insanların kaza merkezine hızlı gidip gelme ihtiyacı, pazarda mal alıp-satma ihtiyaçları ve ekonomik olarak diğer köylere nazaran daha iyi durumda olmaları onları bargir, kısrak gibi daha hızlı binek ve yük hayvanlarına yönlendirmiştir.

Karesi Sancağı'nın merkez kazası olan Balıkesir ile ilişkilerde sık sık gidip gelmek zorunda olan eski mütesellim bunun sonucu olarak binek hayvanlarına kendisi

sahip olmak zorundadır. Nitekim Sındırgı'da bulunan 92 kısrağın 31 tanesi ve Sındırgı'da bulunan toplam üç binek beygirinin tamamı Şerif Ağa'ya aittir. Çiftlik temettuatına kayıtlı İsmail Ağa'nın 10 kısrağı, bir tayı ve üç esbi (at), bir beygiri, Mustafa Ağa'nın dört kısrağı, Mahmut oğlu Mehmet'in iki beygiri, iki kısrağı, Osman ve İbrahim'in birer beygiri, Veli Ağa'nın kerimelerinin müşterek olarak bir beygiri bulunmaktadır. Bu durumda Çiftlik'te toplamda 47 kısrağ bulunmaktadır. Sındırgı'da toplamda bulunan 92 kısrağın 47'si Çiftlik'te yer almaktadır. Yani Sındırgı'daki toplam kısrağın %50'si Çiftlik'tedir.

Osmanlı Devleti'nde demiryolu şebekesi oluşana kadar ordunun ihtiyacı olan her türlü malzeme ve her çeşit ticari mal, at ve katıra nispeten daha düşük maliyetli olan deve ile taşınmaktaydı⁴⁶¹. Eti için beslenmeyen develer sahipleri için “*ana sermaye*” ve taşımacılıkta para kazanmak için beslenen havyanlardır⁴⁶². Balıkesir Kazası'nın köylerinde ve Balya'nın bazı köylerini inceleyen çalışmalarında develerin olmadığı görülmüştür. Sındırgı'da ise deve ve çeşitlerine sahip köyler İbiller, Gölcük ve Küçükükü'dür, Çiftlik'te ise deve sayısı çeşitli türleriyle ve isim adı altında toplam 34 tanedir.

Tablo 45. İbiller Köyü'ndeki Deve Sahipleri

Hane/- Numara	Sahibinin Adı	Deve		Deve Köçeği	
		Sayısı	Değeri	Sayısı	Değeri
2--3	Muhtar karye Çömezoğlu uzunca boylu kırca sakallı Elhac Bekir veled Musa	3	450	-	-
3--6	Hacılioğlu uzunca boylu ak sakallı İsmail Ağa veled Hacı İbrahim	9	2250	6	360
8--23	İbrahimağaoğlu orta boylu kara bıyıklı Mahmud veled İbrahim	1	125	-	-
11--28	Berberoğlu orta boylu ak sakallı rençber Hasan veled Ali	3	450	-	-
15--38	Çömezoğlu orta boylu kırca sakallı rençber Hasan veled Musa	2	300	-	-
25--63	Osmanoğlu orta boylu kumral bıyıklı rençber Hüseyin veled Mustafa	-	-	1	100
31--82	Kocaömeroğlu uzunca boylu kırca sakallı rençber İbrahim veled Ömer	6	1800	2	200

⁴⁶¹ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I (1300-1600)*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000, s. 77.

⁴⁶² Aynı yer.

Tablo 44 ve 45 incelendiğinde İbiller Köyü'nde deve cinsinden toplam 33 yük hayvanı bulunmaktadır. İbiller Köyü'nde deve sahibi haneler içerisinde yer alan ve köyde 3. hanede kayıtlı olan *İsmail Ağa*, Sındırgı'da 1.170 dönüm ile en fazla tarlaya sahip olmanın yanında, iki dönüm bağ, birisi harap olmak üzere üç tane değirmen, 27 büyükbaş hayvan, yukarıda yazılan develer hariç iki esb, bir iğdiş, bir bargir, dört tane katır, 13 keçi ve 60 adet koyuna sahiptir. Elindeki mal varlığından hem hayvancılık hem de tarımsal faaliyetler yürüttüğü anlaşılan *İbrahim Ağa* ana sermayesi olan develeri ile ihtiyaç fazlasını pazara götürüyor görünmektedir. Bunun yanında elindeki develeri kâr amaçlı taşımacılıkta kullanmaktadır kanaatindeyiz. Bu dönemde eski mütesellim Şerif Ağa'nın yıllık kazancınının 7.500 kuruş olarak yazıldığı Temettuât defterinde İbrahim Ağa'nın geliri ise 3.500 kuruş olarak yazmaktadır. Tabii ki biz elimizdeki defterden bu kazançların hangi yollardan elde edildiğini tam olarak ortaya koyamadığımız için bu konuda net bir yorum yapmaktan kaçınmaktayız. Fakat İbrahim Ağa'nın sayımın yapıldığı yılda tarlalarını çoğunu ekmediğini bilmekteyiz.

İbiller'de 2. hanede kayıtlı olan *Muhtar Çömezoğlu Bekir*, develeri dışında 71 dönüm tarlası, iki dönüm bağı, beş büyükbaş hayvan, bir merkep, bir bargir sahibidir. Fakat daha büyük dönüm tarlaya sahip olanlara nazaran Temettuâtı 900 guruş gibi yüksek bir değere sahiptir⁴⁶³. 31. hane de kayıtlı olan "*Kocaömeroğlu İbrahim*" ise 44,5 dönüm tarlası, bir dönüm bağı, beş büyükbaş hayvanı, develeri dışında bir merkep ve bir bargir ile bir yılda 900 guruşluk kazanç elde etmiştir⁴⁶⁴. İbiller Köyü için bu dönemde Sındırgı'da taşımacılığın önemli merkezlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında İbiller'de deve sahibi olan ailelerin hayvanatının fazla olduğunu görmekteyiz.

Tablo 46. Küçükbükkü Köyü'ndeki Deve Sahipleri

Hane/- Numara	Sahibinin Adı	Deve		Deve Köçeği	
		Sayısı	Değeri	Sayısı	Değeri
9	Orta boylu kumral sakallı rençber Mehmed veled Hüseyin	5	1150	1	200
30	Orta boylu kara bıyıklı Hasan veled Hasan	1	200	0	0

⁴⁶³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 308.

⁴⁶⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 311.

Küçükbükü Köyü'nde 9. hanede kayıtlı *rençber Mehmet*'in beş devesi ve bir deve köçeği vardır (Tablo 46). Bunun yanında 57 dönüm tarlası, bir buçuk dönüm bağı, iki camus öküzü, bir camus ineği ve malağı ve beş keçisi olmasına rağmen toplam 1.120 guruşluk kazanç deftere yazılmıştır⁴⁶⁵. Aynı köyde ikinci hanede kayıtlı olan kişinin 68 dönüm tarlası, bir dönüm bağı, iki camus öküzü, bir camus danası, bir camus ineği ve malağı, iki sığır tosunu, bir sığır ineği ve buzağı, bir merkebi, bir sallı merkebi olmasına rağmen Temettuâtı 500 kuruştur⁴⁶⁶. İki hanenin kazançları arasındaki 620 kuruşluk fark kesin olmamakla birlikte 9. hanenin deve taşımacılığında elde ettiği kazançtır. 30. hanede kayıtlı "*orta boylu kara bıyıklı Hasan*" ise hiçbir emlakı olmayan ve sadece bir sığır ineği ile bir devesi olan kişidir. Buna rağmen kazancı 100 kuruştur⁴⁶⁷. İbiller Köyü'nden sonra en fazla devenin bulunduğu köy olan Küçükbükü Köyü bu dönemde taşımacılığın önemli merkezlerinden bir diğeri olarak göze bakmaktadır. Sındırgı Akhisar yolu üzerinde bulunan İbiller ve Küçükbükü köyleri deve taşımacılığında bu dönemde kazanın en önemli köyleri olma özelliğine sahiptir.

Tablo 47. Gölcük Köyü'ndeki Deve Sahipleri

Köy	Gölcük	Deve	
		Sayısı	Değeri
Hane/-Numara	Sahibinin Adı		
161-295	Orta boylu kırca sakallı Osman veled Ahmed'in emlakı	2	500

Gölcük Köyü'nde tek deve sahibi olan hane 161. hanedir (Tablo 47). Bu hanede yazılı olan Osman 43 dönüm tarla, iki dönüm bağ, 150 guruş değerinde bir kahve dükkânı, 60 guruş değerinde bir hayvan damı, iki camus öküzü, iki sığır düğesi ve iki devesi ile toplam 650 guruşluk kazanç elde etmiştir⁴⁶⁸. Gölcük'te hanelerin ortalama 335 guruş kazanç elde ettiği bu dönemde iki devesi ile Osman bu kazancı neredeyse ikiye katlamaktadır. Buna rağmen Gölcük'te deve sahibi olan Osman'ın develerinden ne kadar kazanç elde ettiğini kestirebilmek güçtür. Gölcük Köyü içerisinde bu

⁴⁶⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 345.

⁴⁶⁶ Aynı yer

⁴⁶⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 347.

⁴⁶⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s.339.

dönemde Hanönü adı verilen bir mevkiinin bulunması köyün ticaret için önemli bir konuma sahip olduğunu göstermektedir⁴⁶⁹.

Tablo 48. Çiftlik'teki Deve Cinsi Hayvanların Hanelere Dağılımı

1	Şerif Mehmed Ağa Mütesellim-i Liva-i Karesi -i Sabık Der kaza-i Sındırgı	Deveci Beygiri					
		Sayısı	Değeri				
		5	1000				
		Deve		Deve Köçeği		Deveci Katırı ve Beygiri	
		Sayısı	Değeri	Sayısı	Değeri	Sayısı	Değeri
2	Orta boylu kırca sakallı İsmail Ağa veled Ebubekir	7	2250	1	300	2	400
3	Orta boylu kırca bıyıklı Mustafa Ağa veled Ebubekir	5	2000	2	150		
		Boz Deve		Tüylü Deve			
		Sayısı	Değeri	Sayısı	Değeri		
4	Orta boylu ak sakallı Mahmud oğlu Mehmed	4	1400	1	750		
Hane No Yok	Şerif Ağa'nın amcası müteveffa Veli Ağa'nın kerimleri Aişe Zeliha ve Atike Hatunların müşterek olan emlakları			1 Yaşında Deve		2 Yaşında Deve	
				Sayısı	Değeri	Sayısı	Değeri
		4	1400	1	120	2	500

Çiftlik'te ise toplamda 32 adet deve cinsinden hayvan kayıt altına alınmıştır. Çiftliğin pazara dönük üretim yeri olması, eski mütesellimin burada kayıtlı olması, Karesi Sancağı'nın merkez kazası olan Balıkesir ile sık sık iletişime girilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun sonucunda Çiftlik'te taşıma amaçlı deveye ihtiyaç duyulmuştur. Bunun yanında 19. yüzyılın başlarında hayvancılığa dayanan ekonomi ve bu hayvanların Kırkağaç, Akhisar üzerinden Manisa -İzmir çevresine pazarlanması⁴⁷⁰ hem hayvan sayısını hem de deveye olan ihtiyacı arttırmıştır. Hane numarası olmayan fakat Şerif Mehmet Ağa'nın ölen amcasının kızlarının da miras yoluyla Çiftlik'te develerinin olması, deveciliğin önemli bir kazanç kapısı olduğunu göstermektedir. Çünkü adı geçen hatunlar develeri satmak yerine kazanç kapısı olarak

⁴⁶⁹ Bektaş, s. 68.

⁴⁷⁰ Kaan Emre Özcan, s. 122.

ellerinde tutmayı yeğlemişlerdir. Böylece develerden elde edilen kazanç hatunlar için devamlı bir gelir olmuştur.

Sındırgı’da on tanesi köylerde, hane numarası verilmeyen ve müşterek olan ailede dahil olmak üzere Çiftlik’te toplam beş aile olmak üzere toplam 15 aile deve sahibidir. Köylerdeki deve sahibi on haneden beş tanesi kayıtlarda rençber olarak geçmektedir. Yine deve sahibi olan hanelerin hiçbirisinin Deveci ya da Devocioğlu gibi lakaplara sahip olmaması ilginç görünmektedir. Osmanlı taşımacılığında önemli bir yeri olan develere sahip olan ailelerin mal varlıklarının çokluğu, deve taşımacılığından iyi kazançlar elde etmiş olunduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

4.2.4. Arıcılık

16. yüzyılda Karesi Sancağı’nı inceleyen Sezai Sevim, bu yüzyılda Karesi Sancağı’nda arıcılık yapanlardan baldan öşür almak olan öşr-i küvvare adı altında vergi toplandığını, fakat ne kadar baldan ne kadar öşür alındığının bilinmediğini belirtmektedir⁴⁷¹. Fakat bu yüzyılda yıllık 15.000 akçeden fazla öşr-i küvvare toplandığını ve bunların daha çok Edremid, Ayazmend ve Sındırgı’dan toplandığını belirtmektedir⁴⁷². Bu durumda 16. yüzyılda Sındırgı, Karesi Sancağı içerisinde arıcılık faaliyetlerinin yapıldığı önemli kazalardan biridir.

Tablo 49. Arı Kovanı Sayısı

Arı Kovanı	Köylerde	Çiftlik	Toplam
Adet	1.369	44	1.413
Değer	12.728	312	13.168
Hane Başı Kovan Sayısı	0,49	5,5	0,51
Hane Sayısı	349	5	354
Kovan Ortalama Değeri	9,3	7	9,3

Tablo 49. incelendiğinde Tanzimat başlarında Sındırgı’da 1.413 arı kovani bulunduğu görülmektedir. Aynı dönemde Balıkesir Kazası’nın köylerinde 1.309⁴⁷³ adet arı kovani bulunmaktadır.

⁴⁷¹ Sevim, s. 221.

⁴⁷² Sevim, s. 246.

⁴⁷³ Deniz, s.572.

Tablo 50. Arı Koyanlarının Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Kovan Sayısı	Değeri Kuruş	Sahip Olan Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Kovan Sayısı	Kovan Birim Değeri	Arıcılık Yapanların Toplam Haneye Oranı (%)
Çiftlik	44	440	5	5,5	10	62,5
Cendid	94	936	29	0,2	9,9	37,2
Kelemeç	30	244	12	0,83	8,1	33,3
Menend	46	460	17	0,85	10	31,5
Nağara	52	485	21	0,8	9,3	31,3
Kocabükü	32	234	11	0,2	7,3	29,7
Çelebiler	47	376	10	1,34	8	28,6
Mandıra	7	70	2	1	10	28,5
Cüneyd	33	330	8	1,1	10	26,7
Çaltılı	45	430	5	2,36	9,5	26,3
Taş	27	224	11	0,62	8,2	25,6
Dedeler	51	510	8	1,69	10	25
Küçükükü	32	320	7	1,06	10	23,3
Karacalar	96	960	11	2	10	22,9
Kozlu	32	320	7	0,96	10	21,2
Devletlü Baba	18	180	6	0,6	10	20
Süleler	23	184	12	0,37	8	18,8
Çıkırıkçı	12	98	7	0,26	8,1	15,6
Sakar	56	252	7	1,21	4,5	15,2
Bayramşah	35	296	3	1,75	8,4	15
Kıran	8	64	5	0,23	8	14,7
Kargın	14	112	7	0,28	8	14,3
Emendere	28	280	12	0,3	10	13
Mumcu	35	350	9	0,5	10	12,9
Osmanlar	45	490	18	0,28	10,8	11,4
Düğüncüler	43	430	7	0,67	10	10,9
Umurlar	30	256	6	0,52	8,5	10,5
Hisaralanı	18	216	4	0,47	12	10,5
Çorum	32	280	7	0,45	8,75	9,9
Koru	35	312	8	0,41	8,9	9,4
Karagür	11	110	4	0,25	10	9,3
Derecikviran	45	450	11	0,37	10	9,2
Duru-ili	10	100	5	0,17	10	8,9
Alacaatlı	25	250	5	0,39	10	8
Alayaka	14	103	5	0,21	7,3	7,8
Demiyen	16	160	6	0,19	10	7,2
İzzeddin	39	390	6	0,43	10	6,7

Tablo 50- devam

Gölcük	66	660	12	0,3	10	5,8
Kepez	12	96	2	0,3	8	5
Karaağaç	11	88	3	0,18	8	5
İbiller	33	330	3	0,48	10	3,9
Işıklar	4	40	2	0,05	10	2,7
Engeles	3	30	1	0,08	10	2,7
Şapçı	10	100	1	0,16	10	1,7
Pürsünler	5	50	1	0,06	10	1,4
Yüreğir	0	0	0	0	0	0
Kıhra	0	0	0	0	0	0
Kızılgür	0	0	0	0	0	0
Toplam	1.308	12.136	349	0,51	9,3	12,7

Tablo 50 incelendiğinde Sındırgı’da sadece Yüreğir, Kıhra ve Kızılgür köylerinde arıcılığın yapılmadığını görmekteyiz. Bunun yanında Pürsünler, Engeles ve Şapçı köylerinde birer hane arıcılıkla uğraşmaktadır. Cedid, Kelemeç, Menend ve Nağara köylerinde her üç aileden biri arıcılık faaliyeti gerçekleştirmektedir. Bir kovanın birim değerinin ortalama 9,3 kuruş olduğu Sındırgı’da, kovan değeri en yüksek olarak yazılan köy 10,8 kuruşluk değerle Osmanlar Köyü’dür. 96 adet kovan sayısı ile en fazla kovan sayısına sahip olan Karacalar Köyü, köyler içinde hane başına ortalama iki kovan sayısı ile de hane başına en yüksek arı kovani düşen köy durumundadır. Bu şekilde yüksek değerlere sahip olan Karacalar’da arıcılık faaliyeti yapan hane sayısı 11’dir. Yani köyde dört haneden biri arıcılık ile ilgilenmekte ve bu işi ciddi manada kazanç sağlamak amacıyla yapıyor görünmektedir.

Bu dönemde Tablo 50’deki verilerden de anlaşılacağı üzere Sındırgı’da hane başına 0,51 arı kovani düşerken, Balıkesir kazasının köylerinde ise 0,78 kovan⁴⁷⁴ düşmektedir. Sındırgı’nın hane sayısı Balıkesir merkez kaza köylerinin hane sayısından fazla olduğu için Sındırgı’da arı kovani sayısı fazla olmakla birlikte, hane başına düşen kovan sayısı merkez kaza olan Balıkesir’e göre düşük görünmektedir.

⁴⁷⁴ Deniz, s. 572.

4.3. Dükkânlar, Değirmenler ve Menziller

Tablo 51 incelendiğinde Sındırgı’da bulunan dükkânların %52,8’i Çiftlik yerleşmesine aittir. 36 dükkânın var olduğu Çiftlik, 19. yüzyıl ortalarında Sındırgı’da ticari hayatın merkezi konumundadır. Çiftlik’te 12.500 kuruş değerinde bir hanın var olduğu görülmektedir. Hanın kayıtlarda varlığı, Çiftlik’teki diğer dükkânların da hanın etrafında yer aldığını akla getirmektedir. Bu dönemde Çiftlik’te yer alan yağhane ile çömlekçi karhanesi küçük çaplı da olsa imalatın yapıldığını, sanayinin küçük çaplı da olsa var olduğunu göstermektedir. Bakkal dükkânlarının Çiftlik’te yoğunlaşması civar köylerden gelen ahalinin ihtiyaçlarını buradan karşıladığını göstermektedir.

Tablo 51. Sındırgı'da Bulunan Dükkânlar, Sanayi Kuruluşları

Dükkânın Türü	Köyler	Çiftlik	Toplam	Ortalama Değeri
Demirci Dükkânı	19	-	19	157
Bir Bab Dükkân	1	-	1	100
Karye-i Mezburede Dükkân	1	-	1	100
Nıfs-ı Demirci Dükkânı	2	-	2	75
Kahve Dükkânı	1	-	1	150
Bakkal Dükkânı	4	10	14	232
Nalbant Dükkânı	1	1	2	120
Berber Dükkânı	1	4	5	160
Ekmekçi Fırını	1	1	2	500
Terzi Dükkânı	1	3	4	200
Helvacı Dükkânı	1	-	1	200
Yağhane	-	2	2	1.000
Babuşcu Dükkânı	-	2	2	200
Eskici Dükkânı	-	2	2	200
Çöpcü Dükkânı	-	1	1	200
Kalaycı Dükkânı	-	1	1	200
Çömlekçi Karhanesi	-	1	1	300
Kuyumcu Dükkânı	-	1	1	200
Yemişçi Dükkânı	-	1	1	200
Semerci Dükkânı	-	1	1	200
İnşa Olunan Halı-i Cedid Dükkânları	-	5	5	200
Toplam	33	36	69	17.394

Temettuât’ın yazıldığı sıralarda inşa edildiğini düşündüğümüz yeni halı dükkânları Sındırgı’da dokunan halıların ticari amaçlı ve pazara dönük yapılmaya

başlandığını göstermektedir. Beş tane halı dükkânının birden yapılıyor olması, halıya talebin bu dönemde arttığının delilidir. Yeni yapılan halı dükkânları ile birlikte süreç içerisinde Şerif Mehmet Ağa'nın yatırımları ile Çiftlik ve çevresi gelişmiştir. Onun yaptığı yatırımlar Çiftlik'in Kocakonak mahallesi olarak gelişmesini sağlamıştır. Günümüzde Kocakonak, Sındırgı ilçesinin merkezi durumunda olan önemli bir mahalle olarak yerini almaktadır.

Sındırgı'da bulunan dükkânlar içerisinde en fazla demirci dükkânı vardır. Fakat bu demirci dükkânları belli bir merkezde yer almamaktadır. Bunun yerine dükkânlar çeşitli köylere dağılmıştır. Osmanlar, Demiyan, Kargın, Taş, Dügüncüler, Engeles, Cüneyd, Nağara, Umurlar, Kepez, Hisaralanı, Kıran, Emendere, Pürsünler, İbiller, Gölcük ve Kuru olmak üzere toplam 17 köyde demirci dükkânı vardır. Kuru ve Demiyan köylerinde ikişer tane demirci dükkânı varken diğer köylerde birer tane bulunmaktadır. Bu köylerde aile adlarında Demircioğlu gibi lakaplara denk gelmesi bu köylerde demircilik mesleğinin kazanç amaçlı icra edildiğini göstermektedir. Bunun yanında Nağara köyünde *nıfs-ı demirci dükkânı* kaydıyla iki tane daha dükkân vardır.

Köylerde bulunan toplam dört bakkal dükkânının iki tanesi Osmanlar Köyü'nde, diğer iki tanesi de Gölcük Köyü'nde bulunmaktadır. Fakat bu dükkânlardan birer tanesinin mülkiyeti köylüye ait olmakla birlikte her iki köydeki birer bakkal dükkânının mülkiyetleri Çiftlik'te 1. hane de kayıtlı olan Şerif Mehmet Ağa'ya aittir. Köylerde bulunan tek ekmekçi fırını da Gölcük'te bulunmaktadır. Bu ekmekçi fırınının da sahibi Şerif Mehmet Ağa'dır.

Köylerde bulunan dükkânlardan demirci dükkânları ve bakkal dükkânları çıkartıldığında, geriye toplam yedi dükkân kalmaktadır. Bu yedi dükkândan iki tanesi hangi amaçla kullanıldığı belirtilmeden⁴⁷⁵ Osmanlar Köyü'ndedir. Gölcük Köyü'nde demirci dükkânı ve iki bakkal haricinde, bir kahve, bir berber dükkânı ile bir ekmekçi fırını yer almaktadır. Kuru Köyü'nde ise terzi ve helvacı dükkânı bulunmaktadır. Sındırgı'daki tek nalbant dükkânı ise Menend Köyü'ndedir. Buna göre Gölcük ve

⁴⁷⁵ Osmanlar Köyü 90. hane reisi Demircimustafaoğlu Rençber İsmail'e ait dükkân Karye civarında bir bab dükkânı şeklinde belirtilmiştir. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 14.; aynı köyde 136. Reisine ait dükkân Karye-yi mezburede olan dükkânı şeklinde yazılmıştır. BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 20.

Osmanlar köylerinde altı, Kuru Köyü'nde ise dört tane ticari amaçla kullanılan dükkân vardır. Gölçük, Kuru ve Osmanlar ticari müesseseleri ile civar köylerin ihtiyaçlarını sağladığı önemli yerleşim yerleridir.

1840'lı yıllarda toplam bir han, 65 dükkân, iki ekmekçi fırını, iki yağhaneye, bir çömlekçi karhanesine sahip olan Sındırgı 1889'da dükkân sayısını kasaba merkezinde 65 köylerde ise 82 olmak üzere toplamda 157'ye çıkarken han sayısının da üçe çıkmıştır⁴⁷⁶. Bu durum kasaba merkezinde 1898 yılında da aynı kalmıştır⁴⁷⁷.

Osmanlı Devleti, hâkim olduğu geniş coğrafyada halkın temel ihtiyacı olan unun üretimi için birçok yerde değirmenlerin kurulmasına izin vermektedir. Değirmenlerin kurulması öncelikli olarak tımarlı sipahinin iznine sonrasında da devletin iznine bağlıdır⁴⁷⁸. Her zaman her yerde inşa edilmesi mümkün olmayan değirmenler çoğunlukla suyu ve rüzgârı elverişli olan yerlerde inşa edilmektedir. Su ve rüzgâr gücü yanında at gücüyle çalışan değirmenler de bulunmaktadır. Kullandıkları enerji türüne göre Osmanlı coğrafyasında değirmenler at gücü ile çalışan *kıraç*, su gücüyle çalışan *asiyab*, rüzgâr gücü ile çalışan *Bad-Rah* ve dere kenarlarında sulama gibi birçok işlevi yerine getiren *dolap* adı verilen değirmen türleri vardır⁴⁷⁹.

Osmanlı tahrir defterlerinde su gücü ile çalışan değirmenler *asiyab* olarak adlandırılmış ve *resm-i asiyab* adı verilen vergi alınmıştır. Vergilendirmede esas değirmenlerde un öğütmede kullanılan ve *bab* olarak adlandırılan değirmen taşıdır⁴⁸⁰.

Değirmenler kurulduğu köyün ihtiyacını gidermekle birlikte çevre köylerden gelen halkın da ihtiyacını karşılamakta, aynı zamanda değirmene buğdayını öğütmeye çevre köylerden gelen ahali sosyal ve ekonomik olarak köyü hareketlenmektedir. Bu yüzden değirmenlere çevre köylerden de ulaşımın sağlanması için düzenli bir ulaşım ağının kurulması gerekmektedir. Osmanlı coğrafyasında önemli bir ekonomik değeri olan değirmenler köylünün dış dünya ile bağlantısını da sağlamaktadır.

⁴⁷⁶ Hüdavendigar Vilayet Salnamesi H.1307/M.1889, s.167.

⁴⁷⁷ Hüdavendigar Vilayet Salnamesi H.1317/M.1898, s.431

⁴⁷⁸ Ruhi Özcan, "Arşiv Belgeleri Diliyle Su Değirmenleri (Âsiyâb)", *OTAM*, S. 40, (Güz, 2006), Ankara, s. 198

⁴⁷⁹ Dolap bahçe sulaması içinde kullanılır, dere ve ırmak yataklarına kurulurdu. Ahmet Yiğit, "XIV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe Livasında Değirmenler", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, S.18 (Bahar, 2007), Muğla, s. 102-103

⁴⁸⁰ Yiğit, s. 105.

Sındırgı, salnamelerdeki bilgilere bakıldığında değirmen taşı üretiminde 19. yüzyılda önemli bir konuma sahip görünmektedir. Karesi Vilayeti Salnamesi’nde Ulus Dağı’nda Kıran ve Hisaralanı köylerinin sınırları içerisinde yer alan Tavşan ve Hunlukır mevkilerinde un değirmeni taşı imal edildiği ve vilayetin her tarafına gönderildiği bilgisi bulunmaktadır⁴⁸¹. Aynı bilgi H. 1307/ M. 1889 tarihli salnamede de yer almakta ve taşların Aydın vilayetine gönderildiği özellikle belirtilmektedir⁴⁸². Değirmen taşının Sındırgı ve çevresinde çıkartılıyor olması değirmenlerin yapımını kolaylaştıran önemli faktörlerin başında gelmektedir.

Sındırgı Temettuât Defteri’nde değirmenler, asiyab, asiyab-ı dakik (un değirmeni) ve nısf-ı asiyab⁴⁸³ olarak geçmektedir. Defterde 27 adet değirmen kaydı bulunmaktadır. Çeşitli köylere dağılmış olan bu değirmenlerden iki tanesi harap bir tanesi de iki baba sahiptir. Buna göre toplam çalışır vaziyette 25 bab değirmen 19. yüzyıl ortalarında Sındırgı’da bulunmaktadır.

Tablo 52. Sındırgı'da Bulunan Değirmenler

Köyü	Hane	Türü	Bab	Değeri (Kuruş)
Demiyen	1.	Nısf-ı Asiyab	1	250
	2.	? hisse Asiyab-ı Dakik	1	250
	12.	Nısf-ı Asiyab	1	250
	13.	? hisse Asiyab-ı Dakik	1	250
	22.	Nısf-ı Asiyab	1	400
	23.	? Asiyab-ı dakik	1	200
	27.	Asiyab-ı dakik	1	50
	71.	Asiyab-ı dakik	1	350

⁴⁸¹ Karesi Vilayeti Salnamesi, H.1305/M.1887, s. 109.

⁴⁸² Hüdavendigar Vilayet Salnamesi H.1307/M.1889 s.168.; *Nitekim un değirmenleri için XVI. yüzyılda Konya çevresindeki köy, mezraa ve dağlardan temin edilebilen taşlar tahin değirmenlerinde kullanılmamış, bunun yerine Bigadiç/Balıkesir çevresindeki daha sert taşlar tercih edilmişti*. Doğan Yörük ve Onur Kabak, “XVI. Yüzyıldan Günümüze Bozkır Su Değirmenleri ve Değirmen İşletmeciliği”, *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (06-08 Mayıs 2016) Bildiri Kitabı*, Ed. Hasan Bahar vd., Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 9, 2016, s. 230.

⁴⁸³ *II. Bâyezid dönemi kanunnamesinde vakıf değirmenlerden önceden vakıf olarak yazılmayanlar için vakıf mutasarrıfları icareleri vakıf için talep ettiklerinde yarısını vakfa diğer yarısını da divaniye kaydetmeleri istenmiştir. Dolayısı ile yazımda geçen “nısf değirmen” kayıtlarının kaynağı buraya dayanmaktadır*. Yiğit, s. 110

Tablo 52- devam

Çorum	1.	Asiyab-1 dakik	1	10.500
	3.	Asiyab-1 dakik	1	1.500
	4.	Asiyab-1 dakik	1	3.000
	8.	Asiyab-1 dakik	1	12.000
	21.	Asiyab-1 dakik		2.500
Derecikviran	1.	Asiyab-1 dakik	1	4.500
	35.	Asiyab-1 dakik	1	2.500
	60.	Asiyab	1	1.200
	64.	Asiyab		500
Cedid	31.	Asiyab-1 dakik	1	5.000
Karagür	1.	Asiyab ???	1	1.500
Nağara	11.	Harap Asiyab-1 dakik	1	250
Emendere	18.	Asiyab-1 dakik	1	250
İbiller	1.	Asiyab-1 dakik	1	1.500
	3.	Asiyab	1	7.500,5
		Asiyab	1	7.500
		Harap Asiyab	1	250
Gölcük	205.	Asiyab-1 dakik	1	2.500

Sındırgı köylerinde yer alan toplam 27 değirmenin sekiz tanesi Demiyân, beş tanesi Çorum, dörder tanesi Derecikviran ve İbiller’de, birer tane de Cedid, Nağara, Karagür, Emendere ve Gölcük köylerindedir (Tablo 52). Derecikviran ve Çorum köylerinde değirmenlerden birer tanesinin bab sayısı defterde belirtilmemiştir. Değirmen sahibi haneler içerisinde İbiller Köyü’nde 3 numaralı hane dikkat çekicidir. Bir tanesi harap olmak üzere toplam üç bab değirmeni olan, Hacıoğlu uzunca boylu ak sakallı İsmail Ağa, Sındırgı’da en çok dönüm tarlaya sahip olmanın yanında aynı zamanda en fazla değirmen sahibi hane konumundadır⁴⁸⁴.

Sındırgı Temettuât Defteri’nde hanelerin sahip olduğu evler kayıt altına alınmamıştır. Buna rağmen Çiftlik’te üç, Kuru’da ise 14 tane kirada olan ev kayıt altına alınmıştır. Çiftlik ve Kuru’da kira geliri getiren evlerin varlığı, bu yerleşim yerlerinin 19. yüzyıl ortalarından itibaren Sındırgı’nın merkezi konumunda olduğunu göstermektedir. Sındırgı bu iki yerleşim yerinin etrafında gelişerek yüzyılın sonlarına doğru Sındırgı adı ile kaza merkezi oluşmuştur. Günümüzde adı geçen bu iki yerleşim yerinin Sındırgı’nın merkezini oluşturması bu durumu kanıtlamaktadır.

⁴⁸⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 308.

5. KAZANÇLAR VE VERGİLENDİRME

5.1. Kazançlar

Tanzimat'tan sonra yapılan Temettuât sayımlarının önemli işlevlerinden birisi, yerleşim yerlerindeki hanelerin kazançlarının tek tek vergilendirilmesi ve kazanca göre bir vergi toplanmasını sağlamaktır. Bu amaçla yapılan 1840-1841 Temettuât sayımlarında kazançlar tek bir kalemde toplu olarak *Temettuâtı* şeklinde belirtilerek kayıt altına alınmıştır. Hanelerin vergi ve kazanç çeşitleri 1844-1845 tarihli Temettuât sayımlarında kazançların nereden geldiği belirtilerek yazılmıştır.

Sındırgı Temettuât defterinde hanelerin kazançları hanelerin mal varlıkları yazıldıktan sonra hanenin sol alt köşesinde *Temettuâtı* şeklinde belirtilmiştir. Fakat defter 1840-1841 yılındaki esaslara göre tutulduğundan kazançların nereden geldiği veya ne şekilde oluştuğu yazılmamıştır. Bunun yerine sadece bir yıllık toplam kazanç deftere kayıt edilmiştir. Hicri 1261 sayımları kadar detaylı bilgi vermese de elimizdeki defter, Sındırgı'da Tanzimat başlarında hanelerin kazanç miktarlarını ortaya koymak açısından oldukça önemlidir. Fakat kazançları ortaya koymadan önce Sındırgı'da hesaplanan toplam serveti ve sermaye birikimini emlak ve hayvanat olarak değerlendirmek gerekir.

Tablo 53. Sındırgı'daki Birikmiş Servet Miktarı

Yerleşim Yeri	Emlakın Toplam Değerleri			Hayvanatın Toplam Değerleri		
	Hesaplamada Toplam Emlakın Değeri	Köyün Sonunda Yazılan Toplam Emlak Değeri	Hesaplamada ile Defterdeki Fark	Hesaplamada Toplam Hayvanatın Değeri	Sayımların Sonunda Yazılan Toplam Hayvanat Değeri	Hesaplamada ile Defterdeki Fark Kuruş
Osmanlar	43.020	42.696,5	323,5	60.037	59.552	485
Devletlü Baba	12.015	12.005	10	14.310	14.300	10

Tablo 53- devam

Şapçı	14.340,5	13.832,5	508	23.592	23.052	540
Çıkrıkçı	10.049	9747	302	22.543	22.463	80
Alayaka	18.375,8	17.681	694,8	34.128	34.270,5	-142,5
Sakar	15.535	15.227,5	307,5	31.278	31.441	-163
Demiyarı	36.246,5	34.429,5	1817	32.547	23.617,5	8.929,5
Çelebiler	6.101	6652	-551	21.567	20.926	641
Karaağaç	10.621,5	10.590,5	31	30.372	31.292	-920
Kelemiş	8.200,5	8.523,5	-323	33.229	32.927	302
Süleler	12.585,5	12.495	90,5	34.811	34.479	332
Kocabükü	5.279	5.378	-99	26.644	25.644	1.000
Kargın	9.802	9.418	384	50.795	52.055	-1.260
Taş	12.408	12.144	264	26.016	26.401	-385
Dedeler	5.947	2.012,5	3934,5	23.478	12.903	10.575
Çorum	47.711,5	4.7743,5	-32	35.327	34.848	479
Derecik- viran	32.015	7.001	25014	53.800	12.285	41.515
Cedid	21.994,5	51.656	-29661,5	45.371	45.361	10
Düğüncü ler	20.970	21.020	-50	36.885	36.935	-50
Çaltılı	2.463	2.463	0	6.635	6.135	500
Engeles	8.308	9.031	-723	16.230	15.670	560
Duru-ili	15.106	14.683	423	12.235	12.285	-50
Yüreğir	8.079	8.172	-93	30.525	30.469	56
Karagür	12.582	12.502,5	79,5	24.125	23.050	1.075
İzzeddin	17.096	6.962	10134	50.785	46.820	3.965
Menend	15.282	15.212	70	18.964	19.224	-260
Mandıra	157	827	-670	2.465	1.830	635
Cüneyd	5.808,5	5.943,5	-135	13.075	13.020	55
Kozlu	7.163,5	7.163,5	0	17.497	17.482	15
Alacaatlı	14.070,5	1.2037,5	2033	27.539	104.125	-76.586
Bayram- şah	5.164,5	5.157,5	7	11.066	10.946	120
Nağara	23.210,5	2.2793,5	417	36.807	36.150	657
Karacalar	15.728,5	23400	-7671,5	18.815	27.472	-8.657
Mumcu	23.863,5	23842	21,5	41.370	41.240	130
Işıklar	12.950	12416	534	30.760	30.957	-197
Umurlar	1.1027,5	10578,5	449	29.017	29.271	-254
Kepez	7.414	6941	473	24.781	20.914	3.867
Hisaralanı	7.532	7723	-191	16.299	16.328	-29
Kıran	6.131,5	6032,5	99	17.002	17.012	-10
Emendere	21.451,5	22386,5	-935	24.490	24.175	315
Pürsünler	16.789	16599	190	20.075	19.646	429

Tablo 53- devam

İbiller	34.355	34.643	-288	46.704	47.164	-460
Kıhra	22.366	12.124,5	1.0241,5	34.869	34.676,5	192,5
Kızılgür	663,5	923,5	-260	2.680	2.420	260
Gölcük	30.999	31.719	-720	88.166,5	87.316	850,5
Küçük- bükü	6.137,5	10.123	-3.985,5	18.585	18.525	60
Koru	35.344,5	35.528,5	-184	46.712	46.097	615
Çiftlik	78.577	91.060,5	-1.2483,5	66.745	650.970	-584225
Toplam	809.037,8	809.353,5	-315,7	1.431.748,5	1.450.881,5	-19133

Sındırgı'daki servetin toplamına baktığımızda burada karşımıza bazı problemler çıkmaktadır. Şöyle ki defterde her hanenin mal varlıkları tek tek kayıt edildikten sonra sayımı yapılan hanenin sonunda emlakının ve hayvanatının toplamı yazılmıştır. Köydeki tüm haneler yazıldıktan sonra köyün toplam hane sayısı, emlak değeri, hayvanat değeri, temettuâtı ve *mahsus kılınan Vergi-yi seneviyesi* yazılmıştır. Bu toplamlarda yanlışların olduğunu görmekteyiz. Mandıra gibi küçük bir köyde bile aynı hata yapılmıştır. Buna göre toplamda 157 kuruşluk emlakı olan köyün sonunda toplam emlakı 827 kuruş olarak yazılmıştır⁴⁸⁵. Emlaklarda hesaplama ile defterdeki yazan rakam arasında en büyük farkın olduğu köy ise İzzeddin Köyü'dür. (Tablo 53)

Alacaatlı Köyü'nde hayvanat toplamında deftere yazılırken bariz bir hata yapılmış, hesaplama ile defterdeki fark defterdeki rakam lehine 76.586 kuruş fazla görünmektedir. Yani defterdeki rakam fazla olarak yazılmıştır. Bunun nedenlerini tam olarak tespit edemedik. Bazı köylerde aşırı farklılıklar gösterirken defterin en sonunda yazan toplamda defterde yazan emlakta 315,7 kuruşluk, hayvanatta ise 19.133 kuruşluk bir fark ortaya çıkmıştır. Bu farkın nedeni muhtemelen toplamlarda yapılan hatalardır. Şunu söyleyebiliriz ki Tanzimat başlarında Sındırgı'da hesaplamalarımıza göre emlak ve hayvanat değeri olarak toplam 2.240.786,3 kuruşluk bir servet birikmiştir.

⁴⁸⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s.214.

Tablo 54. Sındırgı'da Hane Başına Düşen Birikmiş Servet Miktarı⁴⁸⁶

Yerleşim Yeri	Toplam	Hane Başına Düşen Servet Miktarı	Yerleşim Yeri	Toplam	Hane Başına Düşen Servet Miktarı
Çiftlik	145.322	18.165,25	Kozlu	24.660,5	747,28
Kargın	60.597	1.236,67	Süleler	47.396,5	740,57
Çorum	83.038,5	1.169,55	Çıkrıkçı	32.592	724,26
Kelemeç	41.429,5	1.150,81	Karacalar	34.543,5	719,65
İbiller	81.059	1.052,71	Derecikviran	85.815	715,12
Sakar	46.813	1.017,67	Umurlar	40.044,5	702,53
Koru	82.056,5	965,37	Engeles	24.538	681,61
Mumcu	65.233,5	931,9	Kıran	23.133,5	680,39
Nağara	60.017,5	923,34	Karaağaç	40.993,5	672,02
Dedeler	29.425	919,53	Alacaathlı	41.609,5	660,46
Düğüncüler	57.855	903,98	Osmanlar	103.057	656,41
Taş	38.424	893,58	Menend	34.246	634,18
Devletlü Baba	26.325	877,5	Şapçı	37.932,5	632,2
Cedid	67.365,5	863,66	Cüneyd	18.883,5	629,45
Kocabükü	31.923	862,78	Hisaralanı	23.831	627,13
Karagür	36.707	853,65	Işıklar	43.710	582,8
Yüreğir	38.604	839,21	Gölcük	119.165,5	578,47
Demijan	68.793,5	828,83	Pürsünler	36.864	504,98
Küçükbükü	24.722,5	824,08	Emendere	45.941,5	493,99
Alayaka	52.503,8	820,37	Duru-ili	27.341	488,23
Bayramşah	16.230,5	811,52	Çaltılı	9.098	478,84
Kıhra	57.235	806,12	Mandıra	2.622	374,57
Kepez	32.195	804,87	Kızılgür	3.343,5	334,35
Çelebiler	27.668	790,51			
İzzeddin	67.881	762,70	Toplam	2.240.786,3	814,535

Tablo 54 incelendiğinde hane başına ortalama 814,535 kuruşluk bir servet olduğu ortaya çıkmaktadır. Burada dikkat çeken nokta toplam rakam olarak Çiftlik yerleşmesinden sonra köyler içerisinde en fazla emlak ve hayvanat değerinin olduğu Gölcük Köyü'nün hane başına servet dağılımında 47 köy içerisinde 41. sırada yer almasıdır. Büyük köy olmasına rağmen Gölcük Köyü haneleri kendisinden küçük olan birçok köyün hanelerine göre az servet birikimine sahip durumdadır. Bu yüzden

⁴⁸⁶ Tablo hazırlanırken hane sayılarında ve toplam servet birikiminde kendi hesaplamamızda ortaya çıkan sonuçları baz aldık.

köylerin tüm servet birikimini değerlendirmek yerine hane başına düşen servet birikimine bakmak bizlere daha sağlıklı sonuçlara ulaştıracaktır.

Tablo 55. Kazançların Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı Kuruş Olarak

Yerleşim Yeri	Hesaplama da Temettuâtı	Defterde Temettuâtı	Hesaplama ile Defterde Yazan Arasındaki Fark	Yerleşim Yeri	Hesaplama da Temettuâtı	Defterde Temettuâtı	Hesaplama ile Defterde Yazan Arasındaki Fark
Osmanlar	61.930	61.440	490	Menend	19.450	19.450	0
Devletlü Baba	18.450	17.350	1.100	Mandıra	2.100	2.000	100
Şapçı	25.810	23.900	1.910	Cüneyd	10.510	10.840	-330
Çıkrıkçı	16.870	16.970	-100	Kozlu	13.021,5	13.120,5	-99
Alayaka	39.000	38.700	300	Alacaatlı	26.530	26.430	100
Sakar	33.450,5	33.450,5	0	Bayram-şah	10.600	10.600	0
Demiyan	31.850	21.250	10.600	Nağara	31.500	31.700	-200
Çelebiler	16.950	16.950	0	Karacalar	23.415	37.305	-13.890
Karaağaç	26.190	26.250	-60	Mumcu	35.450	34.900	550
Kelemiş	20.600	20.600	0	Işıklar	14.700	14.900	-200
Süleler	27.390	27.160	230	Umurlar	23.900	23.200	700
Kocabükü	17.250	17.350	-100	Kepez	22.050	20.350	1.700
Kargın	27.300	27.200	100	Hisaralanı	19.780	19.790	-10
Taş	19.860	18.760	1.100	Kıran	15.400	15.400	0
Dedeler	18.000	18.000	0	Emendere	25.205,5	25.205,5	0
Çorum	44.350	44.450	-100	Pürsünler	25.700,5	25.1505	-225.805
Derecik-viran	47.345	11.660	35.685	İbiller	32.655,5	32.955	-299,5
Cedid	37.960	37.960	0	Kıhra	20.155	21.180	-1025
Düğüncüler	33.110	6.498,5	26.611,5	Kızılgür	2.040	2.040	0
Çaltılı	5.870	5.920	-50	Gölcük	69.122	69.212	-90
Engeles	13.300	13.300	0	Küçük-bükü	10.170	9.970	200
Duru-ili	15.000	14.600	400	Koru	52.450	52.890	-440
Yüreğir	12.110	12.200	-90	Çiftlik	27.850	27.850	0
Karagür	16.142,5	16.442	-299,5	Toplam	1.196.623	1.355.084	-158.461
İzzeddin	36.780	33.930	2.850				

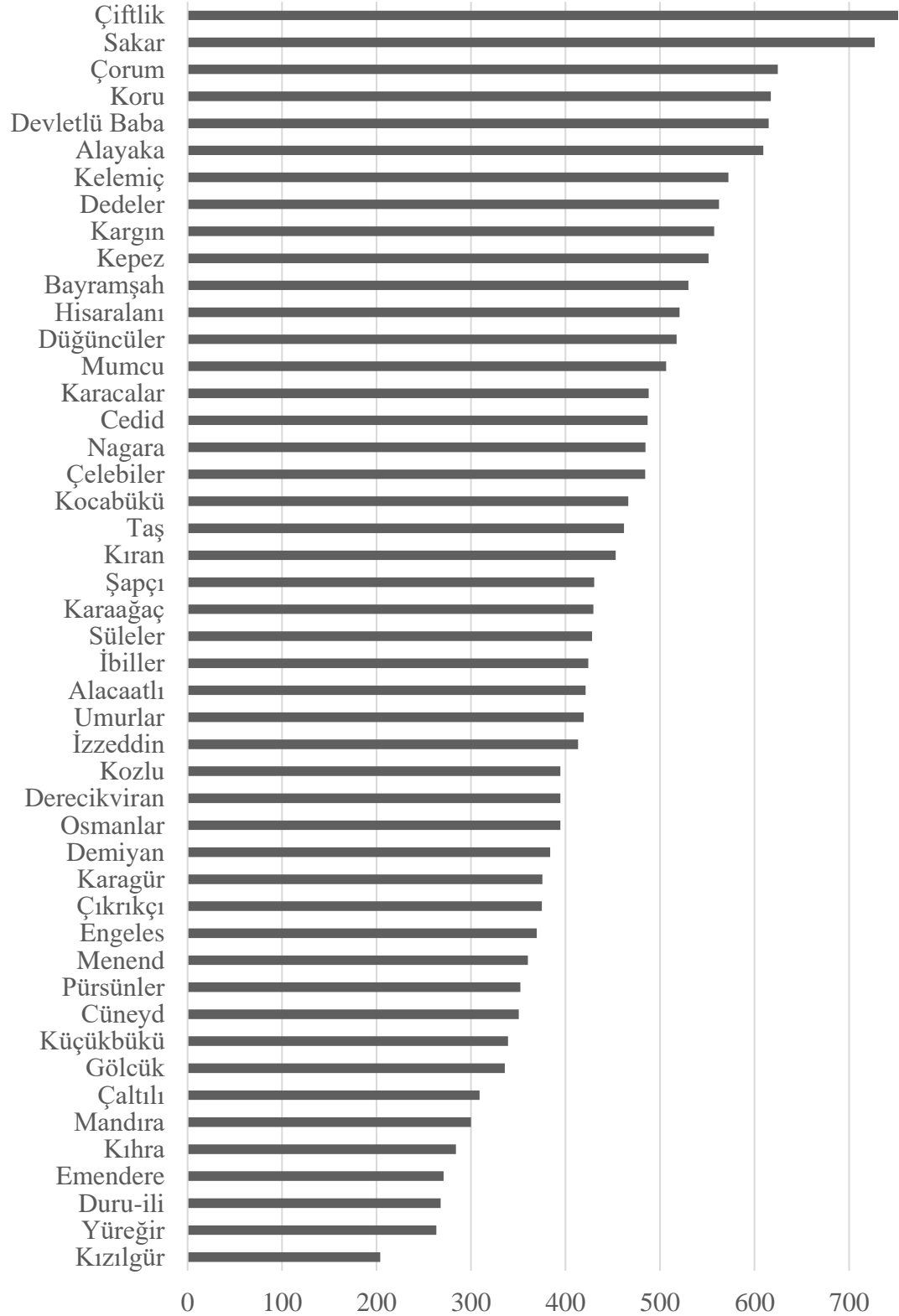
Kazançların Yerleşim Yerlerine Dağılımı Kuruş Olarak gösteren Tablo 55 bize emlak ve hayvanat değerlerinde olduğu gibi bizim yaptığımız hesaplama ile her köyün sonunda defteri yazanın yaptığı hesaplamalar arasında bazı köylerde farklılıkların olduğunu göstermektedir. Özellikle Pürsünler Köyü'ndeki farkın büyüklüğü bu şekildedir. Pürsünler'de tek tek hanelerin temettuâtları hesaplandığında, toplamda köyün temettuâtı 25.700,5 kuruş çıkmaktadır. Fakat defterin güzel ve okunaklı yazılmış olması 251.505 kuruşluk bir temettuâtın net bir şekilde köyün sonunda yazılması okumada bizim yanılmadığımızı kanıtlamaktadır.

Sındırgı Temettuât Defteri'nde kazançları hesaplarken ve hanelere dağıtırken kendi yaptığımız hesaplamada ortaya çıkan değerleri kullandık. Hatta her köyün sonunda yazan Temettuât rakamlarını topladığımızda bile defterin en sonunda yazan 1.355.384 kuruştan 300 kuruş eksik olduğunu tespit ettik. Bunun yanında Sakar, Çelebiler, Dedeler, Engeles, Menend, Bayramşah, Kıran. Emendere, Kızılgür ve Çiftlik'te ise farklılık bulunmamaktadır. Hesaplamalarımıza göre kazanç sıralamasında Gölcük, Osmanlar, Kuru, Derecikviran, Çorum ilk beş sırada yer almaktadır. Çiftlik ise on beşinci sırada yer almaktadır. Son sıralarda ise sondan öne doğru Kızılgür, Mandıra, Çaltılı, Küçükükü ve Cüneyd yer almaktadır. Bunda köylerin büyüklüğü ve küçüklüğü en önemli etkidir. O yüzden hane başına kazancın bilinmesi bize bu konuda daha sağlıklı sonuçlar vermektedir.

Köylerde Hane Başına Düşen Kazanç Miktarını Kuruş Olarak gösteren Grafik 13⁴⁸⁷ incelendiğinde Sındırgı genelinde sadece köylerdeki haneler hesaba katıldığında hane başına 424,853 kuruş düşerken, bu rakama Çiftlik'in geliri eklendiğinde hane başına kazanç 434,977 kuruşa çıkmaktadır. Sekiz hanenin kayıtlı olduğu ve toplam 11 ailenin yazılı olduğu Çiftlik'te hane başına 3.481,25 kuruşluk bir kazanç düşmektedir. Hane başına düşen bu kazanç oldukça yüksek bir değerdir. Çiftlik'te kazancın bu kadar çok olmasında burada Karesi eski mütesellimi Şerif Mehmet Ağa'nın ve aile üyelerinin kayıtlı olmasıdır. Sadece toprak geliri olmayan bu aileler bu dönemde Sındırgı'nın en varlıklı aileleri olarak göze batmaktadır.

⁴⁸⁷ Grafik hazırlanırken defterde hanelerin tek tek yazan temettuât rakamlarının toplanması ile yaptığımız hesaplama sonuçlarını kullandık.

Grafik 13. Sındırgı'da Hane Başına Düşen Kazanç Dağılımı (Kuruş)⁴⁸⁸

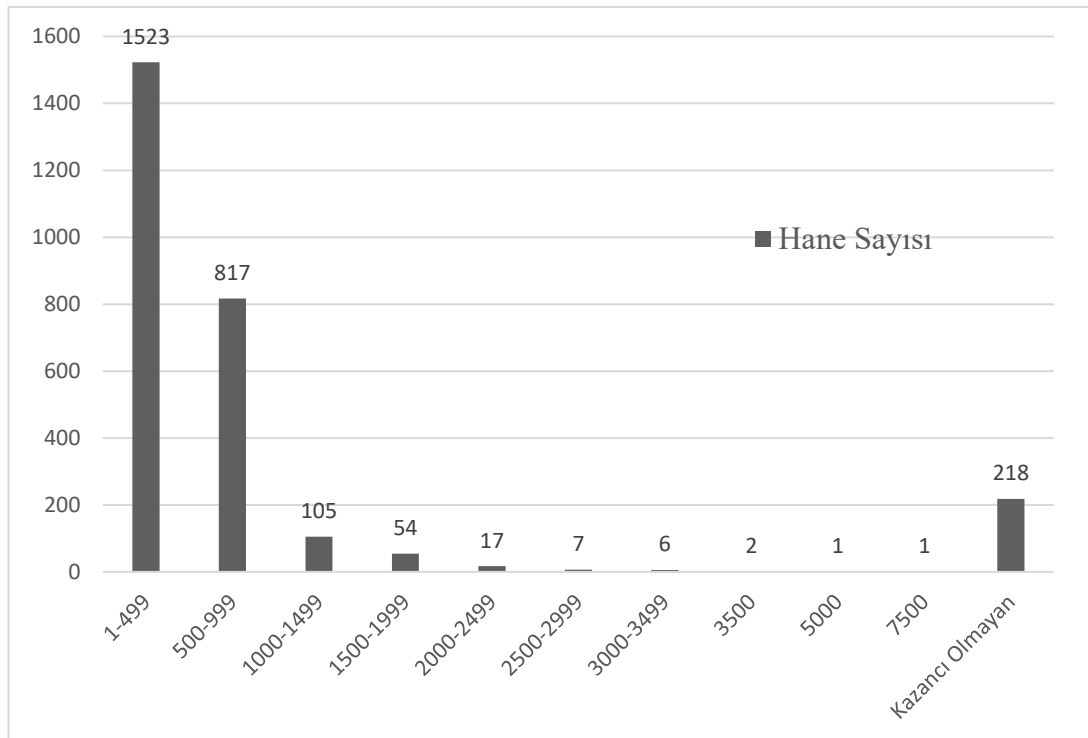

⁴⁸⁸ Grafik 13 hazırlanırken Sındırgı Temettuât Defteri'nde her hanenin tek tek yazan temettuât rakamlarının toplanması ile elde edilen veriler kullanılmıştır.

Grafik 13'te Şapçı köyünden itibaren yer alan köyler ortalama kazancın altında bulunmaktadır. Sındırgı'nı bu dönemde en büyük köyü olan Gölcük hane başına kazanç ortalamasında köyler içerisinde 39. sırada yer almaktadır. Özellikle tarımsal verilerde en sonda yer alan Mandıra Köyü ise hane başı kazançta ortalamanın altında olsa bile kazanç sıralamasında son sırada bulunmamaktadır.

Bu dönemde hane başına kazanç ortalaması Balıkesir Kazası'nın köylerinde 1.338,13 kuruştur⁴⁸⁹. Sındırgı'da hane başına kazancın 434,977 olduğuna göre Balıkesir Kazasına nispeten Sındırgı, Karesi Sancağı'nın merkez kazasının köylerinin hane başı kazancının çok çok gerisinde kalmaktadır.

Grafik 14. Sındırgı'daki Kazanç Dağılımı

Sındırgı genelinde hanelerin kazanç dağılımı Grafik 14'te incelendiğinde hanelerin %55,3'ünün 1 ile 499 kuruş arasında kazandığını görmekteyiz. Sındırgı genelinde kazancı olmayan hanelerde eklendiğinde toplam 2.558 hanenin 1.000 kuruşun altında kazanca sahip olduğu görülmektedir. Bu rakam Sındırgı genelinin %93'ünün 1.000 kuruşun altında gelire sahip olduğunu göstermektedir. Bunun yanında geliri 2.000 kuruştan fazla olan ailelerin ise az olduğu görülmektedir. Kazancı

⁴⁸⁹ Deniz, s. 562.

hiçbir şekilde deftere yazılmayan 218 hane bulunmaktadır. Bu durumda Sındırgı genelindeki hanelerin %7,9'unun kazancının bulunmadığını ya da yazılmadığını göstermektedir.

Tablo 56. En Fazla Kazanca Sahip İlk On Hanenin Kazançları

Yerleşim Yeri	Hane Numarası	Kimliği	Mesleği /	Temettuâtı
Çiftlik	1	Şerif Mehmed Ağa Mütesellim-i Liva-i Karesi -i Sabık Der kaza-i Sındırgı	Sabık Mütesellim	7500
Çiftlik	2	Orta boylu kırca sakallı İsmail Ağa		5000
İbiller	3	Hacıalioğlu uzunca boylu ak sakallı İsmail Ağa		3500
Çiftlik	3	Orta boylu kırca bıyıklı Mustafa Ağa		3500
Sakar	1	Orta boylu köse sakallı rençber Süleyman	Rençber	3000
Çorum	1	Hatib karye Kocabaşoğlu orta boylu kara sakallı Hasan	Hatip	3000
Çorum	11	Monla Ahmedoğlu orta boyu ak sakallı Mehmed		3000
Koru	2	Muhtar karye uzunca boylu kırca sakallı Hacı ?? Oğlu Mehmed veled	Muhtar	3000
Çiftlik	4	Orta boylu ak sakallı Mehmed		3000
Çiftlik	5	Orta boylu kara sakallı Hüseyin	Timarlu Süvari	3000

Tanzimat başlarında Sındırgı'da en fazla kazanca sahip on hanenin gösterildiği Tablo 56 incelendiğinden bu ailelerden beş tanesinin Çiftlik'te kayıtlı olduğu görülmektedir. Köyde yaşayanlar içerisinde en fazla kazanca ve aynı zamanda Sındırgı köylerinde en fazla tarlaya sahip olan kişi İsmail Ağa'dır. En fazla kazanca sahip olanların dört tanesinin ağa lakabını kullanması çok kazananlara ağa denilmesi arasında ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir.

Kazançların yazıldığı temettuât defterinde hiçbir şekilde kazancı olmayan haneler vardır. Toplam 218 hanenin hiçbir şekilde kazancı yazılmamıştır. Kazancı olmayan hanelerden sabi olanlar 52, dul kadınlar 45, Asakir-i Muntazama'da olan 21, Redif 21, Alel-mande üç, ilim ve benzeri sebeplerle yerini terk eden ve kazancı yazılmayan 10, ihtiyar ve sakat olanlar toplamda sekiz ve kazancı diğer hanelerle birlik

yazılan üç hanedir. Bunun dışında kazancı olmayan ailelerin karşısına hiçbir açıklama yazılmamıştır. Fakat burada şunu söyleyebiliriz ki mesleği rençber olan herkesin bir kazancı vardır ve bu kazanç defterde belirtilmiştir.

Sındırgı Temettuât Defteri kazanca söz konusu olan gelirlerin nerelerden geldiğini belirtmemektedir. Bu yüzden hangi meslek erbabının mesleğinden dolayı ne kadar kazandığını net olarak ortaya koyamamaktayız. Mesleklerden elde edilen gelirleri bilememekle birlikte kirada olan gelirler ile ilgili elde edilen kazançlar deftere yazılmıştır. Taşınmaz mallarla ilgili taşınmaz malın kıymeti belirtildikten sonra kenarına o mülkten elde edilen senelik kira geliri varsa yazılmıştır. Elimizdeki deftere kira geliri olmayan evler yazılmazken, kira geliri olsun ya da olmasın dükkânlar, ticari müesseseler, değirmenler ve Gölcük Köyü'nde 161. haneye ait hayvan damı⁴⁹⁰ kıymetleri ile defterde yazılmıştır. Defterimize kazanç getiren mülkler ve dükkânlar ise kıymetleri yanında kazançları ile birlikte kaydedilmiştir. Elimizdeki Sındırgı Temettuât Defteri bize Sındırgı'da 1840'larda gelir getiren menziller, dükkânlar, sanayi kuruluşları ve işletmelerin sayısı ve yıllık kira geliri hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 57. Kira Geliri Olan Haneler ve Kira Gelirleri (Kuruş)

Çiftlik, Şerif Mehmet Ağa Mütesellim-i Liva-i Karesi Sabık der Kaza-i Sındırgı (Çiftlik'te kayıtlı 1. hane)		
Gelir Elde Ettiği Mülkü	Senelik Kira Geliri	Kıymeti
Han, 1 bab	1.650	12.500
Yağhane, 1 bab (oğlunun)	150	1.000
Yağhane, 1 bab (zevcesinin)	150	1.000
Ekmekçi Fırını, 1 Bab (zevcesinin)	200	1.000
Bakkal Dükkânı, 8 Bab (zevcesi ve kerimesi ile müşterek)	300	1.800
Berber Dükkânı, 2 Bab (kerimesi ile müşterek)	80	400
Terzi Dükkânı, 3 bab (zevcesi ile müşterek)	230	600
Babuşçu Dükkânı, 2 Bab	150	400
Eskici Dükkânı, 2 Bab	120	400
Çöpcü ve Kalaycı Dükkânı, 2 bab	80	400
Semerci Dükkânı, 1 bab (kerimesinin)	40	200
Nalbant Dükkânı, 1 Bab (kerimesinin)	25	200
Çömlekçi Karhanesi, 1 Bab	200	300
Kira Evleri, 22 Hane	1.750	6.600

⁴⁹⁰ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 339.

Tablo 57- devam

Kuyumcu Dükkânı, 1 Bab (kerimesinin)	25	200
Bakkal Dükkânı, 1 Bab (Osmanlar Köyünde)	50	200
Bakkal Dükkânı, 1 Bab (Gölcük Köyünde)	250	300
Ekmekçi Fırını, 1 Bab (Gölcük köyünde)	250	300
Mumaileyn Şerif Ağa'nın Kırkağaç Kasabasında sakin olan üvey validesi Zeliha Hatun'un Emlakı (Çiftlik'te kayıtlı hane numarası yok)		
Gelir Elde Ettiği Mülkü	Senelik Kira Geliri	Kıymeti
Bakkal Dükkânı, 2 Bab	200	500
Yemişçi Dükkânı, 1 Bab	50	200
Berber Dükkânı, 2 Bab	190	300
Kira Evleri, 3 Hane	100	600
Kırkağaç Kazas'ında sakin Miralay Yakup Bey'in oğlu Edhem Bey'in Kuru Köyü'ndeki Emlakı (Çiftlik'te kayıtlı hane numarası yok)		
Gelir Elde Ettiği Mülkü	Senelik Kira Geliri	Kıymeti
Kiracı Evi, 1 Bab	200	400
Kiracı Evi, 3 Bab	50	400
Kiracı Evi, 2 Bab	25	400
Terzi Dükkânı ve Helvacı Dükkânı, 2 Bab	200	400
Orta boylu ak sakallı karye hatibi İbrahim Halil Efendi veled Halil'in (Kuru Köyü'nde kayıtlı, Kaza'nın naibi)		
Gelir Elde Ettiği Mülkü	Senelik Kira Geliri	Kıymeti
Menzili, 4 Bab	230	1100
Poladoğlu orta boylu kırca sakallı Mehmed Ağa veled Mustafa'nın Emlakı (Kuru Köyü'nde kayıtlı 7. hane)		
Gelir Elde Ettiği Mülkü	Senelik Kira Geliri	Kıymeti
İcarda olan menzili, 1 Bab	25	125
Hacimirzaoğlu orta boylu kırca sakallı Mustafa veled Mehmed'in Emlakı (Kuru Köyü'nde kayıtlı 14. hane)		
Gelir Elde Ettiği Mülkü	Senelik Kira Geliri	Kıymeti
İcarda olan menzili, 1 Bab	25	125

Tablo 57- devam

Hacimirzaoğlu orta boylu az kara bıyıklı Mehmed Aga veled İsmail'in Emlakı (Koru Köyü'nde kayıtlı 15. hane)		
Gelir Elde Ettiği Mülkü	Senelik Kira Geliri	Kıymeti
İcarda olan menzili, 1 Bab	50	250
Çakıroğlu orta boylu şab emred Ahmed veled Mehmed'in Emlakı (Koru Köyü'nde kayıtlı hane 20)		
Gelir Elde Ettiği Mülkü	Senelik Kira Geliri	Kıymeti
İcarda olan menzili, 1 Bab	50	250

Sındırgı'da kira geliri olan haneler Tablo 57'den incelendiğinde Sındırgı'da Şerif Mehmet Ağa'nın müşterek olan kira gelirleri hariç toplamda 4.500 kuruşluk kira geliri vardır. Sındırgı'da kira getirisi olan yerlerin büyük çoğunluğu Şerif Mehmet Ağa ve ailesine aittir. Şerif Ağa'nın gelir getiren mülkleri içerisinde kızlarına, zevcesine ait mülklerde bulunmaktadır. Bu mülkler özellikle kira getirisi olan kıymetli mülklerdir. Eski mütesellim olan Şerif Ağa servetinin bir kısmını ailesinden çeşitli fertlere dağıtarak ya da onlara ait olduğunu göstererek mal varlığını gizlemeye çalışıyor olabilir kanaatindeyiz. Mal varlıklarının bu şekilde dağıtılmasına rağmen Sındırgı'da gelir elde edilen mülklerin büyük çoğunluğu Şerif Mehmet Ağa ve ailesine aittir. Bu dönemde Çiftlik dışında kira geliri olan işletmeler kazanın merkez köyü olduğu için Koru Köyü'nde toplanmıştır.

Birçok ticari müessesenin Koru'da toplanmış olması köyün çok önemli bir cazibe merkezi olduğunu göstermektedir. Koru'nun kaza merkezi olan köy durumunda olması, buraya iş için gelenlerin konaklaması için kiralık evlere ve menzillere duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Zira Miladi 1840-1841 tarihli olan 1342 numaralı nüfus defterinde geçen "*Koru'da bekar ve ticaret ile meşgul reaya*" sayısının 60 kişi olduğunu bilmekteyiz⁴⁹¹. 1831 ile 1840 yılları arasında varlığını gördüğümüz bu bekar reaya (Tablo 4.) muhtemelen Koru'da barınmak için ihtiyaç duydukları evleri kiralayarak köylü için önemli gelir kaynağı oluşturmuşlardır. Midilli'den geldiği defterdeki bilgilerden anlaşılan ve çoğu meslek erbabı usta olan gayrimüslimler Şerif Ağa tarafından kendisine ait Koca Han'ı ve yine kendi adına yaptırdığı Şerif Paşa Cami'ni yapmak için gelmiş olmalıdır⁴⁹².Koru Köyü dışında Gölcük Köyü'nde bir bakkal

⁴⁹¹ BOA., NFS. d., nr. 1342., s. 216-217.

⁴⁹² Uysal, *Sındırgı'nın Kitabı*, s. 54;

dükkânı ile bir ekmekçi fırını ve Osmanlar'da bir bakkal dükkânı olmak üzere toplam üç mülk kira geliri getirmektedir.

5.2.Vergiler

Sındırgı Temettuât defterinde hanelerin mallarının yazımı bittikten sonra sağ alt kısımda vergisi adı altında verdiği vergi miktarı yazılmıştır. Her hanenin ödediği vergiler tek tek yazıldıktan sonra köyün bir senede ödediği vergi toplam olarak yazılmıştır. Burada hanelerin tek tek ödedikleri vergi tarafımızdan toplandığında Temettuât hesaplamalarında olduğu gibi yine toplama ve yazma hataları görülmektedir. Bu durum vergide söz konusu olunca meseleye biraz ihtiyatlı yaklaşmak gerekir. Vergi hesabında yanlış yapılması düşündürücüdür. Bunun yanında yapılan hesapları kontrol eden bir mekanizmanın da olmadığını görmekteyiz.

Köylerin isimleri yazılmadan önce köylerin iltizam sistemine dahil olup olmadığı ya da kimin mukataasında bulunduğunu belirten açıklayıcı bilgiler yer almaktadır. Buna göre Osmanlar, Devletlü Baba, Şapçı, Çıkrıkçı, Alayaka, Sakar, Demiyan, Engeles, Duru-ili, Yüreğir köyleri iltizam usulü ile vergileri toplanan köylerdir. Kuru Köyü'nün mukataaları ise Balıkesir eski mütesellimi sabık Şerif Ağa ile kardeşlerinin uhdesindedir⁴⁹³. İltizama dahil olan köylerden Çıkrıkçı Köyü sabık Miralay Şerif Ağa'nın tımarı olmağla birlikte mutasarrıfı bilinmemektedir⁴⁹⁴. Demiyan Köyü'nde Alay Beyi Şerif Ağa nam sipahinin hissesinin olduğu fakat diğer hissedarların bilinmediği açıklamada belirtilmiştir⁴⁹⁵. İltizama dahil olan on köyün tamamında mutasarrıfı bilinmemektedir. Bu on köy ve Kuru dışında kalan diğer köylerden elde edilen vergilerin iltizam sistemine dahil olmadığını görmekteyiz.

Tablo 58. Sındırgı'da Vergi- yi Mahsusa Miktarı

Köyler	Hane Sayısı	Defterde Vergisi	Hesaplanan Vergisi	Defter ile Hesaplama Arasındaki Fark
Osmanlar	157	18.710,5	18.480	230,5
Devletlü Baba	30	2.795	2.775	20

⁴⁹³ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 349.

⁴⁹⁴ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 36.

⁴⁹⁵ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 54.

Tablo 58- devam

Şapçı	60	3.640	3.968	-328
Çıkrıkçı	45	2.203,5	2.215,5	-12
Alayaka	64	692	6.836	-6.144
Sakar	46	4.524,5	3.928,5	596
Demiyân	83	9.762,5	10.033,5	-271
Çelebiler	35	3.134	3.234	-100
Karaağaç	61	5.705,5	5.687,5	18
Kelemiş	36	5.270,5	5.310,5	-40
Süleler	64	6.675	6.455	220
Kocabükü	37	2.620	2.620	0
Kargın	49	5.210	5.160	50
Taş	43	3.485,5	4.485,5	-1.000
Dedeler	32	3.035	2.985	50
Çorum	71	3.897	3.887	10
Derecikviran	120	2.632	10.273	-7.641
Cedid	78	5.126,5	5.056,5	70
Düğüncüler	64	6.598,5	6.588,5	10
Çaltılı	19	2.090	2.091	-1
Engeles	36	3.347	3.357	-10
Duru-ili	56	1.447,5	5.386,5	-3.939
Yüreğir	46	4.708	4.725	-17
Karagür	43	5.917	5.937	-20
İzzeddin	89	7.381	7.918	-537
Menend	54	6.392	6.396	-4
Mandıra	7	175	175	0
Cüneyd	30	3.197,5	3.897,5	-700
Kozlu	33	5.999	5.879	120
Alacaatlı	63	9.197	9.197	0
Bayramşah	20	1.400	1.400	0
Nağara	65	8.780	8.680	100
Karacalar	48	5.749,5	4.184,5	1.565 ⁴⁹⁶
Mumcu	70	6.602	6.761	-159
Işıklar	75	6.399	6.197	202
Umurlar	57	4.360	4.360	0
Kepez	40	3.900	4.260	-360
Hisaralanı	38	5.414	4.214	1.200
Kıran	34	2.438	3.428	-990
Emendere	93	9.898	9.984	-86
Pürsünler	73	9.177	9.038	-139
İbiller	77	10.975	1.0945	30
Kıhra	71	9.508	9.458	50

⁴⁹⁶ Karacalar köyündeki farklılık defterin Karacalara ait olan ilk 18 haneyi gösteren sayfasının eksik olmasıdır. Bu durum kişi başına düşen vergi miktarları hesaplanırken hesaplamadaki rakamın 48 haneye bölünmesi, defterdeki vergi rakamının ise 66 haneye bölünmesi ile çözümlenmiştir.

Tablo 58- devam

Kızılgür	10	798	798	0
Gölcük	206	21.010	20.164	846
Küçükbükü	30	3.487	3.487	0
Koru	85	12.652,5	11.992,5	660
Toplam	2743	268.116,5	28.4289	-16.172,5

Sındırgı'da Vergi-i Mahsusa Miktarları'nı gösteren Tablo 58 incelendiğinde Sındırgı'da en fazla gelire sahip olan Çiftlik'in hiç vergi-i mahsusa ödemediğini görmekteyiz. Bu durumun sebebi Çiftlik'in hâkimi konumunda olan Şerif Mehmet Ağa'nın eski mütesellim olması ve vergi ödememe ayrıcalığını devam ettirmesidir. Kocabükü, Mandıra, Alacaatlı, Bayramşah, Umurlar, Kızılgür ve Küçükbükü köylerinin vergi hesabında hiçbir hata yapılmadığı görülmektedir. Bu dönemde hane sayısı fazla olduğu için en fazla vergi ödemesi yapan köyler Gölcük, Osmanlar, Koru, İbiller ve Emendere köyleridir. Mandıra, Kızılgür, Bayramşah ve Çaltılı köyleri ise en az vergi ödemesi yapan köyler durumundadır. Bu dönemde Sındırgı'da toplam defterdeki hesaba göre 268.116,5 kuruş vergi toplanmıştır. Fakat vergi ödemelerini daha sağlıklı anlayabilmek için hane başına düşen vergi miktarına bakmak yerinde olacaktır.

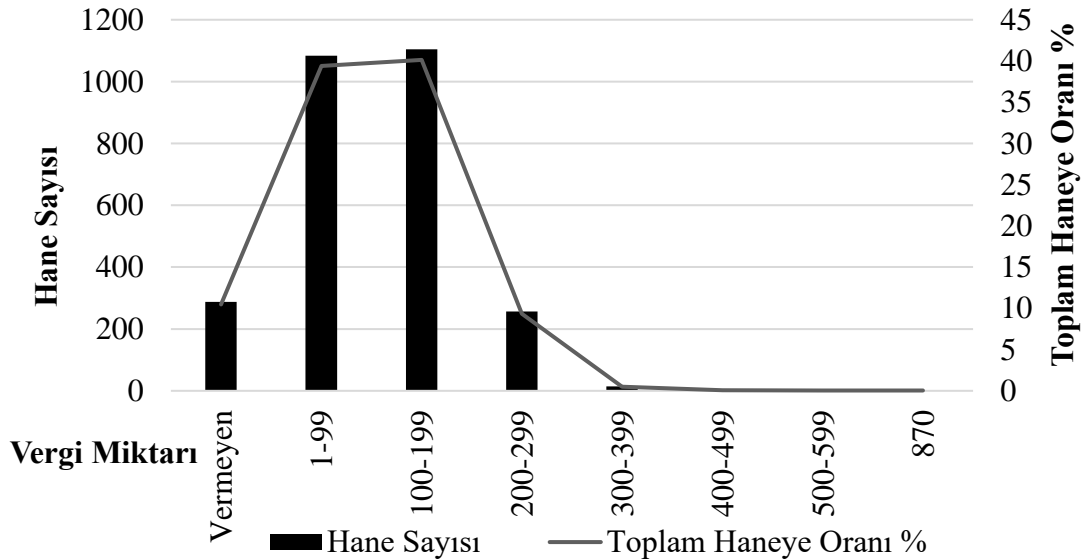
Tablo 59. Sındırgı'da Hane Başına Düşen Vergi-yi Mahsusa Miktarları

Köyün Adı	Hesapla- maya Göre Kişi Başına Düşen Vergi Miktarı	Defterdeki Rakama Göre Hane Başına Düşen Vergi Miktarı	Köyün Adı	Hesapla- maya Göre Kişi Başına Düşen Vergi Miktarı	Defterdeki Rakam Göre Hane Başına Düşen Vergi Miktarı
Kozlu	178,1	181,7	Gölcük	97,8	101,9
Kelemeç	147,5	146,4	Mumcu	96,5	94,3
Alacaatlı	145,9	145,9	Duru-ili	96,1	25,8
İbiller	142,1	142,5	Engeles	93,25	92,9
Koru	141	148,8	Karaağaç	93,2	93,5
Karagür	138	137,6	Dedeler	93,2	94,8
Nağara	133,5	135	Devletlü Baba	92,5	93,1
Kıhra	133,2	133,9	Çelebiler	92,4	89,5
Cüneyd	129,9	106,5	İzzeddin	88,9	82,9
Pürsünler	123,8	125,7	Karacalar	87,1	87,1
Demiyen	120,8	117,6	Derecikviran	85,6	21,9
Menend	118,4	118,3	Sakar	85,4	98,3

Tablo 58- devam

Osmanlar	117,7	119,1	Işıklar	82,6	85,3
Küçükbükü	116,2	116,2	Kızılgür	79,8	79,8
Hisaralanı	110,8	142,4	Umurlar	76,4	76,4
Çaltılı	110	110	Kocabükü	70,8	70,8
Emendere	107,3	106,4	Bayramşah	70	70
Alayaka	106,8	10,8	Şapçı	66,1	60,6
Kepez	106,5	97,5	Cedid	64,8	65,7
Kargın	105,3	106,3	Çorum	54,7	54,8
Taş	104,3	81	Çıkrıkçı	49,2	48,9
Düğüncüler	102,9	103,1	Mandıra	25	25
Yüreğir	102,7	102,3	Çiftlik	0	0
Süleler	100,8	104,2			
Kıran	100,8	71,7	Ortalama	103,34	97,16

Tablo 59 incelendiğinde Sındırgı’da bu dönemde hane başına hesaplamalarımıza göre 103,34 kuruşluk bir vergi düşmektedir. Defterdeki rakamlar göz önüne alındığında ise bu rakam 97,16 kuruşa düşmektedir. Hesaplamadaki rakamlara göre 1.214 hane yani toplam hanelerin %44,1’i ortalamanın altında vergi ödemesi yapmıştır. 1.249 hane yani %44,41’lik kesim ise ortalamanın üzerinde vergi ödemesi yapmıştır.

Grafik 15. Sındırgı’da Hanelerin Vergi Dilimleri Dağılımı

Sındırgı’da hanelerin vergi dilimleri dağılımı Grafik 15’te incelendiğinde hanelerin %10,46’sinin hiçbir şekilde vergi vermediğini, 100 kuruştan az vergi verenlerin %39,4’ü, 100 ile 199 kuruş arasında vergi verenlerin %40,13’ü

oluşturduğunu görmekteyiz. 200 kuruştan aşağı vergi verenlerin oranı %79,53'lük orandadır. 300 kuruştan fazla vergi ödemesi yapan hane sayısı ise sadece 18 hanedir. Bu dönemde Sındırgı'da vergi ödeme rakamları altı ile 870 kuruş arasında değişmektedir. En fazla vergi ödemesi yapan hane ise Cüneyt Köyü'nde 17. hanede oturan rençber Halil'dir. Rençber Halil 400 kuruş kazanmasına rağmen 870 kuruşluk vergi ödemiştir⁴⁹⁷. Onu 560 kuruşluk vergi ödemesiyle Alacaatlı Köyü'nde 48. hanede oturan 2.000 kuruşluk Temettuâtı olan *Orta boylu kırca sakallı rençber Ahmed veled İlyas* izlemektedir⁴⁹⁸. Balıkesir Kazası'nın köylerinde hane başına düşen vergi- yi mahsusa miktarı 138,577 kuruştur⁴⁹⁹. Sındırgı'da ise bu rakam 97,16 kuruştur. Sındırgı, Balya ve Balıkesir kaza köylerindeki vergi farklılığı kazançlardan kaynaklanmaktadır. Kazancı fazla olan Balıkesir merkez köylüleri Sındırgı köylülerine göre daha fazla vergi ödemesi yapmıştır. Bu da kazanca vergi ödenmesi yolunda yapılan girişimlerin hedefine bir nebze olsun ulaştığını göstermektedir.

Tanzimat ile başlayan süreçte amaç herkesin kazancı oranında vergi vermesini sağlayarak vergide adaleti ve eşitliği sağlamaktır. Muhtevası ve tutuluş şekli bakımından miladi olarak 1840-1841 yılına tarihlendirdiğimiz temettuât defterimizde defterin tutulduğu tarihten bir önceki sene hanelerden alınan vergi miktarları yazılıdır. Bunun yanında vergiden muaf hanelerde *salyanesi yoktur, karyenin hatibi olmağla salyane alınmaz, imam-ı karye olmağla salyane alınmaz, karye kahyası olmağla salyane alınmaz, sabi salyane alınmaz, ihtiyar ve fakir salyane alınmaz, dul karı ve fakire salyane alınmaz, fakir olmağla salyane alınmaz, talebe-i ulamadan salyane alınmaz, sakat olmağla salyane alınmaz, karyenin hatibi ve muhtarı olmağla salyane alınmaz, muhtar olmağla salyane alınmaz* gibi ifadeler yer almaktadır. Defterdeki bu ifadeler baktığımızda sabiler, dul kadınlar, ihtiyarlar, sakatlar, muhtarlar, imamlar, hatibler, askeri kurumlarda görev alanlar (redif, topçu vb.) vergi vermemektedir. Bunun yanında bazı hanelerde kazanç hiç olmadığı halde vergi tahakkuk edilmiş ve alınmıştır. Bu yüzden vergi vermeyen hane sayılarını ve bu hanelerin köylerdeki oranlarını incelemek yerinde olacaktır.

⁴⁹⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 216.

⁴⁹⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. nr.. 9192, s. 229.

⁴⁹⁹ Deniz, s. 575.

Tablo 60. Vergi-yi Mahsusa Ödemeyen Hanelerin Köylere Dağılımı

Köyler	Muaf Hane	Muaf Hane Oranı %	Kazancı Olmayıp Vergi Vermeyen Hane	Kazancı Olmayıp Vergi Vermeyen Oranı (%)	Kazancı Olmayıp Vergi Veren Hane	Toplam Vergi Ödemeyen Hane	Toplam Vergi Ödemeyenler (%)
Osmanlar	1	0,6	5	3,1	6	6	3,8
Devletlü Baba	5	16,6	1	3,3	0	6	20
Şapçı	1	1,6	3	5	0	4	6,6
Çıkrıkçı	3	6,6	4	8,8	1	7	15,5
Alayaka	1	1,5	9	14	3	10	15,6
Sakar	3	6,5	3	6,5	2	6	13
Demiyen	3	3,6	8	9,6	5	11	13,2
Çelebiler	0	0	0	0	3	0	0
Karaağaç	0	0	0	0	2	0	0
Kelemiç	0	0	0	0	2	0	0
Süleler	0	0	0	0	1	0	0
Kocabükü	0	0	1	2,7	1	1	2,7
Kargın	0	0	0	0	0	0	0
Taş	0	0	0	0	1	0	0
Dedeler	1	3,1	3	9,3	0	4	12,5
Çorum	6	8,4	9	12,6	0	15	21,1
Derecikviran	12	10	17	14,1	0	29	24,1
Cedid	7	8,9	4	5,1	2	11	14,1
Düğüncüler	7	10,9	2	3,1	1	9	14
Çaltılı	1	5,2	2	10,5	0	3	15,8
Duru-ili	3	5,3	4	7,1	6	7	12,5
Engeles	4	11,1	1	2,7	1	5	13,8
Yüreğir	4	8,6	4	8,6	1	8	17,3
Karagür	0	0	0	0	0	0	0
İzzeddin	9	10,1	5	5,6	1	14	15,7
Menend	3	5,5	7	12,9	0	10	18,5
Mandra	0	0	1	14,2	0	1	14,2
Cüneyd	3	10	3	10	0	6	20
Kozlu	0	0	2	6	1	2	6
Alacaatlı	1	1,5	2	3,1	2	3	4,7
Bayramşah	0	0	0	0	0	0	0
Nağara	1	1,5	0	0	0	1	1,5
Karacalar	6	0	3	0	0	9	0
Mumcu	7	10	4	5,7	1	11	15,7
Işıklar	4	5,3	7	9,3	1	11	14,6

Tablo 60- devam

Umurlar	0	0	0	0	1	0	0
Kepez	0	0	2	5	0	2	5
Hisaralanı	0	0	0	0	0	0	0
Kıran	0	0	0	0	0	0	0
Emendere	3	3,2	3	3,2	4	6	6,4
Pürsünler	3	4,1	2	2,7	4	5	6,8
İbiller	2	2,5	3	3,8	2	5	6,4
Kıhra	2	2,8	6	8,4	2	8	11,2
Kızılgür	0	0	0	0	1	0	0
Gölcük	7	3,9	18	8,7	1	25	12,1
Küçükbüğü	1	3,3	3	10	0	4	13,3
Koru	4	4,7	3	3,5	4	7	8,2
Çiftlik	8	100	0	0	0	8	100
Toplam	126	4,58	154	5,59	64	279	10,17

Vergi vermeyen hanelerle ilgili Tablo 60 incelendiğinde Çiftlik'te kayıtlı olan sekiz hanenin sekizi de vergi vermemektedir. Çiftlik'teki sekiz hanenin hiçbirisinde vergi muafiyetinin nedeni belirtilmemektedir. Bu durum bizce Çiftlik'in Balıkesir eski mütesellimi Şerif Mehmet Ağa'ya ait olmasından ve onun bu görev sırasında elde ettiği ayrıcalıklardan kaynaklanmaktadır. Bu dönemde toplam 279 hanenin yani %10,1'inin çeşitli sebeplerle vergi vermediğini, bu vergi vermeyenlerin %4,5'inin ise vergiden muaf olduğunu görmekteyiz. Kazancı olmayıp da vergi vermeyen hane sayısının 154 hane ile toplamda %5,59'luk bir oranda olduğu görülmektedir. Kazancı olmayan toplam 220 haneden ise 64 tanesi vergi ödemesi yapmıştır. Vergi vermeyenlerden Derecikviran Köyü'nden '*Ahmetkethudaoğlu uzunca boylu köse sakallı rençber Halil veled Ahmet*'ten '*karyenin çeşmesine tamirine mukabil salyane alınmamıştır*'⁵⁰⁰ ifadesi yer almaktadır.

5.3. Gelir Dağılımı ve Vergi Yüğü

Bir yerdeki ya da ülkedeki gelir dağılımı o yerde ortaya çıkan gelirin haneler arasında nasıl paylaşıldığıdır. Burada birçok faktör ve kavram ortaya çıkarken bizim elimizdeki veriler ile hane halkı gelir dağılımını ortaya koyabilmemiz mümkündür. Bireysel gelir dağılımı da denilen hane halkı gelir dağılımında esas olan gelirin çeşidi

⁵⁰⁰ BOA ML. VRD. TMT. d. nr. 9192, s. 135.

ya da yolları değil ne kadar olduğudur⁵⁰¹. Gelir dağılımının da vergi öncesi ve vergi sonrası geliri de hesaba katmak gerekir. Vergilerden arındırılmış gelir hanenin net geliridir.

Gelir dağılımının gösterilmesinde, bu dağılımın haneler arasındaki gelir dağılımı eşitliğini ya da eşitsizliğini gösteren en yaygın ve iyi ölçüt *Yüzdeler Dilimleme Yöntemi*'dir⁵⁰². Gelir dağılımı eşitsizliğini incelemek için dilimleme yönteminde o bölgedeki tüm bireylerin gelirleri düşükten yükseğe doğru sıralanır. Bu sıralama yapıldıktan sonra tüm haneler %20'lik dilimlerde eşit olarak ayrıldıktan sonra her bir dilimin toplam gelirden aldıkları paylar belirtilerek bir sonuç ortaya çıkartılır. Bu sonuçlar Yüzdeler Dilimleme Yöntemi ile değerlendirilirse alt ve üst gelire sahip olanlar arasındaki gelir farklılıkları ortaya çıkartılır.

Tablo 61. Hanelerin Vergi Öncesi ve Sonrası Gelir Yüzdesi

Gelir Dilimi	Hane Reisi Sayısı	Vergi Öncesi Gelir (Kuruş)	Vergi Sonrası Gelir (Kuruş)	Vergi Öncesi Gelir Oranı (%)	Vergi Sonrası Gelir %
1. %20	549	39.738,5	12.954	3,4	1,5
2.%20	548	132.490,5	81.979	11,3	9,3
3.%20	549	195.060,5	138.169,5	16,7	15,6
4.%20	548	274.242	208.202,5	23,5	23,6
5.%20	549	527.241,5	442.351	45,1	50

Sındırgı köylerinin tamamındaki haneler gelirlerine göre gruplandırıldığında (Tablo 61) en düşük gelir düzeyindeki 1. dilim vergi öncesinde tüm gelirin ancak %3,4'ünü almıştır. Sındırgı'da en yüksek gelir düzeyine sahip olan 5. %20, en düşük gelir düzeyinin yaklaşık 13 katı kadar bir gelir seviyesine sahiptir. En yüksek dilim ile en düşük dilimin gelir durumu ciddi farklılıkları ortaya koymaktadır. Bunun yanında bu fark vergi sonrasında daha da artmaktadır. Bunun sebebi bazı hanelerin kazancından fazla vergi vermeyi ve vergi sonrasında kazanç hanesinde kazanç yerine eksi bakiyelerin yer almasıdır.

⁵⁰¹ Şadan Çalışkan, "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk", *Sosyal Siyaset Konferansları*, S. 59, (2010/2), İstanbul, s. 9.

⁵⁰² Çalışkan, s. 98.

Bir yerdeki gelirin eşit dağılıp dağılmadığı konusunda en önemli ölçme araçları Lorenz eğrisi ve Gini katsayısıdır⁵⁰³. Bir yerdeki gelir yüzdelik dilimlere ayrılarak en düşük dilimden başlanarak en yüksek gelirli yüzdeliğe doğru sıralanır. Yüzdelik dilime benzer bir yöntem olan Lorenz Eğrisi, hanenin gelirinin hane fertleri arasındaki dağılımıyla ilişkilendirerek yapılır⁵⁰⁴. Lorenz Eğrisi'ni Sındırgı için doğru hesaba yakın yapabilmek için hesaplamamızda her hanede beş kişinin bulunduğunu bu beş kişiden aile reisinin yanındaki diğer iki kişiyi 14 yaş altı, diğer iki kişiyi ise 14 yaş üstü olarak değerlendirdik. Bunun yanında dul olarak görünen ve açıklama yapılan haneleri ise bir kişi olarak değerlendirme yoluna gittik. Lorenz Eğrisi'nden hareketle Gini Katsayısı'na ulaştık.

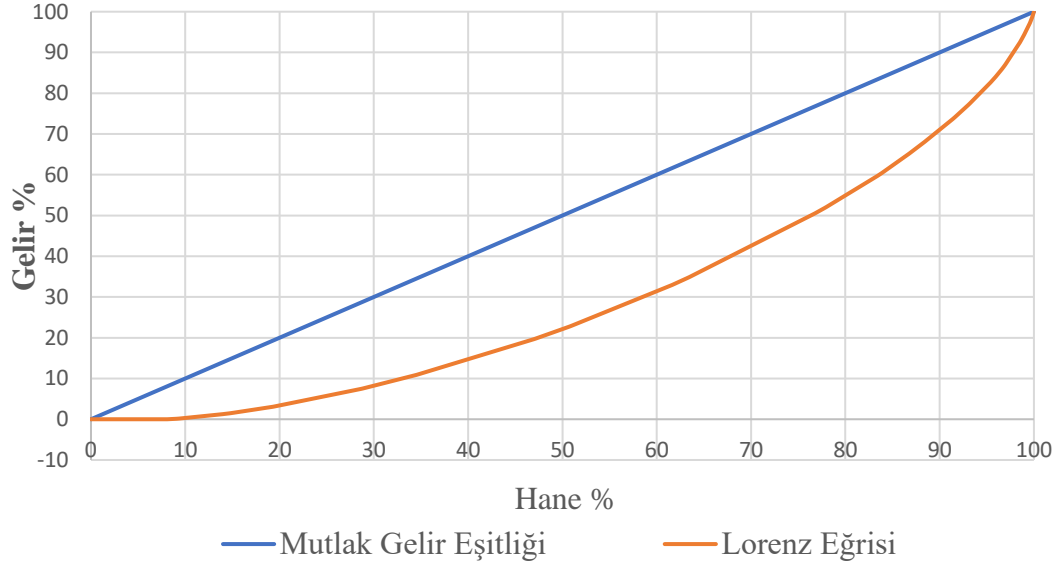
Gini Katsayısı, Lorenz Eğrisi ile Mutlak Eşitlik Çizgisi arasında kalan alanın Mutlak Eşitlik çizgisinin oluşturduğu alana oranıdır⁵⁰⁵. Buna göre Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik çizgisi arasında sıfır ile bir arasında bir oran oluşmaktadır. Bu oran bire ne kadar yakın olursa, orada gelir adaletsizliği söz konusudur. Gini Katsayısı, Lorenz Eğrisi yardımıyla bir bölgedeki gelirin adaletli dağıtılıp dağıtılmadığını ortaya koymaktadır. Elimizdeki verilerde kazanç miktarlarının Temettuât defterimize yazıldığını bilmekteyiz. Fakat vergilerden sadece vergiyi mahsusayı bilebilmekteyiz. Çünkü elimizdeki defterde hanelerin öşür ve ağnam vergileri yazılmadığından bir hanenin tam olarak ödediği vergiye ulaşamamaktayız. Bu yüzden vergi öncesi gelire göre ortaya çıkan Lorenz Eğrileri ile Gini Katsayısı bizce vergi sonrası ortaya çıkan eğrilere ve katsayıya göre daha doğru neticeler vermektedir.

⁵⁰³ Lorenz eğrisi ve Gini Katsayısının hesaplama yöntemleri için Şadan Çalışkan'ın adı geçen makalesi; <https://www.youtube.com/watch?v=tNoxEmfyNU0> Erişim Tarihi: 16.09.2018 saat: 18:00 ve <https://www.youtube.com/watch?v=IMOnHCr1CIU> Erişim Tarihi : 15.09.2018 saat : 22:00; kaynaklarından yararlanılmıştır.

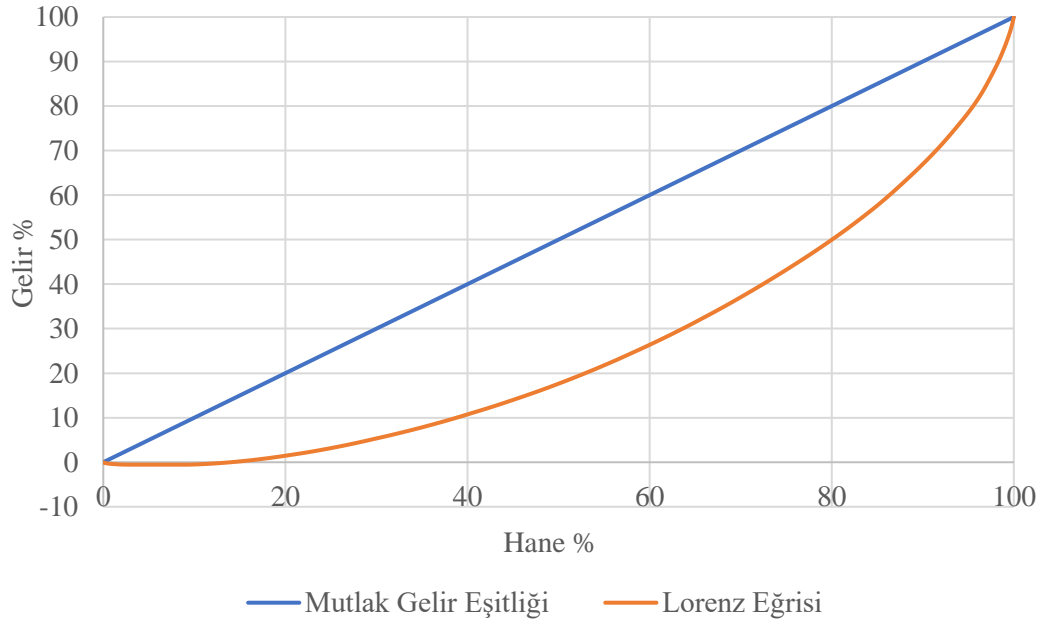
⁵⁰⁴ Çalışkan, s. 98.

⁵⁰⁵ Çalışkan, s.99.

Grafik 16. Sındırgı Köylerinde Vergi Öncesi Kazanca Göre Lorenz Eğrisi

Grafik 17. Sındırgı Köylerinde Vergi Sonrası Kazanca Göre Lorenz Eğrisi

Tablo 62. Sındırgı Köylerinde Gini Katsayısı

Vergi Öncesi Brüt Gelire Göre	0,4099283
Vergi Sonrası Net Gelire Göre	0,4808866

Lorenz Eğrileri'ni oluşturan Grafik 16 ve 17 karşılaştırıldığında vergi sonrası gelirden eksi bakiyeye düşen ailelerin varlığı, Grafik 17'de %10'luk bir kesimin eksiye doğru yani vergi sonrası ellerinde olan sermayeden vergi ödemesi yaptığını, verginin toplandığı yıl hiç kazanç elde etmediğini göstermektedir. Lorenz Eğrileri ile bağlantılı olarak oluşturulan Gini Katsayısının ise Tablo 62'de görüldüğü gibi yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat hanelerin ödedikleri vergi-i mahsusa düşülerek oluşturulan gini katsayısında haneler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği artmaktadır. Bunun sebebi Temettuât defterlerinde *virgü-yi mahsûsa* ya da *virgü* adıyla kaydedilen ve halktan toplanan vergidir.

Devlet tarafından her eyalet için toplam olarak ödenecek miktarı belirlenen vergi-i mahsusa, eyalet içerisindeki her bir idari birim olan kazalar, mahalleler ve köyler arasında bölüştürülmekte ve hanelere ödeme gücüne göre dağıtılmaktaydı⁵⁰⁶. Elimizdeki defterde ve yukarıda gördüğümüz gibi bazı kişiler kazancı ve serveti olduğu halde vergi-i mahsusayı ödememektedir. Köy içerisinde bazı hanelerin vergiden muaf olması, köyün ödemesi gereken vergi-yi mahsusa miktarının hane başına vergi ödemek zorunda kalan hanelerin daha fazla ödeme yapmasına sebep olmaktadır.

Vergiden muaf olarak yazılan hanelerin varlığı, herkesin gücüne göre vergi toplanması ilkesine ters düşmenin yanında adaleti sağlaması, hedeflenen vergi-i mahsusanın hanelere adaletsiz bir şekilde dağıtılmasına sebep olmuştur. Bu durum vergi sonrası kazançta göre oluşan gini katsayısını arttırmakta ve gelir adaletsizliğinin artmasına sebep olmaktadır. Bu konuda çarpıcı bir örnek olan Eskişehir'in Alpu Köyü'nde aşar ve ağnam vergisi düşülerek elde edilen gini katsayısı gelir dağılımında adaleti sağlarken, aynı köyde vergi-i mahsusalar eklenip oluşturulduğunda gini katsayısı artmakta yani gelir adaletsizliği ortaya çıkmaktadır⁵⁰⁷. Buna göre aşar ve ağnam vergilerinin gelir dağılımında adaleti sağlama konusunda elde ettiği kazanımları vergi-i mahsusa ters yönde bozmaktadır⁵⁰⁸.

⁵⁰⁶ Akkuş, s.45.

⁵⁰⁷ A. Mesud Küçükcalay, Ayla Efe, "Osmanlı Zirai Sektörünün Ticarileşebilme İmkânı Üzerine bir Deneme: 1844-1845 Alpu Köyü Örneği", *OTAM*, S.20, (2006), Ankara, s. 257.

⁵⁰⁸ A. Mesud Küçükcalay, Ayla Efe, s. 257.

Tablo 63. Sındırgı'da Köylerin Vergi Öncesi ve Sonrası Gini Katsayıları

Köyler	Vergi Öncesi	Vergi Sonrası	Köyler	Vergi Öncesi	Vergi Sonrası
Osmanlar	0,38767657	0,51033701	İzzeddin	0,31840705	0,34719212
Devletlü Baba	0,37208672	0,38240298	Menend	0,47276968	0,59092715
Şapçı	0,30754075	0,33060465	Mandıra	0,23129252	0,23376623
Çıkrıkçı	0,35726587	0,38944155	Cüneyd	0,39888995	0,78219435
Alayaka	0,56478365	0,6500518	Kozlu	0,28443867	0,44771553
Sakar	0,49921818	0,53527544	Alacaatlı	0,40439394	0,54573299
Demiyen	0,5328214	0,72888831	Bayramşah	0,23737024	0,33456522
Çelebiler	0,28537716	0,35908800	Nağara	0,19921856	0,22254298
Karaağaç	0,33485437	0,37198251	Karacalar	0,41700922	0,44044129
Kelemiş	0,35167206	0,39486475	Mumcu	0,32333266	0,3114142
Süleler	0,3171721	0,32528884	Işıklar	0,40362812	0,57971642
Kocabükü	0,39232276	0,40892326	Umurlar	0,28672157	0,31700965
Kargın	0,34880765	0,38228896	Kepez	0,40986358	0,40877613
Taş	0,23138715	0,27303254	Hisaralanı	0,32228194	0,3400495
Dedeler	0,3887987	0,40808464	Kıran	0,21786834	0,25642591
Çorum	0,51872906	0,5333883	Emendere	0,3709013	0,54458357
Derecik- viran	0,42534498	0,46416044	Pürsünler	0,3773702	0,500496
Cedid	0,3650131	0,38039933	İbiller	0,41009178	0,53328091
Düğüncüler	0,31603242	0,37255789	Kıhra	0,37803943	0,54872823
Çaltılı	0,46409038	0,56832078	Kızılgür	0,1958891	0,24450664
Engeles	0,32205514	0,3836862	Gölcük	0,34298576	0,41332042
Duru-ili	0,37511905	0,48430351	Küçükükü	0,35059798	0,40678134
Yüreğir	0,30520663	0,43543647	Koru	0,32255734	0,41633881
Karagür	0,21179538	0,27538047			

Gini katsayısının köylere göre dağılımını gösteren Tablo 63 incelendiğinde Alayaka, Demiyen, Çorum, Sakar, Menend köylerinde vergi-i mahsusa öncesindeki gelire göre gelir adaletsizliği yüksektir. Kızılgür, Nağara, Karagür, Kıran, Mandıra, Taş ve Bayramşah köyleri ise gelir dağılımı açısından istenilen seviyeye yakın görünmektedir. Vergi-i mahsusa sonrası ortaya çıkan gini katsayısında ise Cüneyd, Demiyen, Alayaka, Menend ve Işıklar köyleri gelir dağılımı adaletsizliğinde öne çıkmaktadır. Özellikle Cüneyd Köyü'nde vergi-i mahsusa öncesi ile vergi-i mahsusa sonrası gini katsayıları arasındaki fark oldukça fazladır. Bunda köyün kazancına göre ödediği vergi-i mahsusa miktarının yüksek olması etkilidir. Hane başına 350,33 kuruşluk kazancı olan köy, hane başına ortalama 129,9 kuruş vergi ödemesi yapmıştır.

Bunun yanında köylülerin %20 vergi-i mahsusa ödemiştir. Bu durumda tüm vergi yükü diğer hanelere düşmüştür. Bu da vergi-i mahsusa sonrası gini katsayısını olumsuz yönde etkilemektedir. Vergiden sonra oluşan net gelire göre gini katsayısı bakımından Nağara, Mandıra, Kızılgür, Kıran ve Taş köylerinde gelir dağılımında diğer köylere oranla daha adaletli bir dağılım söz konusudur.

Sındırgı köylerinde bu dönemde gelire göre hane başına düşen vergi-i mahsusa yükünün tüm gelire göre oranı hesaplanabilir. Buna göre toplam 1.196.623 kuruş kazanç hesapladığımız Sındırgı’da toplam 284.289 kuruş vergi toplanmıştır. Bu oran vergi yükünün gelire %23,75 oranında olduğu göstermektedir. Bu değer tarım istatistiklerinden yola çıkılarak yapılan hesaba göre yüksektir. Çünkü Güran’ın hesaplamalarına göre bir köylü, gelirinin %20’sini vergiye, %40’ını tüketim harcamalarına ve geriye kalan %40’ını ise üretim giderlerine ayırmaktadır⁵⁰⁹. Bunlar göz önüne alındığında köylülerin ödemek zorunda olduğu aşar ve ağnam vergileri hesap dışında kaldığında, bile Sındırgı köylüsünün üzerindeki vergi yükü %23,75 gibi yüksek bir rakama ulaşmaktadır.

Tablo 64. Sındırgı'da Köylerin Kazanca Göre Vergi Yüğü Oranı (%)

Köy	Vergi Yüğü %	Köy	Vergi Yüğü %	Köy	Vergi Yüğü %
Kıhra	46,9	Osmanlar	29,8	Mumcu	19
Kozlu	45,1	Gölcük	29,1	Kargın	18,9
Işıklar	42,1	Nağara	27,5	Umurlar	18,2
Emendere	41,7	Kelemiş	25,7	Karacalar	17,8
Kızılgür	39,1	Engeles	25,2	Alayaka	17,5
Yüreğir	39	Süleler	23,5	Dedeler	16,5
Cüneyd	37	Koru	22,8	Şapçı	15,3
Karagür	36,7	Taş	22,5	Kocabükü	15,1
Pürsünler	36,3	Kıran	22,2	Devletlü Baba	15
Duru-ili	35,9	Karaağaç	21,7	Cedid	13,3
Çaltılı	35,6	Derecikviran	21,6	Bayramşah	13,2
Küçükükü	34,2	İzzeddin	21,5	Çıkrıkçı	13,1
Alacaatlı	34	Hisaralanı	21,3	Sakar	11,7
İbiller	33,5	Düğüncüler	19,8	Çorum	8,7
Menend	32,8	Kepez	19,3	Mandıra	8,3
Demiyen	31,5	Çelebiler	19	Ortalama	23,75

⁵⁰⁹ Güran, “Osmanlı Tarım Ekonomisi,1840-1910”, s. 91.

Sındırgı köylerinin vergi yükünü hesapladığımız Tablo 64 incelendiğinde 20 köyde köylünün ortalamanın üzerinde vergi yükünü çektiğini görmekteyiz. Özellikle Kıhra, Kozlu, Işıklar ve Emendere köylüleri kazançlarının yarısına yakını ile vergi-i mahsusa ödemesi yapmaktadır. Bu durumda bu köylerde yaşayanların vergi yükünden dolayı sıkıntıda olduklarını kestirmek zor görünmemektedir. Sındırgı köylerindeki vergi yükü oranlarında büyük bir açıklık söz konusudur. Vergi yükü en düşük olan Mandıra Köyü ahalisi kazançlarının %8'ini vergi ödemesine ayırırken Kıhra köylüleri ise %46,9 gibi çok büyük bir oranda vergi yükü altındadır. Bu iki örnekteki vergi yükü arasındaki farklılığın sebeplerini elimizdeki veriler ile tam olarak tespit edilememekle birlikte tarım ve ekonomik verileri iyi olan köylerin vergi-i mahsusa oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bu bir nevi gücün nispetinde ödenmesi esas alınan vergi-i mahsusa uygulamasının mantığına uymakla birlikte değerlerin bu şekilde büyük farklılıklar içermesi verginin dağıtımında bariz haksızlıkların olduğunu göstermektedir.

6. SONUÇ

Çalışmamızda 1840-1841 yılı Sındırgı Kazası'nın sosyal ve ekonomik yapısı 9192 numaralı Sındırgı Temettuat Defteri'nden yararlanılarak incelenmiştir. Sosyal ve ekonomik yapısının yanında Sındırgı Kazası'nın tarihsel süreçte idari yapısı da değerlendirilmiştir. Buna göre araştırdığımız dönemde Sındırgı'nın kaza merkezine bağlı mahallerden oluşmayan bir kaza statüsünde olduğunu tespit ettik. 47 köy ve bir çiftlik yerleşmesinden oluşan Sındırgı'nın bu dönemde kaza merkezi konumunda Kuru Köyü olduğu tespit edilmiştir.

19. yüzyıl nüfus verileri incelenirken 1239, 1240, 1241, 1242 numaralı nüfus defterleri, 9192 numaralı Sındırgı Temettuat Defteri ve salnamelerden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda 1831-1832 yılından 1841-1842 yılına değin geçen sürede nüfusun Sındırgı'da %5 oranında azaldığı tespit edilmiştir. Çaltılı, Yüregir, Menend köylerinde nüfus düşüşlerinin hastalıktan kaynaklandığı ortaya koyulmuştur. Yine incelemenin yapıldığı 1840-1841'de Gölcük, Osmanlar, Derecikviran, Emendere ve Kuru köylerinin en fazla nüfusu barındıran köylerdir. 1841-1842 yıllarında tahminen 13.000 ile 15.000 arasında olan Sındırgı nüfusunun, 1899 yılında 25.220'ye çıktığı görülmüştür.

Sındırgı Temettuat Defteri'nde adı geçen 48 yerleşim yerinden 28 tanesinin adının hiç değişmeden günümüze kadar gelmiş olduğu tarihsel süreçte ortaya çıkartılmıştır. Bunun yanında bu köylerden dokuzunun adı 16. yüzyıldan günümüze kadar gelmektedir. İncelediğimiz 48 yerleşim yerinden 37 tanesinin günümüzde de yerleşim yeri olarak varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Tarlalarının kapladığı alan hesaba katıldığında bu dönemde Gölcük, Kıhra, Çiftlik, Osmanlar ve İbiller yerleşimlerinin beş büyük yerleşim yeri olduğu ortaya konulmuştur. Ekonomik olarak Sındırgı'da hane başına 30,3 dönüm tarlanın düştüğü

görülmektedir. Sındırgı köylerinde 2.743 hanenin, Çiftlik yerleşmesinde 8 hanenin araştırıldığı çalışmada köylerde toplam 140 hanenin hiçbir şekilde toprağının olmadığı ortaya konulmuştur. Bu veri köylerde toplam hane sayısının %5,1'inin toprak sahibi olmadığını göstermektedir. Sındırgı'daki sebze bahçelerinin Sındırgı'nın merkez köyü olan Kuru'da %52,74, Osmanlar'da %34,59 oranında olduğu tespit edilmiştir. Bu bize sebze üretiminin pazara yönelik olduğu sonucuna ulaşmamızı sağlamıştır.

Sındırgı'da büyükbaş hayvanlıkta sığır cinsinden hayvanları camus cinsinden hayvanlara oranla daha çok tercih edilmektedir. Buna göre büyükbaş hayvanların %91,5'inin sığır cinsinden olduğu bu çalışmada ortaya çıkarılmıştır. Sığır cinsinden toplam 9928 baş hayvanın bulunduğu Sındırgı'da sığır öküzünün ortalama değeri 89 kuruş olarak ortaya çıkarken bir dönüm tarlanın ortalama fiyatı ise 6,76 kuruş olarak belirlenmiştir. Buna göre üretim araçlarının topraktan daha değerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dügüncüler Köyü'nün en fazla koyun yetiştiren köy olduğu tespit edilmiştir. Sındırgı'da bu dönemde toplam 1.413 arı kovanının olduğu görülmektedir. Hane başına 0,51 oranında kovanın düştüğü Sındırgı, kovan sayısı kendisinden daha az olan Balıkesir Köyleri'nde hane başına düşen 0,78 kova sayısına göre daha düşük orana sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sındırgı köylerinde hane başına ortalama 814,535 kuruşluk bir servet birikiminin olduğu görülmektedir. Hane başına 424,853 kuruşluk kazanca sahip olan Sındırgı köylüsünün yılda 1.338,13 kuruşluk geliri olan Balıkesir köylüsüne göre oldukça az kazanca sahip olduğunu tespit ettik. Hane başına 103,34 kuruşluk vergi ödemesi yapan Sındırgı köylüsünün kazancının %23,75'ini vergi-i mahsusa ödemesine ayırdığı ortaya çıkmıştır. Sındırgı'da bu dönemde mesleği rençber yazan herkesin az ya da çok bir kazancının olduğu görülmektedir. İncelediğimiz dönemde 2.751 hane içerisinde 218 hanenin hiçbir kazancının olmadığı ortaya çıkmıştır.

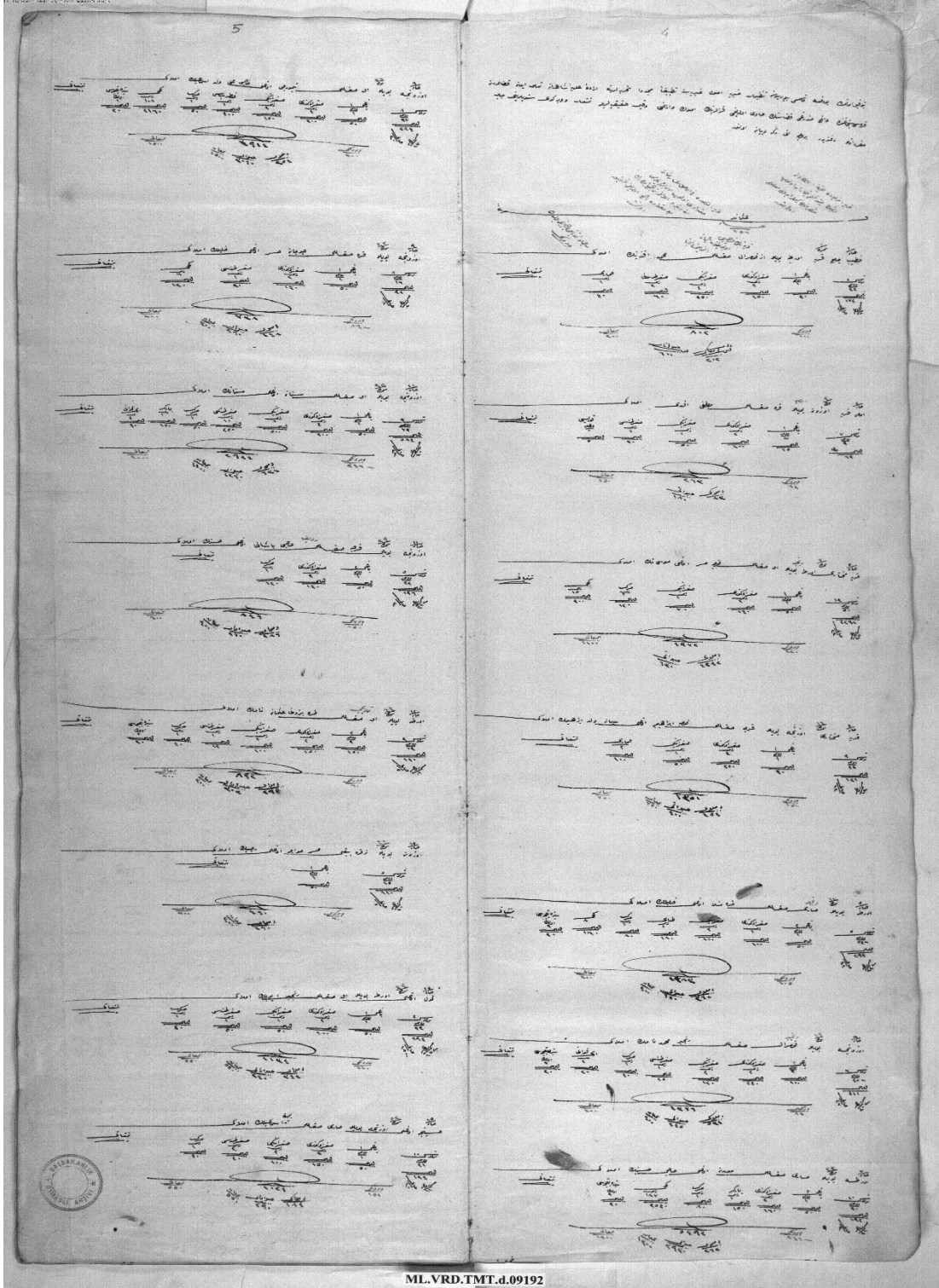
Gini katsayısında yararlandığımız çalışmamızda net kazanca göre gini katsayısının 0,40 olduğu tespit edilmiştir. Bu sayı bu dönemde Sındırgı'da gelir dağılımının çok da adaletli olmadığını göstermektedir. Vergi yükü hesaplandığında gini katsayısının 0,48 olması vergiyi mahsusa uygulamasının gelir dağılımda adaletsizliği arttırdığını tespit etmemizi sağlamıştır.

Sındırgı'nın 1840'lı yıllarda toplam bir han, 65 dükkân, iki ekmekçi fırını, iki yağhaneye, bir çömlekçi karhanesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Çiftlik yerleşmesinde bulunan toplam 36 dükkân ve işletmenin Çiftlik'in bu dönemde önemli bir cazibe merkezi olduğunu ortaya koymaktadır. Dükkanlar içerisinde yer alan Demirci dükkanlarının 17 tanesinin köylerde olduğu belirlenmiştir. Bu dönemde 2 tanesi harap olmakla birlikte toplam 27 bab değirmenin Sındırgı'da var olduğu ortaya koyulmuştur. Demiyân Köyü değirmen sayısı ile Sındırgı'da değirmen işletmesinin en çok olduğu köy konumdadır.

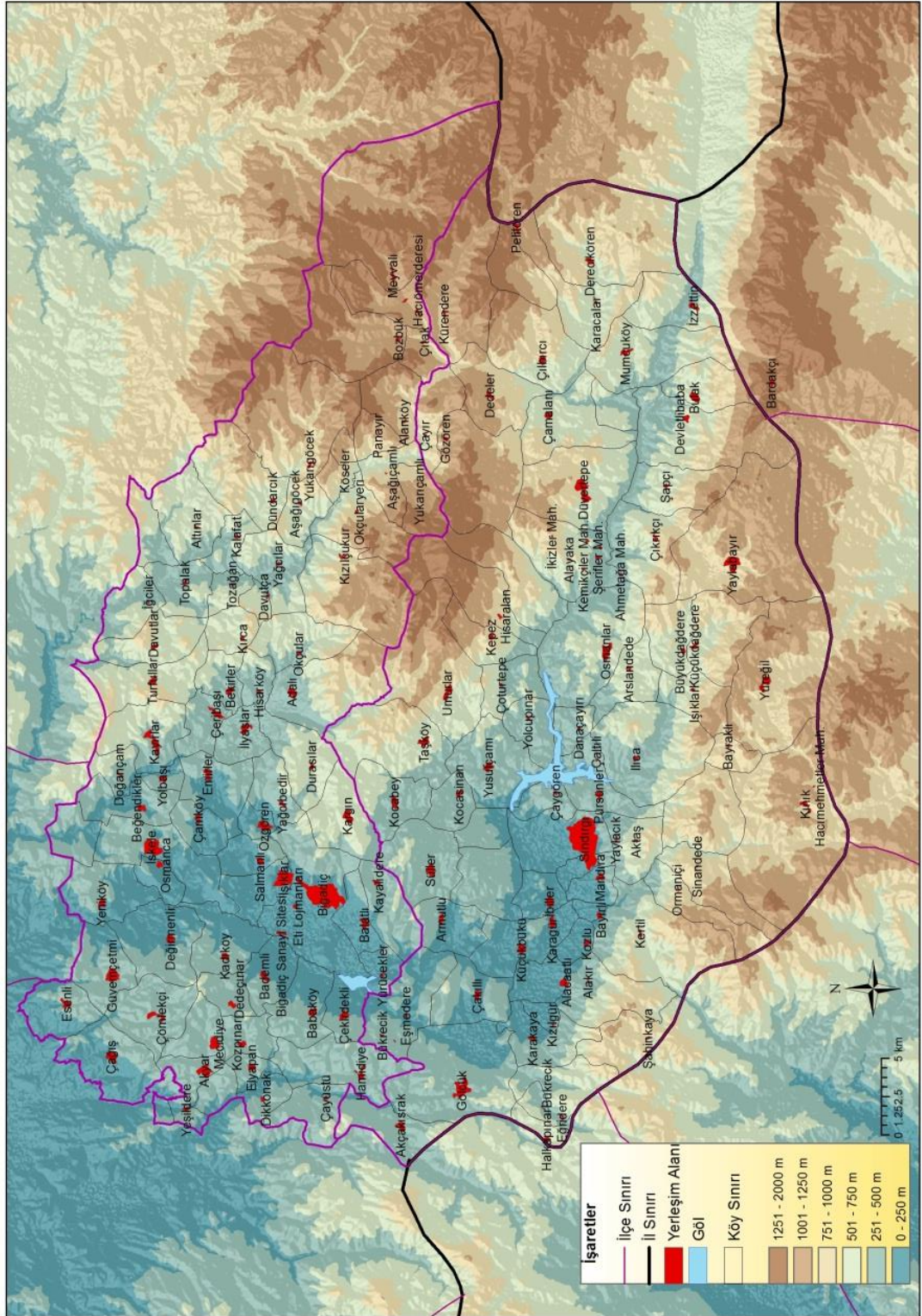
Tarihsel süreçten bir kesit olan çalışmamız Sındırgı'nın 1840'lı yıllarda sosyal ve ekonomik durumunu ortaya koymuştur. Bu süreçte Sındırgı'nın gelişmesinde Balıkesir eski mütesellimi Şerif Mehmet Ağa'nın rolü tarihi belgeler ile ortaya çıkarılmıştır. Şerif Mehmet Ağa sayımın yapıldığı yıllarda da Sındırgı'da halı dükkanları inşa ettirmek üzere yatırımlarına devam etmiş ve bu yatırımlarla Sındırgı'nın çehresinin değişmesinde önemli rol oynamıştır.

EKLER

Ek 1: Sındırğı Temettuât Defteri'nin 4. ve 5. Sayfası – ilk sayfaları-

Ek 2: Sındırğı ve Köylerinin Yükseltelere Göre Haritası

Kaynak : Arslan, s. 297.

Ek 3: 16.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Sındırgı Köyler Adları

	Alfabetik Sıraya Göre Köyler	16.Yüzyıl Tahrir	18.Yüzyıl Avarız	Temettuat Defteri	1889 Salnamesi	2018
1	Aktaş			-	X	X
2	Alacaatlı	X	X	X	X	X
3	Alakir			-	X	X
4	Alayaka	X		X	X	X
5	Bazar-Çeltikçü	X	X	-	-	-
6	Bayramşah - Çoturtepe günümüzde			X	X	-
7	Armutlu - Kelemiş 19.yy.'da			-	-	X
8	Aslandede - Duru-ili 19.yy.'da			-	-	X
9	Bayraklı			-	-	X
10	Bulak			-	X	X
11	Bükrecik			-	X	X
12	Büyükdağdere- Demyan-1 Kebir			-	-	X
13	Cedid - Yeniköy günümüzde			X	X	-
14	Cehennem Dere - Kocasinan günümüzde			-	X	-
15	Çakıllı			-	X	X
16	Cüneyd - Bayırlı günümüzde		X	X	-	X
17	Çaltılı			X	X	X
18	Çamalanı			-	-	X
19	Çavdaroğlu			-	-	X
20	Çaygören			-	-	X
21	Çayır			-	-	X
22	Çelebiler			X	X	X
23	Çıkrıkçı			X	-	X
24	Çılbırcı			-	-	X
25	Çoturtepe - Bayramşah 19.yy.da			-	-	X
26	Çiftlik - Kocakonak günümüzde			-	X	
27	Çiftlik ma Mandıra			-		
28	Çorum - Düvertepe günümüzde			X	X	
29	Danaçayırı			-	X	X
30	Dedeler			X	X	X

Ek 3- devam

31	Derecikören - Derecikviran geçmişte			-	-	X
32	Demian-ı Kebir - Büyükdağdere günümüzde			-	X	-
33	Demian-ı Sagir - Küçükdağdere günümüzde			-	X	-
34	Demyan	X	X	X	-	-
35	Derecikviran - Derecikören günümüzde		X	X	X	-
36	Devletlü Baba			X	X	X
37	Düğüncüler		X	X	X	X
38	Düvertepe			-	-	X
39	Edrenik			-	-	X
40	Eğridere			-	X	X
41	Emendere - Ilıcalı günümüzde			X	X	X
42	Engeles - Yaylabayır günümüzde			X	X	-
43	Eşmedere			-	-	X
44	Eşik Alanı ? - Sinandede günümüzde			-	X	-
45	Gölcük Çiftliği			-	X	-
46	Gölcük			X	-	X
47	Gülmek			-	X	-
48	Gözören			-	-	X
49	Hamidiyye			-	X	-
50	Hatib - Yaylacık			-	X	-
51	Hisaralanı		X	X	X	X
52	Işıklar			X	X	X
53	İbiller			X	X	X
54	İbiş Tepe			-	X	-
55	İzzeddin	X	X	X	X	X
56	Karaağaç		X	X	X	X
57	Karacalar			X	X	X
58	Karagür			X	X	X
59	Karakaya			-	X	X
60	Kargın - günümüzde Biğadiç ilçesinde	X	X	X	X	-
61	Kayaldere			-	X	-
62	Kepez			-	-	X

Ek 3- devam

63	Kertil			-	-	X
64	Kelemeç - Armutlu günümüzde	X	X	X	X	-
65	Kertil Alanı			-	X	-
66	Kınık	X		-	-	X
67	Kıranköy			-	-	X
68	Kıbaz			-	X	-
69	Kepez			X	-	-
70	Kıhra - Çiçekli (Manisa Gördes İlçesi günümüzde)			X	X	-
71	Kınık			-	X	-
72	Kıran	X	X	X	X	-
73	Kızılçık		X	-	X	-
74	Kızılğür	X	X	X	X	X
75	Kocabey		X	-	-	X
76	Kocakonak			-	-	X
77	Kocasinan			-	-	X
78	Kocabükü			X	-	-
79	Kocacık			-	X	-
80	Koru		X	X	-	-
81	Kozlu	X	X	X	X	X
82	Kurtuluş			-	-	X
83	Küçükbükü	X	X	X	X	X
84	Küçükdağdere			-	-	X
85	Kürendere			-	-	X
86	Malka			-	X	-
87	Mandıra			X	X	X
88	Menend - Çaygören günümüzde		X	X	X	-
89	Mumcu		X	X	X	X
90	Nağara - Yusufçanı günümüzde		X	X	X	-
91	Ormaniçi			-	-	X
92	Osmanlar		X	X	X	X
93	Pelitören			-	-	X
94	Pürsünler			X	X	X
95	Rızaiye			-	-	
96	Sinandede			-	-	
97	Sakar - Çamalanı	X		X	X	-
98	Söğütçük			-	X	-
99	Süller	X	X	X	X	X
100	Şahinkaya			-	-	X

Ek 3- devam

101	Şapçı	X	X	X	X	X
102	Çiftlik			X	-	-
103	Talçı Kuyusu			-	X	-
104	Taş			X	X	X
105	Doru-ili	X	X	X	X	-
106	Umurlar		X	X	X	X
107	Yaylabayır			-	-	X
108	Yaylacık			-	-	X
109	Yusufçamı - Nağara 19.y.y.'da			-	-	X
110	Yolcu Pınarı			-	X	X
111	Yüreğir - Yüreğil günümüzde	X	X	X	X	X
112	??/ Keçi			-	X	-
113	???			-	X	-

Ek 4: Temettuat Defterinde İsmi Geçen Muhtar İsimleri ve Köyleri

Temettut Defterinde Köylerde İsmi Geçen Muhtarlar İsimleri ve Açıklamaları				
Köyün Adı	Hane ve Nu.	Hanede Yazılı olan ifadeler	Görev-Meslek	Açıklama
Osmanlar	3--7	Karye Muhtarı orta boylu ak sakallı Kocahasanoğlu oğlu Musa	Muhtar	
Osmanlar	4--14	Karye Muhtarı uzunca boylu kırca sakallı Kocaibrahimoğlu Süleyman	Muhtar	
Demyan	2--4	Muhtar karye orta boylu kara sakallı Cedidoğlu Hacı Mehmed	Muhtar	
Demyan	3--8	Muhtar karye orta boylu kırca sakallı Kocahacımehmetoğlu kırca hacı Mehmed	Muhtar	
Çorum	2--5	Muhtar-ı karye kocabaşoğlu uzun boylu köse Salih	Muhtar	
Çorum	8-/	Kocabaşoğlu orta boylu kırca sakallı Ali	Muhtar	Muhtar olmağla salyane alınmaz
Derecik-viran	1--1	Muhtar karye uzunca boylu ak sakallı Ortamehmetoğlu İbrahim'in Emlakı	Muhtar-Hatib	Karyenin Hatib ve Muhtarı olmağla salyane alınmaz
Derecik-viran	84--150	Hacıismailoğlu orta boylu kırca sakallı rençber Mehmed	Muhtar-Rençber	Muhtar olmağla salyanesi alınmaz
Cedid	1--1	Muhtar-ı karye uzun boylu kara sakallı Tobaloğlu Bekir	Muhtar-Demirci	Muhtar olmağla salyane alınmaz
Düğüncüler	1--1	Muhtar-ı Karye orta boylu ak sakallı Alikethudaoğlu Hacı Ali	Muhtar	Muhtar olmağla salyane alınmaz
Engeles	1--1	Muhtar-ı Karye uzunca boylu sarı sakallı ??? Oğlu Mehmed	Muhtar-Hatib	Hatib ve Muhtar olmağla salyane alınmaz
Yüreğir	2--3	Muhtar-ı karye orta boylu ak sakallı Küçükoğlu Nasuh	Muhtar	Muhtar olmağla salyane alınmaz
Karagür	1--1	Karye Muhtarı uzunca boylu kırca sakallı İsmail	Muhtar	
İzzeddin	1--1	Karye Muhtarı orta boylu kırca sakallı Kara Mehmetoğlu Hüseyin	Muhtar	
İzzeddin	10--20	Hacımehmedoğlu orta boylu kumral sakallı Hasan	Muhtar-Hatib	Muhtar ve hatib olmağla salyanesi alınmaz

Ek 4- devam

Menend	2--3	Muhtar-1 karye hacı Süleyman Efendi oğlu orta boylu sarı sakallı Halil Ağa	Muhtar	Muhtar olmağla salyane alınmaz
Menend	3--5	Muhtar-1 Karye Yirmincioğlu orta boylu kara sakallı Hacı Mustafa	Muhtar	Muhtar olmağla salyane alınmaz
Mandıra	1--1	Muhtar-1 karye orta boylu kırca sakallı Mehmed	Muhtar	
Cüneyd	2--4	Muhtar-1 Karye uzunca boylu kara sakallı Mehmed	Muhtar	
Alacaatlı	3--7	Karye Muhtarı orta boylu kırca sakallı Mehmed	Muhtar	
Alacaatlı	2--5	Muhtar-1 Karye uzunca boylu kırca sakallı rençber Hasan	Muhtar-Rençber	
Mumcu	1--1	Muhtar karye orta boylu köse sakallı Delisüleymanoğlu İsmail	Muhtar	
Mumcu	18--40	Kökçioğlu karye Muhtarı orta boylu ak sakallı Ahmed veled İsmail'in Emlakı	Muhtar	Muhtar olmağla salyane alınmaz
Işıklar	3--7	Monlaismailoğlu karye Muhtarı orta boylu kırca sakallı rençber Ali	Muhtar-Rençber	
Emendere	2--2	Muhtar karye uzunca boylu kara sakallı Süleyman Ağa	Muhtar	
Emendere	3--4	Muhtar karye orta boylu kırca sakallı Bostancioğlu Osman	Muhtar	
Pürsünler	3--6	Muhtar karye orta boylu köse sakallı Monla İsmail	Muhtar	
Pürsünler	9--20	Muhtar karye orta boylu ak sakallı Hacıoğlu Veli	Muhtar	
İbiller	2--3	Muhtar karye Çömezoğlu uzunca boylu kırca sakallı Elhac Bekir	Muhtar	
İbiller	4--11	Küçükibrahimoğlu Muhtar Karye orta boylu kırca sakallı Kara Hüseyin	Muhtar	
Kıhra	1--1	Muhtar karye orta boylu kırca sakallı Hüseyinbeğolu Osman	Muhtar	Muhtar olmağla salyane alınmaz
Kıhra	2--7	Muhtar karye orta boylu ak sakallı Sarımustafaoğlu İsmail	Muhtar	
Gölcük	1--1	Muhtar karye ortaboylu kara sakallı İbrahim	Muhtar	
Küçük-bükü	2--2	Muhtar karye uzunca boylu kara sakallı Veli	Muhtar	

Ek 4- devam

Koru	2--4	Muhtar karye uzunca boylu kırca sakallı Hacı ?? Oğlu Mehmed	Muhtar	
Koru	4--10	Muhtar karye orta boylu kırca sakallı Emirbeğoğlu Mustafa	Muhtar	

Ek 5: Temettuat Defterine Göre Köylerde Geçen Sülale/ Aile Adları

Osmanlar Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
Çobanhasanoğlu	13	Öksüzoğlu	1	Kırcahaliloğlu
Çodaroğlu	6	Adamhüseyinoğlu		Kısaalioğlu
Karavelioğlu	5	Arıkalioglu		Kocaibrahimoğlu
Karamehmedoğlu	4	Azioğlu		Kocakethüdaoğlu
Türkmenoğlu	4	Bekiroğlu		Kocamehmedoğlu
Ahmedoğlu	3	Bilelioğlu		Kode??Alioğlu
Çobanoğlu	3	Cincioğlu		Kozuloğlu ??
Hüseyinceoğlu	3	Çadbaşoğlu		Kösealioğlu
İmamoğlu	3	Dedelioğlu		Kuloğlu
Karagancioğlu	3	Emirhasanoğlu		Kurtoğlu
Kocahasanoğlu	3	Emiroğlu		Kuruoğlu
Monlaibrahimoğlu	3	Hacıahmedoğlu		Monlaahmetoğlu
Timurcioğlu	3	Hacıbaşalioğlu		Monlaalioğlu
Arıkoğlu	2	Hacıhaliloğlu		Monlahasanoğlu
Çaltalioğlu	2	Hacıpaşalioğlu		Monlamehmedoğlu
Gökçehasanoğlu	2	Hamzaoğlu		Or?????
Hacıalioğlu	2	Hasanhocaoğlu		Ördekoğlu
Karagancioğlu	2	Hasanoğlu		Sağralioğlu
Köseahmedoğlu	2	Hatiboğlu		Sinanoğlu
Kösehasanoğlu	2	Hüseyinkethüdaoğlu		Süleymancioğlu
Madenoğlu	2	İbrahimefendioğlu		Demircimustafaoğlu
Osmanbaşoğlu	2	İncekaraoğlu		Trabzonlu
Sakızlıoğlu	2	Kabakahmedoğlu		Ulaklıcıoğlu
Sarıahmetoğlu	2	Kadioğlu		Velibaşoğlu
Demirci İsmailoğlu	2	Karahasanoğlu		Zeybekoğlu
Zodiz???Oğlu	2	Karamonlaoğlu		Zorbazoğlu
Karagancioğlu	1	Karamusaoğlu		

Devletlü Baba Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
Bileklioğlu	4	Dervişşerifoğlu		Kirlioğlu
Çapkınoğlu??	3	Hacımustafaoğlu		Kocakethüdaoğlu
Hacıalioğlu	3	Helvacıoğlu		Kösehasanoğlu
Hacıoğlu	2	Kahvecioğlu		Kurunoğlu
?		Karahacıoğlu		Sağiroğlu
?Karahasanoğlu		Karaismailoğlu		Tobaloğlu
Bekiroğlu		Kırcabaşoğlu		Yazıcıoğlu

Ek 5- devam

Şapçı Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Hacıoğlu	4	Davudoğlu	Nasuhoglu
Cengizoglu	3	Delialioğlu	Ocaloglu??
Çadiş??Oğlu	3	Habiboğlu	Öksüzoglu
Efendioğlu	3	Haciyüboğlu	Sağiroğlu??
Karasüleymanoğlu	3	Haciosmanoğlu	Sarioğlu
Yercioğlu	3	Hatiboğlu	Satiroğlu
İmamoğlu	2	İdrisoğlu	Taşoglu
Süleymanoğlu	2	İsaoğlu	Topçuoğlu
Velioğlu	2	Karaalioğlu	Tozluoglu
?oğlu		Karataşoglu	Tozluoglu
Akbıyikoğlu		Karazoglu ??	Uçoglu
Alacaoğlu		Katrançioğlu	Yörükoglu
Bıçaksızoglu		Körçi??Oğlu	Zaimoglu
Cılızoğlu		Merhioğlu ?	
Çobanoğlu		Monlaalioğlu	

Çıkrıkcı Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Hacıhamzaoglu	3	Berberoglu	Köseoglu
Kurtoğlu	3	Çadişoglu	Kulazoglu ??
Yörükoglu	3	Daveroğlu	Kuruoglu
Çengcioğlu	2	Dervişoglu	Küçük Hüseyinoğlu
Deliahmedoğlu	2	Habiboğlu	Monlaalioğlu
Hacıahmedoğlu	2	Hacıahmedoğlu	Monlahalioğlu
Hacıoğlu	2	Hacıömeroğlu	Monlaoğlu
Tıraşoglu	2	İbrahimbeşoğlu	Sağiroğlu
?		İsaoğlu	Sakallioğlu
???oğlu		K???Oğlu	Yakuboğlu
??oğlu		Kanoğlu	
?Yusufoğlu		Kozluoglu	

Kocabükü Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Hacıahmedoğlu	4	Dereköylüoğlu	Hasanbeşoğlu
Hacıalioğlu	4	Derzioğlu	İmamoğlu
Hacımehmedoğlu	4	Derzioğlu	Köseoglu
Derzioğlu	3	Emirlerlioğlu	Ömeroğlu
Hacımustafaoglu	2	Hacıahmedoğlu	Timurcioğlu
Karaahmedoğlu	2	Hacıahmedoğlu	Tobaloğlu
Kocabaşoğlu	2	Hacıahmedoğlu	Torunoğlu
?		Hacıefendioğlu	Yakuboğlu
Alibaşoğlu		Hacıoğlu	Yörükoglu

Ek 5- devam

Alayaka Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Hacıoğlu	6	Alioğlu	Kocahaliloğlu
Şahinoğlu	4	Culluoğlu	Küçükhasanoğlu
Alacaoğlu	3	Çavuşoğlu	Mehmetbeşeoğlu
Monlahüseynoğlu	3	Dermanoğlu	Mehmetoğlu
Ömerfendioğlu	3	Eyüboğlu	Monlaahmedoğlu
Beşemehmetoğlu	2	Gökhüseynoğlu	Monlasüleymanoğlu
Hacıhaliloğlu	2	Gökismailoğlu	Osmanoğlu
Hasanoğlu	2	Hacimusaoğlu	Sarıbrahimoğlu
Karamehmetoğlu	2	Hasanoğlu	Solakoğlu
Karamusaoğlu	2	Karadanaoğlu	Türkoğlu
Kurtoğlu	2	Karasüleymanoğlu	Velioğlu
Ahmedefendioğlu		Kırcamehmedoğlu	

Sakar Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Bostancıoğlu	3	Davudoğlu	Kasaboğlu
Habiboğlu	3	Dumanlıoğlu	Kırcaoğlanoğlu
Kırcaahmetoğlu	3	Enişteoğlu	Kuloğlu
İmamoğlu	2	Gedikamcaoğlu	Memişoğlu
Kösemehmetoğlu	2	Gökçemehmetoğlu	Öksüz mehmetoğlu
Mahmutoğlu	2	Hacıoğlu	Sarımustafaoğlu
Osmanoğlu	2	Hacısüleymanoğlu	Suhteoğlu
?oğlu		Hacıyusufoğlu	Şerahmetoğlu
Alemdaroğlu		Halisededeoğlu	Şerbetçioğlu
Alibeşoğlu		Hasanlar	Tobaloğlu
Balıkoğlu		Kapucuoğlu	Yazıcıoğlu
Çakıroğlu		Karamustafaoğlu	

Çelebiler Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Kuruoğlu	5	Timurcuoğlu	2 Yazıncıoğlu
Karahaliloğlu	3	Boyacıoğlu	Mahmudoğlu
Çakıroğlu	2	Bozoğlu	Mevzi ? Oğlu
Dilkiyoğlu	2	Çankaloğlu	Monlahasanoğlu
Gedikoğlu	2	Gedikoğlu	Nurioğlu
Gökçeoğlu	2	Karahüseynoğlu	Ömeroğlu
Karacahaliloğlu	2	Kethudaoğlu	Sarioğlu
Monlaalioğlu	2	Kocaibrahimoğlu	Sinanoğlu
Velimehmedoğlu	2	Kocamanoğlu	Şevklioğlu
Musabeşoğlu	2	Pınarlıoğlu	Trabzonluoğlu

Ek 5- devam

Sarioğlu	2	Tulcuoğlu	Yunusoğlu
Serdaroğlu	2	Velioğlu	

Demiyen Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Hüseyinbeşoğlu	5	Alikethüdaoğlu	Köselioğlu
Beşoğlu	4	Aşık? Haliloğlu	Köseoğlu
Arıkoğlu	3	Bayramoğlu	Kübez
Cebecioğlu	3	Celbi	Mahmudoğlu
Çatalbaşoğlu	3	Conaoğlu	Mevzi ? Oğlu
Hacımehmedoğlu	3	Çavlıoğlu	Monlahasanoğlu
İmamoğlu	3	Çelebioğlu	Monlavelioğlu
Karahaliloğlu	3	Gafaroğlu	Nurioğlu
Serdaroğlu	3	Gökçeoğlu	Ömeroğlu
Timurcuoğlu	3	Hacıkurtoğlu	Sarioğlu
Yunusoğlu	3	Halilbeşoğlu	Sepetçioğlu
Küçükahmedoğlu	2	Karaalioğlu	Sinanoğlu
Musabeşoğlu	2	Karamusaoğlu	Şevklioğlu
Sarioğlu	2	Kırcakethüdaoğlu	Timurcialioğlu
Gökçealioğlu	2	Koyunoğlu	Trabzonluoğlu

Karaağaç Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
İmamoğlu	5	?	Kırcahüseyinoğlu
Halilbeşoğlu	4	Akçaoğlu	Kocabaşoğlu
Kösealioğlu	3	Bekiroğlu	Kocahasanoğlu
Alioğlu	2	Bekirtaşoğlu	Kocaibrahimoğlu
Bayramoğlu	2	Canahaliloğlu	Kocamehmedoğlu
Kalyoncuoğlu	2	Çatanoğlu	Koçoğlu
Karaalioğlu	2	Çetinoğlu	Mehmedoğlu
Karabekiroğlu	2	Çobanoğlu	Odabaşoğlu
Kocahüseyinoğlu	2	Çolakoğlu	Receboğlu
Kocamustafaoğlu	2	Edremidlioğlu	Sarıbrahimoğlu
Kocayusufoğlu	2	Haliloğlu	Süleymanoğlu
Köseoğlu	2	Haliloğlu	Tataroğlu
Monlaömeroğlu	2	Kırcaalioğlu	Velimustafaoğlu

Ek 5- devam

Kelemiç Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Bostancıoğlu	6	Çakıroğlu	Kocaburunoğlu
Velioğlu	5	Çobanoğlu??	Kocakıroğlu
Karahaliloğlu	4	Çörekoğlu	Kulalioğlu
Kurtoğlu	4	İmamoğlu	Mehmedbeyoğlu
İsmailbeşeoğlu	2	Karamehmedoğlu	Yörükoğlu
Akçaoğlu		Kasaboğlu	
Bölükbaşoğlu		Kocaalioğlu	

Süleler Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Caferoğlu	5	Çavlıoğlu	Kocahüseyinoğlu
Yakuboğlu	5	Delimehmedoğlu	Kösemehmedoğlu
Hacımustafaoğlu	4	Eyüboğlu	Köseoğlu
Berberoğlu	3	Gedikin Hüseyin	Monlaimailoğlu
Çobanoğlu	3	Günalioğlu	Musaoğlu
Haliloğlu	3	Hacıoğlu	Sakallıoğlu
Dervişoğlu	2	Hamzaoğlu	Sarimehmedoğlu
Emiroğlu	2	Hüseyinoğlu	Talioğlu
Esiroğlu	2	İbrahimkethudaoğlu	Timurciali
Hacıbeşeoğlu	2	Kabağaçoğlu	Tobaloğlu
Hacıhafızoğlu	2	Karakethüda	Velimehmedoğlu
Yörükoğlu	2	Kırcamustafaoğlu	Yunusoğlu
Ahmedoğlu		Kırlıoğlu	
Çatanoğlu		Kocabaşoğlu	

Kargın Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Şabanoğlu	6	Yakuboğlu	2 Monlamehmedoğlu
Abdulrahmanoğlu	3	Akmehmedoğlu	Nasuhioğlu
Ahmedoğlu	2	Akşehirlioğlu	Sakalcıoğlu
Berberoğlu	2	Çobanmustafaoğlu	Sallıoğlu
Ekicioğlu	2	Çobanoğlu	Serdaroğlu
Karabıçakoğlu	2	Çolakoğlu	Tamazoğlu
Karamustafaoğlu	2	Eyüboğlu	Timurcioğlu
Koruoğlu	2	İmamoğlu	Veliahmedoğlu
Kurşuncuoğlu?	2	İsmailbeğioğlu	Yusufoğlu
Ömeroğlu	2	Karaismailoğlu	
Velioğlu	2	Kırcaalioğlu	

Ek 5- devam

Taş Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Emiroğlu	4	Abdioğlu	Kırcaibrahimoğlu
Osmanoğlu	4	Balıoğlu	Küçükkoğlu
Bekiroğlu	3	Çiftçioğlu	Küçükosmanoğlu
Delibraimoğlu	2	Dedeoğlu	Öksüzöğlu
Hacibekiroğlu	2	Gökhüseyinoğlu	Tamazoğlu
Haliloğlu	2	Karamustafaoğlu	Timurci
Hamzaoğlu	2	Keldanoğlu	Timurcioğlu
Hasanoğlu	2	Ketenöğlu	Yörükoğlu
Kocahüseyinoğlu	2	Kethudaoğlu	
Musaefendioğlu	2	Kırcahüseyinoğlu	

Dedeler Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Tavlıbaş?Oğlu	5	Çobanahmedoğlu	Hamzaoğlu
İmamoğlu	3	Dedeoğlu	Hasandedeoğlu
Hacıismailoğlu	2	Emiroğlu	Kethudaoğlu
Kösehamzaoğlu	2	Gülcüoğlu	Kırcaoğlu
Demircioğlu	2	Hacıhaliloğlu	Lazoğlu
Alacaoğlu		Hacıoğlu	Osmanağaoğlu
Balıoğlu		Halilbeşeoğlu	

Çorum Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
Kocabaşoğlu	16	Toluoğlu	2	Karaibrahimoğlu
Karahüseyinoğlu	4	Acemibeşeoğlu		Kethudaoğlu
Ahmedoğlu	3	Akbaşoğlu		Madenoğlu
Karasakallıoğlu	3	Bekirtaşoğlu		Mahmudoğlu
Monlaahmedoğlu	3	Biroğlu		Monlaalioğlu
Topçuoğlu	3	Bostancıoğlu		Mustafaoğlu
Abdullahoğlu	2	Çirakmehmedoğlu		Suluoğlu
Değirmencioğlu	2	Felek ?? Oğlu		Velikethudaoğlu
Hacıhasanoğlu	2	Hacıhaliloğlu		Velioğlu
Kocahüseyinoğlu	2	Hacıoğlu		Yalancıoğlu
Mehmedalioğlu	2	İmamoğlu		Yazıncıoğlu
Timurcioğlu	2	Monlaismailoğlu		

Ek 5- devam

Cedid Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
Cevazoğlu	4	Timurcioğlu	2	Kocahasanoğlu
Gökçehasanoğlu	4	Veliamedoğlu	2	Kocamustafaoğlu
İmamoğlu	4	Akarlıoğlu		Kurtoğlu
Timurciömeroğlu	4	Çanakcılı		Küçükoğlu
Karamustafaoğlu	3	Çodaroğlu		Meciroğlu
Kerimoğlu	3	Danacioğlu		Pınarcıoğlu
Sarıbaşoğlu	3	Dervişahmedoğlu		Sağırhasanoğlu
Çobanahmedoğlu	2	Doğancıoğlu		Şaloğlu
Hacıömeroğlu	2	Gökçeali oğlu		Ta??Oğlu
Karagözoğlu	2	Hacıoğlu		Tatçıoğlu
Katırcıoğlu	2	Havvaoğlu		Timurcihasanoğlu
Kocaibrahimoğlu	2	Kalandıroğlu ?		Tobaloğlu
Kocaismailoğlu	2	Karahaliloğlu		Toluoğlu ?/
Musaoğlu	2	Kethudaoğlu		Velioğlu
Tayincioğlu	2	Kısrakçioğlu		??? Oğlu

Derecikviran Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
Çil oğlu	7	Bardakçioğlu		Karasüleymanoğlu
Hacımustafaoğlu	4	Bekirtaşoğlu		Karışmanoğlu
Kurtoğlu	4	Boyrazoğlu		Kisoğlu ??
Ahmedkethudaoğlu	3	Çakıroğlu		Kökçioğlu
Boduroğlu	3	Çebeni oğlu ?		Kökhüseyinoğlu
Eyüboğlu	3	Dayaoğlu		Kulahmedoğlu
Hacımehmedoğlu	3	Delihüseyinoğlu		Küçükhasanoğlu
Hacıoğlu	3	Demetoğlu		Kürekoğlu
Osmanbeşoğlu	3	Derhasanoğlu		Mehmedoğlu
Abdullahoğlu	2	Emirhacıoğlu		Memişoğlu
Değirmencioğlu	2	Hacıalioğlu		Monlahaliloğlu
Hacıahmedoğlu	2	Hacıhasanoğlu		Ortamehmedoğlu
Hacıhaliloğlu	2	Hacısaoğlu		Öksüz oğlu
Hacıismailoğlu	2	Hacısüleymanoğlu		Ömeroğlu
Hacırahimoğlu	2	Haliloğlu		Poyrazoğlu
İsaoğlu	2	Hamzaoğlu		Resuloğlu
Kethudaoğlu	2	Himmetoğlu		Sakaroğlu
Kocaalioğlu	2	İdrisoğlu		Salih oğlu
Süleymanoğlu	2	İmamoğlu		Şabanoğlu
Timurcioğlu	2	İzzettinlioğlu		Tataroğlu
Velioğlu	2	Kacıroğlu		Tozoğlu
Yakuboğlu	2	Kahramanoğlu		Usta??Mehmedoğlu

Ek 5- devam

Akbaşoğlu		Karaahmedoğlu	Uykucuoğlu
Alacaoğlanoğlu		Karabaşoğlu	Velialioğlu
Alibeşoğlu		Karaçarlı	Yörükoğlu
Araboğlu		Karahasanoğlu	Yusufoğlu
Bakioğlu		Karaismailoğlu	Ziveroğlu

Duru-ili Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Kethudaoğlu	4	???Acalıoğlu	Kocaoğlanoğlu
Yusufoğlu	4	Abdioğlu	Kulalı
Ahmedoğlu	3	Alioğlu	Mahmudoğlu
Bıçaksızoğlu	3	Bekirağaoğlu	Memişoğlu
Serdaroğlu	3	Bıçakoğlu	Monlamehmedoğlu
Timurcioğlu	3	Cezayirli	Ömeroğlu
???Acalıoğlu	2	Gedikkethüdaoğlu	Rahimoğlu
Bekiroğlu	2	Gödeoğlu	Ramazanoğlu
Çakıroğlu	2	Hazinedaroğlu	Tongalioğlu
Gökhüseyinoğlu	2	İbrahimoğlu	Yüreğirlioğlu
Monlahasanoğlu	2	İmamoğlu	
Süleymanoğlu	2	Karanınoğlu	

Düğüncüler Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Hasanoğlu	7	Akçemustafaoğlu	Kırcaalioğlu
Öksüzalioğlu	6	Alibeşoğlu	Kırcaibrahimoğlu
Haciosmanoğlu	4	Araboğlu	Kırhaliloğlu
İsaοğlu	4	Bitaloğlu ??	Kocaalioğlu
Musaoğlu	3	Bozhasanoğlu	Kocamustafaoğlu
Alikethudaoğlu	2	Hacimusaoğlu	Kösealioğlu
Çobanoğlu	2	Hacioğlu	Monlahaliloğlu
Dülgeroğlu	2	Hacısüleymanoğlu	Musakethudaoğlu
Hacihaliloğlu	2	Hüseyinoğlu	Osmanoğlu
Kocaibrahimoğlu	2	İmamoğlu	Poyrazoğlu
Monlaahmedoğlu	2	İşoğlu	Süleymanoğlu
Ahmedoğlu		Karamustafaoğlu	Tarbatlıoğlu ?
Akbaşoğlu		Karasakaloğlu	

Çaltılı Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Kocabaşoğlu	4	Bolaklıoğlu	Pankondozoğlu
Kurtoğlu	2	Çobanmehmedoğlu	?
Timurcioğlu	2	Devecioğlu	??
Arıkoğlu		Kocaalioğlu	
Bayramoğlu		Kurtoğlu	

Ek 5- devam

Engeles Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Velibeşoğlu	5	Bozdağlıoğlu	Kelibrahimoğlu
Küçükosmanoğlu	3	Buhuroğlu	Kocabaşoğlu
Karahüseyinoğlu	2	Çobanoğlu	Kocaismailoğlu
Kocahüseyinoğlu	2	Hacıismailoğlu	Kocaosmanoğlu
?		Haytaoğlu	Kurtoğlu
??		Himmetoğlu	Küçüksüleymanoğlu
?oğlu		İbcioğlu	Monlaibrahimoğlu
Abdullahoğlu		İmamoğlu	Ömeroğlu
Alioğlu		Karabuhuroğlu	Velihimmetoğlu

Karagür Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
İsmailoğlu	4	Alioğlu	Karasüleymanoğlu
Haliloğlu	2	Bekiroğlu	Mustafaoğlu
Hüseyinoğlu	2	Hüseyinoğlu	Osmanoğlu
Ahmedoğlu		İbrahimoğlu	Süleymanoğlu

Yüreğir Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Ahmedoğlu	4	Çakıroğlu	Karakulahoğlu
Hüseyinbeşoğlu	4	Çernazoğlu	Kıroğlanoğlu
Kocaramazanoğlu	3	Çirkinagaçoğlu	Kocaimamoğlu
Alibeşoğlu	2	Dervişoğlu	Küçükkoğlu
Avcıoğlu	2	Dükkancıoğlu	Küsküncüoğlu
Deligözlüoğlu	2	Emiroğlu	Mehmedoğlu
Karahüseyinoğlu	2	Hacıoğlu	Musaoğlu
Sarımehmedoğlu	2	Himmetoğlu	Ramazanoğlu
Bakıoğlu		Hüseyinalıoğlu	Sinek?Oğlu
Bektaşoğlu		İsaoğlu	Zeybekoğlu
Beşelioğlu		Kadıoğlu	

İzzettin Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Hacıibrahimoğlu	5	Delimusaoğlu	Kırtaoğlu
Hacıefendioğlu	4	Faikioğlu	Kıryusufoğlu
Hacımehmedoğlu	4	Faikioğlu ?	Kocaahmedoğlu
Lağımçıoğlu	4	Hacıhasanoğlu	Köseoğlu
Ayazoğlu	3	Hacıhüseyinoğlu	Kurdoğlu
Bozahmedoğlu	3	Hacıoğlu	Mustafabeşoğlu
Çebecioğlu	3	Hacıyusufoğlu	Osmanbeşoğlu
Değirmencioğlu	3	Halilkethüdaoğlu	Osmanoğlu
Karaahmedoğlu	3	Haydaroğlu	Sağıroğlu

Ek 5- devam

Kocabaşoğlu	3	Hüseyinoğlu	Sakallıoğlu
Alibeşeoğlu	2	İmamoğlu	Sarihüseyinoğlu
Çırakoğlu	2	İsimaloğlu?	Tekelioğlu
Dugancıoğlu	2	Karadanoğlu	Tobalahmedoğlu
Kösemehmedoğlu	2	Karamehmedoğlu	Türkmenoğlu
Sarılioğlu	2	Karaoğlu	Ustahasanoğlu
Tadlıcıoğlu	2	Kardoğlu	Ustaoğlu
Ustahasanoğlu	2	Leblebicioğlu	Yerlioğlu
Yerlioğlu	2	Kethüdaoğlu	Zurnacıoğlu
Bozgunoğlu		Kırsüleymanoğlu	

Cüneyd Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Hacıoğlu		Hazinedaroğlu	Katırcıoğlu
Karamehmedoğlu			

Menend Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Yazıcıoğlu	6	Hacısüleymanefendioğlu	Kocaalioğlu
Alifakihoğlu	4	Hacısüleymanoğlu	Kocabaşoğlu
Hacıbrahimoğlu	4	Hasanbeşe oğlu	Küçükhaliloğlu
Yirmincioğlu	4	İlyasoğlu	Osmanoğlu
Alihocaoğlu	2	Kadioğlu	Tobaloğlu
Veli Hasanoğlu	2	Kalemoğlu	Toşanoğlu
Ahmedoğlu		Kalyelioğlu	Tusmanoğlu ?
Araboğlu		Karahasanoğlu	Velioğlu
Bezirganoğlu		Kara Mehmed oğlu	Yazıcıoğlu
Canbazoğlu		Karaoğlanoğlu	Yunusoğlu
Çakmak oğlu		Kethudaoğlu	
Çobanoğlu		Kırca Alioğlu	

Karacalar Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Tıraşoğlu	4	Dadaşoğlu	Mustafakethüdaoğlu
Hüseyinbeşeoğlu	3	Delioğlu	Öküzçüoğlu
Kocahaliloğlu	3	Gölcüoğlu	Serdaroğlu
Balioğlu	2	Hacıefendioğlu	Solakoğlu
Dedeoğlu	2	Hacıhasanoğlu	Timurciismailoğlu
Hacıimamoğlu	2	Hacısüleymanoğlu	Tulumoğlu
Hacımehmedoğlu	2	Hazinedaroğlu	Uyusoğlu
Karahasanoğlu	2	Karamehmedoğlu	Veliahmedoğlu
Ömeroğlu	2	Kocaibrahimoğlu	Velialioğlu
?		Kötüoğlu	Voyvadaoğlu

Ek 5- devam

Bekiroğlu	Mahmudoğlu		
Bozgedikoğlu	Mısırlıoğlu		

Mandıra Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı

Dumanoğlu			
-----------	--	--	--

Kozlu Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı

Hacı Hasanağaoğlu	Nanehüseynoğlu	Tanoğlu	
-------------------	----------------	---------	--

Alacaatlı Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı

İdrisoğlu	İbrahimioğlu	2	
-----------	--------------	---	--

Bayramşah Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı

Mohaçoğlu	3	Baçasızoğlu	İmamoğlu	
??	2	Çığıranoğlu	İsaoğlu	
Mahmudoğlu	2	Hacıalioğlu	Karacioğlu	
Velioğlu	2	Hacıoğlu	Mehmedoğlu	
Ahmedkethüdaoğlu		Haliloğlu		

Hisaralan Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı

Bozoğlu	4	Abdullohoğlu	Kobakoğlu	
Monlaahmedoğlu	3	Alilhocaoğlu	Kocaalioğlu	
Bekiroğlu	2	Alilmonlaahmedoğlu	Korihanoğlu	
Çayırhoğlu	2	Bayramoğlu	Mahmudoğlu	
Korioğlu	2	Cemaloğlu	Musaoğlu	
Monlaibrahimoğlu	2	Cimaloğlu	Mustafaefendioğlu	
Timurcioğlu	2	Delihüseynoğlu	Tulumoğlu	
Yaranoğlu	2	Emirzeoğlu		
Yunusoğlu	2	Eyüboğlu		

Nağara Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı

Kabağaçoğlu	6	Ahmedoğlu	Kobakoğlu	
Bekdaşoğlu	4	Çenkaloğlu	Kocahasanoglu	
Kalemoğlu	3	Çopuroğlu	Köseoğlu	
Zoroğlu	3	Delibaşoğlu	Küçükacıoğlu	
Bilaloğlu	2	Delikarioğlu	Ömeroğlu	
Çelikoğlu	2	Eğriahmedoğlu	Palancıoğlu	
Hacıoğlu	2	Hacıibrahimoğlu	Sarıkocaoğlu	
Hacıöksüzöoğlu	2	Hacımehmedoğlu	Solakhhaliloğlu	

Ek 5- devam

Hacıyusufoğlu	2	Hacıömeroğlu	Solakoğlu
Kadrioğlu	2	Hacıvelioğlu	Suataoğlu ?
Kocaibrahimioğlu	2	Hacızoroğlu	Süleymanoğlu
Kocasüleymanoğlu	2	Himmetoğlu	Timurcioğlu
Velioğlu	2	Karağaçoğlu	Velikaraoğlu
Yakuboğlu	2	Kırcahasanoğlu	Yörükibrahimoğlu

Mumcu Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
Araboğlu	7	Sağiroğlu	2	Karahüseyinoğlu
Kocahasanoğlu	5	Akoğlu		Keşkekçioğlu
Kocaibrahimioğlu	4	Alemdaroğlu		Kocamehmed?Oğlu
Köseoğlu	4	Bašoğlu		Monlamehmedoğlu
Öksüzioğlu	4	Bekiroğlu		Monlaoğlu
Delisüleymanoğlu	3	Cüceoğlu		Musaenişteoğlu
Hacımusaoğlu	3	Gökçeoğlu		Musakethudaoğlu
Hacıoğlu	3	Haliloğlu		Osmanoğlu
İmamoğlu	3	Hasanağaoğlu		Sakarlıluoğlu
Bakkaloğlu	2	Hasanoğlu		Sarıimamoğlu
İbişoğlu	2	Kaçaroğlu		Sepekçioğlu
Kökçioğlu	2	Kahvecioğlu		Tokavoğlu
Ömeroğlu	2	Karahasanoğlu		

Işıklar Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
Arapoğlu	3	Çorumoğlu		Kelailoğu
Çobanoğlu	3	Danacioğlu		Kelemoğlu
Monlaismailoğlu	3	Delialioğlu		Korbancioğlu
Velioğlu	3	Delihaliloğlu		Kökmehmedoğlu
Hacısmailoğlu	2	Eğri Hüseyinoğlu		Kökoğlu
İkizalioğlu	2	Fazlıoğlu		Kösealioğlu
İmamoğlu	2	Hacımehmedoğlu		Kuşoğlu
Karamustafaoğlu	2	Hacıoğlu		Küçükhaliloğlu
Kurbancioğlu	2	Hacısüleymanoğlu		Kürtoğlu
Küçükhasanoğlu	2	Halisbeşeoğlu?		Meşkiioğlu
Ramazanoğlu	2	Hamzaoğlu		Monlaalioğlu
Yunusoğlu	2	Hasanbeşeoğlu		Monlaibrahimoğlu
?oğlu		Hasankethüdaoğlu		Serdaroğlu
Abdioğlu		İsmailbeşeoğlu		Şuflioğlu?
Abdullahoğlu		Kalemoğlu		Tekelerlioğlu
Arabalioğlu		Karabeşeoğlu		Timurcimustafaoğlu
Beğsüleymanoğlu		Karagözoğlu		Topçuoğlu
Bekiroğlu		Karaibrahimoğlu		Yörükoğlu

Ek 5- devam

Bölükbaşıoğlu		Karaismailoğlu	Zeybekoğlu
Çakıroğlu		Karavelioğlu	

Umurlar Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Arikoğlu	3	Bekiroğlu	Kırcaalioğlu
Hacıtimurcioğlu	3	Çalioğlu	Kocaahmedoğlu
Karakaryeoğlu	3	Çobanliaoğlu	Kocaalioğlu
Karasüleymanoğlu	3	Çobanoğlu	Kocakethüdaoğlu
Keleşoğlu	3	Elmabaşoğlu	Kocamusaoğlu
Osmanoğlu	3	Halilbeşeoğlu	Konakhhalioğlu
Delimustafaoğlu	2	Hancıoğlu	Monlaismailoğlu
Hacıismailoğlu	2	Hasankethüdaoğlu	Sakalcıoğlu
Hacıoğlu	2	Hüseyinkethüdaoğlu	Sarımsakoğlu
Haliloğlu	2	İkizoğlu	Sarıoğlu
İncekaraoğlu	2	İnceoğlanoğlu	Teyzeoğlanoğlu
Akçaoğlu		İskelelioğlu	Timurcuoğlu
Alioğlu		Karahasanoğlu	Zeybekoğlu
Andıkoğlu			

Kepez Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Keleşoğlu	5	Balioğlu	Karamehmedoğlu
Hüseyinkethüdaoğlu	4	Bektaşoğlu	Kocaalioğlu
Hamzaoğlu	3	Buhuroğlu	Koruoğlu
Receboğlu	3	Cebenioğlu	Timurcioğlu
Semercioğlu	3	Çakıroğlu	Tobaloğlu
Balioğlu	2	Çobanoğlu	Dumanoğlu
Karaoğlanoğlu	2	Hacıhamzaoğlu	Yamanoğlu
Alioğlu		İbıroğlu	Yörükoğlu
Bakırcıoğlu		İmamoğlu	

Kıran Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Karaahmedoğlu	3	Abdullahoğlu	Karaabdullahoğlu
Monlahasanoğlu	3	Ahmedoğlu	Kırcaibrahimoğlu
Aliefendioğlu	2	Çağıroğlu?	Kocaahmedoğlu
Durmuşoğlu	2	Çakıroğlu	Küçükahmedoğlu
Halilbeşeoğlu	2	Davudoğlu	Saçlıoğlu
İmamoğlu	2	Hacıoğlu	Sakallıoğlu
Kocaibrahimoğlu	2	Hatıboğlu	Süleymanoğlu
Semercioğlu	2	İsaoğlu	Şabanoğlu

Ek 5- devam

Emendere Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı					
İlyasoğlu	5	Suhteoğlu	2	Karaismailoğlu	
Timurcioğlu	5	Aliçikoğlu		Kethüdaoğlu	
Hacıhasanoğlu	4	Alihocaoğlu		Kömürcüoğlu	
Karagözoğlu	4	Aracıhaliloğlu		Kuyucuoğlu	
Bostancıoğlu	3	Çobanoğlu		Küçükmehtedoğlu	
Hatiboğlu	3	Delihüseyinoğlu		Küçükoğlu	
Kocaimamoğlu	3	Doscioğlu ?		Kürtoğlu	
Trabzonlu	3	Haydarsipahioğlu		Muradoğlu	
Ayvazoğlu	2	Himmetoğlu		Nuhoğlu	
Berberoğlu	2	Hüseyinbeşeoğlu		Telaşoğlu	
Çakıroğlu	2	İmamhasanoğlu		Tobaloğlu	
Davulcioğlu	2	İmamoğlu		Torcuoğlu	
Değirmencioğlu	2	İvazmehtedoğlu		Yamalı	
Dülgaroğlu	2	İvazoğlu		Yamalıoğlu	
Hacıimamoğlu	2	Kahvecihasanoğlu		Yankıroğlu	
Musaoğlu	2	Karahasanoğlu			
Nasuhoglu	2				

Pürsünler Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı					
Kocaismailoğlu	4	Abaza		Kırbaşoğlu	
Mahmudoğlu	4	Abdullohoğlu		Kocahüseyinoğlu	
Abdullohoğlu	3	Abdibeşeoğlu		Kocaköseoğlu	
Hacıalioğlu	3	Alikorioğlu		Kösemehmedoğlu	
Şahinoğlu	3	Ayvazoğlu		Köseoğlu	
Akçamazoğlu	2	Batfanoğlu		Kurtoğlu	
Cebenoğlu	2	Boduroğlu		Küçükhüseyinoğlu	
Hacıibrahimoğlu	2	Delihüseyinoğlu		Küçükmehtedoğlu	
Haliloğlu	2	Furuncioğlu		Monlaismailoğlu	
İkizhasanoğlu	2	Görenoğlu		Nasuhoglu	
Kocabaşoğlu	2	Hacıahmedoğlu		Serbanoğlu	
Monlahasanoğlu	2	Hacıoğlu		Şabanoğlu	
Monlamehtedoğlu	2	Halilhocaoğlu		Timurcioğlu	
Sarımehtedoğlu	2	Hatiboğlu		Velioğlu	
?		Hüseyinbeşeoğlu		Yunusoğlu	
??		Kalemcioğlu			
???		Karabeşeoğlu			

Ek 5- devam

İbiller Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
Bekirhocaoğlu	4	Süleymanoğlu	2	Kıhracioğlu
İbrahimağaoğlu	4	Alibeşeoğlu		Kocahüseyinoğlu
Karagözoğlu	4	Alioğlu		Kocamusaoğlu
Hacıbrahimoğlu	3	Balyalıoğlu		Kocamustafaoğlu
Küçükbrahimoğlu	3	Berberoğlu		Mahmudoğlu
Benioğlu	2	Cebenioğlu		Mehmedoğlu
Bilaloğlu	2	Çılatoğlu		Mercioğlu
Çömezoğlu	2	Dedebeşeoğlu		Monlaömeroğlu
Dedeoğlu	2	Hacıalıoğlu		Muntioğlu ?
Hasanoğlu	2	Hacıbrahimoğlu		Sarihüseyinoğlu
İmamoğlu	2	Hacıbrahimoğlu		Sarioğlu
Kocahasanoğlu	2	Hacıoğlu		Semerciahmedoğlu
Kocaömeroğlu	2	Halilbeşeoğlu		Solakoğlu
Mehmedçelebioğlu	2	Hüseyinbeşeoğlu		Şabanoğlu
Monlahaliloğlu	2	İskelelioğlu		Tobal
Musaoğlu	2	İsmailbeşeoğlu		Yanıkoglu
Osmanoğlu	2	Kavaloğlu		

Kıhra Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
?? Oğlu	6	Sarımustafaoğlu	2	Hayli ? Oğlu
Acemoğlu	3	Tiryakioğlu	2	Hüseyinbeğeoğlu
Gökgözoğlu	3	Yörükoğlu	2	İmamoğlu
Kocamustafaoğlu	3	?/oğlu		Karaalıoğlu
Solakoğlu	3	Küçükbeşeoğlu		Karahüseyinoğlu
Cinalıoğlu	2	Nasuhioğlu		Karabrahimoğlu
Hacıalıoğlu	2	??? Orta		Kıranköylü
Hacımehmedoğlu	2	??oğlu		Kocabaşlıoğlu
Kazdağlıoğlu	2	Ahmedbeşeoğlu		Kuruoğlu
Küçükbeşeoğlu	2	Akhisarlıoğlu		Karıncaoğlu
Mecidoğlu	2	Bekiroğlu		Küçükhasanoğlu
Nasuhioğlu	2	Celebioğlu		Ovalıoğlu
Osmanoğlu	2	Çakıroğlu		Ömeroğlu
Pental ? Oğlu	2	Emiroğlu		Velihüseyinoğlu
Sarihasanoğlu	2	Eyüboğlu		Veliismailoğlu

Ek 5- devam

Kızılgür Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
İbrahimoğlu	4	Haliloğlu	Hasanoğlu
İsmailoğlu		Mehmedoğlu	

Gölcük Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı			
Hacımehmedoğlu	3	Katırcıbrahimoğlu	Sadıkoglu
Caferoğlu		Kelemcilioğlu	Sakallıoğlu
Hacıoğlu		Kırcakara	Sarioğlu
Haliloğlu		Mehmetlioğlu	Sufioğlu
Hüseyinoğlu		Mustafaoğlu	Süleymanoğlu
İbrahimoğlu		Öksüzhasanoğlu	

Küçükbükkü Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı	
Delihanoğlu	

Koru Köyü Sülale/Aile Lakapları ve Sahip Olan Aile Sayısı				
Hacimirzaoğlu	5	Mustafaoğlu	2	İmirzabeyoğlu
Torunbeşeoğlu	4	Poladoğlu	2	Kethüdaoğlu
Çakıroğlu	3	Sipahioğlu	2	Kocaalioğlu
Ekşioğlu	3	??oğlu		Kocabaşoğlu
Emirbeğoğlu	3	Abdurrahmanoğlu		Kocaoğlu
Emiroğlu	3	Alibeşeoğlu		Korioğlu
Hacı?Oğlu	3	Balcıoğlu		Köseoğlu
?oğlu	2	Boduroğlu		Mustafahocaoğlu
Alibeşeoğlu	2	Evcioğlu		Osmanoğlu
Çelebilerlioğlu	2	Götürgecioğlu		Poyrazoğlu
Hacıabdioğlu	2	Hacıabdurrahmanoğlu		Sarihafizoğlu
Hacıahmedoğlu	2	Hacıçakıroğlu		Sarımustafaoğlu
Kocaibrahimoğlu	2	Hacıbrahimoğlu		Temircidelihanoğlu
Köleoğlu	2	Hacıoğlu		
Musaoğlu	2	Haliloğlu		

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

A) Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul

BOA. ML. VRD. TMT. d. 09192.

BOA. ML. VRD. TMT. d. 07292.

BOA. ML. VRD. TMT. d. 08276.

BOA. İ. ŞD, nr. 69/4004, 22 Şaban 1301/ 17 Haziran 1884.

BOA. İ. DH, nr. 929/73632.

BOA, K.K. d. nr. 2560. s. 34.

BOA, MAD. nr. 2470. s. 122 -b.

BOA.NFS.d. nr. 1239.

BOA.. NFS. d., 1340.

BOA.NFS. d. nr. 1341

BOA. NFS. d. nr. 1342

BOA. NFS. d. 1260.

BŞS. nr. 722, s. 41/ a-2.

II. Basılı Kaynaklar

A) Salnameler

Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi, Sene 1287, 1288, 1289, 1290, 1292, 1293, 1294, 1295, 1297, 1307, 1310, 1311, 1312, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1321, 1324, 1325.

Karesi Vilayet Salnamesi, Sene 1305,

B) Gazeteler

Takvim-i Vekayi, Def'a 6, Fi B Recep, sene 1247, Miladi 11.12.1831.

Takvim-i Vekayi, Def'a 61, Fi Safer 8, sene 1249, Miladi 27.06.1833.

Takvim-i Vekayi Def'a 77, Fi N 27, sene 1249, Miladi 17.02.1834

C) Kitaplar, Makaleler, Elektronik Kaynaklar

- 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), Ankara: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, 1995.
- ADIYEKE, Nuri, *XIX. Yüzyılda Milas'ın Sosyal, Demografik, Ekonomik, Kültürel Gelişimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1994.
- ADIYEKE, Nuri, "Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri", *OTAM*, S. 11, (2000), Ankara, s. 769-823.
- AKAR, Şevket Kâmil, *19. Yüzyılda Edirne Eyaletine Bağlı Ahyolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri Kanunnameler I*, İstanbul: FEY Vakfı Yayınları, 1990.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri III*, İstanbul: FEY Vakfı Yayınları, 1990.
- AKKUŞ, Yakub, "Osmanlı Maliye Literatüründe İhmal Edilmiş Bir Tartışma: Tevzi' Defterlerinden Vergi-i Mahsus'a Geçiş", *Tarih Dergisi*, S. 65, (2017/1), İstanbul, s. 29-62.
- ALAN, Süleyman, *Demirci Kazası Şehir Nahiyesi Temettuat Defterleri*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2014.
- ALKAN, Mustafa ve Ferdi Gökbuğa, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatı'nın Silistre Sancağındaki Yapılanması", *Akademik Bakış Dergisi*, C. 9, S. 17, (Kış 2005), s. 23-39.
- ARSLAN, Ferhat, *Bigadiç ve Sındırgı İlçelerinde Yerleşmeler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2013.
- ARSLAN, Ferhat ve Füsün Baykal, "Sındırgı'da Coğrafi Görünümlerin Geçmişten Bugüne Değişimi", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 359-372.
- ASLAN, Mutlu, *1840 (H.1256) Tarihli Temettu'at Defterine Göre Hüdâvendiğar Eyaleti Balıkesir Sancağı Merkez Kazasına Bağlı Ovaköy (Atanos), Halalca, Balıklı (Mendehore) ve Çayırhisar Köylerinin İktisâdî ve İctimâî Durumu*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Kütahya, 2007,
- AYHAN, Aydın, *Balıkesir Kimliği I*, Balıkesir: Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları No:3, 2011.
- BARKAN, Ömer Lütfi, "Türk İktisat Ve Maliye Tarihi İçin Kaynaklar: Türkiyede İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri/Hakana Mahsus İstatistik Defterler I", *İstanbul Üniversitesi İktisad Mecmuası*, C. 2, (1940-1941), İstanbul, s. 20-59.; 214-247.

- BARKAN, Ömer Lütfi, "Avarız", *İslam Ansiklopedisi*, C. 2, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 13-19.
- BARKAN, Ömer Lütfi, "Öşür", *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 485-488.
- BAYKARA, Tuncer, "Kasaba". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s. 525-526.
- BAYKARA, Tuncer, "Kaza". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 119-120.
- BEKTAŞ, Murat, "Tanzimat Başlarında Sındırgı Kazası Gölcük Köyü'nün Sosyal ve Ekonomik Görünümü", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 55-73.
- BERKER, C., "Cizye", *İslam Ansiklopedisi*, C. 3, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001 s. 199-201.
- BERKİ, Ali Himmet, "İSLAMDA VAKIF Zağanus Paşa ve Zevcesi Nefise Hatun Vakfiyeleri", *Vakıflar Dergisi*, C. 4. (1958), Ankara, s. 19-36.
- BİLGİ, Nejat, "Temettuat Defterlerine İlişkin Görüşler ve Kayacık Sarı Paşa Mahallesi Örneği", *CİEPO XVII. Sempozyumu (18-25 Eylül 2006) Bildirileri*, Yayına Hazırlayanlar: Kenan İnan, Yücel Dursun, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2011, s. 875-900
- BİNGÖL, Sedat, "İstanbul'da 1829 Nüfus Sayımı ve Bazı Mahallelerin Müslüman Nüfusu Üzerine Bir İnceleme", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 23, S. 36, (2004), s. 43-60.
- BOYRAZ, Şeref, "Lakaplar Konusunda Bazı Dikkatle ve Yöre Örneği", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 7, (1998), Sivas, s. 107-138.
- BOZKURT, Fatih, *Maliye Nezareti Temettuat Defterlerine Göre Gördes Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2003.
- BOZKURT, Nebi, "Nüfus", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.33, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s. 293-294.
- BRAUDEL, Fernard, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I*, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Eren Yayınları, 1989.
- BURCUOĞLU, K., "Kılavuz Dede", *Kaynak Dergisi*, C. 5, S. 56, (1937), s. 224-225.
- COHEN, Amnon, *Osmanlı Küdus'ünde Loncalar*, Çev.: Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.
- ÇAĞLAR, İlker Mümin, "19.Yüzyılda Sındırgı Kazasının Demografik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Ed. Ferhat Arslan ve diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 41-54.

- ÇAKAR, Enver, "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-namesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdari Taksimatı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 1, (2002), Elazığ, s. 261-282.
- ÇAKIR, Coşkun, "Tanzimat Dönemi Vergi Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler ve 'Vergi İhtilalleri'", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 51/1, (Eylül 2011), s. 71-5.
- ÇAKIR, Fırat, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Balıkesir Şehir Masrafları*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2016.
- ÇALIŞKAN, Şadan. "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk", *Sosyal Siyaset Konferansları*, S. 59, (2010/2), İstanbul, s. 89-132.
- ÇELİK, Şenol, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1994.
- ÇELİK, Şenol. "1659-1660 (H.1070-1071) Tarihli Avarız Defterine Göre XVII. Yüzyıl Ortalarında Turgutlu Kazası", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 16, (Bahar 2007), İstanbul, s. 33-66.
- ÇELİK, Şenol, "Bigadiç Kazasının İdari Yapısı ve Demografik Yapısı", *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*, Editör: Ahmet Şimşirgil ve diğerleri, İstanbul: KTB Yayınları, (Aralık, 2013), s. 380-409.
- DEDE, M. A. (tarih yok), *Müneccimbaşı Tarihi I*, Tercüman 1001 Temel Eser Yayınları.
- DEMİR, Merve, *Demirci Kazası Karataş Nahiyesi Temettuat Defteri*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2014.
- DEMİRASLAN, Nihal Yılmaz, *Temettuat Defterlerine Göre Balya Kazası Şamlı, Ilıca, Danişmend, Evciler, Akbaş ve Koyuneri Köylerinin Sosyo-Ekonomik Durumu*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2009.
- DENİZ, Semra, *7227 No'lu Balıkesir Sancağı Merkez Kazasına Bağlı Köylerin Temettuat Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2010.
- DENY, J., "Sancak", *İslam Ansiklopedisi*, C. 10, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001., s. 186-189.
- Derleme Sözlüğü*, C.10, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1978.
- DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1998.
- EFE, Ayla, "Osmanlı Devleti'nde Yeniden Yapılanmanın Şafağında Üç Vergi Sayımı", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 11, S. 2, (2016), s. 23-46.
- EFE, Ayla, "II. Mahmud'un Malk Mülk Sayımı: Evreşe Örneği", *Belleten*, C. 80, S. 288, (Ağustos 2016), Ankara, s. 483-506.
- EGAWA, Hikara ve İlhan Şahin, *Yağcı Bedir Yörükleri*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2007.

- GENÇ, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014.
- GÖKBİLGİN, Tayyib, "Nahiye", *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 37-39.
- GÖKÇE, Turan, "Anadolu Vilayeti'ne Dair 919 (1513) Tarihli Kadı Defteri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 9, S. 1, (1994), İzmir, s. 215-259.
- GÖYÜNÇ, Nejat, "Hane", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, s. 552-553.
- GÜRAN, Tevfik, "On Dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kazasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 41, S. 1-4, (1985), İstanbul, s. 301-039.
- GÜRAN, Tevfik, "On Dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kazasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri", *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998, s. 163-176.
- GÜRAN, Tevfik, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998, s. 63-130.
- GÜRAN, Tevfik, "Osmanlı İmparatorluğunda Ondokuzuncu Yüzyıl Ortasında Bir Kırsal Bölgede Ekonomik ve Sosyal Yapı: Filibe Sancağı'nın Koyuntepe Nahiyesi'ne Bağlı Dokuz Köy Üzerine Yapılmış Bir Karşılaştırma Çalışması", *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998, s. 179-228.
- GÜRAN, Tevfik, "19.Yüzyıl Temettuat Tahrirleri", *19. Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmaları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014, s.191-204
- GÜRAN, Tevfik, "On Dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kazasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri", *19. Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmaları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014, s. 205-233.
- GÜRBIYIK, Cengiz, "Geleneksel Kent Dokusu ve Tarihi Yapılarıyla Sındırğı", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırğı (Bildiri Kitabı)*, Ed. Ferhat Arslan ve diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 137-152.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- HÜRYILMAZ, Halime, "Antik Çağ'da Balıkesir", *Bitek Kent: Balıkesir*, Editör: Filiz Özdem, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 13-27.
- İDİGLİ, Zülfer, *1177 Nolu Edremit Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2017.
- İLGÜREL, Mücteba, "Balıkesir", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 12-14.

- İNALCIK, Halil, "Eyalet", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 548-550.
- İNALCIK, Halil, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1992.
- İNALCIK, Halil, "Cizye", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s. 45-48.
- İNALCIK, Halil, "İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devrindeki Şekilleri Mukayeseli", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1996, s. 15-30.
- İNALCIK, Halil, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1996, s. 31-65.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I (1300-1600)*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı Klasik Çağı (1300-1600)*, Çeviren: Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlılar Fütühat İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- İNALCIK, Halil, *Devlet-i'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2016.
- İSMAİLOĞLU, Kubilay, "19.Yüzyılda Silistre Eyaletine Bağlı Mangalya Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1995.
- KARPAT, Kemal, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- KENANOĞLU, Macit M., "Vergi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 43, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s. 52-58.
- KILIÇ, Orhan, "Muş Sancağı Dirlikleri (1604-1605)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 1, (1999), Elazığ, s. 155-178.
- KILIÇ, Orhan, "Klasik Dönem Osmanlı Taşra Teşkilatı: Beylerbeylikler/Eyaletler, Kaptanlıklar, Voyvodalıklar, Meliklikler (1362-1799)", Ed.: Hasan Celal Güzel ve Diğerleri, *Türkler*, C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 887-897.
- KIZILKAN, ÖZDEMİR Ayşe, "Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20, (Nisan 2008), Kütahya, s. 57-66.
- KOÇ, Zühal, *Karesi Sancağı'na Yapılan Göçler (1860-1890)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2014.

- KOÇAK, Kamil, "İnebahtı Muhafızlarının 1797 Tarihli İmdad-ı Haraziyye Gelirleri". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20, (Aralık 2009), Isparta, s. 47-52.
- KORKMAZ, Şerif, "II. Mahmud Dönemi'nde Yapılan 1832 Tarihli Arazi ve Emlak Sayımı: Gelibolu Örneği", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, S. 22, (Bahar 2017), Çanakkale, s. 87-108.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, "Bac", *İslam Ansiklopedisi*, C. 2, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 187-190.
- KÜÇÜKAŞCI, S. Mustafa, "Tarihi Süreçte Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı", *Osmanlı Araştırmaları XXXIII, Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı-I*, Neşir Heyeti: Halil İnalçık ve diğerleri, (2009), İstanbul, s. 87-129.
- KÜÇÜKKALAY, Abdullah Mesud ve Ali Çetinkaya, "Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam", *Türkler*, C. 10, Ed.: Hasan Celal Güzel ve diğerleri., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 878-892.
- KÜÇÜKKALAY, Abdullah Mesud ve Ayla Efe, "Osmanlı Zirai Sektörünün Ticarileşebilme İmkânı Üzerine Bir Deneme: 1844-1845 Alpu Köyü Örneği", *OTAM*, S. 20, (2006), Ankara, s. 243-279.
- KÜPELİ, Özer, "Klasik Tahrirden Avarız Tahririne Geçiş Sürecinde Tipik Bir Örnek: 1604 Tarihli Manyas Kazası Avarız Defteri (16 Belge ile birlikte)", *Belgeler*, C. 32, S. 36, (2012), Ankara, s. 113-199.
- KÜTÜKOĞLU, S. Mübahat. "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", *Bellekten*, C. 49, S. 225, (1995), Ankara, s. 395-418.
- MARDİN, Ebu'l Ula, "Haraç", *İslam Ansiklopedisi*, C. 5/1, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 222-225.
- MENEKŞE, Metin, "Temettuat Defterleri Işığında Eskişehir'de Yetimlerin Sosyal ve Ekonomik Durumuna Dair Bazı Bilgiler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 38, (Haziran 2015), s. 383-395.
- ÖDEN, Günal Zerrin, *Karasi Beyliği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- ÖNTUĞ, Murat, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya, 2003.
- ÖNTUĞ, Murat, "Sındırgı Kazası Avarız-Hane Defteri", *Prof. Dr. Recep Yıldırım'a Armağan*, Hazırlayanlar: Pınar Pınarcık ve diğerleri, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2017, s. 109-124
- ÖRENÇ, Fuat Ali, "Mutasarrıf", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, s. 377- 379.
- ÖZ, Mehmet, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi*, S.22, 1991, Ankara, s. 429-440.
- ÖZ, Mehmet, "Tahrir", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.39, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s. 425-429.

- ÖZCAN, Abdülkadir, "Doğancı", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 9., İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, s. 487-488.
- ÖZCAN, Kaan Emre, "Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Ulaşım Politikaları Kapsamında Sındırgı'daki Karayolları Yatırımlarının Değerlendirilmesi", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 117-133.
- ÖZCAN, Ruhi, "Arşiv Belgeleri Diliyle Su Değirmenleri (Âsiyâb)", *OTAM*, S. 40, (Güz, 2006), Ankara, s. 195-203.
- ÖZÇELİK, Selahittin, "Tanzimat Öncesinde Girne Kazası (Temettuat Defterine Göre)", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 34, (2003), Ankara, s. 35-81.
- ÖZDEMİR, Murat, Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.11, S.1, (Haziran 2010), Eskişehir, s. 323-343.
- ÖZDEMİR, Zekeriya, *Bigadiç*, Ankara: Karşı Matbaası, 1993.
- ÖZDEMİR, Zekeriya, *Karesi Beyliği'nden Cumhuriyet'e Mülki İdareciler*, Ankara: T.C. Balıkesir Valiliği Yayınları, 2003.
- ÖZKAYA, Yücel, "XVIII. Yüzyıl Sonlarında Tevzi' Defterlerinin Kontrolü", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, (1981), Konya, s. 135-155.
- ÖZKAYA, Yücel, "Mütesellim", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.32., İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, s. 203-204.
- ÖZPOLAT, Özlem, *Nüfus Defterlerine Göre Balıkesir Kazası'nın Demografik ve İstatistikî Özellikleri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2013.
- ÖZTÜRK, Mustafa, "1616 Tarihli Halep Avarız-Hane Defteri", *OTAM*, Sayı: 8, (Ankara), 1997, s. 249-293.
- ÖZTÜRK, Said, "Türkiye'de Temettuat Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.1, S.1, (2003), İstanbul, s. 287-304.
- ÖZVAR, Erol, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Voyvodalık*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2014.
- ÖZVAR, Erol, "Voyvoda". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 43, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları; 2013, s. 129-131.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971,
- QUATAERT, Donald, "19. Yüzyıla Genel Bakış", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 2 (1600-1914)*, Editör: Halil İnalcık, Donald Quataert, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004. s. 885-1052.
- SATICI, Emre, *19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2008.

- SERİN, Mustafa, "Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri", *I. Milli Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar) <20-21 Nisan 1998>*, Yayına Hazırlayanlar: Rahim Erişti ve diğerleri, İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 1998, s. 717-736.
- SEZGİN, Yusuf ve Serdar Aybek, "Sındırgı'nın Arkeolojik Değerleri", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 3-14.
- SOYKAN, Abdullah, *Sındırgı ve Biğadiç Depresyonları ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1993.
- SÜMER, Faruk, *Oğuzlar*, İstanbul: Ana Yayınları, 1980.
- ŞAR, Ercan, *Cezayir-i Bahr-ı Sefid eyaletine bağlı Çan kazasının sosyo-ekonomik yapısı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.
- ŞEN, Hanife, *1492 Numaralı Sivas Cizye Defterinin Değerlendirilmesi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2014.
- ŞİMŞEK, Fatma, *Anadolu Sancaklarında Mütessellimlik Kurumu (XVIII. Yüzyıl)*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Antalya, 2010.
- ŞİMŞEK, Bedirhan Muhammet, *Temettuat Defterine Göre Biga Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1840-1841)*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2013.
- ŞİMŞİR, Nahide, *Karesi Yörükleri*, İstanbul: Post Yayınları, 2017.
- TABAKOĞLU, Ahmet, "Resim", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 34, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s. 582-584.
- TAŞKIN, Ünal, *Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2005.
- TATOĞLU, Mehmet Ali, *753 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre Balıkesir'de Ekonomik, Sosyal ve Dini Hayat*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- TELCİ, Cahit. (2002). "Osmanlı İktisat Literatüründe Bulunan ve Günümüzde Hala Yaşayan Bir Kavramı: Rençber", *Türkler*, C. 10, Ed. Hasan Celal Güzel ve diğerleri Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 714-718.
- TOZDUMAN, Arzu, *Aydın Güzelhisar'ın Sosyal ve İktisadi Durumu (1844)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992.
- TÜRKLÜ, Mehmet Emin, "Tanzimat Döneminde Ancemaatin Vergi Uygulaması ve Yaşanan Usulsüzlükler Üzerine Bazı Şikayetler (1841-1845)", *Current Research in Social Sciennes*, C. 2, S. 3, (2016), s. 130-142.
- UMAR, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993.
- UYSAL, Selçuk Rasih, *Sındırgı'nın Kitabı*, Ankara: Alter Yayıncılık, 2006.
- UYSAL, Selçuk Rasih, *Sındırgılının Kitabı*, İzmir: Grafmat Basım, 2007.

- UYSAL, Selçuk Rasih "Sındırgı Temettuat Defteri Hakkında", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 29-40.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri", *Belleten*, C. XXXIX., S. 156., (1975, Ekim), Ankara, s.659-696.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Kapıkulu Ocakları I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Kapıkulu Ocakları II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984.
- ÜNAL, Çiğdem, "Sındırgı İlçesinde Tarımsal Faaliyetler ile Çevre İlişkileri ve Sorunlar", *Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı (Bildiri Kitabı)*, Yayına Hazırlayanlar: Ferhat Arslan ve Diğerleri, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 373-384.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta: Kardelen Kitabevi, 1999.
- ÜNLÜYOL, Aynur, *Şerhiyye Sicillerine Göre XVIII. Asrın İlk Yarısında Balıkesir (1700-1730)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa, 1995.
- VARLIK, Mustafa Çetin, "Anadolu Eyaleti", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s. 143-144.
- YAĞCI, GÜNEŞ, Zübeyde ve Serdar Genç, *H.1256/M.1840-41 Tarihli Balıkesir Nüfus Defteri (Değerlendirme ve Transkripsiyon)*, Balıkesir: Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları Nu: 9, 2013,
- YİĞİT, Ahmet, "XIV.-XVI. Yüzyıllarda Menteşe Livasında Değirmenler", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, S. 18, (Bahar, 2007), Muğla, s. 97-155.
- YILDIRIM, Ali, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi", *Eğitim ve Bilim*, C. 23, S. 112, (1999), s. 7-17.
- YÖRÜK, Doğan ve Onur Kabak, "XVI. Yüzyıldan Günümüze Bozkır Su Değirmenleri ve Değirmen İşletmeciliği", *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (06-08 Mayıs 2016) Bildiri Kitabı*, Ed. Hasan Bahar ve diğerleri., Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 9, 2016, s. 215-236.
- YÖRÜK, Saim, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Adana Kazası (1700-1750)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum, 2011.
- <https://www.youtube.com/watch?v=tNoxEmfyNU0>, Erişim Tarihi: 16.09.2018 saat: 18:00
- <https://www.youtube.com/watch?v=IM0nHCr1CIU>, Erişim Tarihi : 15.09.2018 saat : 22:00;